

İktisat dergisi

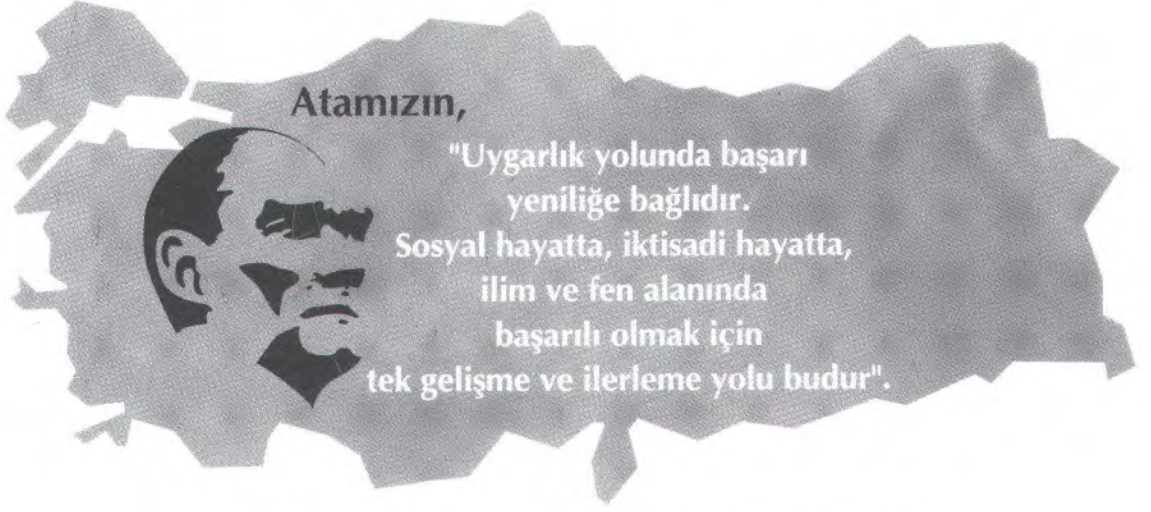
aylık dergi

sayı: 472-476 10 YTL.

İktisat ve yoksulluk

Vahap Adıyaman, Aziz Akgül, Hasan Basri Aktan, Taha Akyol, Erdoğan Alkin, Emren Aykut, Korkut Boratav, Tuncer Bulutay, Mithat Zeki Dinçer, Mehmet Dülger, Fuat Ercan, Rifat Hisarcıklıoğlu, Gülten Kazgan, Çağlar Keyder, Mehmet Ali Kılıçbay, Mübeccel Kıray, Meryem Koray, Metin Kutsal, Esfender Korkmaz, Haluk Levent, Feriye Minibaş, Necati Mumcu, Ömer Çetin Nuhoğlu, İzzettin Önder, Onur Öymen, Nail Satlıgan, Mustafa Sönmez, Taner Timur, Ertuğrul Ahmet Tonak, Mehmet Türkay, Nevzat Yalçıntaş, Atilla Yayla

Türkiye'de her ile yayılmakta olan Milli Piyango Anadolu Liseleri'nde

Atamızın,

"Uygarlık yolunda başarı
yeniliğe bağlıdır.

Sosyal hayatta, iktisadi hayatta,
ilim ve fen alanında
başarılı olmak için

tek gelişme ve ilerleme yolu budur".

sözleri doğrultusunda eğitim verilmekte,
ülkemizi çağdaşlığa taşıyacak,
yeniliklere açık genç kuşaklar
yetiştirmeye özen gösterilmektedir.

**MİLLİ
PIYANGO**

**DERGİ BASIMINA
BULUNDUKLARI
KATKILARINDAN DOLAYI
TOBB'A
TEŞEKKÜR EDERİZ.**

İFMC YÖNETİM KURULU

30. İKTİSATÇILAR HAFTASINA KATKILARINDAN DOLAYI

İ.Ü. İktisat Fakültesi
Mezunları ve
Mensupları Vakfı

Çanakkale Seramik
Kalebodur

DemirDöküm

AKBANK

Selçuk
Ecza Deposu

DenizBank

Efes
Pilsen

MENERLER

Türkiye'nin Bankası

TIRSAN

nurolBANK

iPRAGAZ

TIRSAN

'a

yurtiçikargo

TEŞEKKÜR EDERİZ.

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ CEMİYETİ

İçindekiler

I.O. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti'nin hakemli yayın organıdır.*
İktisat Dergisi, aylık olarak yayınlanır.

Kurucuları

Nihat Batur, Oktay Emed, Reşat Umur

Sahibi

I.O. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti adına

Yönetim Kurulu Başkanı

Vahap Adıyaman

Genel Yayın Yönetmeni

Serhat Algil

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Hikmet Akçiçek

Yayın Kurulu

Hikmet Akçiçek, İlker Aktökün, Serhat Algil,
Fuat Ercan, Gökhan Karabulut, Oğuz Oyan,
Yasemin Öztürk, Metin Sarfatı,
Sermin Sanca Marangoz, Emine Tahsin,
Mehmet Türkay, İsayı Uşur, Berna Uymaz

Editör Kurulu

Öztn Akgüç, Erdoğan Alkin, Mehmet Altan,
Kaya Ardic, Cengiz Ann, Taner Berksoy,
Ercan Eren, Nihat Falay, Tamer İsgüden,
Kuvvet Lordoğlu, Türkel Minibaş,
İzzettin Önder, Murat Özyüksel, Nali Satilgan,
Umit Şenesen, Gül Günver Turan

Yayın Kurulu Sekreteri

Hülya Doğan

Kapak Tasarım

Yorum Ajans

Yönetim Yeri

Cumhuriyet Cad. Ceylan Apt. No: 27/6

80090 Taksim/İSTANBUL

Tel: 0.212.250 50 34 - 235 61 55

Fax: 0.212.255 17 73

E-Posta: dergi@ifmc.org.tr

bilgi@ifmc.org.tr

Web: www.ifmc.org.tr

Ofset Hazırlık,

Sas Reklam Ltd. Şti.

Baskı

Murat Ofset 0212.567 52 24

Abone Koşulları

Yıllık: 50 YTL

Öye, Öğrenci, Ars. Gör. ve Öğretim Üyesi:

(Yıllık) 40 YTL

Yurtdışı: 90\$

Abone Hesap No:

Garanti Bankası Harbiye Şubesi: 6299680

Akbank Taksim Şubesi: 41007

İş Bankası Şubesi: 709365

Dergide yayınlanan yazılar Cemiyeti bağlamaz;
gönderen yazarlara aittir.

Davet edilmiş olanların dışındaki yazılar
hakem denetiminden geçer.

Yayın Türü: Yerel Süreklili Yayındır.

* Hakemli dergi kuralları 2. sayfadadır.

4 İktisat ve yoksulluk

açılış konuşmaları: Vahap Adıyaman (IFMC Genel Başkanı)

Prof. Dr.Esfender Korkmaz

(İktisatlar Vakfı Mütavelli Heyeti Başkanı)

Prof. Dr. Mithat Zeki Dinçer (I.O.İktisat Fakültesi Dekanı)

oturum başkanı : Hasan Basri Aktan

panelistler : Prof.Dr. Tuncer Bulutay

Doç.Dr. Haluk Levent

Prof.Dr. İzzettin Önder

Mustafa Sönmez

35 yoksulluğun tarihi ve sosyolojik açıdan kökenleri

açılış konuşması : Rifat Hisarcıklıoğlu

oturum başkanı : Prof.Dr.Gülten Kazgan

panelistler : Taha Akyol

Prof.Dr. Korkut Boratav

Prof.Dr. Mübeccel Kiray

55 İmf,dünya bankası ve küresel gelir dağılımı

oturum başkanı : Dr.İmren Aykut

panelistler : Prof.Dr. Çağlar Keyder,

Prof.Dr.Meryem Koray

Prof.Dr.Türkel Minibaş

Prof.Dr.Atilla Yayla

85 İktisadi sistemler demokrasi ve yoksulluk

oturum başkanı : Prof.Dr.Metin Kutsal

panelistler : Prof.Dr. Mehmet Ali Kılıçbay,

Dr.Nail Satilgan

Prof.Dr.Taner Timur

105 yoksulluğu aşmada yeniden kalkınma İktisadı mı?

oturum başkanı : Prof. Dr. Esfender Korkmaz

panelistler : Prof. Dr. Aziz Akgül

Doç. Dr. Fuat Ercan

Prof. Dr. Mehmet Türkay

Prof. Dr. Ertuğrul Ahmet Tonak

129 ab-türkiye ve yoksulluk

oturum başkanı : Ömer Çetin Nuhoglu

panelistler : Mehmet Dülger

Onur Öymen

iktisat

dergisi

AYLIK DERGİ

Sayı: 472-476 Nisan-Ağustos 2006

Fiyatı: 10 YTL
ISSN 1302 3535

HAKEMLİ DERGİ KURALLARI

Yayın Kuralları

- İktisat Dergisi her ay yayınlanan hakemli dergidir.
- Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
- Dergi'de yayınlanmak üzere gönderilen her tür yazı, yayın kurulu tarafından bir ön incelemeye tabi tutulduktan sonra, uygun görüldüğü takdirde hakem tespiti yapılacak ve ilgili hakemlere gönderilecektir.
- Makale konuları başta iktisat olmak üzere sosyal bilimlerin alanlarıyla sınırlıdır.

Teknik Özellikler:

- Makale Microsoft Word programıyla yazılmalıdır. Bir disket ve dört adet A4 boyutunda çıktıyla teslim edilmelidir.
- Makaleyle birlikte yazarın (yazarların) adını, ünvanını, çalıştığı kurumu, açık adresini, kolay ulaşılabilecek iş ve cep telefonlarını, e-mail adreslerini belirten bir kapak yazısı yollanmalıdır.
- Makale sonlarında yazar soyadlarına göre sıralanmış bir kaynak yer almalıdır.

editörden

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti (IFMC) tarafından 1974 yılında başlatılan İktisatçıların Haftası'nın 30'uncusu 15-16-17 Aralık 2005 tarihlerinde yapıldı. "İktisat ve Yoksulluk" ana başlığını taşıyan toplantılar dizisinde, Türkiye'de özellikle 2001 krizinden buyana bütün ağırlığı ile hissedilen yoksulluk olgusu, bütün yönleriyle ele alındı.

Haftada, yoksulluk ana başlığı altından yer alan, "İktisat ve Gelir Bölüşümü", "Yoksulluğun Tarihi ve Sosyolojik Açısından Kökenleri", "IMF, Dünya Bankası ve Küresel Gelir Dağılımı", "İktisadi Sistemler Demokrasi ve Yoksulluk", "İktisadi Sistemler Demokrasi ve Yoksulluk", "Yoksulluğu Aşmada Yeniden Kalkınma İktisadı mı" alt başlıkları etrafında önemli tebliğler sunuldu ve tartışmalar yapıldı. Bu tartışmanın önümüzdeki dönemde de sürmesi kaçınılmaz. Tanım nüfusunun, kapitalist sisteme entegre olma çabaları altında çözülmeye başlaması, buna karşın diğer alanlarda yeterli istihdam olanaklarının olmaması, dünyadaki birçok ülke gibi Türkiye'deki geniş kitleleri de tehdit ediyor...

IFMC, uzun yıllardır İktisatçıların Haftası'nın her bir gününü, İktisat Fakültesi'ne büyük hizmetler vermiş, düşünce dünyamıza katkılar yapmış, Türkiye ve dünyayı anlamamıza yardım etmiş bilim insanlarına armağan ediyor. 30. İktisatçıların Haftası'nın her bir günü de Prof. Dr. Erdoğan Alkin, Prof. Dr. Necati Mumcu ve Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a armağan edildi. Kendilerine bize katkıları için teşekkür ediyoruz ve bu çabalarının her zaman sürmesini diliyoruz.

İktisatçıların Haftası'nın 30'uncusu geride kaldı. İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti (IFMC) tarafından 1974 yılında başlatılan ve sadece 1980 yılının olağanüstü koşulları nedeniyle bir kez yapılamayan İktisatçıların Haftası, aynı zamanda Türkiye'de gönüllü bir kuruluş tarafından düzenlenen en uzun soluklu etkinliklerden birini teşkil ediyor. Hafta, 30 yılı aşan zaman diliminde, Türkiye ve dünyanın gündeminde bulunan konuları, farklı düşünenlerin rafine temsilcileri tarafından tartışıldığı, değerlendirildiği, alternatiflerin ortaya konduğu bir platform özelliği kazandı.

İşte, İktisatçıların Haftası bu özellikleri nedeniyle yıllardır entelektüel ziyafet sofrası olarak nitelendiriliyor. Bu sofraya her zaman, görüşlerini açıklamak isteyen herkese ve özellikle de yaygın iletişim kanallarında seslerini duyuramayan ya da yer verilmeyen düşüncelere açık oldu.

Bu kanalın açık tutulmasında katkısı olan herkese; düşün insanlarına, İktisat Fakültesi mezun ve mensuplarına, IFMC üyelerine, Haftaya sponsor olan kişi ve kuruluşlara bir kez daha teşekkür ediyoruz. Bu katkıların bu yıl yapılacak 31'inci Haftada da sürmesini diliyoruz.

Dostlukla...

İktisat Dergisi Yayın Kurulu

İktisatçılar haftası'nın ilk gününü değerli hocamıza armağan ediyoruz.

prof. dr. erdoğan alkin

Prof. Dr. Erdoğan Alkin, 19 Mart 1936 yılında İstanbul'da doğdu. Annesi Adalet Hanım, babası Sümerbank'ta memur olan Hüseyin Bey idi. İlkokulu o zamanlar 52. İlkokul olan Selim Sırrı Tarcan İlkokulunda, ortaokul ve liseyi Şişli Terakki Lisesinde okudu. 1954 yılında liseden mezun oldu ve o dönemde üniversiteye girmek için şart olan olgunluk sınavını da geçerek İktisat Fakültesi'ne yazıldı. 1959 yılında mezun olup, Şubat 1960'da İktisat Teorisi Kürsüsüne asistan olarak atandı. 1963 yılında OECD bursu ile İktisadi Planlama diploması almak için Hollanda'ya gitti ve Lahey Sosyal Etütler Enstitüsü İktisadi Bölümünden 1964 yılında mezun oldu. Bir süre Hollanda Merkezi Plan Bürosunda Fellow olarak çalıştıktan sonra Türkiye'ye dönerek, 1967 yılında Doçent, 1973 yılında Profesör oldu. 2002 Şubat ayında emekli olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve İstanbul Ticaret Üniversitesinde ders vermeye devam etti. Prof. Dr. Sayın Alkin'in iki oğlu Prof. Dr. Kerem Alkin ve Prof. Dr. Emre Aklin öğretim üyesidir. Prof. Alkin halen Ticaret Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma Merkezi Müdürlüğü yapmakta olup, aynı zamanda Birmingham Üniversitesi Avrupa Türkiye Merkezi İcra Komitesi Üyesidir.

Prof. "İktisat 16 Baskı, Fiyat Teorisi, Gelir ve Büyüme Teorisi, Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Türkiye is International Economic Relations" adlı kitapları yanında, "Teneran İktisatçılar için Matematik ve İstatistik" adlı kitabının tercümesi, İstanbul ve Uludağ Üniversitesi yayınları arasındadır. Prof. Alkin ayrıca, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İktisadi Giriş kitabının makro ekonomi bölümünün yazarıdır. Prof. Alkin, Dünya gazetesi köşe yazarı olup, Anadolu İş Geliştirme Toplantıları kapsamında her yıl çok sayıda Anadolu kentinde konferanslar vermektedir.

Zafer Tunca- Erdoğan Alkin

30.iktisatçılar haftası

iktisat ve yoksulluk

15-16-17 aralık 2005

iktisat ve gelir bölüşümü

Prof. Dr. Erdoğan Alkin'e armağan

1. gün
15 aralık 2005, sabah

açılış konuşmaları: Vahap Adıyaman (IFMC Genel Başkanı)
Prof. Dr.Esfender Korkmaz
(İktisatlılar Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı)
Prof. Dr. Mithat Zeki Dinçer (İ.Ü.İktisat Fakültesi Dekanı)

oturum başkanı : Hasan Basri Aktan
panelistler : Prof.Dr. Tuncer Bulutay
Doç.Dr. Haluk Levent
Prof.Dr. İzzettin Önder
Mustafa Sönmez

• **Burhan Taştan** - Hepiniz hoş geldiniz. Sevgili iktisatlılar, değerli konuklarımız; İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin (IFMC) 1974 yılından bu yana sürdürdüğü İktisatçılar Haftasının 30'uncusuna hoş geldiniz. İktisatçılar Haftasının bu yılki ana başlığı "İktisat ve Yoksulluk"tur.

Haftamızın diğer bir geleneği, 23. İktisatçılar Haftasında başlattığımız, İktisatçılar Haftasının her bir gününün fakültemiz hocalarına armağan edilmesidir. Yönetim Kurulumuzun almış olduğu karar gereği, 30. İktisatçılar Haftasının birinci günü Sayın Prof. Dr. Erdoğan Alkin hocamıza, ikinci günü Sayın Prof. Dr. Necati Mumcu hocamıza, üçüncü günü ise Sayın Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a armağan edilmiştir.

30. İktisatçılar Haftasının açılış konuşmasını

yapmak üzere Genel Başkanımız Vahap Adıyaman'ı davet ediyorum.

• **Vahap Adıyaman** - Teşekkür ederim. Sayın hocalarım, değerli konuklar, Sayın Müsteşarım; hoş geldiniz. Bugün 30. İktisatçılar Haftasının ilk gününe başlıyoruz. 29 yıldır aralıksız devam eden bir etkinliğin -bir yıl hariç. 1980 Türkiye için olağanüstü yıldır- bu yıl 30'uncusunu gerçekleştireceğiz. Tabii İktisatçılar Haftasının hemen öncesinde, camiamız için çok anlamlı bir gün var; 14 Aralık okulumuzun kuruluş yıldönümü. Dün okulumuzun da 69. Kuruluş Yıldönümünü kutladık.

69 yıl önce, o dönem İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cemil Bilsel, "asrımız asıl iktisat asrıdır" diyerek, bir yandan iktisadın önemini vurgulamış, bir yandan da iktisatlı

olmanın sorumluluğu üzerinde durmuştur. Bizler de 1936'dan bugüne üzerimize düşen görev sorumluluğu bu anlayış ve bilinç içerisinde yerine getirmeye çalıştık. Yine 69 yıl önce kurulan okulumuzun ilk mezunları, 1943 yılında İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'ni kurdu, daha sonra da İktisat Fakültesi Mezunları ve Mensupları Vakfı kuruldu. Bugün bu üç kuruluş, başta okulumuz olmak üzere camiamızı elinden geldiğince birlik, beraber, dayanışma içerisinde en etkin şekilde temsil etmeye çalışmaktadır ve çalışmalarıyla daha da ileri noktalara sürdürecektir diye düşünüyorum.

IFMC, gönüllülük esasına göre kurulmuş bir kuruluş. İ.Ö. İktisat Fakültesi'ni bitiren her mezun eğer isterse üye olabilir. Meslek örgütleri gibi değiliz. Bizim bu üye olma isteğini artırmamız gerekiyor. Bu isteği artırmak için de cemiyetin, vakfın ve camianın sürekli ve çok çeşitli etkinlikler yapması gerekmektedir. Ne kadar çok etkinlik olursa, mezunlarımızın ilgisi ve üye olma isteği o kadar artmaktadır.

Yine bu anlayış içerisinde Cemiyetimiz - ana başlıklarıyla sayacağım- birçok etkinliği yapmaktadır. Başta İktisat Dergisi olmak üzere Karınca Bülteni, İktisadın Dama Taşları toplantıları, kitapları ve diğer yayınlarıyla Türkiye'ye yayılan 6 şubesi, İktisatlılar Lokali, İktisatlılar Evi Projesi, Perşembe Konuşmaları, Pazartesi Söyleşileri, bilime ve hocalara saygı toplantıları, hocalarını anma toplantıları, mesleği yönlendirme, meslek içi eğitim, sınavlara hazırlık kursları, 1923'ten Günümüze Türkiye İktisadi Belgeseli, Karıncalar Günü, İktisat Doğa Sporları Grubu, Karınca Tiyatro Topluluğu, Türk Sanat Müziği Korosu, dönem yemekleri, resim kursu ve diğer sosyal etkinlikler. Tabii bu etkinlikler içerisinde bizim de önemle üzerinde durduğumuz, en önemli çalışmamız İktisatçıları Haftası.

29 yıldır aralıksız yapılan İktisatçıları Haftasının bu yılki ana konusu "İktisat ve Yoksulluk." Bu sene yoksulluğu mercek altına alıyoruz. Bugün dünyada bir yandan gelişmiş ülkeler, yoksul ülkelerin bir kısmını silmek için bir dizi toplantılar yapıyorlar. "Acaba borçları silsek mi ya da yeni borç versek mi? Yeni borç verdiğimiz zaman bu ülkelerin halkına ne kadar yansıyacaktır? Yine bu paralar çoğunlukla totaliter rejimlerin liderlerine mi gidecektir?" düşünceleri içerisinde bu çalışmalarını sürdürüyorlar. Bir yandan da Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşlar, yoksulluğu önlemek için birçok mikro, makro politikalar, programlar uygulamaya çalışıyorlar.

Elimizdeki verilere baktığımızda, ülkemizde yaşayan 70 milyona yakın insanın 20

Vahap Adıyaman

milyonunun yoksulluk sınırında, 9 milyonun ise açlık sınırında olduğunu görüyoruz. Ülkemizde asgari ücretin ele geçen miktarı 350 YTL olduğunu biliyoruz yine. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre de, yine ülkemizde tek kişinin yoksulluk sınırı 984 YTL. Ayrıca 4 kişilik ailenin yoksulluk sınırı 1 610 YTL, açlık sınırı ise 530 YTL. Bu veriler ışığında 30. İktisatçıları Haftamızda yoksulluğu mercek altına alacağız. Burada yapılacak tartışmaları ve çıkacak sonuçları, her zaman olduğu gibi İktisat Dergisi'nde yayınlayacağız.

Orada, "İktisat bilimi yoksulluğa çare buluyor mu?", "yöneticilerimiz İktisat bilimini mi dinlemiyor?" türü sorulara yanıt bulacağımızı umuyorum.

Tabii bu İktisatçıları Haftasının çalışmalarını sunarken, tamamlarken, birçok kurumun, kuruluşun, hocalarımızın, camiamızın, herkesin katkısıyla, desteğiyle gerçekleştirdiğimizi hepimiz biliyoruz ve buradan emeği geçen herkese teşekkür ederek, haftamızın başarılı geçeceği umuduyla hepinize teşekkür ediyorum, tekrar hoş geldiniz.

• **Burhan Taştan** - Başkanımız Vahap Adıyaman'a teşekkür ediyoruz. İktisatlılar Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Sayın Prof. Dr. Esfender Korkmaz'ı konuşmasını yapmak üzere davet ediyorum.

• **Esfender Korkmaz** - Efendim, değerli eski bakanımız, değerli müsteşarımız, değerli öğretim üyeleri, değerli dinleyiciler ve basın mensupları; hepiniz hoş geldiniz, hepinizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. Efendim, İktisat

Elimizdeki verilere baktığımızda, ülkemizde yaşayan 70 milyona yakın insanın 20 milyonunun yoksulluk sınırında, 9 milyonunun ise açlık sınırında olduğunu görüyoruz.

Fakültesi Mezunlar Cemiyeti 30 yıldır bu haftayı yapıyor ve bu hafta hepimiz için, Türkiye için çok önemli bir haftadır. Bu haftayı başlatan ve hiçbir zaman yokluğunu unutamadığımız değerli Yüksel Ülken hocamızı burada anmayı bir görev biliyorum. Kendisini rahmetle anıyorum, çünkü bu haftalarda onun damgası var.

Değerli arkadaşlar, İktisatçılar, IFMC'ye, Yönetim Kuruluna ve Yönetim Kurulu Başkanı Vahap Adıyaman'a bu haftayı düzenlediği için huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Bu haftanın düzenlemesi gerçekten bir ihtiyaçtır. Hem yoksulluk konusunun işlenmesi, özellikle bugünkü konjonktürde aynı bir ihtiyaç. Çünkü yoksulluk, diğer makroekonomik göstergeler gibi açık seçik gözükmez. Yoksulluk zaman içerisinde sinsi tahrir eder bir toplumdur. Bugün zaten anarşi, terör, kapkaç, hırsızlık bu yoksulluğun tabii ki aynı zamanda işsizliğin ortaya çıkardığı sonuçlardır. Bunun için uzun bir zaman geçmiş ve yoksulluğun da bundan sonra daha artacağını gösteren belirtiler vardır. Onun için biz İktisat Fakültesi mensupları olarak bu gibi haftaları düzenleyerek toplumu bilinçlendirmemiz lazım.

Değerli arkadaşlar, tabii sinsi olduğunu gösteren birtakım belirtiler var. Yoksulluğun devam edeceğini, ileriki dönemlerde daha da fazla devam edeceğini gösteren bugün için kesin kanıtlar var. Örneğin, bir ekonomide zararların sosyalize edilmesi, zararların topluma yayılması önemli ölçüde yoksulluğu ortaya çıkarır. Batık bankaların topluma sosyalize edilmesi maliyetlerini bunların Katma Değer Vergisi gibi zengin ve fakirin aynı oranda ödediği vergiler yoluyla kapatılması, bu işte önemli ölçüde yoksulluk getirecektir, şimdiden sonra da aynı şekilde devam edecektir.

Bunun çözümü nedir? Çözümü iflaslara izin verilmesi. Piyasa ekonomisinin oyunu kuralına göre oynamak lazım. Dolayısıyla iflaslar piyasa ekonomisinin sigortasıdır. Eğer bir firmayı siz iflas etmekten kurtarırsanız, onu bitkisel hayata sokmuş olursunuz ve dolayısıyla bunun maliyetini tüm toplum çeker.

Bir başka uygulama cari açık. "Uygulama" diyorum, çünkü özellikle yapılan, özellikle düşünülen kur politikası neticesinde ortaya çıkan bir sonuçtur. Bizim gibi bir ülkede; dolarizasyonun yüksek olduğu, devletin borçlanmasının yüksek olduğu, reel faizleri düşürmenin zor olduğu bir ekonomide dalgalı kur rejimi uygulanmaz. Uygulanırsa ne olur? Bu uygulanırsa cari açık olur. Cari açık nedir? Kan kaybıdır. Peki, cari açığın finansmanı da aynı zamanda kan kaybıdır. Şimdi bir ülke eğer kaynak kaybediyorsa, elbetteki toplum

Esfender Korkmaz

fakirleşecektir.

Kaynak kaybı nasıl oluyor? Kaynak kaybı, elbetteki cari işlemler dengesi bir bilançodur. Geliri giden eşittir, ama bunun finansmanı önemli ölçüde borçlanmaya dayanıyor. Kısa vadeli sermaye de aslında uzun dönemde borca dönüşecektir. Dolayısıyla eğer borçlanmaya neden oluyorsa, finansmanı borçlanmaysa, bu fakirleşme getirecektir. Nasıl getirecektir? Eğer bir ekonomide borç servisinin Gayri Safi Milli Hasılaya oranı, büyüme oranından yüksekse, o da kaynak kaybı demektir ve fakirleşme getirecektir. Dolayısıyla bunun çözümü nedir? Bunun çözümü, Türkiye şartlarına uygun kur politikası, yahut kur rejimi uygulamaktır. Tabii gerek cari açık, gerek finansmanı bugün küreselleşme süreci içerisinde bizim için bir talihsizliktir, bir şanssızlıktır. Eğer cari açığın finansmanı doğrudan yatırım yoluyla, doğrudan yabancı yatırım sermayesi yoluyla olsaydı, elbetteki bu kadar kaynak kaybı olmayacaktı. Ama borçlanma yoluyla olduğu için kaynak kaybı oluyor.

Ayrıca bir ülkede ara mala, hammadde ve tüketim malının ithalat içindeki payı ile bu payın ithalat artışıyla çarpımı sonucu elde edilen rakam eğer büyümeden fazlaysa, yani yatırım malının dışındaki ara mala, hammadde ve ithalat malındaki ithalat artışı büyüme oranından yüksekse, elbetteki dışa bağımlı bir büyüme var ve dışa bağımlı büyüme de sonuçta yoksulluğu getirecektir. Onun için bugün uygulanan bu politikaların hızla değiştirilmesi lazım. Bunun değiştirilmesi de toplumun bilinç sahibi olmasıyla mümkündür. Neticede bu bilinci

Eğer cari açığın finansmanı doğrudan yatırım yoluyla, doğrudan yabancı yatırım sermayesi yoluyla olsaydı, elbetteki bu kadar kaynak kaybı olmayacaktı.

yaratacak da, bu bilinci topluma aşılayacak da, bu gibi panellerdir, toplantılardır. Onun için İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetine tekrar teşekkür ediyorum. Katıldığınız için de sizlere teşekkür ediyorum. Selam ve saygılar sunuyorum.

• **Burhan Taştan** - Efender Hocamıza çok teşekkür ediyoruz. İktisat Fakültesi Dekanımız Sayın Prof. Dr. Mithat Zeki Dinçer'i davet ediyorum.

• **Mithat Zeki Dinçer** - Sayın bakanlarım, müsteşarım, saygıdeğer öğretim üyeleri, değerli konuklar, çok sevgili öğrenciler ve değerli basın mensupları; hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Tabii ki çok değerli konuşmaları bir an önce dinlemek için sabırsızlanıyorsunuz. Ben de bunun farkındayım, o yüzden konuşmamı kısa keseceğim. Ama bir dekan mikrofonu eline alınca fakültesinden de bahsetmek zorundadır, diye düşünüyorum. Nitekim Sevgili Başkanımız da ifade etti, biz aslında bu etkinliklerle beraber fakültemizin kuruluşunun da 69'uncu yılını kutluyoruz. Seneye de 70'inci yıl. Çok önemli bir yıl olacak benim için. O yüzden izninizle yarından itibaren etkinliklere kolları sıvayıp başlamanızda yarar var diye düşünüyorum. Nitekim dün yapmış olduğumuz vakıf, cemiyet ve dekanlık yetkilileri toplantısında da 70'inci yıl için Fakültemize uygun bir kitap çıkartma kararı aldık.

"69 yılda İktisat Fakültesi nereden nerelelere geldi ve Türkiye'de eğitim hayatına ne fikirler ve ne katkılarda bulundu?" diye sorarsak, gerçekten geçmişimizde bu ülkeye birçok hizmet edildiğini görüyoruz fakültemiz kanalıyla. Mezunlarımız birçok yerlere geldiler, büyük hizmetler verdiler. Fakültemiz çok sayıda öğretim üyesi yetiştirdi ve Türkiye'nin birçok üniversitesinde hocalık yaptılar ve yapıyorlar. Bunları zaten çoğunuz biliyorsunuz. Birçok yeni dalları, İktisat Fakültesi Türkiye'de eğitim sistemine kazandırdı.

Burada özellikle şunu vurgulamak istiyorum: Hakikaten İktisat Fakültesi mezunlarının en önemli katkılarının biri de bu Cemiyettir. Bu cemiyet, yıllardır son derece güzel bir faaliyette etkinliklerini sürdürüyor. Diyeceksiniz, "fakülte toplantılar yapmıyor mu?" Yapıyor. İktisat Fakültesi akademik ortamında etkinlikleri yapıyor. Yine, İktisat Fakültesinde 5 ayrı dergi çıkmaya başladı akademik ortamda. Öğrencilerimiz de boş durmuyorlar. Onlar da güzel paneller, sempozyumlar düzenliyorlar. Kendilerine bu bakımdan şükranlarımı sunanım.

Saygıdeğer konuklar, bugünün özel konusu "gelir dağılımı, gelir dağılımındaki dengesizlikler,

Mithat Zeki Dinçer

yoksulluk". Gerçekten bu konular son derece önemli. Emeli geçen herkese, özellikle başta Sayın Vahap Adıyaman olmak üzere cemiyetimizin tüm yöneticilerine şükranlarımı sunuyorum, bu konferansın, bu sempozyumların, bu oturumların hepimize yararlı olacağını düşünerek, tekrar saygılarımı sunuyorum.

• **Burhan Taştan** - Efendim, Mithat Hocamıza da çok teşekkür ediyoruz. Bugün biliyorsunuz, Erdoğan Hocamıza armağan edildi. Değerli Hocamıza plaketi vermek üzere Sayın Prof. Dr. Zafer Tunca'yı davet ediyorum.

• **Zafer Tunca** - Değerli dostum, ağabeyim Sayın Erdoğan Alkin'e bu plaketi vermek onuru bana ait oldu bugün. Bana bu onuru verenlere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Erdoğan ağabeyle biz çok uzun yıllardır birlikteyiz. Kendisi benim hocamdı öncelikle. Ondan sonra da kendisiyle uzun yıllar aynı odayı paylaştık, daha doğrusu benim oraya sığınmama, sığınmacı olarak girmeme müsaade ettiler. Çok güzel günlerimiz oldu gerçekten. Erdoğan ağabeyin odası, akademik kadro için bir dershaneydi. Orada bilim üretilirdi, orada siyaset üretilirdi, orada espri üretilirdi, her şey vardı. Çok güzel günlerimiz oldu. Bazı acı günlerimiz de oldu. Değerli, çok değerli kayıplarımız oldu. Onlara hep birlikte üzüldük. Hep birlikte sevindiğimiz günler oldu.

Bana bir gün "dünyanın en kolay işi ne?" diye sordular. Dedim ki, "Erdoğan ağabeyi sevmek, ona saygı duymak dünyanın en kolay işi." Çünkü bunun tersini yapmak son derece zor. Dolayısıyla kendisine bu sevgiyi, bu saygıyı

Erdoğan Alkin

Öncelikle
iktisatlı olmaktan
çok gurur
duyduğumu
söyleyeyim.
Okulumu çok
seviyorum,
cemiyeti çok
seviyorum,
vakfı çok
seviyorum.

hem kişiliğiyle, bilimsel kişiliğiyle, insani kişiliğiyle çok fazlasıyla hak etmiş bir insandır. Ben plaket almadığım için fazla konuşmak istemiyorum. Çünkü plaket alanların konuşması lazımı normalde. Her ne kadar kendisi konuşmayı pek sevmese de kendisini buraya alalım.

• **Erdoğan Alkin** - Efendim, öncelikle iktisatlı olmaktan çok gurur duyduğumu söyleyeyim. Okulumu çok seviyorum, cemiyeti çok seviyorum, vakfı çok seviyorum. Onlara şükran borçluyuz. Okulumun eski hocalarını, kendi hocalarımı minnet ve şükranla anıyorum. Son 2-3 yıl içerisinde İstanbul'da, Ankara'da değerli mensuplarımızı, değerli meslektaşlarımızı kaybettik. Hepsini rahmetle anıyorum.

Bir ufak anı, fıkra değilse bile, Yüksel Hoca -Allah rahmet eylesin- Cemiyetin Başkanı olduğunda cemiyet bu toplantılara başlamıştı, fakat para yok, pul yok. Aksaray'ın, Beyazıt'ın mütevazı salonunda, Kızılay Düşün Salonu falan orada yapıyordu. Ağabey Başkan oldu, bir gün bana dedi ki, "ben bunu alacağım, Sheraton Oteline götüreceğim." Shareton Otel, şimdi burada karşıdaki Inter Continental Otel. "Para yok, pul yok. Hangi otel bizi şey yapar?" "Hayır, öğrenci gelecek, öğrenci lüks otelde toplantıya katılacak" "Peki, nasıl yapacağız bu işi?" Ben o zaman Dernek Yönetim Kurulunda değilim. Bütün Yönetim Kurulu Üyelerin tüyleri diken diken oldu. Ne yapacağız? Para yok, pul yok. Ağabey gitti, otelde ağızlarından girdi, burunlarından çıktı. Dedi ki, "son gece bir balo yaparız. Balo davetiyelerini mezunlarımıza satarız. Artık onlar fakültelerini seviyorlarsa alırlar, derneklerini seviyorlarsa bunu finanse ederiz." Otel inanmadı, güldü falan, ama kıymete şayan bir kişi olduğu için şahsi garanti de verecek durum yok, ama kabul etti. İlk defa Shareton Otelinde yaptık, ama titreye titreye acaba son gece bu balo davetiyelerini satıp borcumuzu ödeyebilir miydik? Çok da büyük bir maliyeti var; üç gün öğlen yemekleri, çay molaları, kahve molaları. Bu işi başardık. Ben de kendisini rahmetle anıyorum.

Bu güzel toplantıları devam ettirdiği için Cemiyeti hakikaten kutlarım. Ankara'dan, İstanbul'dan gelen değerli konuşmacı meslektaşlarımızı, değerli konuşmacıları da ayrıca kutlamak ve şükranlarımı bildirmek isterim. Büyük fedakarlık.

Sevgili bakanlarımız, müsteşarlarımız, medarı iftiharımız mezunlarımız, hepinize teker teker teşekkür ederim. Sayın Dekanımıza çok teşekkür ediyorum. Bana bu plaketi vermek ve birinci günü ağırlamak lutfünü gösteren IFMC'ye vefası dolayısıyla çok çok teşekkür ederim. Tekrar ediyorum, Fakültemi çok seviyorum,

Tuncer Bulutay

Tuncer Bulutay

Cemiyetimi çok seviyorum, Vakfımı çok seviyorum. İlelebet inşallah hep ayakta dursunlar, bu toplantıları devam ettirsinler. Hepinize çok teşekkür ediyorum.

• **Burhan Taştan** - İlk panelimize başlamak üzereyiz. Konumuz İktisat ve Gelir Bölüşümü. Oturum Başkanlığını Maliye Müsteşarımız Sayın Hasan Basri Aktan yapacaklar. Sayın Bakanım, oturumu yönetmek üzere buyurun efendim.

• **Hasan Basri Aktan** - Saygıdeğer konuklar, çok değerli hocalarım, sevgili iktisatlılar, basınımızın değerli temsilcileri; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Mezunu ve mensubu olmaktan büyük onur duyduğum İktisat Fakültemizin ve İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin düzenlemiş olduğu geleneksel İktisatçıları Haftası münasebetiyle sizlerle birlikte olmaktan çok mutluyum, büyük de gurur duyuyorum. Bu organizasyonu uzun yıllardan beri sürdüren değerli hocalarımıza, değerli mensuplarımıza da şükranlarımı sunuyorum.

Ben izninizle öncelikle panelist hocalarımızı ve değerli konuşmacıları sizlere takdim etmek istiyorum. Prof. Dr. Tuncer Bulutay, Prof. Dr. İzzettin Önder Doğan, Dr. Haluk Levent ve Mustafa Sönmez, buyurun.

Saygıdeğer izleyiciler, panelimize başlıyoruz. Her konuşmacı için 20 dakikalık bir süre öngörüyoruz ve sonunda da zamanımız kalırsa, kısa bir soru-cevap bölümümüz olacak. Bugünkü panelimizin ana başlığı "İktisat ve gelir bölüşümü" ya da "gelir dağılımı" iktisadın temel gayesi ya da amacı sınırlı kaynaklardan hareketle azami faydayı ve verimliliği sağlayarak insanları

Batı
dünyasının
İktisat kuramı
Genel Denge
Kuramı'dır.
Bu kuram
Neoklasik
İktisat başlığı
altında anlatılan
kuramdan
farklıdır.

veya toplumları refaha ulaştırmak olarak değerlendirilir. Bu noktada elbetteki iktisadın gelir dağılımı ya da bölüşümü üzerindeki fonksiyonu insanlar ve toplumlar için büyük önem taşıyor. Bir ülkede oluşan Gayri Safi Millî Hasıladan o ülkedeki nüfusun katmanları itibarıyla aldığı paylar doğrudan yaşam düzeyleri ile alakalı. Bu bakımdan da iktisadın insanları refaha ulaştırmakta çeşitli alt politikalarla bu fonksiyonu nasıl icra ettiğini önemli bir şekilde ele almak durumundayız. Temel iktisat politikasından hareketle maliye politikaları, vergi politikaları, bütçe ve harcama politikaları, sosyal politikalar, tüm bu gelir dağılımı ya da bölüşümünde önemli işlevler görmekteler.

Türkiye genelinde baktığımızda, tabii büyük bir nüfusa sahibiz. Bölgeler arası kalkınmışlık farklılıklarımız, göç olgusu, tarımdan sanayiye, sanayiden hizmetler sektörünü aşamalı geçişler var. Hâlâ nüfusumuzun yüzde 30-32'si tarım kesiminde yaşıyor. Kişi başına millî gelirimiz bu yıl sonu itibarıyla yaklaşık 5000 dolara ulaşacak ve bunun satın alma gücü paritesi açısından baktığımızda, yine 8000 dolarlara tekabül ettiğini öngörüyoruz. Buna karşın en son 2003 yılında yapılan araştırmalara göre de nüfusun yüzde 20'lik katmanlar itibarıyla aldığı paylara baktığımızda, 2003 yılında bir önceki yıla göre çok küçük de olsa nispi bir iyileşme var. Ama bütün bunlar tabii ki yeterli değil. Türkiye'de son yıllarda makro ekonomik gelişmelerde olumlu gelişmeler var makro ekonomik göstergelerde, ama bunun yanı sıra gelir dağılımının da iyileştirilmesine ciddi bir ihtiyaç var. Belirttiğim gibi, en düşük yüzde 20'lik grup gelirin yüzde 6'ları düzeyindeki bir kısmını alıyor. Buna mukabil en yüksek yüzde 20'lik grup ise gelirin yüzde 48,3'ünü alıyor. Tabiatıyla ciddi bir iyileşme ihtiyacı var. Her ne kadar sosyal devletten hareketle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonundan yılda yaklaşık 1.2 milyar YTL bir iyileştirme yapılırsa da, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun çeşitli koruyucu sosyal imkânları da olsa, bütçemizden düşük gelir gruplarının yaşamını iyileştirici birtakım sosyal harcama destekleri de olsa temel iktisadi yaklaşımda gelir dağılımının iyileştirilmesi büyük önem taşıyor. Bu bakımdan da dar ve sabit gelirlerin, emeğiyle geçinenlerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi birinci öncelik olarak ortaya çıkıyor. Bu manada 2003 yılı başında, 2004 yılı başında özellikle emekli kesimin maaşlarında ortalama o günkü değerlerle üçer milyar YTL'lik bir iyileştirme yapıldı. Ama tabii ki bugün yine de bu emekli maaşları geçim için yeterli değil. Bu itibarla gelirin bölüşümü ve dağılımı,

toplumun yaşam düzeyini önemli ölçüde etkileyecek bir unsur. Ben bu konuda konuşmacımız Sayın Profesör Doktor Tuncer Bulutay Hocama söz vermek istiyorum. Buyurun sayın Hocam.

• **Tuncer Bulutay** - Teşekkür ederim. Beni buraya çağırdınız için de teşekkür ederim.

Panel çağırısında benden istenen "İktisat Kuramı, İktisat Eğitimi ve Gelir Bölüşümü" üzerine konuşma yapmamdır. Ben bu çerçevede kaldım; yalnızca "İktisat eğitimi" yerine "eğitim"i koydum. Bu davranışımın nedeni, gelir dağılımı yönünden çok önemli olan toplumsal acıklıkta eğitimin büyük katkısının olmasıydı. Ayrıca, iktisat eğitimi konusunu çok yakında başka bir yazımda ele almıştım; onları yinelemekte yarar bulmuyordum.

Aşağıdaki açıklamaları geniş ölçüde 15 aralık 2005'te yaptığım konuşmaya dayanmaktadır. Ama konuşmaya bazı eklemeler de yaptım.* Açıklamalarımı beş başlık altında ve özet biçimde sunuyorum.

1. İktisat kuramı ve gelir dağılımı

Bence, en saf ve genel niteliğiyle, Batı dünyasını iktisat kuramı Genele Denge Kuramı'dır. Bu kuram Neoklasik İktisat başlığı altında anlatılan kuramdan farklıdır. Farklılık özellikle gelir dağılımı açısından bakıldığında belirgindir. Genel Denge Kuramı'nda eşitlik ön plandadır. Neoklasik İktisat Kuramı'nda büyük eşitsizliklere yer vardır.

Şu noktaları özellikle vurgulamak isterim: Batı dünyasının geleneksel iktisat kuramı içinde de, kuramın ne anlama geldiği hakkında farklı görüşler vardır. I) Ben, hangi şekliyle alınırsa alınsın, bu geleneksel iktisat bakış açısının iktisat kuramı diye alınmasını, onunla özdeş sayılmasını çok sakıncalı buluyorum. II) Eski ve yeni, diğer bakış açılarına, kuramlara da yer verilmelidir. IV) Daha önemlisi, var olan bütün kuramlar sorgulanmalı, yeni kuram ve bakış açıları geliştirilmelidir.

Eski kuramlara örnek olarak, klasik ekonomi anlayışı, Marxçı kuram, kurumsal ekonomi bakış açısı, tarihsel yaklaşım gösterilebilir. Yeni kuramlar olarak, nöroiktisat, davranışçı ekonomi, işlem masrafı yaklaşımı, bilgi-iletimi (enformasyon) ekonomisi, yeni kurumcu ekonomi, evrimci yaklaşım sayılabilir. Ben son zamanlarda daha çok bu son konular üzerinde çalışıyorum. Ama bunları incelemek, aktarmak yetmez. Bunlardan da yararlanarak, evrensel bilim ve kuramlar çerçevesinde yeni kuramlar oluşturulmalıdır. Türkiye'nin geçmişine, bugünkü koşul ve niteliklerine dayalı bir ulusal iktisat kuramı yaratılmalıdır. Ben Türkiye'nin bu düzeye

Tuncer Bulutay

- Türkiye'nin geçmişine, bugünkü koşul ve niteliklerine dayalı bir ulusal iktisat kuramı yaratılmalıdır. Ben Türkiye'nin bu düzeye eriştiği görüşündeyim..

eriştiği görüşündeyim. Şu andaki temel amacım bu kuramı oluşturmaktır. Özellikle ABD'de geliştirilen yöntemleri Türkiye verilerine uygulamak, hele Türkiye'yi yabancı gözüyle değerlendirmek yeterli ve saygın bir bilimsel çalışma sayılmaz. Özgün bilimsel kuram ya da yaklaşımlar oluşturarak evrensel bilime katkıda bulunmak temel hedef olmalıdır. Yabancı yazarları daha iyi tanıdıkça, Türkiye'de böyle özgün bilimsel çalışmalar yapılamaz görüşünü giderek daha anlamsız ve geçersiz buluyorum.

Yanlış izlenim vermemek için, geleneksel iktisat kuramını da saygın, saydığım diğerleri yanında, mutlaka yararlanılması gerekli bir yaklaşım saydığımı vurgulamak istiyorum. Bu görüşümde şu temel nedenlere dayanıyorum: I) İnsan türü çok bencil bir yaratıktır; geleneksel iktisat kuramı ise bencilliği esas almıştır. II) Kuram, belirsizliklerin egemen olduğu dünyamızda geçerliliği yüksek olan sınama ve yanılma yöntemine büyük ağırlık tanımaktadır. III) Dar bir maddi özendirici anlayışına dayansa da, iş yaşamında kişi özgürlük ve serbestliğine önem vermiştir. Ama tabii, kişisel özgürlük sağladığı çok şüphelidir. IV) Mübadele insan yaşamının köklü bir eğilimi olduğu mübadelelerde milyonlarca birey davranışı sözkonusu bulunduğu, bu işlemler de piyasalarda gerçekleştiği için, piyasaları ve onların tam rekabetçi olmasını; bununla ilgili olarak istem ve sunum ilişkisini önemli bulurum. V) Geleneksel anlayışı yetersiz olsa da, işbirliği ve rekabet içiçe geçmiş bulunsa da, kuramın rekabeti vurgulamasını da çok yararlı sayarım. Ama bence Neoklasik İktisat Kuramı'nın yaklaşımı çeşitli açılarından yetersiz ve sakıncalıdır. Olaya gelir dağılımı açısından baktığımda, aşağıdaki niteliklerini özellikle sakıncalı sayarım: i) Kuram gelir dağılımı sorununa çözümü büyümede bulur, ekonomiler büyüyebildikçe dağılım konularının sorun yaratmayacağını düşünür. Bu anlayışın sonucu dar gelirli ve yoksul kesimlerin, gelir artışlarının kısıntılarıyla yetinmesidir. ii) Kuramın gelir dağılımı anlayışının temelinde marjinal verimlilik kavramı yatar. Ama kuram verimliliği veri alır. Oysa, herhangi bir kişinin verimliliği belirli değildir.; doğduğu, çalıştığı yer ve ülkeye, sahip olduğu olanaklara, sermayeye, eğitim düzeyine, v.b. göre değişir. iii) Gelir dağılımı bozukluğu özellikle dar gelirlilerin ve yoksulların, genel olarak kişi, grup ve toplumların yeteneklerini, verimliliklerini geliştirebilmelerine olanak tanımadığı için kişi özgürlüğü önünde önemli bir engeldir. iv) Neoklasik İktisat Kuramı, adil gelir, adil ücret gibi adalet ilkelerinden hareket ederek ekonomik yaşamı değerlendiren Klasik

İktisat anlayışını terk etmiş; günün, status quo'nun, kurulu düzenin yapısını,olgularını ve işleyişini veri almıştır. Oysa, gelir ve servet dağılımına özel bir ağırlık tanıyan Klasik İktisat anlayışını çok daha anlamlıdır. v) Sonuçta, Neoklasik İktisat Kuramı büyük gelir dağılımı dengesizliklerini, uluslararası gelir uçurumlarını, işsizliği, işgücüne katılmamayı doğal olgular sayar.

2. dengesiz haklar, yoksulluk, yolsuzluk

Avrupa Birliği ile ilişkilerde, birlik üye ve temsilcilerinin Türkiye'den birçok istekte bulunduklarını biliyoruz. Bu istekler arasında gelir dağılımıyla ilgili birisini işitmedim. Dolayısıyla, Türkiye'nin bozuk gelir dağılımının bu birlik için bir sorun olmadığı anlaşılıyor.

Buna karşılık, özellikle fikir, konuşma özgürlüğü aşırı ölçülerde vurgulanmaktadır. Bu özgürlük elbette temel bir insan hakkıdır ve mutlaka var olmalıdır. Ama diğer haklara, örneğin eşit gelir olanaklarından yararlanma hakkına, fikir oluşturabilecek eğitim ve gelişme hakkına da saygı gösterilmelidir.

Galiba Prusya kralı Frederick'in sözüdür, şöyle der: "Ben halkımla anlaştım; onlar istediklerini söyleyecekler, ben istediğimi yapacağım." Batı dünyasında bu zihniyetin egemen olduğu anlaşılmaktadır. Bu ülkelerde konuşma özgürlüğü var, ama bunun yoksul, yetersiz olanaklı kişileri geliştirme olanaklarıyla ilgisi pek yok.

Neden fikirlerin açıklanması özgürlüğü ilk sıradadır ve neden gelir dağılımı sorunları, örneğin Türkiye'de, pek önemli değildir? Bence bunun iki temel nedeni vardır: i) Aşağıda açıklamaya çalışacağım gibi, Türkiye'de yüksek öğrenimliler ulusal gelirden çok yüksek bir pay alır hale gelmişlerdir. ii) Gazete ve televizyonlar holdinglerin tekelindedir. Buralarda, holding çıkarlarına karşı olan gelir dağılımı iyileştirmelerinin tartışılması beklenemez.

Yoksulluk ve yoksuzluğun toplumların yüzkarası olduğunda şüphe yoktur. Her türlü önlemlerle bunlarla savaşılmalıdır. Buradaki açıklamalarımda bu ilkelere karşı çıkmamı sözkonusu değildir.

Burada savunacağım görüş, yoksulluk ve yolsuzluğun gelir dağılımından bağımsız sayılması anlayışına itiraz olacaktır. Bence bunların ikisi de gelir dağılımıyla yakından ilgilidir. Yoksulluk ve yolsuzluk gelir dağılımı bozukluğundan bağımsız olarak alınamaz.

15 Aralık 2005'te yaptığımız toplantıda panele katılan arkadaşlar da yoksulluğun gelir dağılımı sorununun yerine konulmasının büyük yanlışlığını belirttiler. Yoksullukla savaşım

Tuncer Bulutay

Yolsuzluğun bir temel nedeni gelir dağılımı eşitsizliğidir. Yolsuzluk açısından bu eşitsizlik gelişmemişlikten daha az önemli değildir.

önem verir görünerek gelir dağılımı bozukluğunun göz ardı edilmek istenmesini eleştirirler. Ben de eskiden beri bu görüşleri benimsiyorum.

Burada, ülkelerde yoksulluğun azaltılabilmesi için gelirlerin daha eşitlikçi dağılımının varlığının gerekli olduğunu ((Dercon, 2005: 508) e bakınız) belirtmekle yetinerek, şu ek noktayı vurgulayacağım: Bence, gelir dağılımı bozukluğu ile yolsuzluk arasında da aynı nitelikte bir ilişki vardır. Yolsuzlukta gelir dağılımı bozukluğundan bağımsız olarak alınmaz. Oysa, Batı İktisat yazınının yolsuzluğu ele alırken söz konusu bağımsızlık anlayışı egemendir. Örneğin, (Svensson, 2005: 20) de kamusal yolsuzluk, kamu makamlarının özel çıkarlar için kötüye kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. Yolsuzlukların yaratılmasında piyasadaki ve siyasal alandaki rekabet yetersizliği temel etken sayılmaktadır. (s. 26, 309. Yolsuzluğun birey başına gelir düzeyinin düşüklüğüyle ilişkili olduğu, daha çok gelişmemiş ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde görüldüğü belirtilmektedir. (s.24).

Yazıda, gelişmemişlik yolsuzluğunun temel nedeni sayılmaktadır. Görebildiğim kadarıyla, yazıda gelir dağılımı bozukluğu temel yolsuzluk nedenleri arasında sayılmamaktadır. Diğer bir deyişle, benim savunduğum görüşe ters olarak, gelir dağılımı ve yolsuzluk birbirinden bağımsız kabul edilmektedir. Ama benim görüşümü destekleyen bulgulara ulaşan araştırmalar da vardır. Bunlardan birine (You Khagram, 2005: 13) göre, yolsuzluğun bir temel nedeni gelir dağılımı eşitsizliğidir. Yolsuzluk açısından bu eşitsizlik gelişmemişlikten daha az önemli değildir. Ayrıca, eşitsizliğin etkisinin daha demokratik ülkelerde daha fazla olması olasıdır.

Yukarıda yolsuzluğun tek kaynağının devlet olmadığını, zenginlerin de yolsuzlukların yaratıcısı olabildiğini açıklamıştım. Burada bir politikanın yasaya uygun olmasının yolsuzluğu ortadan kaldırmaya yetmeyeceğini belirtmek istiyorum. Bu konuda, önceki bazı konuşmalarında (örneğin, Bulutay, 2003: 37) verdiğim bir örneği belirtmek istiyorum. Bilindiği gibi, Dünya Bankası aracılığıyla çiftçilere doğrudan yardım yapılmaktadır. Yardım tapu üzerinden yapıldığı için, toprak sahibi olan, ama toprağın işlenmesiyle ilgisi kalmamış olan bir çok toprak ağası bu yardımdan büyük paylar almıştır. (Toplantıda sayın Basri Aktan bu uygulamanın son zamanlarda geniş ölçüde düzeltilildiğini söyledi.)

Gelir dağılımı eşitsizliğinin ulusların gelişmesi için iyi olduğu şeklinde eski görüşün geçerli olmadığını önceki çalışmalarında

(örneğin, Bulutay, 1999) açıklamıştım. Yolsuzluklarla büyüme arasında nasıl bir ilişki vardır? Genellikle olduğu gibi, bu konuda da tartışmalı bulgulara ulaşılmaktadır.

Bir görüşe göre, toplumların büyümesine, gelişmesine koşut olarak eğitim artar, orta sınıf gelişir; bu da yolsuzluğu azaltır. Dolayısıyla, yolsuzluğun temel nedeni gelişmemişliktir. Ekonominin dışı açılmasının da yolsuzluğu azaltacağı görüşleri vardır. Bu doğrultudaki görüşler gelir düzeyinin yüksekliğinin yolsuzluğu azaltacağını söyler. Nedenselliği ters yönde bulan bazı araştırmalar ise düşük düzeyli yolsuzluğun gelişmenin nedeni olduğunu savunur. (You, Khagram, 2005:2)

Büyüme ile yolsuzluk arasındaki ilişki konusunda (Svensson, 2005:36-39) da biril (mikro) ve genil (makro) veri ve bulgular arasında bir uyumsuzluğun olduğu sonucuna varılıyor. Biril veriler yolsuzluğun gelişmeyi engelleyeceğini gösterirken, genil araştırmalarda yolsuzlukla büyüme arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamaktadır.

Aynı yazıya (s.40) göre, bu olguyu doğrulayan bir durum Çin'in gelişmesinde gözlenmektedir. Çin son zamanlarda çok hızlı büyüyen, ama yolsuzlukların en yoğun biçimde yaşandığı bir ülkedir. Çin'de yolsuzluk konusunda fazla bilgim yok. Burada, yolsuzlukla çok yakın ilişkide olduğunu söylediğim gelir dağılımı konusunda yeni bir yazının (Wu, Perloff, 2005: 763-767) bulgularını aktarmakla yetiniyorum. (Bu alandaki diğer çalışmalar için aynı yazıya (s.767) bakılabilir.)

Bu yazıya göre, Çin'de, son zamanlardaki reform hareketleri sonucunda hem kırsal hem kentsel alanlar içerisinde, hem de kırsal yörelerden kentsel yerlere geçişte gelir eşitsizlikleri artmıştır. Bu artışlara rağmen Çin'de Gini katsayıları birçok Avrupa ülkesindekilere kıyasla düşüktür. Bu katsayılar kentlerde 1985'te 0.191, 2001'de 0.269; kırsal yörelerde 1985'te 0.272, 2001'de 0.343'tür. Bu sayıların ilginç bir yanı da eşitsizliğin kırsal yörelerde daha fazla olmasıdır.

Burada son olarak R.M. Stulz'un (2005: 13, 14) yolsuzlukla dünya ölçeğinde sermaye akımını ilişkilendirilen görüşünü aktarmak istiyorum. Buna göre, İktisat kuramının öngörülerine ters olarak, sermaye gelişmemiş dünyadan gelişmiş dünyaya, özellikle A.B.D. ye akmaktadır. Gelişmemiş dünyaya net sermaye (equity) akımı 1996- 2004 döneminde 67.4 milyar dolardır.

Aynı yazara göre, bu durumun nedeni yolsuzluktur. Bir doların parasal değeri,

Tuncer Bulutay

Kişinin
ait olduğu sınıf
onun toplum
içindeki
durumunu
ve toplumsal
akıcılıktan
yararlanma
olanağını belirler.

yoysuzluğun az olduğu ülkelerde 0.91, yüksek olduğu ekonomilerde 0.33 dolardır. Bu durumda dünyada yatay bir finansal sistemin varlığından söz edilemez. Bu yatay ortam ancak iyi yönetişimin dünyaya yayılması ile sağlanabilir.

3. toplumsal akıcılık ve eğitim

Bir ülkede ya da toplumda var olan toplumsal akıcılık(mobilite) birçok açıdan, özellikle de gelir dağılımı yönünden çok önemlidir. Akıcılığın yüksek olduğu toplumlarda gelir dağılımı eşitsizliği bir ölçüde sakıncalı olmayabilir. Toplumsal akıcılığa toplum açısından ve bireysel yönden yaklaşılabilir.

Toplum açısından bakıldığında, akıcılığı şu temel faktörlerin belirlediği söylenebilir: I) Toplumun, ülkenin gelir ve gelişmişlik düzeyi. II) Gelir ve servet dağılımı. III) Toplumun sınıfsal yapısının katılığı. IV) İşgücü piyasasının esneklik derecesi. V) İç ve dış göç olanakları. VI) Kamunun eğitime ve sağlığa ayırdığı kaynak ve yardımların boyutu.

Konuya bireysel açıdan yaklaşıldığında şu etkenler sayılabilir: I) Bireylerin yararılandıkları miras. Bu miras üçe ayrılabilir: a) Para, mal ve hizmetler. b) zeka, güzellik, boy gibi genetik özellikler. c) kültürel olanaklar; genel tutum, davranış biçimi, çalışma gücü gibi kişilik nitelikleri. II) Ait olunan grup, sınıf, kent, ulus ve ülke, III) Eğitim ve sağlık durumu.

Bunların sonucu olarak gelişmiş ülkelerde, gelir dağılımının daha eşit olduğu, sınıfsal yapının katı olmadığı, irksal ya da bölgesel ayırımın bulunmadığı, göç ve eğitim olanaklarından herkesin yararlanabildiği toplumlarda toplumsal akıcılığın çok olduğu söylenir.

Bu olgularla ilgili olarak, ABD'de toplumsal akıcılığın Avrupa'ya kıyasla daha yüksek olduğu şeklinde eski bir sav vardır. Ama yapılan bilimsel araştırmalar bu savın, 19.yüzyıl için geçerli olsa da, zamanımızda doğru olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, ABD'de toplumsal akıcılığın fazla olduğu, gerçekte ilgisiz olmayan bir mittir. (Bu konuda, örneğin, (Piketty, 1995: 552; Erikson, Goldthorpe, 2002: 36,37).

ABD'de bu konularda yapılan araştırmalarda ortaya çıkan bir durum da ilginçtir. Bu araştırmalarda toplumsal akıcılığın önemi giderek azalmaktadır. G.Becker ve N. Tomes 1986 tarihli yazılarında, A.B.D de atalardan kalan kazanç üstünlüklerinin üç kuşakta silindiğini söylemişlerdir (Mazumder, 2005:235). Aynı G.Becker bu konuda 1988'de mevcut ortak görüşü şöyle ifade etmiştir: "Düşük kazançlar da, yüksek kazançlar da babadan oğula güçlü bir bağlılık yaratacak

şekilde geçmemektedir." (Bowles, Gintis, 2002:4) Ama 1992'de G.Solon ve D.J.Zimmerman, baba ve oğul arasındaki kuşaklar arası esnekliği, önceki çalışmaların hatalarının düzelterek, 0.2 'den az olarak elde olunan eski değerden 0.4'e çıkarmışlardır. (Mazumder, 2005: 235; Bowles, Gintis, 2002: 4). Kız çocuklar için aynı esneklik 0.35 ile 0.49 arasında bulunmaktadır. (Chadwick, Solon, 2002: 336, 343). Daha yeni bir araştırmada (Mazumder, 2005: 235) aynı esneklik 0.6 değeriyle elde edilmektedir.

G.Solon (2002: 63,64) şu iki sonuca ulaşıyor: Bugün için A.B.D. ve İngiltere'nin (Birleşik Krallık) Kanada, Finlandiya ve İsveç'ten daha aza toplumsal akıcılığa sahip olduğu sonucuna varmak mantıklı görünmektedir. Kanıtlar yetersizdir, ama az gelişmiş ülkelerde toplumsal akıcılığın daha az olduğu görüşü doğru olabilir.

A.Björklund ve M.Jantli'ye (1997:1009, 1017) göre, İsveç hem daha eşit gelir dağılımına hem de daha yüksek kuşaklar arası akıcılığa sahiptir. Ekonomik eşitliğin var olduğu bir ülkede toplumsal akıcılık da daha yüksektir. Böylece gelir dağılımı ile toplumsal akıcılık, sonuç olarak ulaşılan gelirin eşitliği ile fırsat eşitliği arasında yakın bir ilişki vardır.

Bildiğim kadarıyla, Türkiye'de toplumsal akıcılık konusunda son zamanlarda doyurucu araştırmalar yapılmış değildir. Eski çalışmamızda (Bulutay, Timur, Ersel, 1971) bu konuda sınırlı bilgiler elde etmiş, Türkiye'de toplumsal akıcılığın fazla olmadığı bulgularına ulaşmıştık. Burada yalnızca, böyle araştırmaların yapılması dileğimi belirtmek isterim.

Toplumsal akıcılık hakkında bazı temel olgulara dikkat çekerek açıklamalarımı sürdürüyorum.

Toplumsal akıcılık yalnızca bir gelir sorunu değildir; sınıfların da bu konuda yaşamsal etkisi vardır. Kişinin ait olduğu sınıf onun toplum içindeki durumunu ve toplumsal akıcılıktan yararlanma olanağını belirler.

İnsanın sınıfı onun yaşama bakış açısını, tutumunu, çalışma adet ve eğilimlerini belirler. Bu yazıdaki amacım yönünden daha önemli olarak, kişinin geleceğe bakışı, geleceği iskonto ediş yoğunluğu, risk üstlenme eğilimi, içinde bulunduğu sınıftan önemli ölçüde etkilenir. Eğitim olanaklarının da sınıflara bağlı olduğu bilinir. Son yazıda (s.41, 42) açıklandığı gibi, risk üstlenme, geleceği iskonto derecesi yalnızca gelirin düzeyine bağlı değildir; gelirin sürekliliği ve kalıcılığıyla da yakından ilişkilidir. Bunlar da sınıflara bağlıdır. Ayrıca, kişilere, ait oldukları

Tuncer Bulutay

Eğitimin
toplumsal
sınıflara bağlı
olduğu da bilinir.
Her şeyden
önce, zenginle
yoksulun
okulunu aynı
değildir.
Aynı olsa da,
bunlardan
yararlanma
olanağı farklıdır.

sınıfın davranış biçimleri anne ve babaları ve yakın çevrelerince tanıtılıp kabul ettirilir.

Burada, insanların kazançtan çok kayıba önem vermelerinin etkisi de vurgulanmalıdır. Buna uygun olarak, insanlar bulundukları durumdan daha yükseklerle çıkmaya oranla, daha aşağılara düşmemeye dikkat ederler. Anne ve babalar asıl ağırlığı çocuklarının kendilerinden daha kötü durumda olmamasına, daha düşük eğitim görmemesine verirler.

Eğitimin toplumsal sınıflara bağlı olduğu da bilinir. Her şeyden önce, zenginle yoksulun okulları aynı değildir. Aynı olsa da, bunlardan yararlanma olanağı farklıdır.

Yoksul kesimlerden gelen insanlar yüksek eğitim düzeyine ulaşamazlar. Bundan daha önemli olarak, bu yüksek düzeyleri kendilerine hedef olarak da seçemezler. (Erikson, Goldthorpe, 2002: 41)

eğitimin işlevi

Toplumlarda akıcılığın göç ve eğitim gibi iki temel gücü vardır. Bu yazının amacına uygun olarak, burada öğrenim üzerinde duracağım. Yalnız, göçle öğrenim arasındaki temel farklılıkları belirtmek istiyorum.

Onlara geçmeden, Batı dünyasının, hatta Dünya Bankası gibi kuruluşların uluslararası insan akımına, dış göçe, sapmalı bakış açılanna dikkat çekmek istiyorum. Bilindiği gibi, Neoklasik İktisat Kuramı'nda sermaye ile işgücü arasında ayırım yapılmadığı söylenir. Böyle olmasına karşın, söz konusu çevreler sermaye ile işgücü arasında çok önemli ayrımlara başvururlar. Örneğin, uluslararası insan hareketlerinin kendine özgü birtakım etkilerinin olduğunu, bunların mal ve para hareketlerinde söz konusu olmadığını söylerler.

Buna güzel ve açık bir örnek Dünya Bankası'nın uluslararası göç üzerine 2006 tarihli bir yayınında yer almaktadır. Buna göre, dış göçün de ticaret ve sermaye hareketleri gibi dağılım etkileri vardır. Bu hareketlerden toplum genel olarak kazanç sağlamış olsa da, bazı kişi ve gruplar bunlardan zarara uğramış olabilirler. Ama dış göçün direnç yaratmasının başka nedeni de vardır. İnsan hareketlerinin, mal ve para hareketlerinin yaratmadığı, iktisadi, psikolojik, toplumsal ve siyasi sonuçları da vardır.

Böylece insan hareketleri ile sermaye hareketlerini ayıran bu son görüş, Batılı çevrelerin ve söz konusu uluslararası kuruluşun gelişmiş ülkeler çıkarına olan sapmalı bakış açılarının açık kanıtıdır. Buna göre, örneğin Türkiye'ye akan para ve sermaye hareketlerinin bugün Türkiye'de yaşandığı gibi yüzde 10'lar

düzeyinde reel faiz sağlamasının iktisadi, psikolojik, toplumsal ve siyasi benzer sonuçları yoktur. Bu görüşün elbette ki hiçbir bilimsel saygınlığı yoktur.

İç bölgesel farklılıklara, zengin kent ve yörelere çekimine bağlıdır. Dolayısıyla, göçte dönemsel eğilimlerin etkisi baskındır. Buna karşılık, öğrenimin etkisi uzun süreli ve kalıcıdır.

Diğer önemli farklılıklar şu noktalarda toplanabilir: I) Göçte kişinin seçim hakkı daha fazladır. II) Öğrenimde aile bütçesinin sınırlayıcı niteliği çok daha önemlidir. Yeterli gelir olanakları yoksa, çocukların çalışmasına gerek duyuluyorsa öğrenim şansı da azalır. Göç için bu sınırlama aynı ölçülerde bağlayıcı değildir. III) Öğrenim ailenin önceki maddi ve manevi yatırım ve birikimlerine bağlı olduğu gibi, uzun süreli katkısını da gerektirir. (Benzer görüşler için (Ferrie, 2005: 213) e bakılabilir.)

Öğrenimde aşağıdaki nitelikler, özellikle eşitlik açısından çok önemlidir: I) Eğitim ve öğretimin kökeninde cezalandırma istenci yer alır; amaç disiplin sağlamaktır.; okullar geçmiş yüzyıllarda bu amaca hizmet etmişlerdir. Bu özellik bugün eski gücünü geniş ölçüde yitirmiştir, ama disiplin sağlama ve seçimi, düşünceyi sınırlandırma işlevi hala sürmektedir.

II) Öğrenim ailelerin, sınıfların kültürleriyle yakından ilgilidir. Alt sınıfların kültürü kuşaktan kuşağa aktararak, çocuğa, öğrenimle fazla olanaklar sağlayamayacağı bilinç ve zihniyeti aşlar, onun hedeflerini sınırlar.

III) Yaşam deneyimi de bu zihniyeti destekler. Alt sınıfların çocukları, aynı sonucu elde edebilmek için, ayrıcalıklı sınıflara mensup çocuklardan çok daha üstün başarıyı göstermek zorundadırlar (Erikson, Goldthorpe, 2002: 38).

IV) Bu sınırlar alt sınıf çocuklarının gelişmesinin, gelir sağlamasını önünde büyük bir engel oluşturur. Bunun güçlü bir kanıtı, ABD'de, özellikle yoksul aile çocuklarının yüksek öğrenimin hızla artan ödülüne ancak zayıf bir tepki göstermeleridir. Oysa, beşeri sermaye kuramı söz konusu ödül artışının insanların, özellikle yoksulların, öğrenime yapacakları yatırımları hızla arttıracığını öngörür (Sundstrom, 2005: 513).

V) Burada, tabii, yoksul kesimlerin neden borçlanarak eğitimlerini finanse edemedikleri sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu gerçekten önemli bir sorundur. Bazı yazarlar, bu sorunun kaynağında yüksek öğrenimin sağladığı ödülün çok dağınık olması olgusunun yattığını söylerler. Buna göre, ödülde çeşitlilik çok fazla olunca risk de fazla olmakta, bankalar bu riski üstlenmekten kaçınmaktadırlar. Ben bu görüşe

Tuncer Bulutay

Bazı yazarlara göre, büyüme, gelişme odakları yaratarak, belirli ülke, bölge ve kentlerde yoğunlaşan bir süreçtir.

katılmıyorum.

Eşitlik açısından aşağıdaki dört bulgu daha da önemlidir: VI) İngiltere'ye dair bir araştırmaya göre, öğrenim, IQ'ya ve akademik güdülenme anlamında çabaya kıyasla çok daha güçlü etki yaratmaktadır. Ayrıca, IQ ve çabanın etkisi geniş ölçüde öğrenim yoluyla gerçekleşmektedir (Erikson, Goldthorpe, 2002: 37).

VII) Türkiye'de de geçerli olduğunu düşündüğüm bu olgunun sonucu, zeka ve öğrenme yetenekleri o denli güçlü olmayanların, öğrenim olanaklarına sahip olduklarında, toplumsal sıralamada yükselere çıkabilmeleri ya da yüksek düzeylerdeki konumlarını koruyabilmeleridir. Buna karşılık, eğitim olanağı elde edemeyen üstün yetenekliler yerlerinde saymaktadırlar.

Bu olanak sayesinde toplumsal yaşamın her alanında, üniversitelerde, az yetenekliler en yüksek düzeylere çıkabilmektedir. Çeşitli yazılarımda açıkladığım gibi, bana göre, çocukluk ve gençlik dönemlerimde içinde yaşadığım arkadaşlık çevremdeki zeka dağılımı, akademik ortamda gözlemlediğim zeka dağılımından farklı değildir.

VIII) Hemen her toplumda öğrenime ayrılan büyük harcamalara rağmen fırsat eşitliğinin sağlanamaması bu sonucu doğrulamaktadır. Bu harcamalar alt sınıfların yetenekli çocuklarına öğrenim olanağı sağlamaktan ziyade, ayrıcalıklı ailelerin az yetenekli çocuklarının öğrenimini arttırmıştır. Sonuçta öğrenimde toplumsal akıcılık, fırsat eşitliği gerçekleştirilememiştir (Erikson, Goldthorpe, 2002: 40, 42).

IX) Özellikle yüksek öğrenimin amacı görünürdekinden ya da söylenenden farklıdır. Bu amaç toplumda eşitliği sağlamak değil, toplumsal düzeyde ve gelir yönünden yükselme, ayrıcalıklı duruma geçebilme fırsatlarını eşitlemek, yani mevcut olan eşitsizliklerden yüksek öğrenimlilerin yararlanmasına olanak tanımaktır.

4. gelir dağılımı eğilimleri

Bazı yazarlara göre, büyüme, gelişme odakları yaratarak, belirli ülke, bölge ve kentlerde yoğunlaşan bir süreçtir. Dolayısıyla, büyümenin eşitsizlikler yaratması ya da bunları sürdürmesi doğaldır. Bu eşitsizlikler hem bölgesel, hem sektörel, hem sınıfsal, hem de kişiseldir. Ben bu görüşte önemli bir gerçek payı olduğu kanısındayım.

Son zamanlarda teknolojik gelişmelerin ulaşım ve iletişim alanlarında büyük olanaklar yarattığı bilinir. Bazıları buna dayanarak bu teknolojilerin uluslararası ilişkilerde mesafeyi ortadan kaldırdığını söyler. Oysa, yeni

teknolojilerin mesafeyi yok etmesi olanağı yalnızca kodifiye edilebilir sayılandırılabilen, ağırlıksız diyebileceğimiz mallarda gözlenmektedir. Bu etkinliklerin ulusal gelir içindeki payları ise çok yüksek değildir.

Üretim etkinlikleri, özellikle katma değeri yüksek olanlar, bilgi ve teknolojinin yoğunlaştığı, bilgili uzmanların yakın ilişki içinde bulundukları, gerekli ağ örgülerinin (network) yaratılmış olduğu ortamlarda gerçekleşebilir. Ancak bu ortamlarda uzmanlıklar, artan getiriler yaratılabilir. Böylece, bazı ülke, bölge ve kentlerde etkinlik ve gelir yoğunlaşması, gelir eşitsizliklerinin yaratılması doğaldır.

Yeni teknolojilerin önemli bir etkisi, bazı üretimleri parçalara bölebilecek olanağı yaratmasıdır. Çünkü bu teknolojilerle üretim süreçlerini yönetebilmek ve gözetleyebilmek çok kolaylaşmıştır. Dolayısıyla, üretimin aşamalara ayrılması, işgücü-yoğun etkinliklerin ücretlerin düşük olduğu ülkelere aktarılabilmesi olanağı doğmuştur. Böylece, dikine uzmanlaşma denen olgu son zamanlarda büyük önem kazanmıştır.

Bu olanaklardan her ülke grubu aynı şekilde yararlanamamıştır. Bazı Doğu asya ülkeleri üretimlerinde yüksek katma değerli ürünlere geçebiliş büyük kazanımlar elde edebilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğu ise imalat sanayilerini geliştirememiştir.

Türkiye'de durum

Türkiye Doğu Asya ülkeleri kadar başarılı olamamıştır. Ama bazı gelişmeler de sağlayabilmiştir. En büyük gelişme dış ticaretin büyük ölçülerde geliştirilebilmesidir. Bunun sonucunda piyasalarda her türlü mal bulunabilmektedir.

Öte yandan, dış ticaret alanındaki bu büyük gelişme yurtiçi imalat sanayiinde umulan büyümeyi sağlayamamıştır. Dış ticaret çok geliştiğine, dış satımın gelişmesinde sanayi ürünleri temel rolü oynadığına göre, beklenen, yurtiçi imalat sanayinin koşut bir gelişme göstermesiydi. Bu beklenti gerçekleşmemiş, sanayiinin 1980 sonrası gelişmesi önceki dönemlerin gelişmesinin altında kalmıştır.

Bu yetersiz gelişmenin nedenleri nelerdir? Bence nedenler, önem sırasına göre şunlardır: I) 1980 sonrasındaki özel girişim anlayışını egemen kılan, ekonomiyi dışa açan politikalar imalat sanayiinin gelişmesinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. II) Türk sanayi yapısı kalıcı bir niteliğe sahiptir; yüksek katma değerlere geçebilme gücünü gösterememiştir. III) Dışticaret, önemli ölçüde dikine uzlaşmanın etkisiyle, bir ada içinde gelişmiş olmuştur; dış satım,

Tuncer Bulutay

En zengin
kent
(Kocaeli)
gelirinin,
en yoksul
kent (Ağrı)
gelirine oranı
10.85'tir.
Buna karşılık,
en zengin
bölgenin
gelirinin
en yoksul
bölge gelirine
oranı 4.36'dır.

dışarıyla birbirini besleyen bir yumak oluşturmuş; dışıcairetin etkisi yurt içine yetersiz biçimde yansıyabilmiştir. IV) Özellikle son yıllarda TL'nin aşırı değerlenmesi, birçok ürünün dışarıdan alımı yollarını açmıştır.

Ben burada, başka yazılarımda incelediğim son iki neden üzerinde durmayacağım. İlk iki neden hakkında özet bilgi vermekte yetineceğim.

İlk neden konusunda, Türk ekonomisinde kanımca şu temel gelişmeler yaşanmıştır: I) Mali kesim 2001 sonrasında imalat sanayinin önüne geçmiştir. II) 1988 sonrasında imalat sanayinin gelişmesi yetersiz düzeylerde kalmıştır. III) İşgücünün gelir payı 1980 sonrasında azalmış; buna koşut olarak, işçi sınıfı eski gücünü yitirmiştir.

İkinci neden için şu özet bilgiyi sunmakla yetineceğim: Bilindiği gibi, iş dolaşımı (devri = turnover) ile işçi dolaşımı arasında fark vardır. İş dolaşımı yeniden yaratılan işlerle yok edilen işler toplamına dayanır. İşçi dolaşımı ise işe alınma ve işten ayrılma toplamında gözlenir.

Yapılan bir araştırma, iş dolaşımının (yüzde 13 oranı dolaylarındaki değerleriyle) kabaca Avrupa ve ABD'de birbirine yakın olduğunu; buna karşılık, işçi dolaşımının A.B.D.'de Avrupa'ya kıyasla çok yüksek bulunduğunu göstermiştir (Pries, Rogerson, 2005: 812-816). Türkiye'de işçi dolaşımı ABD'dekine benzer şekilde yüksektir.

Buna karşılık, yapılan araştırmalar iş dolaşımının Türkiye'de, Avrupa ve ABD'den çok düşük olduğunu göstermektedir. Böylece, Türkiye'de sanayi yapısının korumakta, sanayide yeterince yeni alan yaratılamamakta, yüksek katma değerli üretime geçilememektedir. Bu durum Türk ekonomisinin önündeki en büyük engeldir. Bilgisayar yazılımları gibi alanlar dışında, hizmet kesimlerinin bu yetersizliği giderebileceğinin sanmıyorum.

Türkiye'de kesimlerarası, bölgesel, sınıfsal eşitsizlikler

Türk sanayinin yüksek katma değerli, çok daha verimli alanlar geliştiremediğinin bir kanıtı, sanayi ve tarımdaki verimliliğin karşılaştırılmasından elde edilebilmektedir. Türk tarımında büyük verimlilik artışı sağlanamadığı bilinmektedir. Buna rağmen, çalışan başına sanayi gelirinin tarım gelirine oranı 1924'te 5.01, 1925'te 4.91, 2003'te 3.93, 2004'te 4.11'dir. Görüldüğü gibi, 1920'lerde var olan fark 2004'te pek değişmemiştir.

Kentler ve bölgeler arasında da benzer eşitsizlikler vardır. DİE'nin bu alandaki, bildiğim en son araştırmasının sonuçlarını gösteren 2001 yılına ait veriler, kişi başına GSYİH ve

dolar olarak şu bulguları göstermektedir: Kocaeli'nde 6155, İstanbul'da 3063, Ağrı'da 568, Muş'ta 578. (Tabii, Kocaeli'de görünen gelirin büyük kısmı İstanbul'a aittir.) En yüksek gelirli bölge, Bursa, Kocaeli ve Sakarya'nın oluşturduğu Doğu Marmara'dır. Burada gelir 3268 dolardır. Buna karşılık, Van, Muş, Bitlis, Hakkari illerinin oluşturduğu bölge, 749 dolarla, en düşük gelirli bölgedir.

En zengin kentin (Kocaeli) gelirinin, en yoksul kentin (Ağrı) gelirine oranı 10.85'tir. Buna karşılık, en zengin bölgenin gelirinin en yoksul bölge gelirine oranı 4.36'dır. Böylece, bölgeler arası gelir farkı, sanayi-tarım karşılaştırmasında olduğu gibi, dört katı civarındadır.

Türkiye'nin uluslararası durumu incelendiğinde, resmi kurlar üzerinden yapılacak karşılaştırmalar oynaktır. Satınalma gücü paritesine göre yapılan kaba hesaplar şu sonuçları vermektedir: ABD geliri Türkiye gelirinin kabaca 5 katı, İngiltere geliri Türkiye gelirinin yine kabaca 4 katıdır.

Sınıfsal gelişmelerde, 1980, özellikle 1990 sonrasında **başat etken** sanayinin yeterli gelişme sağlayamamasıdır. Sanayinin gelişmemesi işçi sınıfının gücünü kırmış, ulusal gelirden yüksek pay almasını engellemiştir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de işçi kesiminin büyük gücü kısa süreli olmuştur.

Özel girişim anlayışının dünyaya ve Türkiye'ye egemen olması, yeni teknolojilerin beceri sapmalı niteliği, küreselleşme olgusu, sermayenin serbestçe akar hale gelişi ve bunların sonucu olan artan gelir eşitsizlikleri finansal kesimi ve reklam, medya, iletişim kesimlerinin ön plana çıkarmıştır. Bu kesimler, hem kendi içlerinde hem de diğer kesimlerle karşılaştırmalı olarak, yeni önemli eşitsizlikler yaratmışlardır.

Bu gelişmeler özellikle yüksek öğrenim şeklindeki beceriyi çok önemli kılmış, büyük kazançlarla ödüllendirmiştir. Sonuçta, yüksek öğrenimliler bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ulusal gelirden büyük pay alır hale gelmiştir.

Türkiye'deki gelişmede Türkiye'ye özgü iki olgunun da önemli katkısı olmuştur. Bilindiği gibi, Türkiye'de eskiden beri bürokrasi, özellikle askeri bürokrasi güçlüdür. Askeri bürokrasi yaşanan her askeri darbeden gelir payını arttırarak çıkmıştır. OYAK gibi, kapitalizme bürokrasinin ortaklığı anlamına gelen önemli bir kurum oluşturulmuştur.

İkinci olgu, Türk ekonomisinde borçların, özellikle de faizlerin büyük boyutlara ulaşmasıdır.

Tuncer Bulutay

Faiz gelirlerinin çok eşitsiz bir dağılım gösterdiği bilinmektedir. Gerçek boyutlarıyla faizlerin verilere yansımalarının gelir dağılımını çok çarpıtacağı bellidir.

Çok büyük, eşitsiz yapısıyla faiz ekonominin her alanına egemen olmuştur. Bankalar ve büyük firmalar gelirlerinin büyük kısmının devlet faizlerinden sağlar hale gelmiştir.

DİE'nin son gelir dağılımı araştırmaları

DİE son zamanlarda yıllık gelir dağılımı araştırmaları yapmaktadır. Bildiğim kadarıyla, bunlardan 2004 yılına ait olanı henüz yayınlanmamıştır. Ama yetkililerden edindiğim bilgiye göre, 2004 verileri öncekilerden pek farklı değildir. Bu nedenlerle açıklamalarımı 2003 yılı sayılarına dayandıracağım.

Bu verilerde, gelir dağılımında küçük de olsa bir düzelme görülmektedir. Ama bu düzelme yanıltıcıdır. Çünkü düzelme, verilerde faiz gelirlerinin içerilmemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, 2003 verilerinde faizlerin yalnızca bir parçasını oluşturduğu menkul kıymetlerin payı yalnızca yüzde 2.6'dır. Bu bakımdan sözkonusu gelir dağılımları "faiz dışı gelir dağılımları" diye nitelenebilir.

Faiz gelirlerinin çok eşitsiz bir dağılım gösterdiği bilinmektedir. Gerçek boyutlarıyla faizlerin verilere yansımalarının gelir dağılımını çok çarpıtacağı bellidir. Önceki yazılarımda bu konu üzerinde durdum. Burada özellikle yüksek öğrenimlilerin gelir payı üzerinde duracağım.

Ama önce, faiz ve menkul kıymetlerle ilgili olan bir olguyu belirtmek istiyorum. İncelediğim 2003 yılında maaş ve ücretlerin payı yüzde 38.7'dir. (Bu, DİE'nin aynı kalemdeki diğer verilerinden yüksektir. Ama burada bu nokta üzerinde durmuyorum.) Buna karşılık, ücretli ve maaşlıların ulusal gelirden payı yüzde 52.8'dir. Dolayısıyla, ücretli ve maaşlılar, ücret ve maaş dışında, önemli ölçülerde başka gelirler sağlamaktadır. Aynı yılın verilerinde işveren ve yüksek öğrenimlilere alt şu veriler vardır

Bu sayılar işveren artı yüksek öğrenimlilerin ulusal gelir payının yüzde 32.95 olduğunu göstermektedir. Faizlerin içerilmemiş olması ve işverenlerde düşük gelir beyanı olasılığı gözönüne alınınca, bu oranın asgari bir payı gösterdiği söylenebilir. Böylece, işverenlerin ve yüksek öğrenimlilerin oluşturduğu yüzde 8.21'lik bir nüfus grubu ulusal gelirin asgari üçte birini almaktadır. Dolayısıyla, bu grup, sayısının en az 4 katı kadar bir gelir payına sahip bulunmaktadır.

Gelir dağılımının 2003 yılı verileri aile bireyleri yönünden incelendiğinde, şu dört olgu gözleniyor : i) 15+ yaş birey sayısı gelirin artışına koşut olarak artıyor. ii) Buna karşılık, 15- yaş birey sayısı azalıyor. iii) Ailelerde çalışan birey sayısı, çalışanlara kıyasla, daha hızlı

Tuncer Bulutay

Demokrasilerin
eşitliği
sağlaması
beklenemez.
Esasında,
tek başarı
ölçütü geliri
arttırma,
servet
biriktirme
olan
demokrasilerde
iktisadi
eşitlik
amacının
bulunduğu da
söylenemez.

	İşveren (%)	Yüksek Öğrenim Altında Öğrenimli İşverenler (%)	Doktoralı Dahil Yüksek Öğrenimliler (%)
Sayı	5.6	2.03	6.18
Gelir	18.6	10.39	22.56

(yayınlarında açıklanmayan veriler yetkililere başvurularak DİE'den sağlanmıştır)

artıyor.

Bu veriler şu şekilde yorumlanabilir: Yüksek gelirli ailelerde çocuk sayısı daha az, çalışan ve gelir getiren birey sayısı daha fazladır. aynı verilerde ailelerin toplam birey sayısının gelire koşut olarak, ama 15+ yaş grubundaki artışa kıyasla daha düşük bir hızla arttığı gözlemlendiğine göre, ailelerin büyüklüğü çalışan ve gelir getiren kişilerin sayısının artışı sayesinde azalmıyor, bir ölçüde artıyor.

Normal olarak, çalışanı, gelir getireni çok olan ailelerde gelir de yüksek oluyor. Gelir getirenlerin sağladığı gelir çeşitli gelir kalemlerinden oluşabilir. Çalışan sayısı daha önemlidir. Bence, bu olguda özellikle kanı koca çalışan yüksek öğrenimli ailelerin katkısı önemlidir. Başka yazılarımda açıkladığım gibi, bu durum yüksek öğrenimlilerin gelir payı

artışının temel nedenlerinden biridir.

Burada yüksek öğrenimlilerin yüksek gelir payı sağlamasına ters yönlerde etki edebilecek üç olguya da dikkat çekmek istiyorum. I) Başka yazılarımda gösterdiğim gibi, Türkiye'de ücret dağılımı, gelir dağılımı ölçüsünde olmasa da, eşitsiz bir yapıdadır. II) Gruplar içinde, bu arada yüksek öğrenimliler arasında da büyük gelir farklılıkları vardır. III) Yine başka yazılarımda açıkladığım gibi, Türkiye'de yüksek öğrenimlilerde işsizlik oranları, gelişmiş ülkelerdekilere kıyasla, çok yüksektir.

5. bazı görüş ve öneriler

Büyümeyle eşitlik arasındaki ilişkide önceleri eşitsizliklerin büyümeyi artıracığı söylenirdi. Bunun günümüzde geçerli olmadığı görülmüştür. Genel Denge Kuramı'nda gelir bölüşümü büyümekten (etkinlikten) bağımsızdır.

Türkiye için...

Binlerce Akbanklının kalbi, Türkiye'yle birlikte atıyor. Güçlü sermayesi, istikrarlı yapısı ile, yurtdışından ülkemize aktarılan sermayeyi artıran bu güç, Türk ekonomisine taze kaynak girişi sağlamaya devam ediyor. Ülkemizin ve sanayimizin altyapısına ve geleceğine verdiği desteği artırarak sürdürüyor. Daha iyisini, daha yenisini arıyor, yeni fikirler üretiyor.

Türkiye'nin yenilikçi gücü

“emin ellerdesiniz”

 iPRAGAZ

0800 211 60 11

www.ipragaz.com.tr

Büyümenin eşitlik üzerindeki etkisinin ise eşitlik sağlayacağı yönde olacağı söylenemez. Günümüzde büyüme daha çok eşitsizliği artıncı yönde etkin olmaktadır. Ama eşitlik yaratıcı ya da eşitlikleri koruyucu büyümeye de olanak vardır.

Demokrasi için de benzer şeyler söylenebilir. Demokrasilerin eşitliği sağlaması beklenemez. Esasında, tek başın ölçütü geliri artırma, servet biriktirme olan demokrasilerde iktisadi eşitlik amacının bulunduğu da söylenemez. Ama eşitlik sağlayan demokrasiler de vardır. Ayrıca, kapitalist diktatörlükler demokrasilerden daha eşitsi toplumlar yaratırlar.

Eğitim en önemli işlevi toplumsal akıcılık ögesidir. Buna karşın, özellikle yüksek öğrenimin eşitlik sağladığı çok şüphelidir. Bilginin temel girdi niteliği kazanması eşitsizliği azaltmamıştır. Böylece, bilgi sahibi yüksek öğrenimlilerin gelir payları artmıştır. Buna karşılık, kapitalist dünya görüşünün egemen olmasına, imalat sanayiinin öneminin azalmasına bağlı olarak, işçi sınıfının gelir payı azalmıştır. Özellikle Anglo-Sakson ülkelerinde ücret dağılımı son zamanlarda çok bozulmuştur.

Bazı Batılı yazarlara göre, bu gelişmeler ekonomilerde çalışanların emek kazançlarının sermaye gelirlerini aşması sonucunu vermiştir. Ben, özellikle bu kazançlarla sermaye gelirlerinin, Türkiye'de yüksek öğrenimlilerin gelirleriyle işveren gelirlerinin içiçe geçmiş olduğunu gözönüne alarak, bu görüşe katılmıyorum.

Böylece, Türkiye'de yüksek öğrenimliler bir orta üst sınıf oluşturmuşlardır. Bir görüşmede açıkladığım gibi, 1980 sonrası Türkiye'sinin gelir bölüşümü açısından en temel gelişmesi, bu orta üst sınıfın gelir artışından önemli bir pay alır hale gelmesidir.

Büyüme, demokrasi, eğitim eşitsizliklerle birlikte oluşabilmektedir. Bu durumda büyümeden, demokrasiden, eğitimden vazgeçmek mi gerekecektir? Vazgeçilemeyeceğine göre, büyük eşitsizliklerle mi yaşamak gerekecektir? Bunlar temel sorunlardır; bunların kolay yanıtı da yoktur.

Sorunun altında, yararı mutlak olan bir değişkenin (büyüme, demokrasi, eğitim gibi) var olmayışı da yatar. Her değişkenin yararı da zararı da, bedeli ve masrafı da vardır. Seçenek masraf kavramı her alana egemendir. Bireylerin ve toplumların, yarar ve zararların değerlendirilmesini gerektiren bu zor konularda bilinçli seçim yapması gerekir.

Benim kişisel görüşlerim şöyledir. Büyümeden, demokrasiden, eğitimin yaygınlaşmasından vazgeçmek sözkonusu olamaz.

Haluk Levent

Haluk Levent

"Piyasa dağılımı" dediğimiz zaman, vergi öncesi ve sosyal yardımlar öncesi elde edilen gelirler üzerinden yapılan dağılımdır. Burada Türkiye'nin diğer gelişmiş Avrupa ülkeleriyle herhangi bir farklılığı yok.

İnsan toplumlarında mutlak eşitlik olanaklı değildir; böyle bir eşitliğin olması yararlı da olamaz. Ama günümüzde başta A.B.D. olmak üzere birçok Batılı toplumda ve Türkiye'de aşırı gelir ve servet eşitsizliği vardır. Buna karşılık, İskandinav ülkelerinde çok daha eşitlikçi bir ortamda demokrasi vardır ve hem büyüme, hem eğitimin arup yayılması sağlanabilmektedir. Belki daha önemli olarak, bu ülkelerde devletin ekonomi içindeki ağırlığı çok yüksektir. Bu ülkelerde bile eğitimde daha fazla yaygınlığa gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Bu olgular çok farklı büyüme biçimleri olduğunu, ülke gruplarının, hatta her bir ülkenin kendine özgü nitelikler taşıdığını göstermektedir. Böylece, ülkelerin, iç yapılarındaki düzenlemelerle gelir ve eğitim dağılımlarını geniş ölçüde biçimlendirip değiştirme güçleri vardır. Bu düşüncelerle, Türkiye için aşağıdaki temel önerileri sunuyorum.

Nütusun, özellikle kız ve kadınların eğitim düzeyini yükseltmek, büyük kütlelere yüksek öğrenim olanağı sağlamak ilk öncelik olmalıdır. İç ve dış göç olanakları geliştirilmelidir. Avrupa Birliği'ne giriş bu yönden de çok önemlidir. Yeniden bölüşüm politikalarına ağırlık tanınmalıdır. Daha da önemlisi, bunlar yoksul, dar gelirdi kesimlere dönük olmalıdır.

Bunlar da ancak devletin ekonomide artan katkısıyla sağlanabilir. Bazı İskandinav ülkelerinin bu yöndeki başarısı, günümüze egemen olan özel girişim anlayışı ortamında da bu politikaların izlenme şansının yalnızca bir düş olmadığını göstermektedir.

Devletin katkısı ancak vergiler, özellikle doğrudan vergilerle sağlanabilir. Bu alanda Türkiye'nin gelişimi tam tersi yönde olmuştur. Katkıların azalması gereken dolaylı vergilerin katkısı sürekli artmış ve artmaktadır.

AKP'nin kurumlar vergisini azaltma yönündeki girişimleri aynı sakıncalı gidişin yeni bir örneğidir. Tabii, bu politika, yatırımcıların artacağı, daha çok kişiye işlendirme (istihdam) olanağı sağlanacağı, hatta vergi oranının düşmesine karşın vergi gelirinin artacağı görüşleriyle savunulmaktadır. Son görüş yakın geçmişte ABD'de savunulmuş, elde edilen vergi geliri sonuçları ters yönde olmuştur.

Açıklamalarımı bütçe dengesi konusunda, konuşmamda belirttiğim için açıklamak istediğim önemli bir noktayı vurgulayarak tamamlamak istiyorum. "Geleneksel konsolide bütçe" verileriyle "program tanımlı konsolide bütçe" sayılan arasında bazı kalemlerde farklar vardır. Fark, ikinci verilerde normal bütçe geliri sayılmayan bazı gelir kalemlerinin yer almamasıdır. Bu nedenle bu ikinci sayılar daha sağlıklıdır. Buna rağmen, bu alandaki çözümlemelerde genellikle geleneksel bütçe verilerine dayanılmakta, ikinci veri kümesi gözardı edilmektedir.

Ben, önceki hükümet döneminde başlatılan, bugünkü hükümetçe de sürdürülen mali disiplin politikalarını olumlu sonuçlar yarattığı görüşünü paylaşıyorum. Ama bugün ulaşılan durumu parlak, hatta doyurucu da bulmuyorum. İkinci veri kümesini gözardı etmeyi de sakıncalı sayıyorum.

Bu gözardı edici yaklaşım mali durumu, enazından kalıcı olma niteliği yönünden, gerçekte olduğundan daha iyi göstermektedir. Çünkü "program tanımlı konsolide bütçe" sayılarında bütçe açığı daha fazla, faiz dışı denge daha azdır. Faiz dışı dengede 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde önceki yıla kıyasla çok az artış vardır. Teşekkür ederim.

• **Hasan Basri Aktan** - Sayın Bulutay'a teşekkür ediyoruz. İkinci konuşmacımız Sayın Doçent Doktor Haluk Levent.

• **Haluk Levent** - Teşekkür ediyorum. Önce Türkiye'deki durumdan yola çıkmak istiyorum. Ben de 2003 yılı verileriyle biraz uğraştım. 2003 yılında gerçekten bir iyileşme gözüküyor ve faizlerin eksik beyan edilmesi bunda önemli bir faktör. Ama bir başka önemli faktör daha var. O da kamu müdahalesi. Özellikle yoksullukla mücadele anlamındaki kamu müdahalesi.

Gelir dağılımında iki boyutta inceleme yapılabilir. Bir tanesi piyasa dağılımı, diğeri de kamu müdahalesi sonrasında gerçekleşen

dağılım. "Piyasa dağılımı" dediğimiz zaman, vergi öncesi ve sosyal yardımlar öncesi elde edilen gelirler üzerinden yapılan dağılımdır. Burada Türkiye'nin diğer gelişmiş Avrupa ülkeleriyle herhangi bir farklılığı yok. Yani aşağı yukarı Gini bazında baktığımız zaman 40 ile 50 arasında değişiyor. İsveç, Türkiye bütün hepsi dahil olmak üzere. Ancak gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde kamu müdahalesinden sonra, vergi politikası ve sosyal yardımlardan sonra gelir dağılımı eşitsizliği 20-30 aralığına iniyor. Dolayısıyla burada önemli bir pozitif etki gerçekleşmiş oluyor. '94 yılı verileri, kamu müdahalesi başlığı altında toparlanabilecek müdahaleleri dahil ettikten sonra ölçtüğümüzde gelir dağılımının biraz daha kötüleştiğini gördük. Bunda temel faktörlerden biri verginin gözlemlenememesi. Dolayısıyla bizim piyasa dağılımı ile Batı Avrupa ülkelerindeki piyasa dağılımının tam örtüşmemesi kavram olarak gösterilebilir. Ama yine de yoksulluk ve yoksullukla mücadele özellikle '90'lı yılların sonuna kadar kamu tarafından kabul edilmeyen bir kavram olduğu için bu anlamda ciddi mücadele söz konusu değildir.

2003 yılında benzer bir çalışmayı yaptığımız zaman, eğer kamu müdahalesi öncesi dağılıma dikkat edecek ve 1994 ile 2003'ü karşılaştıracak olursak, faiz gelirlerinin eksi kapsanmasına rağmen bir kötüleşme olduğunu görüyoruz. Hem ciddi oranlarda bir kötüleşme görüyoruz. Zaten bu, krizden sonra beklenmesi gereken bir şey. Ancak 1994'ten farklı olarak Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Fonu'nun etkin çalışmaları ve diğer başka bazı araçlar ve bir ölçüde de özel yardım kuruluşlarının etkisiyle özellikle yoksul kesimde bir toparlanma söz konusu olmuştur. Eğer bu da olmasaydı bugün çok daha vahim bir durumla karşı karşıya kalacaktık.

Ben aslında bireysel gelir dağılımına bir bakış açısıyla yaklaşmak istiyorum. Bu da bir üçgenle ifade edebileceğimiz bir süreç söz konusu. Bu üçgenin bir ucunda varlıklar var, ama bu varlıklar sadece finansal varlıklar ya da fiziki servet, toprak sahipliği, işyeri sahipliğiyle falan sınırlı değil. Biraz daha Amartya Sen'in geliştirdiği bir kavramla yaklaşacak olursak, yapabilirlik, yani beşeri özellikler de içeren, beceri düzeyini de içeren varlıklardan bahsediyoruz. Dolayısıyla her birey bu varlıkla donatılmış durumda. Bu varlıklara bağlı olarak piyasalardan, hane halkının formasyonundan ve kamunun yeniden dağıtım sonrasından gelir oluşuyor. Bu gelirden de aslında üçgenin en önemli unsuru olarak değerlendirebileceğimiz bir başka yere geliyoruz. O da, sosyal ve siyasal

Haluk Levent

Türkiye'ye
baktığımızda
vergi
politikasının son
derece eşitsiz
bir, bırakın
eşitsizliği
düzeltmeyi
bizatihi
kendisinin
eşitsizlik
doğuran bir
yapıda olduğunu
söyleyebiliriz.

güç. Burada bu aslında bu üçgeni de kapatmış oluyoruz ve bir sarmal oluşuyor. Bu sarmal eğer bir şekilde kırılmazsa, -birazdan bunun mekanizmalarını da teker teker tartışacağız- ülkedeki gelir dağılımı bozukluğu kendini besleyen bir süreç haline dönüşüyor. Bunu zaten en basitinden bir yaklaşımla da görmemiz mümkün.

Bildiğiniz gibi gelir dağılımı aslında bir akım değişkeni. İktisatta her akım değişkeni içinde bir stok değişkeni vardır. Dolayısıyla gelir dağılımına ilişkin stok değişkeni olarak da servet dağılımını alabiliriz. Türkiye'de bugüne kadar servet dağılımıyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmış değil henüz. Belki DİE'nin 2004 çalışmasında buna ilişkin bazı kabullerle, bazı çalışmalar yapmamız mümkün olabilecek ve bundan sonrası için de mümkün olabilecek. Ancak hocamın da dediği gibi 1960'lı yıllardan bu yana yapılan bütün gelir dağılımı çalışmalarını göz önünde tutacak olursak, sürekli bir bozuk gelir dağılımıyla yaşamış olduğumuz görüyoruz. Dolayısıyla bundan yola çıkarak akım değişkeninden sürekli olumsuz bir akımın geliştiğini ve servet dağılımında ciddi bir bozulma ile karşı karşıya olduğumuzu kabul etmemiz gerekiyor, ki bu 2001 krizi ve faizlerin bu kadar yüksek miktarlara ulaşması ve BDDK'nın da yaptığı çalışmaları gösterdiği gibi, falz geliri elde eden ufak bir azınlığın büyük bir servete ulaşması bu gerilimin ne kadar büyüdüğünü gösteriyor. Bu üçgenden, bahsettiğim üçgenden yaklaşacak olursak da, bunun gelir dağılımı üzerinde önemli olumsuz etkide bulunan bir yapıya kavuştuğunu söyleyebiliriz.

Varlıklarla gelirler arasındaki ilişkiyi tanımlarken, geçtiğimiz bazı uğraklar söz konusu. Bunları belki teker teker ele almak gerekiyor. İlk önemli uğrak piyasalar. Piyasalarda bilindiği gibi neoklasik iktisadın sınırları içerisinde kalarak ve onların araçlarını kullanarak dahi eşitsizliğin esas olduğunu, eşitsizliğe yönelimin esas olduğunu göstermemiz mümkün. Dolayısıyla piyasa dağılımı bütün ülkelerde son derece eşitsiz bir dağılım olarak ortaya çıkıyor. Çünkü burada bireyler, yani piyasaya herhangi bir aktör olarak gelen bireyler, ki bu donanımına göre işveren olabilir, işgücü piyasasında ücretli çalışmak talebi olabilir veya herhangi başka bir gelir sahibi olarak herhangi bir piyasa girmek söz konusu olabilir. Sahip oldukları donanımlar baştan eşitsiz olduğu için piyasadaki konumlanmada bu eşitsizliği devam ettiren bir nitelik taşıyor. Bunlar arasında eksik rekabeti, yetersiz bilgiyi, stratejik kararların farklılaşmasını, politik sürecin birlikte piyasa yapısını bozucu etkide

bulunduğunu ve bütün bunların da gelir dağılımına yansıdığını söyleyebiliriz. Burada belki kamunun müdahalesiyle bir miktar düzelme yaşanıyor, burada da en temel müdahale araçlarından bir tanesi elbette vergi politikası. Ama Türkiye'ye baktığımızda vergi politikasının son derece eşitsiz bir, bırakın eşitsizliği düzeltmeyi bizzat kendisinin eşitsizlik doğuran bir yapıda olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle dolaylı vergilerin oranını tek başına ele almak, bu kaniya varmak için yeterli olacaktır.

İkinci bir mesele de eğitim meselesi. Bizim yaptığımız çalışmalarda sürekli eğitimin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde son derece önemli bir açıklayıcılığa sahip olduğunu gördük. Biraz önce hocam bahsetti, yüksek eğitimliler gerçekten diğer eğitim düzeylerine göre avantajlı durumdadır. Ama yüksek eğitimlilere kendi içerisinde baktığımızda, bunun içerisinde de büyük bir eşitsizlik olduğunu görebiliyoruz. Burada işgücü piyasasıyla da ilintili bir başka probleme de işaret etmek mümkün. O da vasıf uyumsuzluğu. Türkiye'de eğitim sistemi, özellikle yüksek eğitimin dışına çıktığımız zaman ortaöğretimin herhangi bir vasıf kazandırmaktan çok uzak kaldığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu vasıf kazandırmaksızın mezun olan bireyler, kentte yetişmiş olsalar bile işgücü piyasasında özellikle yeterli ücretlerle, yeterli geliri elde edebilecek iş bulmakta zorlanıyorlar. Dolayısıyla bu işsizliğin ortaya çıkmasının önemli yapısal nedenlerinden bir tanesi, bu eğitim meselesi. Ancak eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte o eğitim grubuna ait ortalama gelirde bir yükselme görülüyor, fakat demin de söylediğim gibi bu yüksek eğitimler içerisinde dahi büyük bir eşitsizliğin de ortaya çıkmasına neden oluyor.

Bütün bu formasyonlarla beraber kamunun yeniden dağıtım modelinin de etkin çalışmaması sonucunda bir gelir dağılımı bozukluğuyla karşı karşıya kalıyoruz. Gelir dağılımı bozukluğu aynı zamanda bir sosyal ve siyasal güç oluşumunda da bozulmaya yol açıyor. Bu bir kurumsal özellikli bir süreç, sosyal ve politikaların gelir dağılımındaki bozukluğu artıran bir faktör haline dönüşüyor. Bu sosyal ve siyasal gücün bir yönüyle de kurumsal yönetim olarak beslemekte. Çünkü bu gücün doğrudan doğruya piyasalar kamunun yeniden dağıtım mekanizmaları üzerinde etkisi var. O yüzden başlangıçtaki varlıklara göre eşitsiz bir gelir dağılımı, gelirdeki eşitsizliğe bağlı olarak eşitsiz bir güç oluşumu, bu güç oluşumuna bağlı olarak da piyasalara ve kamunun gerçekleştirilen dağılımlarla müdahaleler yoluyla bu varlıklar anlamında önemli bir eşitsizlik artışı ve sürecin kendini besleyen bir süreç haline dönüşmesi

Haluk Levent

Bugün
tarımında
çok büyük bir
mülksüzleştirme
süreci
içerisine
girmiş
bulunuyoruz.

gerçekleşiyor. Burada eğitimden söz ederken özelleştirme konusunu ele almak gerekiyor. Ancak ben kamunun asli olarak sahiplenmesi gereken alanlardaki özelleştirmeden söz ediyorum. Bunlar, eğitim, sağlık, güvenlik, gibi alanlardır.

'80'li yılların ortalarına kadar olan ve toplumda bir geçişlilik yaratan, eğitimde fırsat eşitliği, özelleştirme yoluyla ortadan kaldırılmıştır ki, bu zaten eğitim sistemini de belirli ölçülerde etkin olmayan çalışmasına da neden olmuştur. Bir yerde kendi maddi gücüne göre eğitim almak hakkına sahip olan insanlar ve bu maddi gücün bir başka şekilde ifade edilmesiyle iyi hocaların özel okul-larda toplanması yoluyla bir uyumsuz eşleşme diyebileceğimiz bir problemle de karşı karşıya kaldığımız için eğitim sisteminde ciddi bir bozuklukla karşı karşıyayız.

Dolayısıyla sağlıkta da benzeri bir yapı söz konusudur. Sağlıkta da fiili bir özelleştirme yaşanmaktadır. Bu sağlık hakkına, insanların eşit bireyler olarak ulaşmak haklarının ortadan kalkmasına neden olmaktadır.

Güvenlikte de benzeri bir durum yaşanıyor. Bu çok da farkında olduğumuz bir pozisyon değildir aslında. Ama duyduğumda ben ırkilden bir rakamdan bahsetmek istiyorum burada: Sadece İstanbul'da 35000 güvenlik görevlisine karşılık 130000'in üzerinde özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır. Dolayısıyla burada fiili olarak bir özelleştirmenin yaşanmış olduğunu da söyleyebiliriz. O yüzden Erdemir, Tüpraş gibi devletin ürettiği özel mallarda gerçekleştirilen özelleştirmelerden çok, bu alandaki özelleştirmelere takılmış durumdayım.

Güvenlikteki bu özelleştirmenin bir başka önemli yönü de söz konusu. Örneğin İstanbul'da hızlı müthiş bir büyüme söz konusu. Bu mekân rantlarının yaratılmasına neden olan büyüme ve bu mekân rantlarıyla beraber bir tür mafya ilişkisinin de birlikte geliştiğini söyleyebilirim. "Acaba bu yapı ile güvenlikte yaşanan bir özelleştirmenin birbirini besleyen ilişkisi var mı?" diye de doğrusu merak etmekteyim. Bu formasyonun içerisinde birkaç tane de aslında dikey olarak yaklaşabileceğimiz kesit söz konusu. Birisi kırsal kent arasındaki farklılıklar ve bölgesel düzeyde gözlemlenen farklılıklar. Bir de, özel olarak tarım probleminin de önümüzdeki 10 yıl içerisinde gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili çok önemli bir potansiyel problem olacağını düşündüğüm için "bu sektörünün bu bağlamda da ele alınması gerektiğini vurgulamak isterim.

Kır-kent ve bölge bazında eşitsizlik açısından bir ayrım olduğu, bunun da göçler yoluyla

Mustafa Sönmez

Mustafa Sönmez

kentlerde yoksullaşmayı ve gelir dağılımı bozulmasına neden olduğunu pek çok çalışma ortaya koyuyor. Bugün, istihdamın aşağı yukarı yüzde 35'inin tarımda olduğunu görüyoruz ve buna karşılık katma değerdeki payı yüzde 15 civarındadır. İstihdamdaki bu yüzde 35'li pay teknik kabilden kaynaklanan bir şey, yani anketlerin yapılması sırasında gerçekçi bir istihdam sayılmaması gerekiyor. Zaten göçle beraber kente geldiklerinde beceri yetersizliği dolayısıyla burada istihdamda gözüken kişiler bir anda işgücü dışına çıkıyorlar. Ancak bunun sorunun gelir dağılımı açısından hafiflemesi ya da hafif görünüyorsa için bir gerekçe oluşturmaması gerekiyor. Bugün tarımda çok büyük bir mülksüzleştirme süreci içerisinde girmiş bulunuyoruz. Çünkü hiçbir sektörün bu kadar verimsiz bir düzeyde devam etmesi mümkün değildir. Türkiye'de tarım açısından pek çok potansiyel olduğunu biliyoruz. Buraya çok kuvvetli yerli ve yabancı orta ve büyük sermaye girişleri yaşanıyor ve bunun planlama ve sosyal koruma çerçevesinde ele alınmadığı için özellikle küçük köylülerin, verimsiz çalışan küçük işletmelerin sahibi olan köylülerin mülksüzleşmesi süreciyle karşı karşıyayız. Eğer bu devam edecek olursa, önümüzdeki 10 yıl içerisinde orada gelirsiz kalacak olan insanların başka bir çare kalmayacak. Dolayısıyla bunun önümüzdeki 10 yıl içerisinde önemli bir potansiyel problem olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bu aynı zamanda, kayıtdışı ve yolsuzluğu

Bölüşüm meselesini yoksulluk meselesine indirgeme patentli Dünya Bankası'na ait. Son zamanlarda dikkatinizi çekmiştir, Dünya Bankası'nın da gündemi haline geldi yoksulluk.

beraberinde getiriyor. Zaten sosyal ve ekonomik güce dayalı yapılaşmayla beraber kurumsal yapının bu zeminde oluşmasıyla beraber kayıtdışılık ve yolsuzluk da bu sistemin beslediği ana eksenlerden biri haline dönüştü. Bunun iktisadi mekanizmaları açıklanabilecek yönleri de söz konusu. Pek çok kişi, bunu neoklasik iktisatçıların özellikle açıkladıkları yaklaşımlarla, marjinal verimlilikle açıklıyor. Kayıtdışılığın bir rezerve iş gücü oluşturduğu söyleniyor. Ancak burada yönetimle ilgili boyutun da olduğunu düşünüyorum. Sürekli olarak çıkartılan aklar, zaten piyasalar ve yeniden dağıtım mekanizmaları üzerindeki etkinliğini artırmak isteyen bu merkezi yapının, kamu örgütlenmesinin kayıtdışılığı bir yaşam alanı olarak tercih ettiğini söylememizi mümkün kılıyor. Dolayısıyla kamunun bir rant dağıtım mekanizması olarak baştan aşağı örgütlenmiş olması, kayıtdışılığı ve yolsuzluğu besleyen bir unsur. Bu yapı içerisinde elbette kendini koruyan, kendini korumak için bazı mekanizmalar üreten kesimler de var. Mesela, yüksek bürokrasi içerisinde bunlardan bahsedebiliriz.

Bulutay Hocam askerlerin gelirlerini artırdığından bahsetti, ben de not almıştım. OYAK gibi bir kurum söz konusu. Sanırım dünyada benzeri olmayan bir şey, yani iktisadi hayat içerisinde önemli bir sermaye grubu olarak faaliyet gösteren ama bürokrasi ya da devlet yapısı içerisinde de önem taşıyan bir zümrenin ortak olarak bulunduğu bir kurum. Dolayısıyla bu OYAK'ın ne tür rekabet avantajlarına sahip olabileceği ya da rekabetin ne türlü engelleyebileceği bunun yaratacağı bozuklukları, piyasa bozukluklarının da değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

İkincisi, bir örnek olarak veriyorum, bunun çok benzerleri de var. Üniversite bünyesinde de bunlar oluyor: Bir toplantıda, -8-9 yıl kadar önceydi- Merkez Bankası Başkan Yardımcılarından bir tanesi ya da üst düzey yöneticilerinden bir tanesi, IMF toplantılarına nasıl girdiğini anlatıyordu. Dolayısıyla çok önemli bir mevkideydi. Dinleyicilerden gelen bir soru üzerine de beni çok şaşırtan bir cevap verdi. "Tamam, ben de borsada oynuyorum" dedi. Herhangi başka bir ülkede bu lafı o pozisyonadaki birisi söylediği zaman, tahmin ediyorum 20-30 yıl hapisle cezalandırılması gerekiyorken, o kişi son derece doğal bir refleks olarak söyledi.

Bu kültürel yapı içerisinde, çeşitli, farklı açılardan çözmeye çalıştığım kültürel iklim içerisinde bu tür yapılanmalar gayet doğal karşılanıyordu. Çok sonraları, Merkez Bankası Sandığı'nı keşfettim. Merkez Bankası çalışanları Türkiye'de ve bütün dünyada olduğu gibi finansal

piyasalar hakkında tam bilgiye sahip tek kurumun çalışanları, aylıklarından belli bir miktar her ay para kesip, finansal piyasalarda bu parayı değerlendirerek ek gelir elde ediyorlar. Dolayısıyla mekanizma bu düzeyde bozulduysa, bizim sanırım son derece radikal ve herkesin kendi açığını ortaya ciddiyetle koyacağı bir müdahaleye ihtiyacımız var. Teşekkür ederim.

• **Hasan Basri Aktan** - Sayın Levent'e teşekkür ediyoruz. Sıra sayın Mustafa Sönmez'de.

• **Mustafa Sönmez** - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Önce yoksulluk ve gelir bölüşümüyle ilgili olarak kavramsal bir meseleye girmek istiyorum. Genel olarak temanın yoksulluk olarak seçildiğini görünce, doğrusu biraz irkildim. Bölüşüm meselesinin yoksulluk başlığı altında tartışılmasına biraz tereddütle yaklaşıyorum. Bundan mümkün olduğu kadar kendimi korumaya çalışıyorum. Onun da nederini hemen söyleyeyim. Bölüşüm meselesini yoksulluk meselesine indirgeme potansiyeli Dünya Bankası'na ait. Son zamanlarda dikkatinizi çekmiştir, Dünya Bankası'nın da gündemi haline geldi yoksulluk. Yoksullukla mücadele hükümetlerin programları içerisinde yer aldı ve giderek "gelir dağılımı" tartışması değil, "yoksullukla mücadele" adı altında konuya yaklaşılmaya başlandı. Bütün problem de bir yoksullaşma çizgisinin altına bloke edilmeye çalışılıyor. Yoksulluğun da tanımı yapılıyor; günde 1 dolar, 1.5 dolar harcayamayanların oluşturduğu kitle. Bu aslında ciddi bir manipülasyon ve etkili de oluyor.

Dünya Bankası bütün hükümetleri, bütün dünyayı yönlendirmeye çalışıyor. Bölüşüm meselesinin bütün boyutlarıyla tartışılması, nedenlerinin analiz edilmesinin önüne engeller konuyor. Küreselleşme gerçekten dünyadaki bölüşümü olağanüstü bozdu. Güney dünya giderek daha fazla dışlandı ve yoksullaştı. Ülkelerin içerisinde gelir bölüşümü son derece bozuldu. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkarmış olduğu bu yoksullaşma, alt kesimlerin giderek toplumdaki tecrit olunması Dünya Bankası'nı bu konuya hassas olmaya davet etti. Sistemin esenliği açısından bu gerektir. Ama şurada bloklayarak: Sadece 1 dolar 1.5 doların altındaki insanlar yoksuldur, yoksulluk ya da bölüşüm dediğimizde, gelir dağılımı eşitsizliği dediğimizde bunu kendimize dert etmeliyiz, bununla mücadele etmeliyiz, buraya taksit olmalıyız.

Bu, bir retorik olarak Dünya Bankası tarafından geliştirildi ve bütün dünyaya hâkim kılındı, bütün hükümetlerin programlarına sokuldu. Bence ciddi bir manipülasyon. Buna kapılmamak lazım, bunun dışında durmak lazım, yani yoksulluk meselesini bütün bir bölüşüm

Mustafa Sönmez

Ortada bir büyüme varmış gibi görünüyor, ama imalat sanayi sürekli bir gerileme halinde. Dolayısıyla bu sıhhiyetli yapı, Türkiye'nin sanayi eşliğini aşındırıyor, üretim gücünü aşındırıyor.

meselesinin içerisinde görmek gerekiyor.

Yoksulluk eğer bir maraz ise madalyonun öbür yüzündeki ve yoksulluğun nedenli olan zenginlik, aşırı zenginlik de bir marazdır. Tıpkı insanların aşırı beslenmeleri, obezite gibi bir şeydir. Olayın bir ucunda yetersiz beslenmeden dolayı zafiyet varsa, bir marazsa, öbür ucunda da aşırı sermaye birikimi, aşırı zenginlik vardır. Bir ülkede yoksulluk varsa, bir dünyada yoksulluk varsa, bu zenginlikten dolayıdır. Bunlar aslında madalyonun iki yüzüdür. Dolayısıyla biz sadece bir yüze teksif olup orada oyalanamayız, orada önerilmiş muhtelif palyatif önlemlerle oyalanmamalıyız, hadisenin tümünü görmek durumundayız.

Hemen biraz ülkemiz özeline inmek istiyorum. Bizdeki gelir dağılımı araştırmaları, doğrusunu isterseniz şüphelendiğimiz araştırmalardır. Bildiğiniz gibi 10 yıllık aralıklarla yapılmış araştırmalar söz konusuydu. En son '78 yılında yapılmıştı. '87 yılında bir tane Devlet İstatistik Enstitüsü yaptı. Sıhhatli bulunmadı iptal edildi ya da sonuçları fazla dikkate alınmadı. Sonra '94 yılında yapıldı. Ama bu kez de '94 yılı kriz yılı, dolayısıyla 'ne kadar yansıtıyor' tartışmalarını gündeme getirdi. Arkasından epey ara verildikten sonra bu kez 2001 yılında başlatıldı ve "2001 yılı kriz yılı" denildi, durduruldu. 2002 yılında başlatıldı, şimdi de ne hikmetse, 2002-2003-2004 yıllık yapılmaya başlandı. Sıhhatinden şöyle kuşku duymak durumundayız: Bir kere tamamen beyana dayalı bir araştırma, yani örneklem seçiyorsunuz, zenginiden en fakirine kadar. Gidiyorsunuz ve insanlara sorular soruyorsunuz. "Geliriniz nedir?" diye. Tabii alt kesimlerden samimi cevaplar almak mümkün, ama doğrusu üst gelir gruplarının gelirlerini beyan etmede samimi davranacaklarına pek inanmıyorum. Bir kere beyandan kaynaklanan böyle şeyler var.

Hemen biraz ülkemiz özeline inmek istiyorum. Bizdeki gelir dağılımı araştırmaları, doğrusunu isterseniz şüphelendiğimiz araştırmalardır. Bildiğiniz gibi 10 yıllık aralıklarla yapılmış araştırmalar söz konusuydu. En son '78 yılında yapılmıştı. '87 yılında bir tane Devlet İstatistik Enstitüsü yaptı. Sıhhatli bulunmadı iptal edildi ya da sonuçları fazla dikkate alınmadı. Sonra '94 yılında yapıldı. Ama bu kez de '94 yılı kriz yılı, dolayısıyla 'ne kadar yansıtıyor' tartışmalarını gündeme getirdi. Arkasından epey ara verildikten sonra bu kez 2001 yılında başlatıldı ve "2001 yılı kriz yılı" denildi, durduruldu. 2002 yılında başlatıldı, şimdi de ne hikmetse, 2002-2003-2004 yıllık yapılmaya başlandı. Sıhhatinden şöyle kuşku duymak durumundayız: Bir kere tamamen beyana dayalı

bir araştırma, yani örneklem seçiyorsunuz, zenginiden en fakirine kadar. Gidiyorsunuz ve insanlara sorular soruyorsunuz. "Geliriniz nedir?" diye. Tabii alt kesimlerden samimi cevaplar almak mümkün, ama doğrusu üst gelir gruplarının gelirlerini beyan etmede samimi davranacaklarına pek inanmıyorum. Bir kere beyandan kaynaklanan böyle şeyler var.

Yine, sonuçlar ortaya çıktığında, üstelik mutlak rakam olarak bize ifade edildiğinde, milli gelirdeki özel harcamalarla bu anketlerde ortaya çıkan harcamaların ya da milli gelirden ifade edilen gelirin mutlak rakamı ile bu anketlerde elde edilen mutlak rakamlar arasında olağanüstü büyüklükler görüyoruz, farklılıklar görüyoruz. İşin tuhafı bu mutlak rakamları da kullanıyoruz. Gelir dağılımı araştırmasında ortaya çıkan bulgularda diyoruz ki, "haneye şu kadar gelir geliyor. Kişi başına şu kadar gelir düşüyor. Bu yüzde 20'lik, yüzde 10'luk, yüzde 5'lik, yüzde 1'lik kantillere göre de böyle böyle dağılıyor."

Hâsılı, Türkiye'de yapılan gelir dağılımı araştırmaları, hele ki devlet odaklı, yani devletin yapmış olduğu araştırmalar, kişisel olarak bende bir güvensizlik yaratıyor. Keşke daha bağımsız, daha sivil, araştırma örgütleri bunun finansmanını bulsalar ve yapsalarda bu araştırmalar devlet odaklı olmaktan çıksa. Çünkü son zamanlardaki araştırmalar, özellikle 2000'li yıllarda yapılanlar beni gerçekten rahatsız etti. Özellikle DİE Başkanının ortaya çıkıp, 'gelir dağılımı iyileşme göstermektedir' demesi, kriz şartlarında insanların işsiz kaldığı, reel ücretlerin düştüğü, devletin sosyal harcamalarının her türlü azaldığı bir ortamda gelir dağılımının iyileştiğini söylemesi ve bunu bulgulara dayanarak ifade etmesi, bende böyle bir kaniyi pekiştirdi.

Gelir dağılımı ya da bölüşüm bir sonuçtur. Esas olan onu üreten dinamiklerdir. Bir kere konjonktür nasıl gidiyor? Gelir büyüyor mu, pasta büyüyor mu? Pasta adil paylaşılıyor mu ki, acaba eski paylaşımında biraz daha adilleşmiş olsun? Dinamiklerin gelişimine baktığımızda, Türkiye'nin özellikle son 10 yılda dehşetli bir gelir bölüşümünde adaletsizliğe doğru seyrettiğini görüyoruz. Özellikle de bu 2000'li yıllarda bir başka kulvarda bunun böyle seyrettiğini görüyoruz. Bir kere dehşetli bir işsizlik var, yani işsizlik bütün büyüme iddialarına rağmen azalmıyor. Kente göç var, tarım dışı nüfus artıyor ve bütün büyüme iddialarına rağmen bunlar istihdam edilemiyorlar. İşsizlik hem oransal, hem mutlak olarak artış gösteriyor. İşsizliğin arttığı bir ekonomide haneye giren gelir haliyle az olacaktır ya da haneye giren gelir hanedeki daha çok

Mustafa Sönmez

ANAP
iktidarıyla
başlayan,
sonraki
hükümetlerde
hiç azalmayan
kayırmacı
bir yolsuzluk
ve beraberinde
bir mafyalaşma,
çeteleşme
süreci yine
bölüşüm
ilişkilerini
çarptıran bir
etken olarak
önümüze
geliyor.

insan tarafından paylaşıldığı için onların kullanabildikleri gelir daha düşmüş olacaktır. Şimdi işsizlik artıyorsa, gelir büyüyemez. Gelir ayrıca da alt gelir grupları tarafından paylaşılmış olamaz.

İkincisi, büyüme sürdürülebilir bir büyüme değil, sıhhatli bir büyüme değil. Son yılların büyümesinden gidelim. Dış ticaret büyüyor, ihracatta müthiş artış var. Ona bağlı olarak ithalatta müthiş artış var, fakat dış ticaretteki büyüme imalat sanayini büyütüyor, tarımı büyütüyor, yani üretmeden satan bir ekonomi durumuna düşürülmüş durumda Türkiye. Türkiye yüzde 90 sanayi malı ihraç ediyor. Fakat bu ihracatı kendi üretimiyle mi yapıyor? Buna dönüp baktığımızda bu soruya 'evet' diyemiyoruz ve yüzde 66'ya, yani 1/3'ü ithal olan bir üretimin ihraç ürünü haline dönüştürüldüğünü fark ediyoruz. Özellikle ihracatta dahilde işlem rejimi adlı bir teşvik sistemi, ihracata damgasını vurmuş durumda. Bunun nasıl yapıldığını analiz ettiğimizde görüyoruz ki, ucuz kur nedeniyle ihracatçılar ya da sanayiciler yerli girdiyi kullanmayıp, mümkün olduğu kadar ithal girdi kullanıp, onu buradaki ucuz işçilikle son ürün haline getirip ihraç ediyorlar. Türkiye'nin iddialı olduğu tekstil de bile Türkiye'nin lıplığı kullanılmıyor, kumaşı kullanılmıyor, Uzak Asya'dan bunlar ithal ediliyor, buradaki ucuz işçilikle, kayıtdışı çalıştırılan çocuk emeğiyle son ürün haline getirilip ihraç ediliyor.

Ortada bir büyüme varmış gibi görünüyor, ama imalat sanayi sürekli bir gerileme halinde. Dolayısıyla bu sıhatsız yapı, Türkiye'nin sanayi eşliğini aşındırıyor, üretim gücünü aşındırıyor. Buradan da sıhhatli bir gelir ve sıhhatli paylaşım çıkması mümkün değil. Bir de, kamu maliyesi açısından konuya bakalım. Bir ülkede gelir dağılımını iyileştirecek kademelerden birisi, devletin müdahalesidir. Devlet vergiler yoluyla, harcamalar yoluyla bölüşüme müdahale eder, onu daha adil kılar. Fakat Türkiye'de uzunca bir zamandır, özellikle 2001 krizinden bu yana mali disiplin altında dehşetli bir kemer sıkıcı politika uygulanıyor. Memur maaşları sürekli olarak reel anlamda geriliyor, yeni kamu personeli alınmıyor, o anlamda istihdam yaratılmıyor, kamu yatırım harcamaları durdurulmuş vaziyette, vergide yüzde 70'i aşan oranlarda dolaylı vergiler yüklenilmiş durumda.

Hem vergi ayağında, hem harcamalar ayağında bölüşümden pay alması beklenen kesimlerin aleyhine bir mali disiplin politikası uygulanıyor ve bu 1 yıllık, 2 yıllık olmaktan çıkıp, borç stokunun azaltılması hedefiyle neredeyse yapısalastırılmış durumda. Devletin sosyal devlet olmaktan çıkarıldığını görüyoruz.

İzzettin Önder

Tamamen bir kamusal alanın piyasalaştırıldığı, ticarileştirildiği bir süreç gözlemliyoruz. Özelleştirme sadece KİT'leri kapsamıyor, bütün kamusal alanları, kamu varlıklarını, kamu arazilerini kapsıyor. Eğitimi kapsıyor, devletin vermesi beklenen eğitimden, sağlıktan, güvenlik ve bütün hizmetlere kadar bu alanları kapsıyor. Dolayısıyla bölüşümde en azından alt ve orta gelir gruplarına devletten yansıması beklenen bütün bu sosyal harcamalarda da bir negatif gidiş söz konusu bu kesimler açısından. Böyle bir tabloda da bölüşümün iyileşmeye gittiğini söylememiz mümkün değil. İç ve dış borçlarda büyüme oldu. Bildiğiniz gibi, 2001 kriziyle beraber batık bankaların ortaya çıkarmış olduğu, topluma yüklemiş olduğu yükte beraber stokta dehşet bir büyüme oldu. Bütün kemer sıkıcı önlemlere rağmen bu borç stokunda bir azalma görmüyoruz. Bütçenin hâlâ yarıya yakını faiz olarak ödeniyor. Bütçesinin yarısı faize giden bir ekonomide devletin bir sosyal devlet olarak o topluma yapabileceği sosyal harcamalar tabii ki kalmıyor ve bu bütün argümanlara karşın borç stokunda bir azalma söz konusu olmuyor. Demin sözünü ettiğim ithalata dayanan ihracat süreci ve onun ortaya çıkarmış olduğu çarkı döndürmek için bir sıcak para akışı ve sıcak para akışının sağlanması için de halen yüzde 10'lara varan bir reel faizin ödenmesi mecburiyeti paylaşılmaya amade olan pastanın önemli bir kısmının hâlâ faize gitmesine neden oluyor. Dolayısıyla faizin bu kadar hükümrana olduğu bir ekonomide bölüşümün iyileşmesinin de fazla iklimi, şartları kalmıyor.

İzzettin Önder

Küreselleşme tahmin edilmiştir, yıllarca evvel Marx tarafından denilmiştir ki "dünya kapitalizmi merkezileşecektir, çevreyi giderek ploroterleştirecektir ve yoksullaştıracaktır.

Bunların yanı sıra, özellikle '80'den itibaren ANAP iktidarıyla başlayan, sonraki hükümetlerde hiç azalmayan kayırmacı bir yolsuzluk ve beraberinde bir mafyalaşma, çeteleşme süreci yine bölüşüm ilişkilerini çarpıtan bir etken olarak önümüze geliyor. Bütün temiz toplum iddialarına rağmen ne toplumda ne devletle, partilerle iç içe girmiş çetelerin hükümrancılığı azaldı. Hâlâ iktidarlar kendi zenginlerini yaratmanın peşindedir. Dubaitower, Haydarpaşaport, Galataport için ismarlarla sermayeler bulunuyor. Bu şekilde temiz toplum yönünde hiç iç açıcı bir gelişmenin olmadığı, tersine gelirin mafyalar ve kayırmacı siyasetçiler tarafından çarpık şekilde paylaşıldığı bir toplumsal yapıda bölüşüme dair de bir iyileşme göremiyoruz.

Bütün dinamikler aslında gelir dağılımındaki seyrin iç açıcı olmadığını bize gösteriyor, yani gelir dağılımında gelirin gerçekten reel anlamda artması ve bunun adil bir şekilde bölüşülüyor olabilmesi için ekonominin bir kere sıhhatli bir rayda sürdürülebilir bir ekonomi büyüme rayında olması gerekir. Ülkenin kendi iç dinamiklerini kullanan, ülkenin üretim gücünü kullanan bir ekonomi olması beklenir. Kamu maliyesinin daha adil bir maliye olması beklenir. Vergilerde herkesten gücüne göre vergi alan bir maliye olması beklenir. Harcamalarda bir sosyal devlet gibi davranması beklenir. Kendisine işsizliği, yani "gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltacağım" diye bir hedef koyması gerekir. Hükümetlerin yıllardır programlarında böyle bir hedef yok. Bakın, programlara hâkim olan IMF ile yapılmış olan anlaşmalar ve IMF'nin koymuş olduğu hedeflerdir. Bunların içerisinde 'söz' olarak bile gelir dağılımının iyileştirileceğine dair bir şey bulamazsınız. Tersine, bu hedefleri gerçekleştirmek üzere yeni projeler yapılır.

Örneğin, son bütçe hedeflerinde olduğu gibi verginin yükünü daha çok dolaylı vergiye doğru kaydırmak, daha ücretlinin sırtına yıkmak şeklinde. Dolayısıyla burada da böyle bir iyileşme görmüyoruz, sürekli olarak IMF ile yapılmış olan anlaşmaların uzatılması ve o mali disiplin adı altında kemer sıkıcı politikalara devam edilmesinin tercih edildiğini görüyoruz. Buradan da tabii ki bölüşüme dair sıhhatli bir sinyal görme imkânımız kalmıyor. Bunu gündelik hayatımızdan görüyoruz. Gündelik hayatımızda, hele ki İstanbul gibi bir yerde dehşetli uçurumlar görüyoruz, yani bir tarafta sefil hayatlar, bir tarafta inanılmaz debdebeli hayatlar. Bunun bizi götürüleceği yer neresidir? Tabii ki başka bir yerde aramayalım. Bu kadar kutuplaşmanın, bu kadar adaletsiz bölüşümün olduğu bir toplumda huzur olmaz. Öyle bir toplumda ancak gerilim olur, öyle bir toplumda barış olmaz.

Kim ne derse desin, "biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar" lafı boşuna söylenmemiştir. Türkiye toplumu ne yazık ki böylesi bir iklimin içerisine çekilmiştir. Giderek büyüyen bir bölüşüm problemiyle karşı karşıya getirilmiştir ve giderek de yapısal hale getirilmeye başlanmıştır. Sanayileşme bir yana itilerek, üretimsizleştirilerek, istihdam önemsenmayerek, bölgeler ve göçler umursanmayarak, yağmacılık, kayırmacılık, mafyacılık umursanmayarak Türkiye toplumu ne yazık ki bölüşümün daha adaletsizleştiği, kutuplaşmanın daha çok arttığı ve beraberinde de düşmanlık, kin tohumlarının giderek büyüdüğü bir toplum olmaya doğru ilerlemektedir. "Ne yazık ki" diyorum, yani bunu düzeltmeye dönük çok az işaretler var. Umarım ve dilerim ki böyle platformlar bunun biraz daha ayırtına vardığımız ve çözüm üretme konusunda da biraz kafa yordığımız platformlar olur. Teşekkür ederim.

• **Hasan Basri Aktan** - Sayın Sönmez'e teşekkür ediyorum. Panelimizin son konuşmacısı Değerli Hocam Sayın Prof. Dr. İzzettin Önder. Sözü kendilerine bırakıyorum.

• **İzzettin Önder** - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Değerli davetilerimiz, sevgili öğrenci arkadaşlarım, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Son konuşmayı yapmak gerçekten kolay. Haluk Levent arkadaşına ve Mustafa arkadaşına çok teşekkür ediyorum; benim söyleyeceklerimi hemen hemen söylediler. Samir Amin'in hayabını anlattığı kitabında şöyle bir cümle kullanıyor, bir yerinde diyor ki, "ben iktisadi Samuelson'dan öğrenmedim, çünkü ondan iktisat öğrenilmez." Kimden öğrenmiş kitabı okuyarak bakabiliriz. Ben de bilmiyorum kimden öğrenmiş.

Küreselleşmeyi yaşıyoruz. Küreselleşme tahmin edilmiştir, yıllarca evvel Marx tarafından denilmiştir ki "dünya kapitalizmi merkezileşecektir, çevreyi giderek proleterleştirecektir ve yoksullaştıracaktır" ABD'de, dünyanın en zengin ülkesinde 30 milyon insan, şu anda "homles", yani evsiz. Bunun karşısında Almanya'da şu anda 5 milyon işsiz insan var. Türkiye'nin durumu zaten çevresel ekonomidir, giderek proleterleşiyor ve yoksullaşıyor. Bunların hiçbirisi rastlantısal değil. Bir doktorun önüne hastayı getirdiğinizde, ne ah eder, ne vah eder, ama bu olaya bakar, yani o hastadan edinilen semptomlar bilgisidir. Bilginin bilime ulaştırılması nedensellik ilişkisiyle olur.

Samuelson, faktör fiyatlarının eşitlenmesiyle, sermayenin yer değiştirmesiyle dünya gelirinin az çok eşitleneceğini söyledi. Ama hiçbir öğrenci arkadaşın muhtemelen bilmediği -kusura bakmayın sözüm meclisten dışarı olsun isterseniz- Gunnar Myrdall kutuplaşmaya işaret

İzzettin Önder

Türkiye'ye
baktığımızda
vergi
politikasının son
derece eşitsiz;
bırakın
eşitsizliği,
düzeltmeyi
bizatihi
kendisinin
eşitsizlik
doğuran bir
yapıda olduğunu
söyleyebiliriz.

etti. İşte, geçen 25-30 yıl böyle bir küreselleşmeyi yaşadık. Çünkü arz yanlı supply-side ekonomiler ilk defa Virginia İktisatçısı Profesör Steine tarafından 1974'de telaffuz edildi. 1974-2005, 30 sene, yani sosyal bilimlerde kontrol deney yapılamaz, ama aşağı yukarı yaptık demektir.

Peki, dünyamız eşitliğe mi gidiyor, eşitsizliğe mi gidiyor? İşte o zaman bizim başka şeye bakmamız lazım. Neye bakmamız lazım? Paradigmaya bakmamız lazım, yani semp-tomlarla bakmamız lazım. Darwin, insanlığın oluşumuna baktığında, belki insanın insan olması, yani biyolojik varlıktan insan olması bilgiden bilime ulaşmasıyla mümkün olduğunu söyleyecektir. Bilimi yapmak lazım; bilimi almak değil, bilimi yapmak ve uyarlamak lazım.

Seminerin konusu yoksulluk. Mustafa arkadaşım çok güzel söyledi, ben de üzülüm doğrusu buna. Üstelik Sayın Başkanımız "yoksulluk mercek altına alınıyor" dedi. Oysa bizim ekonomiyi mercek altına almamız gerekiyor. Bu bir bilim alanı mı bilmiyorum. İktisat -ne demekse- bilimini mercek altına almamız gerekiyordu. Böyle bir bilim olabilir mi arkadaşlar? Teoriler "sırcalı köşk" gibi çalışıyor, ama pratikte başka bir şey cereyan ediyor. Böyle bir tıp bilimi olabilir mi? Sıtma kitapta başka türlü anlatılıyor, gerçekte başka türlü cereyan ediyor. Doktorlar başka türlü ilaç söylüyor, o ilacı veriyorsunuz hasta ölmeye başlıyor. Böyle bir bilim mühendislikte olabilir mi? Böyle bir bilim tipta olabilir mi? Böyle bir bilim başka alanda olabilir mi? Bir tek iktisatta olur. Çünkü İktisat hâkim güçlerin etkisi altındadır. Bütün o büyük kurallar hâkim güçlerin etkisi altındadır. İşte bizi böyle paradigma içinde, paradigmayı da göstermeden birtakım bulgularla ve bir gün iyileşecek diye düşünüyoruz.

Türkiye'de gelir dağılımı istatistiklerine

bakalım. Hiçbir değişim yok. Ürettiğimiz 100 simidin neredeyse yarısını 20 kişi alıyor. Geri kalan 80 kişi, geri kalan simitler üzerinde birbirinin boğazına yapışmış vaziyette.

Üstelik bunlar aileler itibarıyla izlemiyoruz, izliyor olsak. Mesela, "Mustafa Beyin, İzzettin Beyin ailesi ne oldu?" diye izliyorsak, aynı kulvarda gittiğini göreceğiz aslında enteresan bir pranga içinde. Üstelik de öbür tarafta onların da aynı kulvarda gittiğini göreceğiz. Bunun bizi başka bir şeye götürmesi gerekiyor.

"Götürmesi gereken şey nedir?" diye baktığımızda, bir kere anketler, milli gelir anketlerinde gördüğümüz gibi, akıl almaz bir şekilde milli gelirin bir tarafa koyamadığımız bölümünü stok artışını koymuyor muyuz? Enflasyonun yükseldiği dönemde hangi akıllı işadama yapar? Utanmadan, sıkılmadan bunu da istatistiklerde yayınlamıyor muyuz? Bu istatistiğin sömürülmesidir, halkları kandırmaktır bu. Böyle bir şey söz konusu olamaz.

Gerçekten Haluk Levent arkadaşım çok güzel bir noktaya temas etti. Gelir dağılımı meselesi bir güç ilişkisidir. O güç ilişkisi hem gücü oluşturur, hem o güç tekrardan gelir dağılımını bellirler. Bu çok basit, yani "öyleydi böyleydi" denilecek bir mekanizma da değildir. O güç ilişkisi tunc kuralı gibi, yani ücret kuralı gibi bir anlamda sürdürür, nesiller boyu sürdürür. Bu paradigmayı değiştirmek tabiatıyla mümkün olamaz.

İkinci bir meseleden bahsedeceğim. Devletten umut bekliyoruz, yani sosyal devlet falan. Sosyal devlet var mı, yok mu, Keynesyen devlet var mı, yok mu? bu ayrı bir tartışma konusu, fakat soru olursa yanıt vereyim zamanımı iyi kullanmak açısından. Devlet teorilerini biliyoruz. Devlet teorisi, yani maliye teorisi. Benim alanım maliye biliyorsunuz. Maliye teorisini ortaya koyanlar, ta Pigou'lardan falan

İzzettin Önder

Öğretim
üyelerine
düşen
görev,
bilinci uyandırmak
tutmaktır.
Çünkü
gelecek
nesillerin
hakları bize
emanettir.

başlamayalım, yine meşhur Samuelson ve Musgrave'dır. Bunlar devletin görevlerini üç ayırıyorlar; kaynak dağılımı, gelirin yeniden dağıtım ve istikrar. Soruyorlar bunun karşılıklarını, radikal bakış açısı olanlar. Nerede kaynak dağılımı sağlanıyor? Türkiye'ye baktığımızda, bilmem kaç milyarlık cıpın üzerinde gittiği karayolu ciple uyum halinde mi? Yahut da bilinen adalet işlerini kim görüyor; mafya mı görüyor, devlet mi görüyor? Demek ki uyumlu halde değil pek fazla. Peki, gelir dağılımına baktığımızda, devlet yapıyor mu bunları? Yapmıyor, her yerde bozukluklar var. Uydurma birtakım şeyler yapıyor. Hakikaten 1 doların altında ise onu kurtarmaya çalışıyor.

İstikrar, zaten istikrar maliye kitaplardan çıktı artık. Musgrave'in, eşiyle yazdığı ilk kitabında vardı, sonra mesela bugün Stiglitz'in kitabında falan yok istikrar diye bir şey, öyle bir konumuz yok artık. İstikrar diye mali istikrar anlaşılıyor, bütçeyi denk tutmanız, halkı baskılamak pahasına. Böyle bir şey yok artık zaten. Peki, o zaman soruyorlar, "devletin görevi ne öyleyse?" Devletin tek görevi, James O'Connor varlıklarında, özel sermayeye katkı yapmaktır. Bu yapıların sıkıntıları yaşanır. O esnada da etraftaki baskıları biraz meşrulaştırmaktır. O zaman tarikat ilişkilerini de meydan verilir, mafyatik ilişkilere de meydan verilir. Daha çok Doğu ve Güneydoğudan gelen milletvekilerimiz birtakım olaylara karıştılar veya karışmadılar, niye Mecliste çıkıp da doğu ve güneydoğu meselesini gündeme getirmiyorlar? Sistemin işine gelmez bu. Çünkü sistem prekapitalist aşamada feodal yapıları bozmaz. Çünkü onlar gelir kaynağı aktarmak lazım. Oysa gelir Batıdadır aslında.

Bu paradigma içinde bir de piyasayı oturtuyoruz. Piyasa bir güç ilişkisidir. Browder açıkça söyledi bunu, "rekabet rekabeti yıkar" diyor. Rekabet rekabet yapmaz ki. Baktığınızda hatta bunu da tam bir -kusura bakmayın sözüm meclisten dışarı- maymun bilgisine gidişe bakalım, bırakalım teorileri. Dünya ekonomisi rekabete mi gidiyor, yoksa dünya ekonomisi monopolleşmeye mi gidiyor? Mesela bunun çok tipik örneği, küreselleşmede baktığımızda çok ilginçtir, sermaye büyük çapta gelişmiş merkezlerden çıkıyor, büyük çapta büyük ülkelere gidiyor gene. Sermaye ABD'den çıkıyor ne hikmetse Avrupa'ya gidiyor. Halbuki biz ne düşünürdük? Bizlere gelecek. Biraz McKinnon-Shaw hipoteziyle falan. Hayır, oraya gidiyor ya da Avrupa'dan baskın çıkıyor ABD'ye gidiyor. Neden oraya gidiyor? Çünkü monopolleşiyor, kartelleşiyor, evleniyor, yani şirket evlilikleri yapıyorlar. İlaç şirketleri birleşiyor, bankalar

birleşiyor, petrol şirketleri birleşiyor. Medya, ne bileyim aklıma gelmiyor, işte bir sürü şirketler birleşiyor. Kime karşı birleşiyor? Hiç yani birleşiyorlar, üçüncü paylaşım savaşı yaşıyoruz.

Böyle baktığınızda, çok dağıtmayalım, kısa kesmek istiyorum. Onun için soru-cevap var, çünkü üç tane değerli meslektaşım var. Hiç ben devletten hele de bizim devletten IMF'nin baskısı altındaki devletten bir umut falan beklemiyorum. Bu bana çok haysiyet kırıcı geliyor. Ben gelir dağılımında bozuk pay alacağım, sonunda birilerinin şefkatini, merhametine mahzar olacağım. Böyle bir şey olamaz, bu insan aklına aykırı bir şey. Benim de güç sahibi olmam lazım, benim de kanunların yapılmasında benim eşit hakka sahip olmam lazım, kanunların uygulanmasında değil. Bu bir yalandır. Kanunlar eşit uygulanıyor uygulanmıyor ayrı, uygulanırsa bile ben yapılaşta eşit hakka sahip olmak istiyorum. Bu önemli bir demokrasi ilkesidir aslında. İşte gelir dağılımı bunlarla ilgilidir. Fakat piyasada güç hâkim olunca bizi bunlardan uzaklaştırıyor, kafamız uzaklaştırıyor.

Şimdi hocalarımız neden günahlarımızı affettirmek istiyor? Ben de bir hocayım, derste ki tavrım bütün arkadaşlarım biliyorlar. Belki, Allah affetsin günahlarımı benim de. Biz ne yapıyoruz? Abuk sabuk teorilerini size anlatarak, ama pratikte böyle değil, sanki bir gün olacak bunlar. Peki, niye şimdiye kadar olmadı bütün bunlar? Bu kadar toplumlar akılsız mı, bu kadar bilinçsiz mi, bu kadar güçsüz mü? Bu koskoca Harvard'ın profesörleri, Princeton'un profesörleri gelişme ekonomisi kimin tarafından, sayın Sönmez söylediler Dünya Bankası bunun rolü, şu anda biliyorsunuz Sayın Derviş başında. Peki, Allah işini kolaylaştırsın, ama Dünya Bankası bize ne öğretti? 1944'te kurulduğunda -daha menşei 1941 biliyorsunuz ABD'de gizli toplantının sonucudur- ne öğretti bize? Hatta geri değilmişiz, biz gelişmekte olan bir ekonomiymişiz. Ünlü Kindleberger'ler, Gottfried Haberler'ler bütün bunları utanmadan yaydılar toplumlara bir süre teorilerle falan. Sonradan Sweezy ve Baran ortaya çıkınca biz anladık ki, en azından ben kuş aklım ile anladım ki, dünyada gelişmiş ülkeler var, çünkü gelişmemiş bölgeler var. Demek ki bu bir tahterevallî imiş. Biz onlara bakıyoruz, demokrasi zannediyoruz onları.

Ben son söz olarak şunu söyleyeceğim: Arkadaşlar, toplumların değişimi, dönüşümü bir iktisatçının, iki iktisatçının talebinin, bir ekolün düşünmesiyle olmaz. Ama toplumların değişimi, dönüşümü sosyal dinamiklerle olur. Sosyal dinamikler ise üretim ilişkilerinden kaynaklanır. Üretim ilişkileri şu anda pek fazla olumsuz seyretiliyor. Ne demek istediğimi belki

Hasan Basri Aktan

Türkiye
genç bir
nüfusa sahip,
süregelen
bir işsizlik
stoku var,
artı her yıl
iş gücüne de
500 binden
fazla insanımız,
gencimiz
katılıyor.

daha sonra açıklayabilirim, yani eğer gücüm yetiyor ise. Ama öğretim üyelerine düşen görev, bilinci uyanık tutmaktır. Çünkü gelecek nesillerin hakları bize emanettir. Biz birtakım böyle aldatmacı şeylerle yarı, öbür gün bir şey sanki olacakmış gibi iş yapamayız. Tıpta mesela benim başımdan geçen bir olayı anlatayım size. Küçük oğlum sarılık oldu. Doktora götürdük falan. "Yağlı yemesin" Adam güldü bize, Çapa'da profesör. Niye "yağlı yemesin" diyorsunuz? "Hocam dokunmaz mı?" "Yok eski bilgimizde" dedi. Yani karaciğer absorbe edinceye kadar yağlı, çünkü eskiden biz öyle zannediyorduk. Bilgi öyleydi, sonra hastalık bittikten sonra harpten çıkmış gibi çıkıyordu insanlar.

Şimdi değişti bilgimiz, gayet açık bir şey. Dolayısıyla bu yanlışları görüyorsak, bütün bu genç kafaları, genç beyinleri bir bilgi, bilim değil, bilgi adı altında morfinle uyutmamak durumundayız. Onları sebep-sonuç ilişkisi içinde bilimle donatarak, toplumun ilerlemesi, devinim süreçlerini hızlandırmak durumundayız. Sonra gelir dağılım filan hepsi bir sonuç olarak ortaya çıkıyor. Böyle bir sonuç ortaya çıkarken de devlet aygıtından ben bir medet beklemiyorum, ordudan filan beklemiyorum. Bu toplumdan gelecek bir süreçtir. Toplum hareketiyle bunlar ancak gerçekleştirilebilir. Toplumun anlaması lazım, fakat anlamak için bir delil lazım, yani deliller lazım. Bunu ulema sınıfı böyle kullanır biraz biliyorsunuz, deliller lazım. Biz hoca grubuyuz. Dolayısıyla bu Samir Amin'in dediğine biraz kulak vererek, "gerçekten topluma hizmet edecek teoriler nelerdir?" bizim bunlarla hareket etmemiz lazım.

Son zamanda çok ilginç bir kitap okudum. The Production of Desire kitabın adı; Richard Lichtman'ın kitabı bu. O da psikolojiyle iktisadi birleştiren bir kitap. Bugün bu ekol ortada. Psikoloji çok ilginçtir, önce ABD'de başladı iktisat psikolojisi. Fakat iktisat psikolojisi şu varsayımıyla başladığı için bütün bu iktisatçıların tarafından reddedildi, kovuldu adeta. Çünkü iktisatçıların ne diyor? "İnsan rasyoneldir. Ne yaparsa yapsın karışma rasyoneldir." Psikoloji şöyle söylüyor: "İnsan rasyonel falan değil, insan sosyal bir hayvandır" diyor. Korkar, aldanır, aldatılır, bir gruba katılır falan, bazen de rasyonelce davranır, hatta onları istiyorsa, bunları rasyonel istersin. Bazen insan aldatılır, çoğu zaman da aldatılıyor insanlar. Zaten insanlar aldatılır olmasaydı, reklama bu kadar para dökülmezdi firmalar tarafından. Sonra nasıl insanlara "rasyonel" diyoruz böyle maymun gibi? Böyle bir şey olabilir mi? İşte orada insan karakterinin oluşumunu iki ekole dayandırıyorlar. Birincisi Freudyen ekoldür. Bu Freudyen ekole

göre gerçekten insanlar savaşçı olarak doğar, rekabetçi özü vardır içinde falan. Ama bunu çoğu Marksist psikolog reddediyor. Marksyen diyalektik görüştüyse, insan toplumunun bir ürünüdür. Dolayısıyla böyle aptal bir toplumda üretim riski olduğundan doları insanlar böyle davranıyor. Tabii böyle davranmak mecburiyetinde, çünkü hayatını kazanacak. Bir mücadele içinde insanlar, ama sakın değiller, birbirini ezmekle sorumludur insanlar. Ama bu insan tabiatıyla ilgili bir şey değildir. Bu çılgın bir toplumun insana dayattığı ve belki de sosyal genetiği uzun. Çünkü kapitalizmin uzun süreden beri cereyan etmiş bir süreçtir bu. Bilimde "bu budur" demek çok etiksel bir davranış da değildir. Biz ışığın bugün dalga olduğunu görüyoruz. Ama ışık önceleri başka bir şeydi. corpuscular teoriyle açıklanıyordu, yani böyle fişek gibi bir şeyler çıkıyor, bizim gözümüze giriyor, biz de görüyor muyuz. Sonra birileri kalktı dedi ki, "bu fişek denen şey ya da kurşun niye karanlıkta çalışmıyor?" O zaman ışığın dalga olduğunu öğrendik. Bilim yanlışlamayla yürür, imanla yürümez bilim. Belki ışık dalga da değil, ama bugünkü bilgilerimizle dalga olduğunu zannediyoruz. Bugünkü bilgilerimiz buna elveriyor. Ama "buna ben inanıyorum, iman ediyorum" demek bilimsel bir yaklaşım değildir. Teşekkür ederim.

• **Hasan Basri Aktan** - Sayın Hocam İzzettin Önder'e de teşekkür ediyorum.

Değerli konuklar, böylece panelimizi tamamlamış bulunuyoruz. Bu panelde konusunda yetkin, büyük engin deneyimlere sahip çok değerli konuşmacılar İktisat ve gelir bölüşümü, gelir dağılımı konusunda her boyutuyla bizleri bilgilendirdiler. Kendilerine ayrı ayrı huzurlarınızda şükranlarımı sunuyorum. Tabii bu konuşmalar çerçevesinde oturumu yöneten kişi olarak benim de bazı hususlara temas etmem ve sizleri kısaca bilgilendirmem lazım.

Bir defa Türkiye'de gelir dağılımıyla ilgili çalışmalar ilk defa 1963'de çalışma yapılmış. Bugün itibarıyla tespit şu: Nüfusun en düşük gelirli yüzde 20'lik diliminin toplam gelirlerden aldığı pay yüzde 4.5 düzeyindeymiş, 1963'te. Buna karşın en yüksek gelir dilimi içinde olan kısmın aldığı pay da yüzde 57 düzeyinde. 63'ten 2003'e geldikimizde, bu oranlar 4.5'tan 6'ya çıkmış; bir nispi iyileşme var. Yüzde 57'den de 48'lere düşmüş; yine bu manada da bir transfer var yüksek gelir grubundan düşük gelir grubuna. Elbette bunlar yeterli değil, hocalarım da temas ettiler. Gelişmiş ülkelerde nasıl? Gelişmiş ülkelerde benim yaptığım araştırmaya göre bu yüzde 6'lık oran ortalama yüzde 8 düzeyinde.

Hasan Basri Aktan

Bütçe açığının artması demek, daha fazla borçlanma ya da daha fazla bozucu etki oluşturacak vergi koymak demektir.

Yüksek gelir grubunun aldığı pay da 40'lar düzeyinde. Demek ki daha bir iyileşmeye ihtiyacımız var.

Öte yandan değerli konuşmacıların Türkiye üzerine somut tespitleriyle ilgili de bazı hususlarda sizleri bilgilendirmek durumundayım. Bir defa vergi oranlarında sürekli bir artış yapma eğilimi yok. Aksine, son 3 yıllık süreçte vergi oranlarında sürekli indirim yapma gayreti içindeyiz. Ama elbetteki vergi yükü sağlıklı bir şekilde de artmak durumundaki kamu harcamalarını karşılayabilelim ve topluma karşı kamunun her alanda; eğitim, sağlık, adalet, güvenlik, altyapı başta olmak üzere her türlü kamunun, toplumun beklentileri için gerekli harcamalar sağlıklı kaynaklardan finanse edilsin. Burada önemli olan, ödeme gücüne göre vergi toplamak ve bunu da sağlıklı bir şekilde önceliklere doğru tespit ederek, yerli yerinde harcama keyfiyetinde yoğunlaşıyor. Bu bakımdan da son yıllarda bir defa katma değer vergisinde, eğitimde, sağlıkta ve temel gıda maddelerinde yüzde 18 civarında olan oran, yüzde 8'e çekildi.

Yine Gelir Vergisindeki tarifeler yüzde 15 ile yüzde 45 dilimleri arasında artan oranlı bir tarife idi. Bunda da geçtiğimiz yıl beş puanlık bir indirim yaptı. Bu yıl içinde yine hedefimiz bu tarifeyi yüzde 15 ile yüzde 35 aralığında değişen daha yumuşak, daha makul oranlı bir hale getirmek. Tabii Gelir Vergisinin artan oranlı olması normal. Herkesin ödeme gücüne göre vergi almamız lazım. Anayasamızın 73. maddesi de bunu emrediyor. Burada da dört dilimli bir tarifeyi 2006 başından itibaren uygulamaya koymayı düşünüyoruz. Alt dilimdeki oran yüzde 15, üst oran yüzde 35'ler düzeyinde olacak.

Yine Kurumlar Vergisinde de oran indirimi yüzde 30'lar düzeyindeydi. Öncelikle yüzde 30'a düşürüldü, önümüzdeki yıldan itibaren 2006 yılı kazançlarına uygulanmak üzere bu da yüzde 20'ye indirilecek. Kurumlar Vergisi oran indiriminin gelir dağılımını bozucu etkisi olabilir mi, olmayabilir mi? Onu da bir değerlendirmek lazım. Eğer Kurumlar Vergisi oran indirimi yoluyla sağlanan vergi avantajları yatırımları hızlandırıcı, dolayısıyla istihdam sağlayıcı bir noktaya doğru giderse elbette faydalı olur. Neden? Türkiye genç bir nüfusa sahip, süregelen bir işsizlik stoku var, artı her yıl iş gücüne de 500 binden fazla insanımız, gencimiz katılıyor. Bunlara iş bulmak durumundayız. Hal böyle olunca iş bulmak için de yatırım yapılması lazım. Yatırımı teşviklendirmek, yatırım ortamını sağlamak için de vergi önemli unsurlardan biri. Bunun dışında bazı teşvik unsurları da var. O bakımdan eğer Kurumlar Vergisi oran indirimi

belirttiğim gibi Doğu Avrupa ülkeleri ile bu alandaki rekabeti bozucu, ortamı lehimize iyileştirme sağlamak ve bu suretle oluşan finansmanın, otofinansmanın yatırıma dönüşmesi ve bunun da istihdam sağlaması imkânı doğacaksa, -ki ona inanıyoruz- bu elbette gelir dağılımını iyileştirici etki oluşturacak. Çünkü gelir dağılımı yönünden çok zor durumda olan işsiz kesim, bu suretle istihdam imkânı ve gelir elde imkânı bulacak.

Tabiiyatıyla bir başka boyutuyla da fayda sağlayabilir. Bu oran indirimi yoluyla şirketlerden pay sahipleri olanların aldığı temettü ya da kâr paylarının iyileşmesi, artık şirketlerin halka açılmasını ve borsanın derinlik kazanmasını da sağlayabilir. Bu da belli kesimin, esnaf kesiminin, orta kesimin tasarrufları ile artık küçük ölçekli işletmeler açmak yerine büyük işletmelerde pay sahibi olarak kâr payı elde etmeye doğru yönlendirebilir ve sermaye birikimini sağlayacağı verimlilik yine ülkede yatırımları ve büyümeyi sağlayıcı etkiler oluşturabilir. Kalıcı büyümeye ihtiyacımız var, sürekli istikrarlı büyümeye ihtiyacımız var. Ekonomimizi büyüteceğiz, sağlıklı bir şekilde büyüteceğiz ve bunun bölüşümünü de sağlıklı bir şekilde yapacağız ki toplumun refah düzeyini artırabilelim diye düşünüyorum. Öte yandan, mali disiplin konusunun önemine de işaret etmek lazım. Mali disiplin dediğiniz zaman nedir? Gelirinize harcamanız arasında sağlıklı bir denge kurmak durumundasınız. Olmayan geliri harcamaya yönelik politikalar, borçlanmaya dayalı politikaların Türkiye'ye getirdiği olumsuzlukları hep birlikte görüyoruz. Toplam borç stokumuzda yüksek bir artış, bunun bütçe üzerindeki faiz baskısı ve kamunun borçlanma gereğinin sürekli artışı; bunlar iyi şeyler değil. O zaman mali disiplini önemsemek durumun-dayız. Mali disiplin sayesinde ne olmuştur? Son 3 yıllık süreçte enflasyon ciddi şekilde aşağı düşmüştür. Tek haneli rakamlara düşmüştür. Enflasyonun düşmesinin en büyük olumlu katkısı düşük gelir gruplarının satın alma gücünde olacaktır. O itibarla mali disiplini fevkalade önemli görüyoruz. Enflasyonun düşmesine ve kalıcı olarak tek haneli rakamların sürmesine katkısı olacaktır, bütçe açıklarının azalmasını sağlayacaktır.

Bütçe açığının artması demek, daha fazla borçlanma ya da daha fazla bozucu etki oluşturacak vergi koymak demektir. Bunu hiçbir zaman tercih etmeyiz. O zaman mali disiplin bu manada da çok önemli, keza reel faizlerin düşmesi demektir.

Faiz giderlerinin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payları yüzde 23'ler düzeyindeyken,

Hasan Basri Aktaş

Hizmet
sektörü
gittikçe
gelişiyor,
milli gelir
içindeki
payı gelişmiş
ülkelerde
yüzde 65'ler
düzeyine ulaştı.

yüzde 9,5'lar düzeyine kadar geriledi. Ağır bir faizle bütçemizin iktisadi ve sosyal bir enstrüman olma özelliği kaybolmuş iken, onu yavaş yavaş iyileştirmeye ve yakalamaya çalışıyoruz. Bunu da önemsiyorum. O bakımdan mali disiplin önemlidir. Mali disiplin gelirinizle orantılı harcama yapmak, borçlanmayı tercih etmemek ve gittikçe nominal borç ödeyicisi durumuna gelmek açısından da önemlidir. Aksi halde borçlarımız sürekli artar. Artan her borç demek, hem bugün için, gelecek kuşaklar için ağır bir yük demektir. Biz toplumumuza bunu reva göremeyiz. Yine devletin bütçe olanakları ölçüsünde yaptığı birtakım iyileştirmeler var, sosyal harcamalar var. Bugün sosyal güvenlik kurumlarımız ciddi açıkla karşı karşıya. Her yıl bütçeden -2005 itibarıyla söylüyorum- takriben eski parayla 23 katrilyon civarında sosyal güvenlik kurumlarına transfer harcaması yapıyoruz, Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK'ya. Tabii bunların iyileştirilmesine ihtiyaç var. Bir yandan toplumun sağlık hizmetlerinde aldığı payların kalitesini iyileştirmek, hekime erişimi kolaylaştırmak, ilaca erişimi kolaylaştırmak durumundayız. Öte yandan da bu kurumların aktüeryal dengelerini iyileştirerek açıklarını azaltmak, bütçe üzerindeki baskısını gidermekle yükümlüyüz diye düşünüyorum. Yine sosyal harcama niteliğinde bazı iyileştirmeler de yapılıyor.

Son yıllarda ilköğretimde okuyan öğrencilerimize ücretsiz kitap dağılımı bir iyileştirici unsur. Düşük gelir gruplarına, bir milyon 250 bin aileye kömür yardımı yapılıyor. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonumuz yine yoksul vatandaşlarımıza yılda 1,2 milyar Yeni Türk Lirası civarında bir sosyal katkı sağlıyor. Öte yandan tarım kesiminin iyileştirilmesi ile ilgili yılda ortalama 4 katrilyon civarında bir transfer var. Bunun bir kısmı Doğrudan Gelir Desteği şeklinde, bir kısmı glrdi bazında teşvik, destek olarak veriliyor, bir kısmı da üretime dayalı olarak ürün bazında prim şeklinde veriliyor. Gaye, tarım kesiminin kullandığı kredilerin faizini düşürerek oldukça düşürerek daha fazla kredi kullanmak suretiyle gelirlerini artıracak tarzda iş yapmalarına olanak sağlamak.

Esnaf kesimi için de benzer sübvansiyonlar var. Esnaf kesiminin de özellikle Halk Bankasından kullandığı kredilerin faizlerinin bir bölümü bütçeden transfer yoluyla sübvansye ediliyor. Bunlar da bir bakıma sosyal nitelikli sayılabilecek, bu kesimlerin geçim ve yaşam şartlarını, çalışma şartlarını iyileştirmeye yönelik destekler olarak sayılabilir. Tabii düşük gelir gruplarının reel gelirlerini artırma adına yapılan bazı iyileştirmeler de var, ama bunlar tabii ki

yeterli değil, bunları daha da iyileştirmek durumundayız.

Öte yandan, yine bütçemizde hiçbir kuruş prim alınmadan 1 milyon 50 bin aileye -ki bunlar yoksul ve yaşlı- bütçeden her ay mütevazı miktarlarda da olsa bir aylık ödeniyor, hiçbir prim alınmaksızın. Bunlar da bir nevi sosyal iyileştirme adına yapılan, yapılması gereken unsurlar. Tabii bu uygulanan bütçe mali disiplin sayesinde kamu borç stokunda da iyileşmeler var. 2001'lerde kamu net borç stokunun milli gelire oranı yüzde 90.5 iken, bu oran 2005 itibarıyla yüzde 59.2'ye kadar düştü.

Fazla zamanınızı almak istemiyorum, ama şunu da son olarak ifade edeyim: Türkiye'de genç bir nüfus var. İstihdama ihtiyaç var, gelecek kuşakların insan odaklı bir anlayışla ülkemizde daha iyi yaşam koşullarına erişmesi için yapmamız gerekenler var. Ama buna baktığımızda da bir işgücü planlamasına ihtiyaç var. Şimdi gelişmiş ülkelerde eğitilmiş kesimin yüzde 65'i mesleki eğitimle vasıflı bir beceri kazanmış konumda, yüzde 35'i üniversiteye yönelik tarzda eğitim yapıyor. Biz de ise tam tersi, mesleki eğitimdeki oran yüzde 35'ler, yüksek öğrenime giden eğitim yapanlar yüzde 65. Tabii bu bir nokta da getiriyor, gençlerimizi üniversite önünde büyük bir blok halinde üniversiteye giremeyenlerin henüz mesleki eğitim de almamış, beceri kazanmamış bir konuma getiriyor. Öte yandan tarımdaki değişim, tarımdaki insanların vasıfsız bir işsiz konumuna gelmesine yol açıyor. Bu bakımdan da bizim iyi bir işgücü planlaması yapmamız lazım, mesleki eğitime ağırlık vermemiz lazım. Hizmet sektörü gittikçe geliyor, milli gelir içindeki payı gelişmiş ülkelerde yüzde 65'ler düzeyine ulaştı. Bizde de hizmet sektörünün payı yıldan yıla artacaktır. Bu kesim için nitelikli, vasıflı, beceri kazanmış elemanlar yetiştirmemiz gerekiyor. Tabii ki ülkemizde yeni iş alanları açmak için yüksek teknolojiye dayalı, yüksek katma değer meydana getiren yatırımlara ihtiyaç var ve bu yatırımları da teşvik etmek durumundayız.

Yerli müteşebbisler için ya da yabancı girişimler yoluyla, yabancı sermayenin bu manada gelmesini istihdam oluşturuca etkisi yönüyle desteklemek durumundayız. Bütün bunlardan sonra bizim iktisatçılar olarak, sorumlu kişiler olarak bütün amacımız ülkemizi her geçen gün geliştirmek, kalkındırmak, toplumumuzu bilinçlendirmek ve insanların yaşam koşullarını iyileştirmek ve refaha ulaştırmaktır. Bu bakımda da gençlerimizle, ortak kuşakla, kıdemli kuşakla karşılıklı iletişim içinde, diyalog içinde gelecek odaklı bir çalışma

Tuncer Bulutay

**Enflasyonda
büyük
düşüşler
sağlandığı da
belli. Ama
sağlanan
sonucun
büyük başarı
oluşturduğu,
ekonomiyi
kırılganlık ve
bunalımlardan
kurtardığı
doğru değil.**

yapmak ve uzun soluklu ülkemizi geliştirmek, kalkındırmak gibi yükümlülüğümüz var.

Gelelim sorular bölümüne. Buyurun efendim.

Soru - Sayın Aktan'ın en son sonuç bölümünde bir vurgusu vardır, gelir dağılımının düzeltilmesi anlamında bir kısım vergi indirimleri gerçekleştirildiğini söyledi ve eğitim ve sağlıktan alınan vergilerin düşürüldüğünden bahsetti. Bence bunu tam da aksine gelir dağılımını bozucu bir önlem olarak değerlendiriyorum. Çünkü bugün eğitim ve sağlık alanında özel kesimden bu hizmeti alanların büyük bir bölümü üst gelir gruplarından insanlar. Bu yüzden de bence bunu tam da gelir dağılımını bozucu bir etki olarak düşünmek lazım diye düşünüyorum.

Aynı zamanda şöyle bir durum var. Dünya Ticaret Örgütünde şöyle bir hepimizin bildiği bir anlaşması var: GATS Anlaşması ve bun anlaşmaya göre eğitim ve sağlık başta olmak üzere tüm kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi öngörülüyor. Bugün biz burada eğitim ve sağlıktaki katma değer indirimi gelir dağılımını düzeltici bir şey olarak tartışıyoruz. Bence bugün hükümet gerçekten samimiyetle eğitim ve sağlıklı alanında yatırım yaparak gelir dağılımını düzenlemeyi düşünüyorsa, bu alandaki özelleştirmelere son vermeli.

Üçüncü sorum da, bu istihdam sağlamak adına yapılan Kurumlar Vergisi düzenlemesi, bunun istihdam sağlayacağından bahsettiniz. Fakat benim kafamda şöyle bir şüphe var: Dün YASED toplantısı oldu. Orada iki tane talebi vardı yabancı sermaye temsilcilerinin. Bir tanesi tam da bu Kurumlar Vergisi indirimiydi ve iki hafta sonra gayet hızlı bir şekilde bu gündeme geldi. Diğerleri de, emek maliyetlerinin düşürülmesiydi. Yani bunun en önemli, bu şu demek: Ücretler düşecek bu memlekette, düşürmek zorunda yabancı sermayenin gelmesi için. Çünkü İngiltere Dışişleri Bakanı Stroll, Avrupa Birliği toplantısından sonra demişti ki, "Türkiye, AB'nin Çin'i olacak" Bunun olması için ücretlerin düşmesi lazım. Bu durumda ben şunu anlıyorum: İstihdam sağlayıcı ve rekabeti artırıcı politikalar hiç de bahsedildiği gibi yoksulluğa karşı bir önlem değil, tam aksine yoksulluğu sabitleyen ve yoksulluk sayesinde istihdam oluşturan önlemler olarak değerlendirilebilir mi? Son sorum Mustafa Hocam ve İzzettin Hocama, diğer sorularını cevabını da Sayın Aktan'dan almak istiyorum. Teşekkür ederim.

• **Hasan Basri Aktan** - Teşekkür ederim. Benim söylemek istediğim şu: Sağlık hizmetlerinden ve eğitim ile ilgili mal ve hizmet teslimlerinden alınan katma değer vergisi

oranının yüzde 18'den 8'e düşmesinin gelir dağılımını bozucu nasıl etkisi olabilir ki? Siz bir sağlık hizmetini 118 lira ödeyerek alırken, bu 108 liraya düşmüşse, alım gücünüzde olumlu katkı sağlar, artı eğitim için de aynı şey, sağlık için de. Yani ben işin bu tarafına geçtim. Yine Türkiye'de istihdam maliyetlerinin yüksekliği meselesi illa ücretin azalacağı anlamında değerlendirmemek gerekir. İstihdam üzerinde yüzde 42'ler düzeyinde bir yük var. Nedir o? İşçi sigorta primi, işveren sigorta primi ve Gelir Vergisi. Gelir Vergisinin payı vergi iadesini de dikkate aldığımızda, takriben yüzde 8.7'ler düzeyinde, ama işçi ve işveren payı sigorta primleri biraz yüksek. İşte bunları, sigorta prim oranlarını biraz aşağı çekerek bir, kayıtdışı istihdamı kayıt altına almak ve onları böylece sosyal güvenliğe altına kavuşturmak; iki, istihdam hacmini genişleterek işsizlere iş bulma adına böyle öneriler yapılabilir ve bunlar değerlendirilebilir diye düşünüyorum.

• **İzzettin Önder** - Şimdi ben değerli arkadaşımın dediği, söylediği bu sağlık ve eğitimle ilgili kısmı, eğitim çok önemli, özellikle sağlıktaki gerçekten kim yararlanıyorsa, oradaki sağlık malzemeleri, ilaç alımındaki indirimler tabiiyle etki olabilir, olumlu etki yapabilir. Ama eğitimde yanılmıyorsam, -kusura bakmayın, yanlış yorumlarsam siz düzeltin- çocuğuna para vererek eğitim alanlar yararlanacak bu indirimden. Dolayısıyla diyelim ki, Kabataş Lisesine gitme durumunda olanlar nötr kalacak buradan. Ama diyelim ki, Alman Lisesine gidenler, Avusturya Lisesine gidenler yararlanacaklar. Şimdi bu tabii bir diskriminasyondur, hatta bunun tersi olması lazım. Maliyede bir kural vardır; eğer piyasalar optimumda başlıyorsa vergilerin nötr olması sonuçta optimumu sağlayabilmek için, ama eğer piyasalar bozuk başlıyorsa vergilerin distortif olması lazım sonucu optimum sağlayabilmek için. Dolayısıyla eğitimde bu ince bir nokta ve buna ben de katılıyorum müsaadeleriyle.

Bölgesel kalkınma ajanslarından arkadaşım bahsetmedi. Burada söyleyeyim: Çok ilginç, Dünya Bankası projeleri çerçevesinde bizim gibi ülkelere bölgesel kalkınma ajansları denen ve kalkınmakta olan bölgelerin kendi aralarında rekabete girerek kendi kalkınmalarını yapma projesi öneriliyor ve burada bölgelere özgü, özel ve diğer merkezlerden daha düşük asgari ücretler öneriliyor. Bunu yanılmıyorsam Ankara Sanayi Odası ya da Ticaret Odası Başkanı da önerdi. Bu acı bir hikâye gerçekten. Bölgesel kalkınma ajansları, ismi çok güzel, pariltılı bir ismi var, rekabete dayanacak. Ama orada sadece emek de değil, oradaki yeraltı kaynakları,

Tuncer Bulutay

Ben AKP'nin
seçim
bildirgesinde
yoksul
kesimlerin
çıkarlarını öne
çıkararak
vaatlerini
tuttuğunu
sanmıyorum.
Partinin izleyip
gerçekleştirdiği
politika
zenginlere
kazanç
sağlamak
yönünde
olmuştur.

oradaki bütün kaynaklar birbiriyle rekabete sokularak büyük, diyelim ki, Almanya, Avrupa'nın, ABD'nin sanayi kuruluşu ya da sermayesi tarafından bir anlamda yağma edilecek. Buna hükümetin gerçekten sahip çıkması gerekiyor. Ben de o kanaattemim. Teşekkür ederim.

• **Mustafa Sönmez** - Bu eğitim ve sağlıktaki indirimin tabii ki bunu kullanan ya da çocukları tarafından kullanılan insanlara yapılmış bir jest olduğunu düşünemeyiz. Bu indirim kesinlikle eğitim ve sağlığın daha çok özelleşmesi için alınmış bir önlemdir. Yani eğitimi pazarını genişletmek, sağlığın pazarını genişletmek, eğitime ve sağlığa girmiş girişimcilerin alanlarını genişletmek için bir önlemdir. Bunu kullanacak olan ailelere yapılacak bir favori olarak göremeyiz. Kaldı ki, Kurumlar Vergisinde olsun bu tür şeylerde yapılan indirimlerin mutlaka bir yerden bir karşılığı bulunuyor. Bunun da nereden olduğunu biliyoruz. Bir ülkede vergilerin yüzde 70'i dolaylı bir şekilde kullandığınız benzinden, telefondan, tükettiğiniz herhangi bir gıda maddesinden alınıyorsa, kimse bana orada adil bir vergi sisteminden bahsetmesin; ayıp olur. Yani yüzde 70'e vardırıdığımız bir dolaylı vergi yüküyle kimseyi hani şey yapamazsınız. Sayın Başkan anlıyorum burada bir anlamda devleti temsil ediyor ve devlet programını bize uzun uzun anlattı. Tabii kimse "yoğurdum ekşi" demez. Ama herkesin de yaşadığı gerçeklik var. Böylesi bir vergi sisteminin gerçekten savunabilecek bir şeyi yok. Dolayısıyla alınan her önlemin mutlaka bir karşılığı vardır. Kurumlar Vergisi yüzde 2'ye indirilecek, bırakın yüzde 20'yi. Kimler için? Dubaitower'ı dikenler için yüzde 2'ye indirilecek. Aksini iddia edebilirler mi? Buyursunlar. Teşekkür ederim.

• **Tuncer Bulutay** - Arkadaşlarımızın sorusu üzerine değil de, Sayın Müsteşarın açıklamaları hakkında ters yönde bir şeyler söyleyeceğim. Benim verilerden elde edildiğim kanaat, Sayın Müsteşar'ın çizdiği pespembe şeye uymuyor. Yukarıda da belirttiğim gibi Hazine'nin verilerinde "geleneksel bütçe" açıklamaları yanında "program tanımlı" verilerde var. "Program tanımlı" veriler sürekli kaynakları daha iyi yansıtır. Bunlar ise pespembe bir durum göstermiyor.

Kemal Derviş tarafından başatılan, AKP hükümetince de sürdürülen IMF kaynaklı politikaların mali disiplin alanında bir ölçüde başarı sağladığı doğru. Enflasyonda büyük düşüşler sağlandığı da belli. Ama sağlanan sonucun büyük başarı oluşturduğu, ekonomiyi kırılganlık ve bunalımlardan kurtardığı doğru değil.

Şu temel güçlük ve sıkıntılar sürüyor: Temmuz 2005 sonunda devlet bütçesinin ödediği faizler 35'ten 27'ye düşmüş. Borçlar sürekli artıyor. Büyük dış ticaret ve cari işlemler açığı var. Sıcak paranın büyük olumsuz etkileri var. Borçların ulusal gelire oranının yüzde 3'e düşmesi bana pek gerçekçi görünmüyor. Ayrıca ulusal gelire oranı o denli önemli değil, çünkü milli gelir özellikle 1990 sonrasında çok oynak. İşsizlik yüksek, gelir dağılımı bozuk ve giderek bozuluyor.

Belirtmek istediğim diğer bir nokta IMF ve Dünya Bankası'nın konumuz olan gelir dağılımıyla pek ilgili olmamaları. IMF'nin Başiktisatçısı olan A. Krueger'in 2000 yılında American Economic Review'da şunları yazdığını anımsıyorum: Gelir dağılımı gibi sorunlarla bizi temel uğraş alanlarımızdan uzaklaştırmayın." Dünya Bankası'nın gelir dağılımıyla ilgisi yüzeysel ve yapay. Bu kuruluş aracılığıyla Türkiye'de çiftçiye yardım yapılıyor. Yardımın büyük kısmı toprağıyla ilgisi kalmamış, tapu sahibi toprak ağalarına gidiyor.

Son zamanlarda yaşanan küreselleşme eğilimlerinin dünyada gelir dağılımını nasıl etkilediği konusunda iki farklı bulgu var. Bunlardan biri ülkelerin ortalama gelirlerindeki artışlara dayanarak eşitsizliklerin azaldığı sonucun varıyor. Bu sonucu yaratan temel neden yoksul ve büyük nüfuslu Çin ve Hindistan'ın hızlı büyümeleri. Buna karşılık, bireysel gelirlere dayanan B. Milanović'in bulguları eşitsizliklerin arttığını gösteriyor.

Yoksulluk araştırmaları dünyada yoksul sayısında 450 bin civarında bir azalış olduğunu gösteriyor. Bu toplamın 400 bini Çin kaynaklı. Çin ise farklı bir ülke. Batıların çok önemli saydıkları mülkiyet hakları bu ülkede çok farklı.

Ben insanın çok bencil olduğu kanısındayım, bireyler bencilliklerinin bilincinde olmayacak kadar bencildir. Ama toplumsal kültür insanları çok değiştirir. Son yıllarda önem kazanan deneyci ekonomi yaklaşımında, "tutuklunun çıkmazı" yanında, öne çıkan ikinci oyun "ultimatom oyunudur." Bu oyun insanların hakça davranışlara, adalete de önem verdiklerini göstermektedir. "Diktatör", "güven" gibi benzer oyunlar da aynı yönde bulgulara ulaşmaktadır. Bu bulguları da gözönüne alarak, ama esas olarak Türk toplumunun kültürüne, dayanışma ilkelerine dayanarak yepyeni ve hakça bir düzen bir düzen oluşturmaya çalışmalıyız. Son olarak iki önemli noktayı belirtmeliyim. Ben AKP'nin seçim bildirgesinde yoksul kesimlerin çıkarlarını öne çıkaran vaatlerini tuttuğunu sanmıyorum. Partinin izleyip gerçekleştirdiği politika zenginlere

Hasan Basri Aktan

Kayıtdışı
ekonomiyle
mücadele
fevkalade
uzun soluklu
ve geniş
tabanlı bir olay.
Çünkü
ülkenin her
yerinde
her an
ekonomik
faaliyet
ortaya
çıkıyor.

kazanç sağlamak yönünde olmuştur. Bence 1990 sonrasında iktisat politikalarında borçlanma temel rolü oynamıştır. Önceleri iç borçlanma ön plandaydı. AKP döneminde ise dış borçlanma ve kamu kaynaklarının satışı ön plan çıkmıştır.

• **Haluk Levent** - Ben de birkaç konuya değineyim istedim. Aslında son söylediğinizi laftan başlayayım. Belki de bu yoksullukla mücadeleyi AKP, Deniz Feneri Derneği gibi kuruluşlara ihale etmiştir. Çünkü onlar bayağı etkili çalışıyorlar. Bunun tabii sosyal yapı üzerindeki etkisini de ayrıca bakmak lazım. Ama gözlemlerime göre en azından şunu söyleyebilirim: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Fonu kadar etkin, belki ondan biraz daha etkin çalışıyor sırf Deniz Feneri Derneği. Rakamlara bakınca hakikaten mali disiplin açısından veya ülkenin mali yapısı bakımından bir iyileşme görülüyorsa, o zaman benim bir ufak önerim olacak. Belki arkadaşın sorduğu soruya da pratik bir çözüm önerisi olacaktır bu. Şu faiz dışı fazlayı 1 puan indirelim. Oradan sadece eğitim ve sağlığa yatırım gerçekleştirilsin. Mesela önümüzdeki yıl için bu hemen başlayabilir, hiçbir sakıncası yok. Tarım konusunda bir noktaya değinmek istiyordum. Bu aslında benim değinmeyi planladığım bir şeydi, ama ele almadım. Orada her türlü sübvansiyon ve teşvikte, özellikle de tarım sektöründeki sübvansiyonlarda ister tapu üzerinden gitsin, ister ürün destekleme üzerinden gitsin, bu sadece piyasadaki fiyat sinyallerini bozmaktan başka hiçbir işe yaramıyor. Çünkü önünde sonunda yoksullukla mücadele, yani kırsal politika ile tarım politikasının birbirinden ayrılması gerekiyor artık. Bunun çok ciddi bir planlamasının gerçekleştirilmesi zorunda. Çünkü kırsal politikayı tarım politikası üzerinden yaparsak, bu defa kırsal politika bakımından başarısız, amaçlanana ters sonuçlar elde ediliyor. İşte toprak ağalığının o feodal kalıntılarının varlıklarını sürdürmesi gibi. Ayrıca tarımsal piyasalarda yanlış sinyaller gönderildiği için ülke kaynakları heba ediliyor. Bugün etkin kullanılmayan sübvansiyonlardan -sübvansiyonlara karşı olduğum için söylemiyorum- dolayı aşağı yukarı 8-10 milyar dolarlık değişken bir yük binmektedir. Oysa tarımın ülkede minimum 15 milyar dolar civarında bir potansiyel yaratması söz konusu olabilir, eğer düzgün bir planlama yapılacak olursa. Çünkü bu ürün fiyatı üzerinden yapılan sübvansiyon, dışlanmışları, yani kırsal alandaki dışlanmışları hiçbir şekilde ulaşıyor, ne toprak mülkiyeti var bunlarda, ne herhangi bir üretim kapasitesi var. Dolayısıyla feodal kalınlardan kaynaklanan

ilişkileri devam ettiren büyük toprak sahiplerine gidiyor bu yardımlar. Bunlardan da aşağıya doğru kısmen yayılıyor ve bu da aslında kamunun, devletin yerine bölgede bu kesimlerin güç kazanmasına yol açıyor, başka bir şeye yol açmıyor.

Bir de Mustafa Beye bir şey söyleyeceğim. Ben DIE'de bu alanda 3 yıldır danışmanlık yapıyorum ve gerçekten rakamların içini son derece yakından takip ediyorum. Doğrudur, ben de söyledim, hocamın da çok yakından takip ettiğini biliyorum. O da söyledi, faizler beyan edilmiyor. Vergileri toplamakta çok ciddi problemle karşılaşılıyor. Çünkü ortada irrasyonel bir yapı söz konusu. Birakin beyanı, irrasyonel bir yapı söz konusu. Bu vergi meselesini 'insanlar hatırlayamazlar, dolayısıyla yanlış beyan ederler' diye, Gelirler Genel Müdürlüğünden üç tane uzmanla çeşitli DIE uzmanlarının bulunduğu bir toplantı yaptık. "Acaba net ücretten hiç olmazsa kamu kesiminde bir vergi yükü hesaplayabilir miyiz?" diye. Aynı işyerinde çalışan, aynı işi yapan ve aynı net ücret alan en az dört farklı vergi ödeyen insanlar çıktı karşımıza. Yani olağanüstü karmaşık, irrasyonel bir ücretlendirme sistemi var. Burada beyan dışında herhangi başka bir yöntemle vergi toplamak ya da başka bir şeyi toplamak mümkün değil. Beyanda da insanlar bilerek veya bilmeyerek yanlışlıyorlar. Her şeye rağmen milli gelire olan gelir dağılımı ya da hane halkı işgücü anketinden elde edilen, şimdi artık orada da gelir sorulmaya başlandı, bunları karşılaştırdığımız zaman yüzde 60-70, yüzde 70-80 gibi iyi olmayan, ancak kabul edilebilir sınırlarda dolaşan bazı çalışmalarda -bu sınırın hemen altına da düştüğü oldu- bir veri tabanıyla karşı karşıyayız. Dolayısıyla bu hiç de kullanılmaz bir veri tabanı değil, kullanılabilir bir veri tabanıdır. O yüzden gönül rahatlığıyla kullanmaya devam etmenizi öneriyorum. Bunu aşmanın yollarından bir tanesi, panel oluşturmaktır. Ama bu paneli oluşturmayı başaran dünyada iki veya üç tane ülke var. Onun dışında en gelişmiş ülkeler bile, yani bu alana çok kaynak ayıran ülkeler dahi Pseudo-panel dediğimiz, değişken temelli panel yapıyorlar. Şimdi DIE'de 2004'ten itibaren bu yöntemle geçti. Bir haneyi artık 4 yıl boyunca takip edeceğiz. Dolayısıyla o 4 yıl içerisinde aynı hanedeki değişimleri izlemek gibi bir şansa sahip olacağız ve zaman içerisinde oturacaktır diye düşünüyorum. Teknik sorunlar var tabii. Sağ olun.

• **Hasan Basri Aktan** - Teşekkür ediyorum. Aslında ben burada bir siyasi kimlik ve kişilik değilim. Dolayısıyla siyasi nitelikli konuları

Haluk Levent

Belki de bu yoksullukla mücadeleyi AKP, Deniz Feneri Derneği gibi kuruluşlara ihale etmiştir.

Sea & Miles Kredi Kartı ile

iDO seyahati bedava!

İstanbulullular'a müjde! DenizBank ve iDO'dan bir ilk geliyor. Sea & Miles Kredi Kartı, denizotobüsü ve feribot yolculuğuna sayısız avantaj getiriyor:

- İlk kullanımda 500 mil hediye
- 1 YTL'lik her işleminizde 1 mil kazanma şansı
- iDO Yenikapı iskelesindeki otoparkta ücretsiz park etme fırsatı
- Sea & Miles'ın öncelikli gişesinden kuyruklara takılmadan geçebilme
- Sea & Miles Lounge konforu
- 30 Eylül'e kadar yapacağınız harcamalarda 2 kat daha fazla mil kazanma şansı.

DenizBank   iDO

Sea&Miles

VIP'le öncelik sizde!

VIP'le gönderileriniz önceliklidir.
En hızlı ve en güvenli şekilde yerine ulaşır.

www.yurticikargo.com

cevaplama imkânım yok ve hiçbir şekilde de zaten bir polemik yaratmak gibi bir niyetim de yok. Ama konuşmalar çerçevesinde elbette benim de bazı hususlarda sizleri bilgilendirmek gibi bir sorumluluğum var. O çerçevede söyleyeceklerimi söyledim. Yine kısaca ifade etmek gerekirse, bir defa eğitimdeki katma değer vergisi indirimini sadece özel okulla sınırlı görmemek lazım. Eğitim deyince, defter, kalem, silgi de var. Binlerce çocuk defter, kalem, silgi alıyor. Oradaki onu daha ucuza alıyorsa, bu bir sosyal iyileşmedir, gelir dağılımını da iyileştirmedir. Binlerce insan bir şekilde çocuğunu dershaneye gönderiyor. Dershanedeki ücretlerde de iyileştirme yapabilir. Bunu böyle değerlendirmek lazım.

Özel okullar meselesi, o ayrı bir politikadır. Özel okulların yaygınlaşması teşvik mi edilmelidir, yoksa tümüyle alan daraltılmalı mıdır? Bu bir politika tercihidir. Ama Türkiye'de genç nüfus var, yıldan yıla binlerce desteğe ihtiyacımız var. Sırf İstanbul'da senede takriben 50 ile 70 bin dersliğe ihtiyaç var. Böyle olduğu zaman çocuklarımız 50-60 kişilik sınıflarda mı okusun, yoksa 25-30 kişilik sınıflarda mı okusun? Elbetteki bizim çocuklarımız da en iyi şeylere layıktır. Daha iyi sınıflarda, daha öğrenci sayısı az sınıflarda okusun. Bu durumda kamunun kaynaklarının yeterli olmadığı noktada özel kesimin eğitime girmesini de çok da sakıncalı görmemek lazım. Dünyanın hemen her yerinde var. Bu bir alternatiftir sonuç itibarıyla. Önemli olan devlet okullarındaki eğitim koşullarına hem fiziki ortam, hem eğitim programlarıyla kalitesini artıracak tarzda hareket etmektir, diye düşünüyorum.

Tabii ben 'vergi adaleti Türkiye'de sular seller gibi halledildi' diye bir şey söylemedim. Elbetteki Türkiye'de vergi adaleti yönünden sorunlarımız var. Bunları iyileştirmek durumundayız. Ama vergi oranlarındaki indirim, vergi adaleti bakımından da iyileştirici etkiler yaratır. Burada önemli olan kayıtdışı ekonomiyle mücadele edip de verginin tabanını genişletmek, vergiyi daha sağlıklı ödeme gücü ilkesini dikkate alarak tabana yaymaktır. Herkesten ödeme gücüne göre vergi almaktır. Bu konuda da önemli iyileştirmeler yaptık son yıllarda, ama her şey halledilmesi. Kayıtdışı ekonomiyle mücadele fevkalade uzun soluklu ve geniş tabanlı bir olay. Çünkü ülkenin her yerinde her an ekonomik faaliyet ortaya çıkıyor. Bunun vergiye dönüşecek, vergi boyutunu kavramak için de her mükellefin başına bir denetim elemanı koyamazsınız. Bu bir vergi bilinci meselesidir, vergi kültürü, vergi ahlakı mese-

lesidir, duyarlı toplum olmak meselesidir, hak arayan vatandaşlık bilincinin gelişmesidir. Nerede bir kayıp kaçak var, bunun üzerine gidecek şekilde toplumun kamuya yardımcı olması meselesidir. Özel sektörün de bundan şikâyet etmekte kalmayıp, bizzatlı bunun önleyici mekanizmalarını kendi içinde geliştirmesi lazım. Bu konuda da bizim önemli çalışmalarımız var, birtakım adımlar da attık. Zamanınızı almak istemiyorum.

Tarımla ilgili destekler konusunun değerlendirilebilir, Doğrudan Gelir Desteğinin etkisinden söz edildi. Doğrudan Gelir Desteği ne zaman başladı? 2001 yılında. Başlarken Doğrudan Gelir Desteği yönündeydi ve tamamen tapu mülkiyet esasına dayalıydı. Ama biz bunu sürekli geliştirdik, şimdi çiftçi kayıt sistemi diye yeni bir yapı kurduk. Çiftçi kayıt sisteminde de tapuya dayalı mülkiyet değil, üretici olmak kaydıyla mülkiyetle ilişkilendirilerek artık veriliyor. Biz doğrudan gelir desteğine ayrılan kaynağın da gittikçe payını azaltarak onu daha verimli desteğe dönüştürdük. Yani öyle sınırsız büyük toprak sahipleri bunu alıyor şeklinde de düşünmemek lazım. Tabii primli desteklemenin şu faydası var, dünyada da bu uygulanıyor. Bir dünya fiyatları var, her üründe, tarımsal üründe bir de ülkemizin çiftçisinin ürettiği bir maliyet fiyatı var. Bunlar arasındaki dengeyi gözetmek için çiftçiyi koruma adına bir prime ihtiyaç var. Bir yandan da yurtdışındaki müteşebbisin dünya fiyatlarına uygun tarımsal girdi kullanması lazım ki, maliyetleri iyileşsin. Burada işte prim önemli.

Prim uygulaması sayesinde ne gibi kazanımlar oldu? 2 yıl önceye kadar Türkiye buğday ithal ediliyordu. Prim uyguladığımız, 19 milyon tonluk buğday üretimimiz 21 milyon tona çıktı. Buğday ithal eden konumdan neredeyse buğday kısmen de olsa ihraç edecek bir düzeye geldiniz. Bu önemli bir kazanım. Keza mısır, Türkiye'nin mısır ihtiyacı var ve yıldan yıla da artıyor. Hem yem olarak kullanılmak, hem şeker sanayinde, Mısırda prim sayesinde de bu yıl rekorla 3.5 milyon ton, Türkiye mısır ithal etmeyecek. 1.5 milyon ton mısır ithal ederken, artık ithal etmeyecek. Nereye gitti o para? Benim çiftçime gitti mısırdaki uygulanan prim politikası sayesinde, yani biz bunları iyileştirmek durumundayız.

Şunu da son olarak ifade edeyim hocam: Program bazlı falz dışı fazla hesabı dediğiniz, IMF de onu takip ediyor, doğru, ama IMF'nin icat ettiği bir şey değil siz de biliyorsunuz. Bu ne demek? Uluslararası genel kabul görmüş bir norm olarak kamu istatistikleri sistemi demektir. Dolayısıyla dünyanın kabul görmüş

Haluk Levent

Burada
önemli olan
kayıtdışı
ekonomiyle
mücadele
edip de
verginin
tabanını
genişletmek,
vergiyi
daha sağlıklı
ödeme gücü
ilkesini
dikkate
alarak
tabana
yaymaktır.

norm olarak IMF bazlı dediğiniz program bazlı faiz dışı fazla hesabında ne fark ediyor? İzin verirsiniz söyleyeyim. Efendim, bütçe açığıyla alakası yok onun, faiz dışı fazlanın miktarıyla alakası. Bizim maliye tanımlı faiz dışı fazlamız diyelim ki 30 milyar YTL ise program tanımına da 25 milyar YTL düşüyor faiz dışı fazla. Neden? Uluslararası normda süreklilik arz etmeyen bazı gelirler, bu tanımda gelir olarak nitelendirilmiyor. Bazı giderler de gider olmaktan çıkarılıyor.

• **Tuncer Bulutay** - Diyorsunuz ki, bütçe gelirleri içine bazı gelir kalemleri girmiyor. Doğru. Ama böyleyse, elbette bütçe açıkları etkileniyor.

• **Hasan Basri Aktan** - Uluslararası değerlendirme boyutu başka, bütçe bir kanun zaten. Bütçe açığını nasıl etkiler? Faiz dışı fazlayı değiştirmek. Hocam görüşlerinize saygı

duyuyorum. Elbette bunlar tartışılabilir. Bu panelin amacı da zaten olayı farklı noktalara götürmek değil. Bana da bir ikaz geldi. Öğleden sonraki oturum için çok az zamanımız kaldı. Özür dileyerek oturumu burada tamamlamak durumundayım. Sorularınız için teşekkür ediyorum. Değerli konuşmacılara saygı sunuyorum.

(*) Tuncer Bulutay'ın yazısıyla ilgili notu: Genellikle olduğu gibi, konu üzerinde çalışınca açıklamalar genişledi, bir makale düzeyine erişti. Böyle olunca, makaleyle konuşmayı ayırmak gerekti. Aşağıda konuşmayı veriyorum. Ama konuşma yakında yayınlanacak olan makaleye dayanmaktadır. Konuşmada yararlandığım kaynakları yeterince açıklamadım. Bu kaynaklar makalede, her yazımda olduğu gibi, ayrıntılı biçimde sunulmaktadır.

yoksulluğun tarihi ve sosyolojik açıdan kökenleri

Prof. Dr. Erdoğan Alkin'e armağan

1.gün

15 aralık 2005, öğleden sonra

açılış konuşması : Rifat Hisarcıklioğlu
oturum başkanı : Prof.Dr.Gülten Kazgan
panelistler : Taha Akyol
Prof.Dr. Korkut Boratav
Prof.Dr. Mübeccel Kiray

• **Burhan Taştan-** Değerli konuklarımız, sevgili iktisatlılar; İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin 1974 yılından beri devam ettirdiği İktisatçılar Haftasının Birinci Gün İkinci Oturumuna hoş geldiniz.

İkinci Oturumumuz, "Yoksulluğun Tarihi ve Sosyolojik Kökenleri" açısından irdelenmesi olacaktır. Oturum Başkanımız Prof. Dr. Gülten Kazgan, panelistlerimiz: Taha Akyol, Prof. Dr. Korkut Boratav, Prof. Dr. Mübeccel Kiray, Prof. Dr. Ünal Oskay.

Değerli konuklarımız, İkinci Gün açış konuşmasını yapmak üzere Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Sayın Rifat Hisarcıklioğlu'nu davet ediyorum; buyurun efendim.

• **Rifat Hisarcıklioğlu-** Saygıdeğer bilim adamları, değerli katılımcılar, kıymetli basın mensupları, sizleri şahsım ve Türkiye Odalar Borsalar Birliği adına saygıyla selamlıyorum.

Hepimizin malumu olduğu üzere yoksulluk insanlığın en büyük sorunlarının başında gelmektedir. Peki, bu niçin böyledir? İnsanları

sefaletlerinden ötürü suçlamak yeterli midir? Onlar tembel, cahil, geri kalmış oldukları ve yanlış karar verdikleri için mi yoksulluğa mahkûmdurlar? Şüphesiz bunlar yoksulluğun sebepleri olmayacak safsatadır. Ancak günümüzde yoksulluğun temel ve küresel sebepleri bu safsatadan çok daha az gündeme gelmektedir. Umarım 30. İktisat Haftası çerçevesinde düzenlenen 'Yoksulluk ve İktisat Kongresi' ülkemizde ve dünyada yaşanan yoksulluğun asıl sebeplerini bir ölçüde gün ışığına çıkartacaktır. Bu konuda yetkin bilim adamları özellikle ülkemizde yaşanan yoksulluğun nedenlerini ve bu sorunu alt etmek için gerekli stratejileri masaya yatacaklardır. Bu büyük bir fırsattır. Ancak asıl mutluluk, bu platformda kulak verilmesi ve buradan çıkacak önerilerin dikkate alınması ve uygulanmaya konulmasıyla yaşanacaktır.

Saygıdeğer katılımcılar, dünyamızda yaşanan yoksulluğun boyutlarını göz önüne serecek, bazı rakamlar vermek istiyorum: Dünya nüfusunun yarısı, yani yaklaşık 3 milyar kişi günde 2 dolardan daha az bir gelirle yaşa-

maktadır. Dünyanın en fakir 48 ülkesinin Gayri Safi Millî Hasılası, dünyanın en zengin üç kişinin servetinden daha da azdır. Yaklaşık 1 milyar insan 21. Yüzyıla okuma yazma bilmeyerek girmiş durumdadır. Dünyada silahlanmaya ayrılan paranın sadece yüzde 1'i yeryüzündeki tüm çocukları okula göndermeye yeterlidir. Dünyadaki her iki çocuktan biri, yani yaklaşık 1 milyar çocuk yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu çocukların 640 milyonu uygun barınma, 400 milyonu temiz içme suyu, 270 milyonu sağlık hizmetlerinden yoksundur. Geçen sene yaklaşık 11 milyon çocuk henüz 5 yaşına girmeden vefat etmiştir. Hepimiz bu rakamların üzerinde ciddiyle düşünmeliyiz.

Ataköy'deki evinin penceresinden, Şirin-evler'deki çarpık yapılaşmaya bakan insan, orada yaşanan dramları pek aklına getiremez. Sefaleti ancak yaşayan bilir ve acısını da sadece yaşayan tadar. Peki, nedir ülkemizde ve tüm dünyada yaşanan bu acının sebebi? Dünya bugün eskisine nazaran daha mı kötü bir yer haline gelmiştir? Bu soruya cevap vermek de çok güç. Bir tarafta hepimizin aile büyüklerinden dinlediği Kurtuluş Savaşı hikâyeleri vardır ki, insanın o dönemde yaşanan sefaletle inanası gelmez. Buna mukabil bugün Türkiye'de sahip olunan genel refah düzeyi belki yüz kat artmıştır. Bugünün bazı yoksulları, dedelerimizin orta halli, hatta bazen zengin kabul ettikleri insanlardan daha güzel yemekler yiyip, daha yeni elbiseler giyiyor, daha uzun yaşıyorlar. Diğer tarafta, büyük şehirlerimizde dünyanın en zengin insanların sahip olabileceği lüks ve konforun hemen yanı başında insanlarımız bakımsızlık, açlık ya da hastalık yüzünden çocuklarını kaybetmeye devam ediyor. İşte en kritik teşhis de bu noktada yapılmalıdır. Sorun kalkınma sorunu mu, yoksa paylaşma sorunu mudur? Bilim adamlarımız elbette konunun teorik çerçevesinde yeterince duracaklardır. Ancak ben bizim de girdiğimiz liberal demokrasi yolunda iktisadi yaklaşımın büyüme odaklı olduğu, bölüşümün ikinci plana itildiği kanaatini taşıyorum. Sonuçta zengin ve fakir arasındaki uçurum her geçen gün artmaktadır. Dünya ülkeleri arasında 1820 yılında 3'e 1 olan zengin fakir farkı, bugün 90'a 1 seviyelerine ulaşmıştır. Bu uçurum ülke sınırları içinde de yaşanmaktadır. Daha da garibi gelir dağılımındaki adaletsizliğin en yüksek olduğu süper güç Amerika Birleşik Devletleri'dir.

Saygıdeğer katılımcılar, yoksulluk şüphesiz tarihi birtakım süreçlerin neticesinde ortaya çıkmaktadır. Ben gelişmiş kavramını pek kullanmak istemiyorum, ancak kalkınmış ya da zengin ulusların hemen hemen hepsinin bir

Rifat Hisarcıklioğlu

Rifat Hisarcıklioğlu

sömürge geçmişine sahip oldukları göz ardı edilemez. Diğer taraftan günümüzde en yoksul ülkelerde bu sömürüye bir ölçüde maruz kalmışlardır. Bu noktada çok trajikomik bir yaklaşım, sanayileşmiş ülkelerin yoksul ülkeler karşısında sık sık sergiledikleri suçlayıcı ve dışlayıcı tavırlardır. Sömüren sömürüleni geri kalmışlıkla itham etmektedir. Halbuki asırlar boyu hammadde ve insan kaynaklarını tükettikleri halkların bugünkü sefaleti büyük ölçüde kendi suçlarıdır. Lakin, sömürgecilik sonrası dönemlerinde sanayileşen ve kalkınan ülkeler de yok değildir. Demek ki yoksulluğun coğrafi, kültürel ve sosyolojik kökenleri de bir o kadar önemlidir. Ben konuşmamda coğrafi nedenlerin üzerinde pek durmak istemiyorum. Çünkü benim gözümde bu ikinci planda bir etkiye sahip. Zira İzlanda kutuplarda, İsrail çölün ortasında kalkınabiliyorsa, coğrafi dezavantajların üstesinden gelinebilmektedir.

Öte taraftan coğrafi avantajlarını kullanamayan bir sürü Körfez Ülkesi de gözlerimizin önündedir. Sahip oldukları muazzam doğal kaynakları, sürdürülebilir bir kalkınmaya çeviremeyen bu ülkeler tarih tarafından cezalandırılacaktır. Öyleyse kültürel ve sosyolojik olarak ne gibi farklılık var ki, komşu iki ülke bazen aynı etnik yapıya sahipken, farklı kalkınmışlık düzeyine sahip olabiliyorlar? Bu sorunun cevabı, siyasi yapı ve bunun sosyolojik temellerinde yatar. Gerek uluslararası, gerek ulusal politikalar halkların, ülkelerin, bölgelerin ne zaman ve ne kadar kalkınabileceğine yön vermektedir. Bunun en bariz örneklerinden birini biz bu coğrafyada

Sömüren
sömürüleni
geri kalmışlıkla
itham
etmektedir.
Halbuki
asırlar boyu
hammadde
ve insan
kaynaklarını
tükettikleri
halkların
bugünkü
sefaleti büyük
ölçüde kendi
suçlarıdır.

sergilemekteyiz. Aynı ulus, aynı ülke, uygulanan farklı ekonomik ve sosyal politikalar neticesinde bir bakıyorsunuz başarı hikâyeleri yazıyor, bir bakıyorsunuz büyük krizler yaşamaktadır. Sadece 2001 krizi bile bizlere ibret olmalıdır. Çok büyük ölçüde kamu yönetimindeki yolsuzluk, kuralsızlık ve israfın, iktisadi yapıyı tahrip etmesine patlak veren bir krizdir yaşanan. Ancak bu krizin sonucunda fabrikalar kapanmış, yüz binler işini kaybetmiş ve yoksulluk derinleşmiştir.

Saygıdeğer katılımcılar, 1 milyon 200 bin tüccar ve sanayicinin yasal temsilcisi ve reel sektörün çatı kuruluşu olarak ülkemizde yaşanan yoksullukla mücadelede en büyük vazifenin üzerimize düştüğünün de bilincindeyiz. Türkiye'nin seçmiş olduğu liberal demokrasi ve Avrupa Birliği üyeliği yolunda iktisadi kalkınma tamamen özel sektör eliyle olacaktır. Özel sektör üretecek ve istihdam sağlayacaktır. Özel sektör kazanacak ve dağıtacaktır. Ancak ülkemizde bu istikamette yıllarca önce girmemize rağmen gerekli dönüşümü sağlayabilmiş de değiliz. İktisadi liberalleşmenin bir siyaset ve zihniyet değişikliğinde desteklenmesi gerektiğini de göz ardı ettik. Bugün hâlâ tam rekabetçi piyasa ekonomisinin yaşayabileceği yasal ve idari yapı tesis edilememiştir. Kamu yönetimi asırların alışkanlıklarından vazgeçememiştir. Neticede arzu edilen kalkınma düzeyine kavuşamadık. Bugün Türkiye'nin en büyük problemi olan yoksulluğun da birinci sebebi, işsizlik sorununa bir çözüm bulamadık. 5 milyon işsizimize ilave, her yıl istihdam piyasasına giren 750 bin gencimize yeni iş imkânları sağlamamız için yeni ve büyük yatırımlara ihtiyacımız vardır. Yapılan araştırmalara göre ülkemizde bir kişiye istihdam sağlamak için gerekli olan yatırım miktarı 50 000 dolar civarındadır. Demek ki mevcut işsizlerimize iş bulabilmek için 250 milyar dolar yatırım yapmamız lazım. Devletin böyle bir imkânı var mı? Katlyen yok. Esasen devletin istihdam sağlama devri de kapanmıştır. Öyleyse yapılması gereken nedir? Özel sektörümüzün yeni yatırımlar yapmasının önünü açmak ve yapısal reformları tamamlamak. Biz Türk iş dünyasını temsilen hukuk, yargı, mevzuat, vergi ve sosyal güvenlik konularının devamlı üzerinde konuşulan ve devamlı şikâyet edilen konular olmaktan çıkıp, yapısal reformlarla iyileştğini görmek istiyoruz. Ancak bu şekilde Türkiye iktisaden kalkınacak ve yoksulluğu yenecektir. Bu duygu ve düşüncelerle panelist hocalarımıza ve siz değerli katılımcılara beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyor, hepinize saygılar sunuyorum.

• **Burhan Taştan**- Efendim, şimdi oturum

başkanımız Prof. Dr. Gülten Kazgan'ı davet ediyorum. Buyurun Sayın Hocam.

• **Gülten Kazgan**- Efendim, önce herkese "hoş geldiniz" demek istiyorum. Burada galiba çoğunluk öğrencilerde, aynı zamanda sevgili meslektaşlarımız da bizimle birlikte. Ben önce bu oturumun armağan edildiği Profesör Doktor Erdoğan Alkin'e buradan kendi sevgilerini iletmek istiyorum. Bu armağanı böylece desteklemiş oluruz diye düşünüyorum. Ayrıca Sayın Rifat Hisarcıklıoğlu'na yaptığı konuşma için gerçekten çok teşekkür ediyorum. Çünkü o konuşma gerçekleri yansıttı ve bu yansıtmada daima yapılmıyor. O itibarla ayağı yere basan, gerçekçi tartışmaları destekleyen bir kişi olarak ona da burada teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Efendim, bugünkü oturumumuzun konusu, bildiğiniz gibi son yıllarda gündemin başına oturan yoksulluğun bir cephesi; "Yoksulluğun Tarihi ve Sosyolojik Açısından Kökenleri". Burada katılanlar yazılı, isimlerini söylemem gerek yok, zannediyorum tanıtıma da gerek yok. Çünkü tahmin ediyorum ki, herkes burada söz konusu öğretim üyelerini tanıyor. Kendi eserleriyle, kitaplarıyla, konuşmalarıyla daima gündemin başına oturmuş kişiler. Ancak, Profesör Ünsal Oskay ağır derecede hasta olarak hastaneye kaldırıldığı için bugün oturumumuza katılamıyormuş. İlk sözü sayın Taha Akyol'a veriyorum. Buyurun sayın Akyol.

• **Taha Akyol** - Değerli izleyenler, saygılarımı sunuyorum. Keşke ilk konuşan ben olmasaydım. Çünkü sosyoloji ve iktisat bilimimizin iki büyük hocasından önce konuşmak benim gibi bir gazeteci için talihsizlik. Bununla birlikte hem benim zamanlamam bakımından, hem alfabetik sırayla ilk konuşmayı ben yapacağım. Konumuz, yoksulluğun tarihi ve sosyolojik sebepleri, kökenleri. Ben burada coğrafyanın çok önemli olduğu kanaatindeyim. Günümüzde teknolojinin ve küreselleşmenin coğrafi faktörün önemini hakikaten azaltmış olduğu tarihte de coğrafi faktörün önemsiz olduğu anlamına gelmiyor. Çöl iklimleri, Orta Asya gibi kapalı karalar genellikle üretim çok düşük olduğu için insanların genel bir yoksulluk içinde yaşamasına yol açmıştır. İbn-i Haldun'un da belirttiği gibi, Avrupa gibi nehirleriyle, dağlarıyla, vadileriyle, ovalarıyla, Türkiye'nin üç katı yağmuruyla, okyanusa açılan dolayısıyla kıtaların keşfine imkân veren coğrafyasıyla sanayi devriminin, feodalitenin daha önce niye Avrupa'da olduğunun temel sebepleri olarak ben coğrafyayı görüyorum. Ama her toplumda biraz daha zengin, biraz daha yoksul alanlar olmuştur. Anadolu'da soğanın cücüğü diye çok güzel bir lat vardır. Soğanın cücüğü bir zenginlik,

Rifat Hisarcıklıoğlu

Özel
sektör
kazanacak ve
dağıtacaktır.
Ancak
ülkemizde
bu istikamette
yıllarca önce
girmemize
rağmen
gerekli
dönüşümü
sağlayabilmiş
de değiliz.

bir refah, bir statü göstergesidir. Soğanın cücüğünü ağa yer, kabuğuna yakın dış kısımlarını ırgat yer. Bozkır Anadolu'da zenginlikle yoksulluk arasındaki fark bu kadar demektir. Ama bugün Anadolu'da özellikle KOBİ'lerin, Anadolu Kaplanları dediğimiz özel teşebbüsün gelişmesiyle artık zenginle fakir arasındaki fark soğanın kabuğuyla cücüğü arasındaki farkla ölçülemeyecek kadar büyük miktara gelmiştir.

Burada yoksulluğun bir sebebi coğrafya ise diğer bir sebebinin de toplumsal gelişmenin belirli aşamaları olduğu gerçeği karşımıza çıkıyor. İlkel kabilelerde, Marksist bir deyim kullanırsam ilkel komünal toplumda "insanların bulabildiklerini yedikleri, özgürce ve adilce paylaştıkları" bir toplumda, o hayata yoksulluk dersiniz herkes eşit derecede yoksuldur. Ama insanlık evriminin genel bir trendi olarak çok soyut anlamda ifade edebileceğimiz basit, yalın toplumdan mürekkep gelişmiş karmaşık topluma doğru evrimleşme oldukça üretimin organize edilmesi, üretimin yönetilmesi özel bir mekanizma, özel bir kudret, özel bir nitelik gerektiriyor ve toplumlarla kademeleşme başlıyor. Böylece toplumların içerisinde zenginler ve güçlülerle, fakirler ve güçsüzler arasında kademeleşmenin geliştiğini ve toplumsal gelişme, medeniyet ilerledikçe bunun arttığını görüyoruz.

Tarihin pek çok dönemlerinde kıtlıktan, kuraklıktan, açlıktan insanların kitleler halinde öldüğü, bunun askeri sonuçlarının, siyasi sonuçlarının, medeni sonuçlarının olduğu olayları görüyoruz. Mesela, Birinci Dünya Savaşı sırasında cephelerde kıtlık yaşanırken, mesela Sarıkamış cephesinde kıtlık yaşanırken, Işkodra'da daha önce kıtlık yaşanırken, Anadolu'daki ürünün ulaşımsızlık yüzünden nakledilemediğini görüyoruz. Ancak çağımız açısından bakarsak, yoksulluğu ve zenginliği doğuran ana etkenin teknoloji ve ona bağlı olarak sanayileşme olduğu kanaatindeyim. 1750 yılında Avrupa dünya üretiminin yüzde 23'ünü yapıyordu. Yıl 1750, henüz sanayi çok önemli faktör değil. Aynı yılda Çin'in dünya üretimindeki payı yüzde 32.8'di. Çin'in daha zengin görünmesinin sebebi, burada daha payını büyük görünmesinin sebebi nüfusunun daha kalabalık olması. 1900 yılına geldiğinizde, yani sanayileşme yaşandıktan sonra Avrupa'nın 150 yıl önce yüzde 23.2 olan dünya üretimindeki payının 1900 yılında yüzde 62'ye çıktığını görüyoruz. Bu dünyanın geri kalan kısmını nispi olarak daha fakirleştiği anlamına geliyor. Nitekim Çin'in 1750 yılında yüzde 32.8 olan dünya üretimindeki payının 1900 yılında yüzde 6.2'ye

Taha Akyol

düşüğünü görüyoruz. Üçüncü dünya ülkeleriyle İngiltere'yi mukayese ettiğimizde de -rakamlara boğmamak için söylemiyorum- aynı şeyleri görüyoruz. Buradan şu karşımıza çıkıyor: Yoksulluk ve zenginlik, refah veya fakirlik bir üretim meselesidir. Üretimin tekniğini, üretimin organizasyonunu değiştirdiğiniz zaman o değişikliği yapanlar daha çok üretiyorlar, daha çok zengin oluyorlar, o değişikliği yapamayanlar nispeten fakirleşiyorlar. Nitekim sanayileşme Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya günümüzde Uzak-doğu'ya yayıldıkça, bu ülkelerde yoksulluğun giderek azaldığını görüyoruz. Latin Amerika ve Türkiye gibi bazı ülkelerinse ne yoksul, ne zengin orta boylu bir durumda kaldıklarını görüyoruz.

Yoksulluğun en önemli tarihi sebeplerinden birisi olan kolonyalizmi, sömürgeciliği zikretmek gerekir. Medason'ın dünya ekonomisiyle ilgili kitabında verdiği rakamlara göre, 1820 ile 1950 yılları arasında dünyada -bunun çok detayı var, ben genelleme yaparak ifade ediyorum- kişi başına milli gelir artışı kabaca yüzde 1'in biraz üzerinde olmuştur, yüzde 1.2, yüzde 1.3, yüzde 1.5 gibi bu civarda seyretmiştir. 1950 ile 1973 arasında dünyadaki kişi başına gelir artışı, yüzde 2 civarında olmuştur. Halbuki aynı dönemde Asya kolonyalizminde çok büyük ölçüde mağdur olmuş olan Asya'da kişi başına gelirin daima bu oranların altında olduğunu, mesela 1820 ile 1850 arasında 0.4'ün altında olduğunu, 1850 ile 1923 arasında da 2 civarında bulunduğunu görüyoruz. 1950'den sonraki artışta sömürgeciliğin tasfiye edilmiş olmasını rolünü burada görmek mümkün. Afrika'nın durumuysa daha kötü. Sömürgecilikten en büyük zararı

Taha Akyol

Yoksulluğun sebeplerinden birisinin sanayileşememek, yani üretimi artırıcı yeni teknikleri, yeni organizasyonları, yeni kurumları geliştirememek olduğunu, diğerinin ise kolonyalizm olduğunu, sömürgecilik olduğunu görüyoruz.

yine köle ticaretiyle Afrika'nın gördüğünü biliyorsunuz. Böylece günümüzdeki yoksulluğun sebeplerinden birisinin sanayileşememek, yani üretimi artırıcı yeni teknikleri, yeni organizasyonları, yeni kurumları geliştirememek olduğunu, diğerinin ise kolonyalizm olduğunu, sömürgecilik olduğunu görüyoruz.

21. Yüzyıla girerken bir şeyler değişiyor. Burada da karşımıza küreselleşme kavramı çıkıyor. Dünya Bankasının verilerine baktığımızda, 1987 yılında günde 1 dolardan az geliri olan nüfus, dünya nüfusunun yüzde 28.8'idir. 1987 yılında diyelim kabaca yüzde 29'dur. Bu, 1993'te yüzde 26'ya inmiştir. Buna karşılık Afrika'ya baktığımızda, bu yoksulluğun artmakta olduğunu gösteren bir olaydır. Küreselleşmeye ayak uyduran Asya ülkelerinde yoksulluğu nispeten azaltırken, küreselleşmeye ayak uyduramayan, hatta küreselleşmenin bir bakıma da mağduru olan Afrika'ya baktığımızda, aynı rakamın tersine işlediğini görüyoruz. 1987 yılında oran yüzde 38.5, 1993 yılına girdiğimizde yüzde 30.1, daha olumsuz gidiyor.

Bunun yanında bir de ülkelerin kendi içlerindeki yoksulluk problemi var. Bunu da Türkiye'de bildiğim kadarıyla ilk çalışmasını Korkut Boratav hocamın yaptığı gini oranları kavramına müracaat ederek söyleyeceğim.

Mesela liberal İngiltere ile sosyal modeli savunduğunu ifade eden Fransa arasında acaba iç gelir dağılımı, iç yoksulluk arasında fark var mı? Dünya Bankasının raporlarında ben bu farkı görmedim. Fransa'da gini oranı 32.7, İngiltere'de gini oranı 32.6. En düşük gelir sahibi olan nüfusun yüzde 20'lik kesimi Fransa'da 7.2, İngiltere'de 7.1, çok küçük bir fark varsa, o da biraz İngiltere'nin lehine gözüküyor. Aynı şekilde nüfusun en yüksek gelirini elde eden yüzde 20'lik bölümü Fransa'da 40.1, İngiltere'de 39.8, Avrupa ülkeleri de aşağı yukarı böyle bir dengeleşme gözüküyor. Enteresandır, ben Hindistan'da gelir dağılımının çok, ama çok bozuk olduğunu düşünüyordum. İşte paryalar orada, kastlar orada falan, ama Hindistan'da gelir dağılımının belki de sanayileşme ileri noktalara ulaşmadığı için. Çünkü sanayileşmenin belli bir aşamada yoksulluk yarattığını görmüş bulunuyoruz. Hindistan'da gelir dağılımı daha makul, nüfusun en zengin, en fakir yüzde 20'si milli gelirden yüzde 9.2 alıyor. Halbuki İngiltere ve Fransa'da 7 civarındaydı. En yüksek gelir sahibi olan nüfusun yüzde 20'lik kesimi ise Hindistan'da yüzde 39, İngiltere'de de yine 39, yüzde 40 civarında idi. Şili'ye baktığımızda büyük bir felaketle karşılaşılıyor. Bu aşağı yukarı üçüncü dünya dediğimiz, gelişme olan ülkelerin

karşılaştıkları dramların en çarpıcı örneklerinden biri gini oranı 56.5, nüfusun en fakir yüzde 20'lik kesimi milli gelirin 3.5'ini alıyor. Halbuki bu Avrupa'da 7, Hindistan'da 9'du.

En zengin yüzde 20'lik nüfus kesimi ise Şili'de milli gelirin yüzde 61'ini alıyor. Halbuki bu Avrupa'da yüzde 40, Hindistan'da yüzde 40 civarında oluyordu. Böyle baktığımızda karşımızdaki soru, coğrafi faktör olarak zikrettiğimiz tarihte sebep olarak, "küreselleşme coğrafi faktörü nasıl etkiliyor?" Sanayileşmiş olmanın zenginliği artırdığını, sanayileşememiş olmanın fakirliği artırdığını görmüştük. Bu günümüzü nasıl etkiliyor? Üçüncü soru da önemli bir etken olarak kolonyalizmi zikretmiştik. Kolonyalizmin günümüzdeki siyaseten tasfiye edilmiş olmakla beraber, iktisaden tasfiye edilmiş olmakla beraber kolonyalizmin bıraktığı miras, günümüzde küreselleşme karşısında bize neyi ifade ediyor. Bu açıdan baktığımızda, küreselleşmeye katılan ülkelerde pozitif sonuç yarattığını, ama küreselleşmeye katılamayan ülkelerde negatif sonuç yarattığını görüyoruz. Küreselleşme çok tartışmalı bir kavram. Sanıyorum bu oturumda da en çok tartışılacak olan bu. Bir tarafta birtakım insanlar küreselleşmenin yeni emperyalizm olduğunu ya da emperyalizmin yeni adı olduğunu ifade ediyorlar. Öbür tarafta bazı insanlar ise küreselleşmeyi yeni bir mehdî, yeni bir kurtarıcı olarak ifade ediyorlar. Herhalde küreselleşmenin en nötr tanımı, uluslararası ekonomik ilişkilerin nitelik farkı yaratacak şekilde yoğunlaşmış olmasıdır.

Türkiye ile dünya arasındaki ticaretin 1 milyar, 2 milyar dolar artması değil, karşılıklı bağımlılık yaratacak dozda artmış olmasına küreselleşme diye bir ad verebileceğimiz yahut küreselleşmenin bu anlama gelebileceğini söyleyebiliriz. Eğer küreselleşme uluslar arasındaki ekonomik ilişkilerin artması demekse, uluslararası ekonomik ilişkilerin artması iyilik mi getirir, kötülük mü getirir? Soru budur. "Küreselleşme iyi midir, kötü müdür?" diye bir soru ile karşılaşırsak, uluslararası ekonomik ilişkilerin nitelik değişmesi yaratacak boyutta artması iyi midir, kötü müdür? Uygulama bize gösteriyor ki, küreselleşmeye katılan ülkelerin, mesela komünist Çin'in piyasa ekonomisini dışa açık büyümeyi kabul ederek. Aynı şekilde son zamanlarda Hindistan'ın. Daha önce Uzakdoğu ülkelerinin küreselleşmeye katılmış olmaları, yani daha çok ihracat yapıp, daha çok ithalat yapmaları oradaki yoksulluğu azaltıyor. Küreselleşme için küreselleşme politikasını yürütecek bir siyasi istikrar gerekiyor. Bu

Taha Akyol

Uluslararası
kurumların
yoksul ülkelerin
gelişmesini
destekleyecek
şekilde
politikaları
yönlendirilmesi
çağımızda
hayati önem
kazanıyor.

istikrarı Rusya'da Gorbacov'dan sonra yönetim sağlayamadı. Ama Çin'de piyasa ekonomisinin ve küreselleşmenin, yani kapitalizmin bu iki kurumunu gelişmesini komünist bir yönetim siyasi bir istikrar olarak sağlıyor. Hindistan'da bu demokrasiyle sağlanıyor. Türkiye'de siyasi istikrarı biz yeterince sağlayamıyoruz. Ama siyasi istikrar olup da küreselleşmeye açılınca, -biraz sonra yine rakamları vereceğim- küreselleşmenin yoksulluğu gidermeye başladığını, yoksulluk oranlarının düştüğünü görüyoruz.

Diğer bir husus, uluslararası kurumların giderek etkinleşmesidir. Dünya Bankası, IMF gibi kurumlar. "Bu kurumlar emperyalist kurumlar mı, yoksa bu kurumlar yararlı kurumlar mı?" tartışması karşımıza çıkıyor. Uluslararası ilişkiler adına küreselleşme diyeceğimiz boyutlarda, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra artması olmasaydı, herhalde IMF'ye de lüzum kalmazdı, Dünya Bankasına da lüzum kalmazdı. Uluslararası kurumların yoksul ülkelerin gelişmesini destekleyecek şekilde politikalarla yönlendirilmesi çağımızda hayati önem kazanıyor. Bir diğer husus, sosyal politikaların geliştirilmesi. Bana göre neoklasik iktisadın -hocamın da sık sık belirttiği gibi- en eksik tarafı, her şeyi piyasaya ve rekabete bıraktığımız zaman düzeldi. Ben şu kanaatteyim: Her şeyi piyasaya ve rekabete bıraktığınız zaman üretim artar, refah artar, ama gelir dağılımını düzeltmek için sosyal politikalar gerekiyor.

Diğer bir husus, nüfus artışıdır, nüfusun dengesizlik artışı. Ben Türkiye'de de nüfusun çok fazla arttığını, bunun bir türlü yavaşlaması gerektiği kanaatindeyim. Nüfus artışı, bilhassa Afrika gibi ülkelerde sermaye birikimi, siyasi istikrar, kurumların istikrar sağlaması, üretimin organizasyonu, ihracat gibi faktörleri zorlaştıran bir husus.

Çağımızı bekleyen, yoksulluk açısından da çok önemli olan bir hususu da özellikle vurgulamak istiyorum. O da, "under class" denilen bir tür proletaryanın teşekkül ediyor olmasıdır. Eskiden geleneksel toplumlarda nüfusun yüzde 80'i tarlada çalışıyordu, nüfusun kalan yüzde 20'sini kendisiyle birlikte besliyordu. Halbuki gelişmiş ülkelerde nüfusun yüzde 5'i, 10'u tarımla uğraşıyorlar. Kalan nüfusun tamamını besledikleri gibi ihracat da yapıyorlar. Demek ki tarımdan sanayiye geçiş, daha az emekle daha çok teknoloji kullandıkça, daha çok üretim yapmak sonucunu doğurdu. Tarımda da artık iş gücüne ihtiyaç kalmadı. Onun için tarımsal nüfus yüzde 80'lerden yüzde 5'lere doğru indi. Sonra düşündük ki, bunu Karl Marks döneminde 1800'lerde, 1900'lerde düşündük

ki, bunu sanayiye absorbe edecek, proletarya teşekkül edecek, fakat bir süre sonra gelişen teknoloji bilginin üretime katılması, sanayi sektöründe de çok az insanın çalışmasıyla çok büyük sanayi üretiminin yapılmasına imkân verdi. Şimdi umudumuzu hizmet sektörünü bağliyoruz. Fakat hizmet sektöründe belli bir istihdam kapasitesi var. Bu noktada bazı iktisatçılar, modern ekonominin nitelikli, iyi eğitilmiş, becerili, vasıflı az sayıdaki insanla çok büyük üretim yaptığını, bunun refahı geliştirdiğini, ama bununun madalyonun bir yüzü olduğunu, madalyonun diğer yüzünde ise bir, herkese aynı eğitimi vermenin imkânsızlığı, herkes doktor, herkes avukat, herkes bilgisayar mühendisi, herkes halkla ilişkiler uzmanı olmuyor, herkes mühendis, herkes mimar, herkes laborant olmuyor, bir bu sebepten.

İkincisi de herkese aynı eğitimi verseniz bile o üretimi yapmak için o kadar insan gerekmediğinden dolayı bir under classe problemiyle karşılaştığınızı ifade ediyorlar. Özellikle Porter'in dikkat çektiği bir husustur bu. Bu gelişmiş ülkelerde göçmen nüfus biçiminde ortaya çıkıyor. Türkiye'de varoşlar biçiminde ortaya çıkıyor. Buna, Sayın Gülten Kazgan Hocam daha iyi bilir konuyu, ama henüz bilemediğim kadıyla cevap verilebilmiş değil. Bu tür yoksulluk problemlerini üretimden değilse bile paylaşımından çıkan problemleri çözmek için bir ara merkezi planlama, yani kaynak tahsisini bürokrasinin yapması denendi, fakat bu 70 yıllık deneyin sonunda bunun gerçekçi olmadığı, iyi sonuç vermediği, bekleneni de vermediği görüldü. Şimdi piyasa ekonomisi tartışmasız denilebilecek nispette kabul ediliyor. Ama piyasa ekonomisinin bazı yönlerinin de eksik kaldığı, o yönlerin de nasıl olması gerektiği konusunu tartışılıyor.

Netice olarak şunu söylersem, dünyada refahın yaygınlaşması için henüz piyasa ekonomisinin dışında bir işleyebilir, aracın teoriden bahsetmiyorum, işleyebilir ampirik niteliği olan bir aracın oluşturulamadığı piyasa ekonomisini yok saydığımız takdirde, kaldırdığımız takdirde kaynak tahsisini aynı etkinlikte kimin yapacağı konusunda henüz ortaya konulmuş bir araç yok. Ancak piyasa ekonomisi tek başına üretim artırmakla beraber gelir dağılımını yeterli saymıyor. O vakit karşımıza piyasa ekonomisini revize edecek, düzelterek yeni yaklaşımlar; bu bir.

İkincisi de, artık küreselleşmeden nimet alma takatini bile kaybetmiş Afrika gibi ülkeler, küresel ekonomiye nasıl entegre edilerek, büyümeye ve yoksulluğun aşılmasına geçilebilir? İnsanlığı bekleyen tarihi tecrübenin

Taha Akyol

Her şeyi
piyasaya ve
rekabete
bıraktığınız
zaman
üretim artar,
refah artar,
ama gelir
dağılımını
düzeltmek
için sosyal
politikalar
gerekliyor.

sonunda insanlığı bekleyen temel iki sorunun bu olduğu kanaatindeyim. Saygılar sunarım.

• **Gülten Kazgan-** Efendim, Sayın Taha Akyol'a teşekkür ediyorum. Şimdi Korkut Boratav'a söz vereyim, buyurun.

• **Korkut Boratav-** Sayın Başkan teşekkür ederim. İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin değerli yönetimine ve beni buraya davet eden meslektaşlarıma da teşekkür ederim. Bana bu İktisatçıları Haftasının genel konusu ve alt temaları bildirildiğinde, yoksullukla ilgili söyleyeceklerim var, ama "nerede söyleyeyim?" diye epey tereddüt geçirdim. Şimdi de "acaba doğru oturumda mıyım?" diye tereddüdüm devam ediyor. Fakat ne çıkarsa bahtınıza, ben yine bildiklerimi söyleyeceğim. Sayın Başkan da aynı meslekteniz, bir süre önce de ben başkanlık yaptım, o konuşmacıydı. Dolayısıyla o da tolerans gösterecek sanıyorum.

Ben şöyle bir neden bahsedeceğimi kısaca size söyleyeyim: Bir sosyolog "yoksulluk halleri" diye benim çok ilgiyle okuduğum ilginç bir araştırmanın editörlüğünü yapan Necmi Erdoğan, şöyle bir ifade ile kitaba başlıyor: "Yoksulluk -sosyologdur kendisi- global kapitalizmin ürettiği ve kodladığı bir olgudur. Yoksulluk ekonomik bir kategori olmanın ötesinde, kişilerin içinde yaşadığı, anlamlandırdığı, başa çıkmak için çeşitli yöntemler geliştirdiği bir toplumsal durumdur ve onu ekonomik göstergelerle sınırlı bir biçimde çözümlenmek yetersizdir." Şimdi bu ifadeye ben esas olarak katılıyorum ve oradan bazı çıkarsamalar da yapılacağını düşünüyorum. Onları yaparak, konuşmamın ana temasını size aktarmış olayım. Bir kere şu saptama var: Yoksulluk global kapitalizm tarafından üretilmektedir. "Nasıl?" sorusuna daha sonra kısaca değineceğim. Buna katıldığımı

söyleyeyim.

İkincisi, Necmi Erdoğan'ın ifadesinde yok, ama onu ben ekliyorum. Eğer bu doğruysa, global kapitalizm denen olguyu meşrulaştırmak işlevini yüklenen, ona isterseniz sinir merkezleri diyelim veya üst organlar diyelim, bu durumu algıladıkları zaman meşrulaştırmayı yapmaları gerekir. Yani global kapitalizm tarafından üretilmediğini kanıtlamaları yahut telkin etmeleri lazım.

Üçüncüsü, bunu yapmanın önemli bir aracı, yoksulluğun kodlanması oluyor ve bu demin sözünü ettiğim çevreler yoksulluğu ekonomik bir kategori olarak kodluyorlar. Çeşitli konuşmalarda ve metinlerde görüyoruz, bu kodlamanın kritik tarafı şudur, kritik ölçüsü, 1993 fiyatlarıyla alım gücü paritesine göre hesaplanmış kişi başına günde 1 doların altında gelir elde edenler yoksuldur. Şimdi diyeceksiniz ki, bu nereden çıktı? Bu Dünya Bankasından çıktı. Dünya Bankasından çıktıktan sonra da yaygın uygulama kazandı. Biraz önce Sayın Akyol'un verdiği rakamlarda büyük ölçüde bu uygulamaya, bazen de 2 dolar diye tanımlanıyor. Tabii hemen şunu söyleyeyim: Yoksulluk yazınının pek çok ustası ve üstadı bu tanıma kabul etmiyor. İstatistiki bir analize girseler bile, bu tanımdan hareket etseler bile, geliştiriyorlar, eklentiler yapıyorlar vesaire, ama yaygın söylem esas olarak bu tanıma kullanıyor. İşte böylece kodlandığı zaman yoksulluk kavramı ilk günahın gizlenmesini mümkün kılan bir söylemin geliştirilmesine yol açıyor. O ilk günahın da yoksulluğun global kapitalizm tarafından üretilmediği.

Hemen şunu söyleyeceksiniz bana: "Yahu üstat, yoksulluk insanlıkla eş zamanlı değil midir?" Sayın Akyol'un biraz önce söylediği o ilkel toplumlarda yok muydu? Bunu şöyle

Korkut Boratav

Gelir
düzeyine
dayalı olarak
tanımlanırsa
yoksulluk,
iktisatçıların
veya
istatistikçilerin
"kişisel
gelir dağılımı"
denilen
gelir bölüşüm
kavramı
üzerine inşa
edilir.

düşünelim: Vardı, ama şu şartla vardı: Adam başına 1 dolar alım gücü paritesine göre hesaplanmış yoksulluk tanımını uygularsanız vardı. Herkesin yoksul olduğu bir ortamda yoksulluk yoktur diye düşünüyorum. Herhalde yanıliyorum ve sayın Kiray'ın beni eleştirmesini bekliyorum. Dolayısıyla yoksulluk bu söylediğim anlamda global kapitalizmin ürünüdür ve daima kalacaktır. Ama o 1 doları belki kaydırırlar, belki yukarı kaydırırlar veya kaydırmazlar veya bu şunu söyleyeyim: 1 dolarda ısrar ederse tanımda, bundan 100 yıl sonra yok olacaktır. İstatistiki olarak yok olacaktır, devam etmesi mümkün değil. İşte o yüzden bugünden yoksulluğu geçici ve tedavisi mümkün bir gündeme taşıyor, bir söyleme taşıyor. Buradan hareketle bir iki tespit yahut değerlendirme yapayım.

Gelir düzeyine dayalı olarak tanımlanırsa yoksulluk, iktisatçıların veya istatistikçilerin "kişisel gelir dağılımı" denilen gelir bölüşüm kavramı üzerine inşa edilir. Bu da şu anlama gelir: Eğer bir ülkede bir anket yahut herhangi bir şekilde gelirleri sorgulayan yahut belirleyen bir araştırma yöntemi uyguluyorsak, bireyleri veya haneleri gelir büyüklüklerine göre sıralarız. Meclisteki iktisatçıların çokluğunu tahmin ederek hoşgörülerini sığmayım bildiklerini anlattığım için. Sıralarız, ondan sonra bu sıralamada nüfusun en yoksul yüzde 20'sinden başlayarak, en zengin yüzde 10'una yahut yüzde 1'ine göre gelir paylarını belirleriz. Sayın Akyol örneklerini verdi. Bu böylece toplumu yahut araştırılan insan kategorisini gelir dilimlerine böler, yani gelir dağılımı da bir sıralama sorunu olarak oluşur.

Merceği genellikle o 1 dolar tanımına göre yoksulları yığdığımız alt gelir dilimlerine kaydıralım. En alt gelir dilimi içinde kimler var? Bakıyoruz, kim var? Bizim bildiğimiz bir kapitalist toplum biçimi için, mesela az topraklı köylü var, tarım işçisi var, işsizler var, enformel sektörün çalışanları var, kayıtdışı işçiler var, enflasyonla yaşamadıkları zaman emekliler ve asgari ücretliler var veya iflas etmiş patronlar var. Gelirleri sıfıra düşmüş, serveti de ölçmüyorsanız eğer, o da oraya girer, yani şu ünlü hortumcu patronlar, gelir dağılımı anketi yapsak, sıfır gelir beyan edeceklerdir, oraya gireceklerdir. Denebilir ki, "yanılsama olur" Belki de olur, belki hakikaten müflis patron da orada olabilir. Ama buradan şunu söylemek istiyorum: Bu kadar karmaşık bir toplum profili içinde bu adamları yoksullaştırmış olguyu teke indirmek mümkün mü? Değil. Her biri oraya farklı ekonomik süreçler ve farklı çatışmalar içinde girmiştir. Bazı çatışmalarda yenik

düşmüştür, işsiz düşmüştür yahut ücret pazarlığını yapamamıştır yahut kendi kontrolü dışındaki etkenlerden ötürü toprağını yitirmiştir filan. Ama bizim Dünya Bankası yaklaşımı hepsini aynı gruba koyuyor. Hepsini aynı gruba da koyunca da "niçin bu insanlar yoksul?" sorusunu sormak zorunda kalıyor ve şöyle bir tanım yapıyor, teşhis bu tanım değil: Bireyler insani, doğal, fiziki ve finansal sermayeden yoksun oldukları için yoksuldur. Öyle bir tanım ki yahut da öyle bir teşhis ki fazla da kavgaya edemezsiniz, ama hiçbir şey de açıklamıyor. Ayrıca buradan hareketle bir adım daha atıyor. O zaman yoksulluk nasıl ortadan kalkacak? Cevap şudur: İnsan sermayesine yatırım yapın, yani devlet yatırım yapsın. Toprak ve sermayeden mülkiyet haklarını geliştirin, krediye ulaşmayı kolaylaştırın, mümkün kılın. Burada enteresan bir yaklaşım var. Eğitim, sağlık sonuçta oraya geliyor, eğitim, sağlık. Fakat eğitim, sağlığın dışında da mesela şöyle bir Sayın Akyol'u kızdırayım biraz müsaade ederseniz. Madem ki fiziki sermayesi yok, o yüzden yoksun, o halde varolan fiziki sermayeyi herkes paylaşsın ki yoksulluk da yok olsun. Mantıken söylüyorum, bir program olarak değil, mantıken.

Fiziki sermayeye eşit olarak paylaşmak ne demektir? her şeyin kamulaştırılması demektir. Yürür yürümez, o aynı mesele. Ama bir tanımdan bir çare çıkaracaksanız, ya diyor ki, "mikro kredi yap ve toprakta piyasayı geliştir" "Toprak reformu" demiyor, dikkat ediniz. "Toprak piyasasını geliştirin" diyor. Buradan nereye geleceğim? Standart bir politika kümesi bu karmaşık soruyu çözmekte kullanılıyor. Şimdi buradaki problem şu: Bunu bir yana bırakalım, biraz önce sanıyorum Sayın Hisarcıklıoğlu'nun bahsettiği başka bir soruya girelim. Yine gelir dağılımını en düşük yüzde 10, yüzde 20, yüzde 30, yani yoksulların 1 dolarlık sınırla kümelendikleri yere bakalım ve bir insan yahut yoksulluğun arttığı veya azaldığı durumların ne zaman olacağına bakalım. İki tane mantıksal etken, değişken vardır. Birincisi büyüme, ikincisi paylaşım. En alt yüzde 20'yi eğer yoksullar orada kümelense, ki Afrika toplumlarında bu yüzde 45-50'ler civarındadır. Türkiye'de tartışmalı nasıl olduğu. Onun üzerine girmiyorum, daha iyi bilen arkadaşlarımız katkı yapar belki. Milli gelir artışı öylesine yükselir ki, herkesin durumu yüzde 1, yüzde 3, yüzde 6, yüzde 7'lik artışlarla aşağıdan yukarı kayar. Ama şu şartla: Bu olay olurken, bölüşüm değişmesin. Çünkü gelir artarken, bölüşüm depresirse, yukarıdakiler de aşağıya itilebilir aynı zamanda, eş zamanlı olarak. Dolayısıyla

Korkut Boratav

Basit konuşayım, gelir artıp, bölüşüm sabitken yoksulluk azalır. Yani yüzde 20'nin payı sabitken, milli gelir yüzde 5 artmışsa, onun en üstündeki bir grup insan yoksullar kategorisinden kurtulmuş olur.

toplam gelir artarken, aşağıda bir yığılma olabilir. Ben basit konuşayım, gelir artıp, bölüşüm sabitken yoksulluk azalır. Yani yüzde 20'nin payı sabitken, milli gelir yüzde 5 artmışsa, onun en üstündeki bir grup insan yoksullar kategorisinden kurtulmuş olur.

İkincisi, gelir sabittir, bölüşüm yoksulların lehinedir, yani yukarıdan alıp aşağıya verirsiniz. Bizim egemen söylem, birinci etkenin daha belirleyici olduğunu söylüyor, yani büyüme iyidir, bölüşüm terstir. Hangi model daha iyidir? Şu çıkıyor ortaya: Nüfusun büyük bir kitlesi yoksullar grubuna giriyorsa, büyüme iyidir, nüfusun diyelim ki Türkiye'de olduğu gibi yüzde 10'luk, 15'lik, 20'lik bir kitlesiyle sınırlıysa yoksullar grubu, bölüşüm daha iyidir, yani bunun hangi mantıkla ürettiklerini şu anda size aktarmam mümkün değil, ama esas olarak hem bölüşüm, hem büyümenin pozitif etkilerinde tartışma yok. Ama "hangisi daha iyidir?" dersiniz, mesela Afrika için "büyüme iyidir" diyor onlar. Buna mukabil Türkiye gibi ülkeler için "bölüşerek yoksulları derdine deva olmak iyidir" diyor. Burada kritik şey şu: Buradan global kapitalizmin katkılarına biraz değineceğim.

İddia şudur: Kısa dönemde bu Bretton Woods kurumları denen IMF, Dünya Bankası programlarını kastediyorum. "Kısa dönemde bölüşümü bozabilir bizim programlarımız" diyor. Fakat bizim programlarımız büyüme dostudur, büyümecedir, yani milli geliri artırır, bölüşümü kısa dönemde bozabilir. Eğer bu doğruysa, o zaman yoksulluğu önleyici programlar yardıma gelir, yani yoksulluğu, demin söyledığım o yoksulluğun çaresi olan programlar yardıma gelir. Bu kısa dönemli bozulmanın acı sonuçlarını telafi eder. Dolayısıyla şu itiraf var: Biz bozuyoruz, bozabilir. Hele ve hele büyümeyle ilgili beklentilerimiz doğru değildir. Bir de düşünün, öyle bir IMF, Dünya Bankası programı ki, kısa dönemde bile büyümeyi kötü etkilemiş olabilir. Şimdi burada ben size bu panelin genel konusu yoksulluğun tarihi ve sosyolojik kökenleri olduğu için artık kendimi yetkili hissetmiyorum. "Bretton Woods kurumlarının programları büyümeyi artırıyor mu, düşürüyor mu?" tartışmasına girmiyorum. Gerekirse soru-cevap olursa girerim, ama basit bir iki şey söyleyeceğim. Birincisi şu: Bretton Woods reçetelerinin geçmiş 20 yıllık coğrafya zaman diliminde hangi coğrafyada en yoğun kullanıldığı, hangi coğrafyada hiç kullanılmadığı sorusuna bakalım.

Sayın Akyol'un söylediği gibi, kim daha çok dış ticaret yaptı anlamında değil, bu reçeteler nerede çok kullanıldı, nerede az kullanıldı. Bu

Korkut Boratav

reçetelerin en çok kullanıldığı coğrafya Latin Amerika ile Afrika'dır. En az kullanıldığı coğrafya da Doğu Asya'dır. Dünya ekonomisinin yakın geçmişinde, yani son 20-25 yıllık dönemde, ilk coğrafya durgunluğun, ikinci coğrafya da dinamik gelişmenin odaklarıdır. Burada tabii Kore, Çin ve bugünlerde Hindistan'ın yüksek ihracata dayalı stratejiler izlediğini inkâr etmek mümkün değil, ama mühim olan devlet aygıtının kaynak tahsisine ve sermaye birikimine ve büyümeye ne kadar müdahil olduğudur, ne kadar kendilerini dünya ekonomisinin rüzgarlarına teslim ettikleridir. Hemen şunu söyleyeyim: Dış ticaretin ağırlığı da bir ölçüde teslimiyettir, ama burada daha çok sermaye hareketlerinin dalgalanmalarına ne kadar teslim ettikleridir. Biliyoruz ki, mesela Çin ve Hindistan en az teslim eden iki ülkedir. Kore de uzun müddet öyleydi, teslimiyetten kısa müddet sonra, bu meşhur 97-98 krizine girdi, şimdi tekrar kendini toparlıyor. Dolayısıyla bunu inkâr etmek çok zor.

Ayrıca şunu da söyleyeyim: Aslında Sayın Akyol'la burada polemik yapmıyoruz. Görüşlerimiz farklı, ama onun verilerini kullanarak bir şey daha söyleyeyim. Dünya ekonomisinin kapitalizmin altın çağı diye adlandırılan bir çağ 50 ile 73 yahut 48 ile 77 falan gibi bir tarih döneminin kapitalizmin hem merkez, hem çevresinde en hızlı büyümeleri, büyüme hızlarını sağladığı ve o dönemin uluslararası Keynesçilik ve ulusal düzlemde üçüncü dünyada kalkınma planlamacıları, diğer şeylerde de Keynesçi politikaların egemen olduğu bir zaman dilimi olduğunu ve büyüme

Bretton Woods
reçetelerinin
geçmiş
20 yıllık
coğrafya
zaman
diliminde
hangi
coğrafyada
en yoğun
kullanıldığı,
hangi
coğrafyada
hiç
kullanılmadığı
sorusuna
bakalım.

hızının kapitalizmin tarihinin en hızlı büyüme hızını sağladığı, Neoliberal furyanın egemen olduğundan sonra ise her şeyin yavaşladığını görüyoruz. Ama bu tartışmaya fazla girmek istemiyorum. İki gözlem daha yapacağım, bu meşhur ve benim eleştiri konusu yaptığım bu Neoliberal, antiyoksulluk, yoksullukla mücadele programlarında. Bir kere şunu söyleyeyim: Bu büyüme hızlarını mukayese etmek de çok popüler bir spordur iktisatçılar arasında.

Sabahki konuşmacılardan sevgili dostum, Tuncer Bulutay, Türkiye ekonometriyi geliştiren öncü iktisatçılardan biridir. Sanıyorum bir ekonometriyen ile bir ara çalışma fırsatı bulduk. O dedi ki bana, "verilere işkence ederseniz, sonunda itiraf ederler" Üstelik bu adamcağız o sırada pek de benimsemediği bir şeyi ispat etmek yükümlülüğü altındaydı ve sonunda itiraf ettirdi. Dolayısıyla bu "hangi şey doğru?" deyince şeyin bir sporu vardır, dünya bankacılarının, İngilizce söyleyeyim, "good a just, bad a justers" iyi yapısal uyumu yapanlar, kötü yapısal uyumu yapanlar. Her kriz ve her tökezleme halinde muhakkak bir sorumlu buluyorlar: "Bizim programı uyguluyorlardı, ama Cumhurbaşkanı şeyi attı" gibi.

İki eklenti daha yapıp sonra sözlerime son vereceğim. Bu programların Afrika ile ilgili yoksulluk önleyici programların bir ara UNCTAD'da bir raporunun redaktörlüğünü yaptım ve bütün programlarını taradım. Yani Afrika'da yoksullukla mücadele programların hepsini, o tarihte elde olanların hepsini elden geçirdim. Bu programların özelliği şu: O kadar IMF ve Dünya Bankası eleştiri almışlar ki, empoze ediyorsunuz, empoze ediyorsunuz, zorluyoruz, meşruiyet falan diye. Bunlar sonunda "kendiniz yapın kardeşim" demişler ve kendiniz yapın kuralını bir isim vermişler. Yoksulluğu azaltıcı strateji raporu hazırlayacak her ülke. Yoksullukla mücadele programı bu olacak, "Kendin hazırla" diyor. Pekli, hepsi hazırlıyor. Bunların baktım hepsi aynı kaleminden çıkmış gibi, hatta içlerinde bir cümle var. Afrika dediğiniz batısı, doğusu sahra altı Afrika, orta kuzeyi ve güneyi, üstelik Frankofonu, Portekizce konuşanı, Fransızca konuşanı envai çeşit şey var. Bu dağınık coğrafyada bu paper'ları -paper diyeyim. Ne diyeyim?- hazırlayan çeşitli kamu kuruluşları, telepatik bir iletişimle tek bir cümle hep tekrar ediyor. Ana yapıları hep müşterek, ama tekrar eden bir cümle var. O da şu: Özel sektör kalkınmanın motorudur. Ama kelime böyle. Dedim ki, "hakikaten bir telepatik bir bağ. Burası Afrika'dır" diye düşünmeye başladım. Ama bu kadar da fazla ihtimalle aynı fikri farklı şekilde de ifade etmek mümkün.

Sonunda ulusal eleştirilerden ve başka gözlemlerden anlaşıldı ki, kendileri hazırlar görülmekte birlikte bu paper'ler sonunda merkezin kontrolünden geçiyor, IMF heyetlerinin. Onaylanırsa, sadece o koşullarda kredi muslukları açılıyor.

İkincisi, hazırlama sürecine katılım istiyorlar. Katılımı da ilginç bir şekilde Afrika her ne kadar demokrasiden nasibini az alan bir kıta ise de, en azından yarısından fazla bir bölgesinde parlamenter rejimler var, parlamentolar var. Fakat katılımı şey olarak anlıyorlar, siyasi sürecin dışında katılım. Sivil toplum örgütlerine büyük önem veriyorlar ve teknokratlara büyük önem veriyorlar. Dolayısıyla siyaset yavaş yavaş bu sürecin içinde değil, dışında oluşmaya başlıyor. Türkiye'den farklı tabii. Orada bir sivil toplum örgütü dediğiniz anda, ne kadar farlı bilmiyorum da, İstanbul'dakiler daha iyi bilir. O muhakkak bir yabancı kuruluştan para almak için kurulmuş ve yabancı kuruluşun uzmanları tarafından denetlenen, yani rapor ve çalışmaları süzgeçten geçiren bir şeydir. Yoksullukla mücadele şeyleri bu özellikler taşıyor.

Kısa bir saptama daha yapıp son veriyorum Sayın Başkan. Ben bu çalışmam sırasında Dünya Bankası, farklı bir iş de yaptı. Sanıyorum Stiglitz katkısıyla çok sayıda genç araştırmacıyı dünyanın dört bucağına yolladı. "Yoksullukla ilgili alan çalışmaları yapın" dedi. Bu alan çalışması yapan insanlar, bir kitapta topladılar. "Yoksulların Sesleri" adını, "Voice Of The Poor" adını taşıyan bir kitapta topladılar. Bu kitap son derece, biraz önce sözünü ettiğim Türkiye'de Necmi Erdoğan'ın derlemesini yaptığı "Yoksulluk Halleri" de bizim yoksul bölgelerden sesleri topluyor. Bu kitaptaki araştırmacılar dünyanın dört bir yanında yoksullarla görüşüyorlar, yani eski Sovyet Cumhuriyetinden Afrika'nın en karanlık ülkelerine köşelerine kadar onları konuşturuyorlar. Ben oradaki yoksulların devletten ve siyasetten beklentileriyle Afrika hükümetlerinin hazırladıkları yoksulluk programlarını üst üste koydum. Yoksulların beklentileriyle resmi programlar arasında hiçbir uyum yok, yani yoksul şunu bekliyorsa, resmi program "hayır, o değil bu" diyor. Onunla ilgili gerekirse size bir iki örnek veririm. Ben bunları sizinle paylaşmak istedim. Dediğim gibi yanlış oturumda olma ihtimalim var. Çünkü daha sonra baktım, Dünya Bankası ve IMF filan şeyini inceleyen bir oturum daha var.

• **Gülten Kazgan** - Efendim, Korkut Boratav'a hepiniz adına ben de teşekkür ediyorum. Buyurun Sayın Mübaccel Kiray.

• **Mübaccel Kiray**- Teşekkür ederim. Evet, Korkut'un endişesi buraya ait değil gibi bir şeydi.

Korkut Boratav

Yoksulların
devletten ve
siyasetten
bekledikleriyle
Afrika
hükümetlerinin
hazırladıkları
yoksulluk
programlarını
üst üste koydum,
Yoksulların
beklentileriyle
resmi
programları
arasında hiçbir
uyum yok.

Benimki de aynı yerde duruyor. İktisatçılara teşekkür ederim, beni toplantılarına çağırıyorlar. Ama o kadar başka türlü şeyler geçiyor ki benim aklımdan, tahammül edeceksiniz. Bir faktör daha var, bu yaşta zurnada peşrev olmaz, ne çıkarsa fit olacaksınız.

• **Gülten Kazgan** - Herkesin akıl hocalığını yapacak durumda maşallah kendisi.

• **Mübeccel Kıray** - Bir o kaldı zaten. Aslında hep söylüyoruz, hep toplumda başka şeyler vardır. Daha küçük, daha kapalı, kendi kendine yeten toplumların özellikleri, sanayileşmiş toplumların özelliklerine benzemez vesaire gibi. Ama birkaç tane somut örnek vermek istiyorum size, antropolojik bilgiden. Bazı kavimler, bazı toplumlar, nasıl yoksullukla baş ediyorlar? Var mı, yok mu? Korkut'un dediği doğru, herkes eşitse, aç bile olsalar yoksulluk diye bir şey olur mu, olmaz mı? Gene de en küçük ve en fakir toplumlarda küçük kabilemsi toplum, yerleşmelerde bir üretim var ve bu üretim paylaşıyor, tüketiliyor. Hemen de kendi içinden farklılaşır. Bazı kimseler bazı şeyleri tüketir, bazıları tüketmez. Onlar onlardan daha prestijli, daha üstün, daha çok söz söylemeyi sahip kimselermiş gibi olur.

Çok ilginç misallerden birisi, Pasifik'teki adaların birinde yaşanan Panope denen bir grup insan. Bunlar balık tutuyorlar. Bizim bir tür tatlı patatesle, ekmek ağacı dedikleri, nişastalı meyve yetiştiren bir ağacın meyvelerini yiyorlar. Herkes aynı şeyleri üretiyor, herkes aynı şeyleri tüketiyor. Ottan eteklik yapıyorlar, sazdan ev yapıyorlar falan, son derece yeknesak. Ama gene de arada bir fark oluyor. Bu toplum bile değerleri arasında eşitleştirici mekanizmalar geliştiriyor, yani A balıkçısı daha çok tutabilir, ama geldiği zaman o balık mutlaka ziyafette yenmeli. Bunu paylaşıyor, demiyor herkese iki balık verip göndermiyorlar. Ama herkes oturuyor, o insanın davetlisi olarak yemek yiyor, isterse bir miktarını da götürüyor. Bir paylaşım mekanizması yerleşmiş.

O şeyi alalım, "bu farklılaşmaya belirtecek tüketim hangisi?" diye sorarsanız, evi yaparken kullandıkları sazi sadece reis'in evi için kullandığı bir saz olarak ayırıyor, öbürlerinde aynen kullanıyor. Bir tür balık çıkarsa, nadir çıkan balıklardan, o balığı reise vermekte mükellef. Ona veriyor, balık da küçük ve kötü bir balık işin aslında. Böyle ayrıca kann doyurduğu filan da yok, yalnız makamını tasdik ediyor. Prestij getiren ufak tefek tüketim maddeleriyle toplumun içindeki tabakalaşma farklılaşma belirtilmiş oluyor, gerisi eşit. Her zaman mutlaka birilerinin bir ziyafeti var. O ziyafete gidildi mi

her şey yeniliyor. Canlı domuzları bile götürüyorlar. Misafir "ikram edildi" diyor, alıp gidiyor. Bu da dağıtma mekanizmaları.

Bir de mesela Afrika kültürleri var. Burada sığır yetiştirmek son derece istenen bir şey, ama sığır prestij meselesi. Yenmiyor, çünkü çok kolay yetişmiyor orada sığır. Sığırları yetiştiriyorlar, sütünü, ölenlerin derisini ve boynuzunu falan kullanıyorlar. Fakat kendileri sadece para değiş tokuşu gibi olacak yerler, mesela evlenmede çeyiz olarak sığırlar veriliyor, sonra hiç ekonomik olarak anlamlı olmayan bir şekilde tutuyorlar onları. Kendi içlerinde her şey paylaşılıyor. Avcılık, toplayıcılık daha çok ve bir miktar çapa ziraatı, onu paylaşıyorlar. Bu sefer paylaşmak tekrar söz konusu olursa, birbirlerine yardım her zaman var, ama özel bir müessese yok.

Hepinizin bildiği bir de potlaç meselesi vardır Kuzeybatı Amerika yerlilerinin servet tahribi. Tüketim her zaman bir statü göstergesidir. Bu tüm bu kültürlerde hep beraber, ama potlaç aynı zamanda servetin yeniden, al baştan paylaşılmasıdır. Her gün balık yeniyor, her gün kök yeniyor, ama bakır çıkarılıyor. Bakırdan levhacıklar yapılıyor, bazı battaniyeler yapılıyor otlardan, onlar biriktiriliyor. Zorda kaldıkları zaman onları paylaşıyorlar, prestij elde ediyorlar. Tüketimin paylaşılmasıyla prestij sağlaması arasında öyle bir denge kuruyor ki, pek çok toplum bunların sonucunda herkes aşağı yukarı bir miktar o zenginliğe iştirak etmiş oluyor. Aslında tarım toplumları da böyledir, bizim içinde olduğumuz, içinden çıkmaya çalıştığımız tarım toplumlarında olduğu

Mübeccel Kıray

Tüketim
her zaman
bir statü
göstergesidir.
Bu tüm bu
kültürlerde hep
beraber,
ama potlaç
aynı zamanda
servetin yeniden,
al baştan
paylaşılmasıdır.

gibi. Bizim toplumlarımızda ne kadar küçülürse, paylaşma mekanizmaları o kadar açıktır.

Çok ilginçtir, her kültür oldukça dengeli bir yiyecek kültürüne sahip. Ayrıca Anadolu'da biliyorsunuz buğdaya dayalı bir diyet var. Her türlü yiyecek yapıyor, artı süt, yoğurt, peynir gibi bir şey var. Artı, turşu kurulmuş, yani tuzlu suda vitaminini kaybetmeyen veya gıda değerini kaybetmeyen sebzeleri muhafaza ettiği bir şey var; bunu herkes yer. Biraz daha fakir olanlar bunlar çorbalaştırarak yer, biraz daha zengin olanlar pilav olarak yer, ama yer. Herkes bunu yer. Bütün kültürlerde aynı zamanda böyle dengeli bir şey yendikten sonra da yanında mutlaka keyif verici bir madde var yahut da tat verici bir madde var. Bizde tütün gelmiş öteden beri. Meksika kültürüne bakarsanız, fasulyenin yanında biber, hem sebze, hem marihuana dedikleri keyif verici madde var, her yerde var, Afrika'da falan da var. Dağıtım olduğu zaman tabii tarım toplumları çok zenginleşip de çok farklılaştığı zaman yüzyüze kişisel temaslara dayanan yardımlaşma türleri çıkıyor. İşte bayramlarda tatlı dağıtmak yahut ölülerde, doğumlarda yiyecek vermek, ziyafet yapmak. Türkiye'de aşağı yukarı düğünler ve ölüler küçük çevrelerde açık evlerde, herkes girer, yer çıkar; ne kadar yerse o kadar olur.

Bir dipnot, açık büfe büyük şehir ziyafetlerinde bu şeye alışkın olanlar, kapıdan girip karnını doyurup çıkmayı çok olağan sayarlar, yani kaçamak falan değil. Davetliymiş değilmiş aldırma, sonuna kadar yerler. Masaların üstünde 10 dakika sonra bir şey kalmaz. Bu paylaşma geleneğinin bir parçası. Ondan sonra tabii çok lafı edilmiş olan sadaka ve zekat var. Ama bunlar hep yüzyüze, mahallenin tanıdığı, küçük toplumun tanıdığı kimselerin birbirine verdiği yeniden paylaşma mekanizmalarıdır. Bu dönüyor dolaşıyor, 5 yıldızlı otellerde açık büfe ziyafet olduğu gibi iftar çadırlarında iftar da oluyor. Ama bunlar yüzyüze temaslardır. Sayılı insanın yediği şeyler, dağıttığı şeyler. Toplum 70 milyona çıkınca siz ne açık çadırla, ne de açık büfeyle bu işi halledemezsiniz. Bu sefer bitersin. Bu konuya sonra daha tekrar geleceğim. Dikkatinizi çekmek istiyorum ki, her toplum paylaşır, alelade gelirden başka etkin, daha az etkin, ama paylaşır ve eşitleştirir her şeyi. Ama ipin ucu Sanayi Devrimiyle kopuyor, tabii iki arkadaşımız da aynı şeyleri söyledi. Çok ilginçtir, ipin ucunun kopması sanayinin başladığı 15-16. Yüzyıllar değil, dengelendiği 19. Yüzyıl ortasıdır. 19. Yüzyıl ortasında Fransa özellikle İngiltere, bir yere kadar Almanya ve Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri oturduktan sonra yerine, aşağı yukarı birden

toplumun bütün yapısı değişiyor, köylülük bitmeye doğru gidiyor oralarda özellikle ve şehirlerdeki insanlar başka türlü yaşamaya başlıyorlar. Asillerin dantelli bluzları, kadifeleri de var, ama Hindistan'dan da pamuklu kumaş gelmeye başlıyor. Bu sefer bunu kim tüketecek? Bunu takip etmek için tabii mide bulandıracak kadar çok literatür var, ama iki, üç etüt çok barizdir.

Bir tanesi "Londra'da İşçi Sınıfı ve Fakirler" diye bir kitap, öbürü de "Londra Fakirleri" diye kitap; 1861'dir bunların yayınları. Lüks tüketim, bir de lüks tüketime dönük araştırma meşhur Webben. Bunların iki kutup birden ortaya çıkıyor. Gösterişli tüketimi işleyen, yani en üst tabakanın tüketiminin iktisadi olmadığını göstermeye çalışan prestijli ve statüyle sosyal konumla ilgili olduğunu göstermeye çalışan Webben, öbür tarafta da "Londra'nın Fakirleri". Fakirleri bugünlerde bu alt sınıf dediğimiz, under class dediğimiz grup Londra'nın içinde, onlar işçi sayılmıyorlar zaten. Bir de bakıyorsunuz İngiltere'de bunlar olurken, Fransa'da bu işi takip etmek bir başka tarafa düşüyor. Gene bildiğiniz bir isim, replay usulü işçilerin çalışma ve yaşama düzeylerini tespit çalışmaları; çok meşhurdur. Bizde de Fındıkoğlu getirmişti bunu Türkiye'ye, olmadı söktüremediler neyse. Ama Laplay'ın ele alış tarzının büyük farkı İngilizlerinkinden sayıma dönük olmasıdır. Kaç odan var, kaç palton var, neyi yiyorsun vesaire böyle bir şey. Bütün bu münakaşasını yaptığınız Dünya Bankası hikâyelerinin -ben çok bir şey bilmiyorum onlar hakkında- hepsinin ağa babasıdır Laplay ekolü toplantılar. Canına okudu ama bilginin. Bakın, size onu söyleyeyim. Çünkü tespit analiz değildir. Londra fakirleri ve işçileri için yapılan araştırmalar, çok daha insana ilham veren, yeni bir şeyler söylemeye itiren bir şeylerdir. Replay anketleri, anketleri de benim ölçülerimle, en kötüsüdür isterseniz bakın. Göreceksiniz hiç insanın uyandırmadığına, ama tespit tespittir. Şu kadar yiyorlar, bu kadar çıkıyorlar falan.

Bir anekdot daha, ben aynı şeyi yapmaya kalktım gençliğimde. Çalışma Bakanlığında çalışıyordum. Sadı İrmak Bey Bakandı, "Yapar mısın?" dedi. "Yaparım" dedim. Oturduk anketleri yaptık, bastık gürlütlü patırtı. Sonra tam hadisesi oldu, "Gel bakalım buraya, gidemezsin" dedi. Gezecektik bütün, Zonguldak, İstanbul, bilmem ne hikâyelerini. Ne oldu o anketler bilmiyorum. 4 000 tane bastıysak bir şey çıkmayacak ilk yaptım. herhalde o zaman yapsaydım yüzkarım olacaktı. Gördüğünüz gibi ben tarihten evvelki devirlerden bahsediyorum. Pekâlâ, buradaki hikâyenin temel

Mübeccel Kıray

Bundan
evvelki tarım
toplumunun
en büyük
özellikli
insan
ilişkilerinin
yüzde yüz
yüzyüze
olmasıdır.

tarafı, sanayileşmenin dengelendiği oturmuş hale geldiği zamandan sonra bunun olduğu ilk şeylerde, bugünkü gelişmiş gelişmemiş meselesi değil, o zamanki gelişmişlik gelişmemişlik meselesinde bile son derece önemli bir yoksulluk ve varıllık meselesi ortaya çıkardı. Zannedirim yoksulluğu iyi anlamının temel bakış açılarından bir tane de, varıllıkla beraber görmeye çalışmaktır. Statüye dönük Weber'imsi, gösterişli tüketimle hakiki yoksulluk meselesini aldığınız zaman bir yerde duruyor. Robert Brayn diye bir adamdır Londra şeyini yazan. Bakkaldan alışverişi yazıyor. Yalnız ekmek, patates ve domuz etinin kesilirken bıraktığı yağları alarak aile geçindiren unsurlar var. Öyle derinlik veriyor. Yatay çarşafalarını pazartesi günü rehine veriyor, iki üç şilin alıyor. Cumartesiye kadar bunu ondan sonra çıkıyor. Bu kısır daire uzmanlaşmış, meslek sahibi olmuş işçi hale gelmedikçe yahut ücretli hale gelmedikçe sürüp gidiyor. Yoksulluğun böyle bir kısır döngüsü var. Bundan sonra bakıyorsunuz bu devam ediyor. Öbür memleketlere de sığıyor, Almanya'da köylü isyanlarına sebep oluyor falan.

Belki bir noktayı daha koymalı. Amerika'da yoksulluğu öğrenmeye çalışmaya bakarsanız, aynı devrede sosyoloji denen konu, Amerika'da yoksullara yardım için kurulan -toplum teşkilatları, ne diyoruz onlara?- sivil toplum teşkilatlarının kurulmaya zorlanması buna killenin sahip çıkması ile ortaya çıkıyor. Bunun hakkında kitaplar, nasıl örgütlenmeli, nasıl parayı dağıtmalı falan. Oç memleket, üçünde de sanayileşme tamam, büyük bir kutuplaşma, lüks ve yoksulluk var. Bu arada iki dünya harbi, dünya harbinin getirdiği terslikler, ama temelde bir şey değişmiyor. Sanayileşme başladığı zaman tarım toplumu olma düzenini değiştirmeye geç başlayan, sanayileşmeye çok geç başlayan, ama tarım toplumundan geçmeye çalışan toplumlarda çok ilginç çelişkiler ortaya çıkmaya başlıyor. Bu çelişkilerin önemli bir grubu eski düzene ait paylaşma ve yardımlaşma örüntüleriyle parter dedikleri şey, tarzlarıyla modern topluma has, sanayi toplumuna has paylaşma ve örgütlenme tarzı birbiriyle çelişmeye başlıyor.

Bundan evvelki tarım toplumunun en büyük özelliği insan ilişkilerinin yüzde yüz yüzyüze olmasıdır. Padişahın mutlak bir hakimiyetini gibi oradan başlar, aşağıya kadar iner. Mahallede herkesi tanır, herkes kime nasıl davranılacağını bilir ve kurumlaşmış yöre aile içinde kalır aşağı yukarı. Aile geniş ailedir. Yardımlaşma orada başlar, orada biter. Buna mukabil modern sanayi toplumlarında her şey

anonimdir, yani insanlar kim olduklarını ve nasıl yaşadıklarını başkaları tarafından bilinmeden birbirleriyle ilişkiye girerler, meslekleri, işleri, davranışlarıyla, artı bütün faaliyetler için bunun içine paylaşma ve yardımlaşma da dahil kurumlaşır. Sigortası olur, yardım cemiyeti olur, Kızılayı olur, çocuk esirgeme kurumu olur, hatta hatta hastanelerde yeşil kart meselesi olur falan; bunlar kurumlaşmış şeylerdir. Fakat yüzyüze ilişkilerin hâkim olduğu bir düzenle böyle her şeyi kurumlaşmış olduğu bir düzene geçiş zannedildiği kadar kolay değildir. Günden geceye, "efendim biz sadaka ve fitre vermeyi bıraktık, şimdi yeşil kart kullanıyoruz. Başka bir şey yapmıyor" Bu böyle olmuyor. Arada çelişkiler ve biçim değiştirmeler var. Benim yazılarımla ünsiyeti olanlar bilir, bazı ara formlarda doğuyor bununla. Bu ara formlar doğduğu zaman en büyük mesele, yeni kurulan kurumların yaşatılamamasıdır. Dünya Bankası veya başka bir kurum ne biçim yardım verirse versin veya yardımı tavsiye ederse etsin, bu anonim ilişkilerle dayanmayan topluma empoze ettiğiniz zaman inanılmaz problem çıkıyor. Buradaki insanların kötü niyetinden, cahilliğinden falan değil. Ne oldu bizim yeşil kart? Yeşil kart oldukça önemli bir yoksulluğu halletmeye dönük sağlık probleminin olduğu, bu memleketin olanakları içinde bir girişimdi. Herkes ahabasına verdiği yeşil kartları, sistem köktü. Çünkü mesele ahaba, tanıdığına vermek değil, ahaba demiyorum, ama o da yoksul. Ama öyle değil, sistemli olması lazım, örgütlü olması lazım. Aynı şey bizim sigortalarmız için de söz konusudur. SKK'da ne oluyor? Ölen insanın, "o zaten bizdendi" diyor, kullanacaklık beraber. Anonim ilişkilerle yüzyüze ilişkiler birbiriine kanıştığı zaman özellikle yoksulluk ve yeniden paylaşım konusunda son derece dikkatli ve bilinçli olmak gerekir. Neye "peki" diyeceğiz, neye "peki" demeyeceğiz?

İşin bir başka tarafı, bu özellikle sanayi toplumu şehirleşme, bu anonim ilişkilerle geldiği zaman ve uzmanlaşmış emek oluşamadığı zaman Taha Beyin dediği gibi bilgili, meslekli, vesaire haline gelip de, iyi bir istihdam olanağı bulamadığı zaman ortaya çıkan under class var. İngilizce poor dediği daha çok o zaman özellikle fakirler var. Çok ilginç bir şey ortaya çıkıyor orada da. Fakirler dediğimiz grup, şehirlerde kendine has bir yaşam tarzı yaratıyor. 1960'larda Amerika'da bu, bütün antropologlar arasında çok ısrarla işlenen bir şeydi. Özellikle Oscar Lewis, daha geçenlerde bir yerde referans okudum, gazetelerde yani. Oskar Lewis Amerikalı bir antropolog, Latin Amerika'nın

Mübeccel Kray

Görelilik
yoksulluk birçok
yeniden
şekillenmeye,
örgütlenmeye ya
devlet içinde
müdahaleye ya
devlet dışında
suça yönelmeye
veya isyana
sebep oluyor.

birçok yerinde bu mesleği olmayan, çalışma şansı çok az olan, ama bir aile sahibi bir yerlerde oturan, genellikle çöktüğü alanları dediğimiz, slam dediğimiz yerlerde oturanlar nasıl yaşıyor? Yüz yüze temasların hakim olduğu toplumlarda, mesela tarım toplumunda en güvenilir kurum ailedir. Bütün problemleri aile ele alır, çözer, bütün herkesin de işine müdahale eder. Sonradan baba otoritesine isyan diyeti, bunun ardı gelir, ama başlangıçta herkes, aile sorunları çözer bir temel kurum.

Yoksulluk kültürü başladığı zaman bütün Amerika için en önemli şey, aile bu özelliğini kaybediyor. Ailenin çeşitli unsurları, otoriteyi kabul etmiyorlar, bırakıyorlar, kavga ediyor, başka yerlere gidiyorlar. Mesele çıkıyor, aile çözülüyor. Ondan sonra çok mesele çıktığı zaman tekrar birleşiyorlar; işin ilginç tarafı bu. Açlıktan ölmek için yeniden bir araya geldikleri çok iyi biliniyor. Latin Amerika'daki, buralarda yapılan araştırmalardaki, buna dönük olan şey de umutsuzluk. Şehir fakirlerinin hiçbirinin geleceğe dönük bir umudu yok. Ne olur, ne olmaz hiç bilmiyoruz ne olacaklar. Bütün bu araştırmaların sonucu bu; umutsuzluk. Halbuki Türkiye'de ilginçtir, bizde tabii bu daha yeni başladı, şehirlere yeni başladı, 30 sene, 40 sene, ama gene de yeni. Bizdeki bütün şehirlerdeki göç alan yerlerde yapılan araştırmalar ister siyasi göç olsun, ister ekonomik zaruretten göç olsun hepsi umutludur. Köye dönmeyeceklerdir, bunu çok açıkça koyarlar, ama umutludurlar. Şehirde bir şeyler olabilecektir. Herhalde marjinal sektör onlara çok iyi bir destek sağladığı için. Bilmiyorum nasıl oluyor. Ama ailenin çözülmesi, yardımlaşmanın azalması, hatta düşmanlaşma ve dolayısıyla suç ve suça dönük örgütlenme buralarda çok daha yaygın hale geliyor.

Bu arada bütün bu şeyler niçin bunlar oluyor da, bunlar olmasına rağmen ayaklanma olmuyor? Mesela Almanya'nın tarihinde köylü isyanları vardır, açlıktan dolayı olan yahut İrlanda'da büyük göç hareketi patlamalar. Halbuki birçok tarım ülkesinde değişim ortaya çıktığı zaman patlamalar hele bu son zamanlarda, ikinci dünya harbinden sonraki aşamada son derece azdır. Bunu burada yeni bir mesele ortaya çıkıyor. Bu çok tabakalaşmış, tüketim tarzları birbirinden farklı, lüksle yoksulluk arasında dağılmış grubun içerisinde müthiş, umutlu olanlar arasında özellikle müthiş bir rekabet ve daha iyi olma da görünme meselesi var. Benim zamanımda "Demonstration Effect" deniyordu. Bilmiyorum hâlâ geçerli bir terim mi iktisatta.

• **Gülten Kazgan** - İktisattan birçok şeyi

tasfiye ettiğimiz için, ondan da bahseden kalmadı.

• **Mübeccel Kıray**- Pekî, mühim olan şu: Eğer umutluysa bu yoksul kurum, buradan çıkacağına da inanıyorsa bu durumdan, kendisinin ancak iki tabaka üstünde, iki seviye üstündeki tüketim tarzını benimsemeye ve taklit etmeye çalışarak kendisini olduğundan daha iyi göstermeye tüketim bakımından ve bir yerlere gelmeye çalışıyor; bu çok yaygın bir şey. Böyle bir rekabetçi tüketim ortaya çıktığı zaman da, tabakalaşmaya uyum yapan ve yoksulluğu bertaraf etmeye çalışan, bu sosyal psikolojik bir hadise haline geliyor. İki ayrı kavram daha ortaya çıkıyor. Bir görelî yoksulluk, bir görelî varsıllık meselesi ortaya çıkıyor. Rekabete girenler görelî yoksulluk hissedenler, rekabeti bırakıp "bir şey yapmıyoruz, ne varsa o olur" diyenler de görelî varsıllık. Biz zaten halimizden memnunuz, bu kadar yaşıyoruz, bu kadar oluyoruz diye bir şey. Görelî yoksulluk birçok yeniden şekillenmeye, örgütlenmeye ya devlet içinde müdahaleye ya devlet dışında suça yönelmeye veya isyana sebep oluyor. Görelî yoksulluk, dikkat ediliyor, kırsal yöredeki gelir, şehirdeki çalışmayan bile, yani marjinal çalışan insanın bile gelirinin yarısı kadar Türkiye'de; bu benim tespitim, bunu rahatça söyleyebilirim.

Şehirlere gelince 5 misil yaşadığına, fazla kazandığına göre şehirdeki ilk kuşak veya onun etkisinde olan kuşak kendisini son derece rahat hisseder. Ben başardım, çok daha iyi gelirim var, çok daha iyi yaşıyorum. Çocuğumu da okula gönderiyorum, hastaneye gidiyorum, tamam. İkinci kuşak, üçüncü kuşak kendisini kırsal yöreyle değil, annesinin, babasının yaşadığı çevreyle değil, kendinin üstündeki şehrin yerleşmiş alt orta tabakalarıyla kıyasladığı için kendisini son derece mahrumiyet içinde yaşıyor addediyor ve onların yoksulluktan söz etmesi çok daha fazla oluyor. Bu Dünya Bankası üslubunda değil, ama Laplay de değil, herhangi bir şehirde objektif olarak ölçmekte fayda var. Ama toplum olarak hele toplumda politikalar oluşturan kimseler olarak bu görelî yoksulluk hissini kapıp götüreceği kitleleri de ihmal edemezsiniz, başınızı yerler gibi geliyor bana.

Öbür taraftan dışarıya göçen aileler içerisinde bu biraz daha uzun zaman alıyor. Yabancı memleketlere gidenler arasında üçüncü, dördüncü kuşağa varıyor. Kendilerini hiçbir zaman göçtükleri memleketin insanlarıyla aynı yerde düşünmedikleri için görelî varsıllığı kabul ediyorlar. Almanya'da biz 5 000 Mark kazanıyoruz meselesi hikâye. Senin bu usta başın 22 000 Mark kazanıyor, zıyanı yok. O sayılmaz, bizden değil o. Ama bu Paris

Mübeccel Kıray

iki ayrı kavram daha ortaya çıkıyor. Bir görelî yoksulluk, bir görelî varsıllık meselesi.

TEB
BİREYSEL

TEB'DEN
BENZERSİZ BİR
BİRİKİM
DEĞERLENDİRME
HİZMETİ

Uzmanlarımız önce sizi tanıyor, sonra da sizin risk profilinize en uygun fonu öneriyor. Piyasaları sürekli takip ediyor. Seçtiğiniz fon öyle olduğu gibi durmasın, size kazandırsın diye piyasa koşulları değiştikçe onlar da yeni çözümler üretiyor, taktik değiştiriyor. Yani birikimlerinizi en verimli şekilde değerlendiriyor. Biz bu hizmete kısaca “TakTik” diyoruz.

Ayrıntılı bilgi için: www.teb.com.tr ya da 444 0 666

TEB Portföy Yönetimi A.Ş. tarafından yönetilen fonlarımız tüm TEB Şubelerinde.

tasarımı yaşamın
her anında keşfedin!

Çanakkale Seramik
Kalebodur

varoşlarındaki isyanlar ve genç isyanlara bakın, bütün bu kavramların benim aklımı tekrar zorladı. Neden gençler otomobil yakıyor? Burada psikolojik olarak görelî varsıl veya görelî yoksul hissetme hissi, objektif ölçülerin dışında bir yerlerde duruyor ve bunun şekli, memleket içindeki, toplum içindeki dinamik etkileşimi göz önünden hiç kaçınılması gereken bir taraf diye düşünüyorum. Bu iç dinamikler bence dışardan gelecek tavsiyelerden çok daha fazla şey yapılması lazım. Bir kere daha tekrarlamak isterim, eski düzene ait ara formların ortaya çıkışı, yardımlaşma ve paylaşmada eski düzene ait sadaka, zekat, iftar yemeği, düğünlerde, ölümlerde lokma dağıtmak yahut yemek yedirmek, bunlar mahallî küçük toplumların yeniden paylaşma, eşitleme mekanizmalarıdır. Ama 70 milyona geldiğiniz zaman bunlar sökmez. Bunların demleştirmeniz bile yetmez, başka bir şeyler yapmak lazım. Artı, görelî varsıllık ve görelî yoksulluk fikirlerinin kitleselleşmesini de yakından takip etmesi gerekir sosyal politikalar oluşturanlar. Ben hiçbir zaman hiçbir meselede "ne politika olmalıdır?" demedim, 40 sene hocalık yaptım demedim. Şimdi de "problem vardır" diyorum, ama "şunu yapın" demiyorum, o iktisatçılara kalıyor. Teşekkür ederim.

• **Gülten Kazgan** - Efendim, bu çok renkli konuşma için kendisine teşekkür ediyorum. Efendim, konuşmacıların konuşmalarını bitirmiş bulunuyoruz. Sayın Taha Akyol ayrılacak. Kendisi söz almak istiyor; buyurun.

• **Taha Akyol** - Sayın Hocam Korkut Boratav bana birkaç öğütlemeye yaptığı için ben de birkaç cümle söyleme ihtiyacını hissettim.

Dünya Bankası, IMF, uluslararası kapitalizm en çok reçeteleri Latin Amerika ve Afrika'ya verdi. Halbuki bu iki kıta da berbat durumdalar. Öyleyse bunun sorumlusu Dünya Bankası ve IMF, uluslararası kapitalizm. Bir de şöyle bakalım: Bir sonuç olan Latin Amerika'nın ve Afrika'nın bugünkü çok dramatik durumunun sebebi Dünya Bankası ve IMF reçeteleri mi, yoksa Sayın Hocam Mübaccel Kıray hanımefendinin söylediği tönîez anlamında cemaat yapılarından henüz kurtulamamış, anonimleşmemiş, cemiyet haline gelmemiş, yerine kurumsallaşmamış modern ekonomiyi yürütmek için kurumsallaşmamış olan Latin Amerika ve Afrika toplumlarına Dünya Bankası ve IMF, -tırnak içinde- iyi niyetle bu kadar milyarlarca doları akıttığı halde bu iki kıta maalesef sonuç alamadı. Öyleyse temel sorun sosyolojik diye de bir sonuca varılabilir. Bunların hangisi doğru? İkisi de tartışmaya değer, ancak

benim söylemek istediğim, tek faktörlü izahlar yerine, çok faktörlü izahlara itibar etmek, araştırmak gerektiği yolunda.

İkincisi, kamulaştırırsınız, yani piyasa ekonomisinin kaynak dağıtma rolünü kamu otoritelerine verirsiniz. "Yürür yürümez, o başka" dedi Sayın Hocam. Engels'in 15 Şubat 1885 tarihli bir makalesi var. Ben bu makaleyi sosyalist iktisatçı Charles Bettelheim'e in Sosyolojik Ekonomiye Giriş kitabında okudum. Orada Engels diyor ki, "komünist toplumda üretim ve tüketimi bilmek çok kolay olacaktır. Çünkü herkesin ortalama ihtiyacı bilindigi göre, belirli sayıdaki bireyin ihtiyacını hesaplamak kolaydır ve o zaman üretim artık birkaç özel kapitalist üreticinin elinde değil, ama komünün ve onun yönetiminin ellerinde olacağı için ihtiyaca göre üretim yapmak çocuk oyuncağıdır. Kamulaştırırsınız, olur"

Başka bir kaynaktan yine bir sosyalist iktisatçıdan bir tespit okuyacağım size. Antonio Carlo şöyle diyor: Çağımızda Sovyet üretimini hesaplamak için şunu belirteyim: Modern toplumda 24 milyon kalem üretim yapılıyor. İğne iplikten çok solistike içinde belki binlerce kalem bulunan bir otomobile, bir inşaata kadar 24 milyon kalem üretim yapılıyor. Bunu merkezden planlamak demek, 24 milyon girdiyi ve çıktıyı birbirleriyle ilişkilerini hesaplamak demek. Anthony Carlo diyor ki, "Sovyet üretimini hesaplamak için ne kadar bilgisayar gerekir? 1 milyon tane yüksek verimli bilgisayar, bütün ayrıntıları içeren ve düzenleyen dev bir matematik model hazırlamak için uzun yıllar boyu durmaksızın hesaplamak zorundadır. Sovyet matematikçileri meseleyi aynen böyle ortaya koymuşlardır. Bu en sonunda matematikçilerin söylediği gibi tam bir ütopyadır.

Gülten Kazgan Hocam benden çok daha iyi bilir. Ben onun kitabında okudum, 1920'ler Hayek ve Mises gibi iktisatçılar, sosyalist ekonomide reel fiyatlar olmadığı için iktisadi hesaplamanın, verimlilik hesaplamasının imkânsız olacağını söylemişlerdi. Bu iki "kapitalist iktisatçının" yazdıklarını, yani "sosyalist kamulaştırmış bir ekonomide iktisadi planlama, rasyonel planlama, iktisadi hesap mümkün değildir" şeklindeki görüşlerini en iyi ispat eden kitaplardan birinde muhterem hocam Korkut Boratav yazdı. Kendisinin "Sosyalist Planlamada Gelişmeler" diye benim çok istifade edip okuduğum kitaplar. Oradan hatırladığıma göre, mesela Sovyet Başbakanı teknisyen Kosigin 1960'ların sonunda 70'lerde bir fiyat reformu yapmak istiyor. Çünkü 10 sene, 15 sene önce kâğıt üzerinde tespit edilmiş olan

Korkut Boratav

Sovyet sosyalizminin çökmesi, ekonomik değil, politik etkenlerle olmuştur diye düşünüyorum.

fiyatlar efektif değil. Bu fiyat tespiti için hocamın kitabında verdiği yılı yanlış hatırlamıyorsam, 4 yıl, 5 yıl süreyle Sovyet planlamacılar çalışıyorlar. Petrolün fiyatı ne olacak? Petrolün girdi olarak kullanıldığı milyonlarca kalem ürünün fiyatı ne olacak? 4-5 yıl çalıştıkları halde, sonunda ancak kısmi bir fiyat reformu yapabiliyorlar. Tabii o 5 yıl içerisinde de amortismanlı, yıpranmaydı, kaynakların değişmesiydi, buldukları rakamlar yine fiikl hale gelmişti. Neticeyi de biliyoruz.

Sayın Hocamın piyasa ekonomisine, kapitalizme yönelttiği eleştirilere elbette katılıyorum, ama ben bunun kamulaştırma ile değil, piyasa ekonomisinin eksik bıraktığı, kusurlu olduğu, aşırı gittiği, ölçsüz sonuçlar verdiği yönleri revize edecek devrimci değil, reformcu yaklaşımlar olduğu kanaatindeyim; bunu söylemek ihtiyacı hissettim. Özür diliyorum, eğer saygısızlık saymazsanız,

• **Korkut Boratav**- Rica ederim, gıyabınızda cevap verme hakkını bırakıyor musunuz?

• **Taha Akyol**- O zaman dinleyelim. Piyasa ekonomisi beni belli saatte, belli bir yerde, belli bir işi yapmaya mecbur ediyor, ama buyurun.

• **Korkut Boratav**- Ben latife olarak bir şey söyledim. Sayın Akyol ciddiye aldı. Latifeden kastım, mantıken "her şeyin piyasasını açın" diyor. Ben de diyorum ki, "her şeyin piyasasını açacağına, her şeyi kamulaştır da" diyebiliriz. Ondan sonrası ayrı mesele. Külliye kamulaştırılmış bir ekonomide kaynak tahsis olur mu, olmaz mı? Aslında Hayek, Mises bir tarafta, Oscar Lange öbür tarafta, o tartışma teorik olarak Lange'nin galibiyetiyle bitmiştir. Bunu daha sonra şey yapmayalım, yani işi abartmayalım. Daha sonraki değerlendirme öyle. Pratik olarak sorunları ise ben o kitapta yazdım. Hakikaten sizin de söylediğiniz gibi çok çeşitli sorunlar var, ama benim kendi özel değerlendirmem şudur: Sovyet sosyalizminin çökmesi, ekonomik değil, politik etkenlerle olmuştur diye düşünüyorum. Yani sosyalizmin teorik hedefi olan halk veya işçi sınıfı iktidarı denen olguyla gerçekleştirmediği için çökmüştür diye düşünüyorum. Onu isterseniz demokrasi deyin, ama bir halk demokrasisi, yani herkes halk olduğu için, emekçi olduğu için öyle düşünüyoruz orada. Benim değerlendirmem o, ama dediğim gibi o konu bugünün şeyi, şu tartışmanın sorumlusu değil.

• **Gülten Kazgan** - Efendim, şimdi programa göre ara yapmadan soru-cevap aşamasına geçiyoruz. İlk el kaldıran Prof. Tuncer Bulutay oldu. Sayın Bulutay buraya

buyurun.

• **Tuncer Bulutay**- Teşekkür ederim. Soru değil, küçük bir yorumum var. Arkadaşlarım bilir de, ben vurgulamak için söylüyorum, sabah da bir arkadaşım zannediyorum söyledi. Dünya Bankasında, IMF'nin öyle bir sorunu yoktur zaten, ama Dünya Bankasının yaklaşımında yolsuzluk ve yoksulluk gelir dağılımının yerine geçer. Şunu demek istiyorum: Gelir dağılımı üzerinde durulmaz ve bu iş âdeta yolsuzluk ve yoksulluk üzerinde yoğunlaşarak göz ardı edilmeye çalışılır. Bu noktayı vurgulamak istiyorum. Bununla ilgili olarak Avrupa Birliğinden birtakım eleştiriler geliyor. Bu eleştirilerin içerisinde ben hep fikir hürriyeti; bunlar çok güzel şeyler tabii. Hukuk egemen olsun filan deniyor. Ama hiçbir de katkı demiyor ki, "Türkiye'de gelir dağılımı çok bozuk" Hiç dendiğine rastlamadım. Bu sistemlerin Avrupa ve ABD'nin, ki Avrupa tabii ABD'den çok daha ileri. Bunun üç nedeni vardır: Birinci büyüme, ikinci toplumsal biriktirlik, üçüncüsü de yönetim diye bir şey. Yönetiş nedir? Onu tabii tartışabiliriz, ama bence mesele gelir dağılımı konusunu ele almaktan daha az önemli bir olaydır. Bunların hepsi ayrıca tartışılabilir.

Ben şunu hissediyorum: Demokrasi tabii çok benimsediğimiz şey, çok sayılı duyduğumuz bir şey, fakat Batı demokrasisinde şunlar önemli gibi görünüyor bana: Hal istediğini söyleyecektir, ben de istediğimi yapacağım. Prusya Kralı "Ben halkımla anlaştım, onlar istediklerini söyleyecek ben de istediğimi yapacağım" diyor. Yani benim bugün özellikle ABD'de ve Avrupa'da da uygulanan anlayış budur. İstedik her fikir söylenilecek, buna büyük ağırlık verilecek, ama fikir üretmeye imkân verilmeyecek. Yahu, fikir hürriyet olması için önce adamın fikrinin olması lazımdır. Fikrini nasıl oluşturacak o yoksulluk içerisinde. Bunun üzerinde durulmuyor, bunu belirtmek istiyorum.

Ayrıca, her iki arkadaşımın tartışmalarında çok değerli bulduğum bir husus da, özellikle yoksul ev hanımlarının büyük rollerini vurgulamak istiyorum. İşgücü, işsizlik ve gelir dağılımı konusunda yaptığımız tüm çalışmalarda bu kadınların kahramanlığını gözledik. Bunlar köyde çalışıp sayılan, kente geldikleri zaman işgücü dışında sayılan insanlardır. Aileyi ayakta tutan biri varsa, o da bu ailelerin sabahdan akşama kadar çalıştıkları halde çalışmıyor sayılan fertleridir. Çünkü işgücü istatistiklerinde bunlar ev kadınları ya da ücretsiz aile işçisi. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum ve siz de katılıyorsunuz düşün-

Tuncer Bulutay

Türkiye'de eğitim konusu üzerinde de durmak istiyorum: Eğitim olanakları değişiyor, değişiyor, ama kime yanyor?

celerime sanıyorum.

Türkiye'de eğitim konusu üzerinde de durmak istiyorum: Eğitim olanakları değişiyor, değişiyor, ama kime yanyor? Zengin ailelerin daha az yetenekli çocuklarına mı yanyor, yoksa yoksulların çocuklarına mı? İngiltere'de de bunun doğrulayan araştırmaları okuduğumu anımsıyorum, kanaatim odur ki, daha çok zengin ailelerin ikinci, üçüncü çocuklarına okumak olanağı sağlamakta kullanılıyor.

Benim söyleyeceklerim bu kadardır, teşekkür ederim

• **Gülten Kazgan** - Efendim, izin verirsiniz Başkanlık hakkımı kullanacağım. Sayın Tuncer Bulutay'ın değindiği birkaç noktayı vurgulamak üzere ben de katkıda bulunmak istiyorum.

Bir kere onlar istediklerini söyleyecekler ben de bildiğimi yapacağım konusunda Dünya Bankasındaki bir deneyimimi anlatayım. Dünya Bankası Türkiye'nin tarım politikaları konusunda Türkiye'de en lüks otellerden birinde, 1 000 kişilik bir salonda, bizlerin de davetli olduğumuz bir toplantı yaptı. Masaya Türkiye'nin konuyla bağlantılı en parlak iktisatçıları oturdu. Hesapça Dünya Bankası politikalarını oluştururken o konuşmalardan yararlanacaklar, böylece konuşmaların bizi gibi ülkelere yansıtılması yoluyla politikalarda bize daha uyumlu hale getirilecekti. Toplantı bitti ve ben o sırada Dünya Bankasının ne kadar insancıl davranmaya başladığı filan konusunda orada burada konuşmalar, makalelere filan rastlıyordum. Ben de büyük saflıkla zannettim ki, Dünya Bankası bu tarım politikalarını değiştirecek, bizim parlak iktisatçıların söyledikleri o sorunlu noktalar ele alınacak. Onca kişi orada konuştu, onca masraf yapıldı, onca kişi dinledi, sonunda Dünya Bankası geldiği zaman programı neyse onu uyguladı. Ben de dedim ki "bir daha bu toplantılara gidilmez, çünkü konuşmacılar adam yerine konulmuyor" Sadece konuşturuluyor, sen konuş, için rahatlasın, ama iş orada kalıyordu.

Başka cevap vermek ister miydiniz?

• **Tuncer Bulutay** - Ben bir kere daha söz istiyorum, ama yüzümü bu kadar eskiltmeye de hakkım yok, yani müsaade varsa söyleyeyim.

Son zamanların en önemli gelişmelerini ücret dağılımındaki büyük eşitsizliklerdir. Bu dünyada da vardır, özellikle ABD'de de vardır ve bizde de vardır. Ücret dağılımındaki eşitsizlik toplumun yapısını değiştirmiştir. Sabah da vurgulamaya çalıştım, yüksek öğretimliler ve yüksek ücretliler en zengin grupla yapışkan hale gelmişler. Bunları gazetelerde, televiz-

yonlarda gözlemek çok mümkündür. Artık bunlar bir muhalefet yapmıyorlar esas itibariyle. Çünkü bu kadar iyi kazanan bir grubun muhalefet yapması, düzenin karşısına çıkabilmesi olanağı yoktur. Bununla ilgili bir noktayı belirtmek istiyorum. İktisat kuramı biliyorsunuz sunum, fiyat ve istem; bunlara dayanan bir sistemdir. Son zamanlarda ücretlerin artmasını istem, sunum çözümlemesiyle açıklayabilmeye olanak yoktur. Çünkü yükseköğrenimliler Türkiye'de bile çok fazla artmaktadır. Amerika'da, diğer ülkelerde çok artmaktadır, daha fazla artmaktadır. Tabii her şeye, her soruna cevap bulunabileceği gibi buna da cevap bulunur. Bilgi ekonomisi bunların talebini yukarıya fırlatmıştır denilebilir. Bu çok da yanlış da olmaz. Zaten işin ilginç tarafı her söylenilen argüman mantıklı oluyor. İnsan bunların arasında seçim yapmak durumundadır ve bu seçimi de insanın kendi yapması lazımdır; başkası değil. Fakat bir noktayı vurgulamak istiyorum. Böyle bir durum varsa, beceri, hüner ya da bilgi, insanların ödülleri artıyorsa, o zaman iktisat kuramının doğal sonucu şu olmaz mı? Daha çok eğitilmiş kimseler, daha çok eğitim almak yoluna gitsinler; budur doğal sonucu, fakat bu olmuyor. Amerika'da bile lise eğitimlilerin miktarı artmıyor ya da aynı ölçüde kalıyor. Bu demektir ki, iktisat kuramı bunu açıklayamıyor kanaatime göre. Çok zekileri de var içerisinde, tabii bunun yolunu bulurlar, ama bence açıklamıyor. Nedir bunun temel nedeni? Temel nedeni, mesela Batı iktisatçılarının söylediği, "aynı eğitim düzeyinde kalite çok farklıdır" diyorlar. Rakamlara baktığınız zaman kalite ve ücretler arasında büyük farklar var. Yükseköğrenimlilerin ücretleri arasında da büyük farklılıklar vardır. Sabah söylenildiği gibi çok büyük farklar vardır. İşte bu kadar farklı olduğu için bankalarımız eğitime kredi vermiyorlar. Eğitime kredi vermek çok riskli oluyor, dolayısıyla kredi vermiyorlar. Vermedikleri için de millet okumak imkânı elde edemiyor.

Şunu söylemek istiyorum: Konuta kredi vermek imkânı vardır ve bunun ne kadar geliştiğini görüyorsunuz. Hatta bazıları konutlarını satıyorlar. Niye olmasın, yoksul kesime kredi vermek olanağı? Çünkü benim bildiğim bütün araştırmalarda eğitimin getirisi çok yüksektir. Bu kadar yüksek getirisi olan bir alana niye kredi verilmiyor? Bu temel bir sorundur ve bunun üzerine gitmek lazım diye de düşünüyorum. Tabii daha başka şeyler ön plana çıkıyor. İpotek mesela çok temel bir şey oluyor. Yani sahip olduğumuz miras her şeyi belirliyor.

Teşekkür ederim.

Tuncer Bulutay

Prusya Kralı
"Ben halkımla
anlaşım, onlar
istediklerini
söyleyecek ben
de istediğimi
yapacağım"
diyor.

• **Turgut Arı-** Efendim, bu haftayı düzenleyen kardeş okul İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinden emeği geçenlerin hepsini teşekkür ederim. Konumuz yoksulluk, yoksulluktan kurtulmaya çalışıyoruz. Sabahleyin sormadığım bir soruyu değerli hocalarımdan soracağım. Zaten bir kısmı dinleyici ve konuşmacıydı. Yoksulluktan kurtulmak için ne yapmak lazım?

Teşekkür ederim.

• **Özgür Başpınar-** Mübeccel Hocamın yanında "sosyologum" demek istemiyorum, ama sosyologum ve sokakta yaşayan çocuklarla ilgili bir rehabilitasyon merkezinde çalışıyorum. Özellikle burada yoksulluktan bahsedilirken, çocuk emeğinden de bahsedilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bugün Türkiye'deki en büyük sorunlardan bir tanesi, çocukların, özellikle kayıtdışı ekonomide bütün haklarından yoksun bir şekilde çalıştırılması söz konusu. Biraz önce değerli hocamızın bir tanesi, eğitime kredi verilmesinden bahsetti. Mübeccel Hoca toplumsal yapının hem ahlaki, hem sosyal her boyutta çözülmesinden bahsetti. Ben burada bir kavramın altını çizmek istiyorum. Bir hak, sosyal hak kavramının altını çizmek istiyorum. Hak olan bir şeyin başkasının rızası altında alınmasının nasıl açıklanması gerektiği konusunda tartışılmasını düşünüyorum. Çünkü bu bahsettiğim çocuklar, bırakın herhangi bir eğitim için kredi almayı, en temel vatandaşlık hakları olan nüfus cüzdanından yoksun bir şekilde yaşıyorlar. Bu nedenle de bir kredi mi çözüm olacak? Bankaların onlara verdikleri bir kredi ne kadar çözüm getirebilecek ya da birtakım, Korkut Hocamın söylediği gibi o 1 doların üzerindeki kesimin kendilerinden gönül rızasıyla feragat ettikleri bir miktar bu insanlara "bağışlamasıyla mı" bu sorun çözülecek? Bu nedenle de yoksulluk tartışılırken, sosyal hakların bunun insanın bireysel olarak yaşama hakkı gibi hak olmasının altını çizmek gerekiyor ve bu nedenle de belki her şeyi kamulaştırmak çözüm değilse bile, insanın insan olmasından dolayı eğitim, sağlık gibi niteliklerin, kimsenin gönül rızasına bırakmadan, kimsenin birtakım vicdani duygularını tatmin etmek amacıyla kullanılmasına izin vermeden düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

• **Ali Özkan -** Rifat Hisarcıklıoğlu açış konuşmasında şöyle bir örnek verdi "askeri harcamaların yüzde 1'i bütün yoksul çocukların eğitim görmesini sağlayabilir" demişti. Türkiye'nin politik konjonktüründeki her

dalgalandırma militarizme destek vermiş militarizmin yanında olmuş bir kurumun başkanı gelip burada bu konuşmayı yapıyor ve sonra gidiyor. Aynı zamanda biz bugün iktisat eğitimi alırken buna benzer birçok örnekle karşılaşılıyor. Bu anlamda buradaki büyük hocalarımıza iktisadın etiği var mıdır? Çünkü İktisada Giriş derslerinde ahlak gibi bir kavramın, etik gibi bir kavramın sorgulanamayacağı öğretiliyor, ama iktisatçının etiği var mıdır ve bu nedir?

• **Gülten Kazgan -** Peki, çok teşekkürler. Başka soru yok galiba? Efendim, sizden başlayalım cevaplamaya.

• **Korkut Boratav-** Ben de beyefendinin "yoksulluktan kurtulmak için ne yapmalı?" sorusuna arkadaşımızın yaklaşımıyla yanıtlamaya çalışmamız lazım diye düşünüyorum. Dolayısıyla büyük bir perspektif değişikliği gerekli, toplumda, devlette, siyasi iktidarda ve hepimizde. Hak olma, sosyal hak kavramı vurgulandığı zaman siyasi iktidarı ve bu sosyal hak anayasal düzleme geçtiği, dolayısıyla bütün topluma karşı her siyasi iktidarın üstlenmesi gereken bir sorumluluk haline geldiği zaman, şey diyorlar, karikatürize ediyorlar. Bazı sloganlara çok kolay teslim oluyoruz. her şeyi devletten beklemeyin. Hayır, her şeyi burada devletten beklememiz lazım diye düşünüyorum. Yani insanlar karınlarını doyurmak, yaşamak, sağlıklarını sürdürmek, istihdam edilmek, çalışmak için hayırseverlere muhtaç olmamalı. Devletin, yani siyasi iktidarın görevidir. Peki, görevi olacak, nasıl gerçekleştirecek? O konuyu tartışmaya başlarsak uzun sürer. Ben şunu söyleyeyim: Türkiye toplumunun gelir dağılımının ve servet dağılımının uç noktalarına baktığımız zaman bu toplumun insanının, genç sosyolog arkadaşımızın da tespit ettiği yoksulluk adalarına mahkûm olmaması gerektiğini dolaylı olarak çıkarıyoruz. Yani paylaşılacak çok büyük kaynak var. Paylaşılacak ve bunu kamunun gerek sosyal hakların karşılanmasına, gerekse eğitim ve sağlık gibi temel kamusal alanların karşılanmasına tahsis edeceği çok geniş alanlar var. Bağışlardan söz ettiniz, onlar vergi olursa anlam taşır. Dünya bu ortamın, sizin özlediğiniz ortamın gerçekleşmesi için uygun ortam taşıyor. Sosyal haklar her yerde aşmıyor. Yani Batının, özellikle Avrupa'nın refah devleti temelinden aşılımaya başladı. Dolayısıyla bu iş büyük bir gündem değişmesi ve o değişmeye gidecek mücadele konusudur.

İktisadın etiği konusunda çok bir şey söyleyemeyeceğim, ama insanın etiği var

Tuncer Bulutay

insanlar
karınlarını
doyurmak,
yaşamak,
sağlıklarını
sürdürmek,
istihdam
edilmek,
çalışmak için
hayırseverlere
muhtaç
olmamalı.

elbette. İktisatçının etiği diye konuşsaydınız daha doğru olurdu. İktisatçının etiği, yani insansanız etik diye bir sorunla da karşı karşıyasınız. herkes de kendi muhasebesini bu perspektifte yapacaktır. Galiba soğuk bir ilim olduğunu ima ediyorsunuz, yani ruhu olmayan, değer yargıları yoktur derler ya, değer yargılarını dışlarlar gibi iddialar var bu disiplinin. Orada günaha giriyor tabii, iktisatçının etiği elbette vardır.

• **Tuncer Bulutay**- Ben bir iki şey söyleyeyim bu etik konusunda. Gönenc ekonomisi ya da refah ekonomisi denilen şey budur zaten. Bu etiği arama çabasıdır. Bizde de bu ta 50'den beri incelenmektedir. Gururla söylüyorum, bizim Korkut'un hocası olan Nejat Bengül'nün ta 50'lerde yayınlanmış olan kitabı da bunun çok güzel bir örneğidir. Korkut bunları herhalde özel söyleyecek. Çünkü kendilerinin de büyük katkıları vardır. İktisat kuramının iki tane temel yasası vardır. Dengenin pareto optimum olması, pareto optimumunun da denge

ile sağlanabilmesi. Bu, neoklasik iktisatta ve genel denge kuramında söylenilen şeydir. Bunun altında yatan etik yoksulluğu da, gelir dağılımını da çözmenin yolu, her ikisini de çözmenin yolu büyümedir. Ben bu iki şeye de, özellikle pareto ilkesine çok anlamlı bir yer veremiyorum. Bir de iktisadın dışında Rolles gibi, Nosik gibi başka değerli insanların kuramları vardır. Bu kuramlarda sürekli bu adalet konusu tartışılmaktadır. Ben bunları biraz okudum, biraz da biliyorum. Bence bunlara en güzel cevap - kısa kesmek için söylüyorum, isterseniz arada konuşuruz- Yunus Emre'nin şu dörtlüğüdür: "Sen kendine ne sanırsan / Ayrığa da onu san / Dört kitabın manası da budur / Eğer var ise" Bu bence okuduğum bütün kitapların daha iyisini şu dört dize içerisinde söylüyor.

Teşekkür ederim.

• **Gülten Kazgan** - Panelimizi kapatırken Sayın panelistlere, soru soranlara ve katkıda bulunanlara teşekkür ederim.

Tuncer Bulutay

Prusya Kralı
"Ben halkımla
anlaştım, onlar
istediklerini
söyleyecek ben
de istediğimi
yapacağım"
diyor.

becyla

İktisatçılar haftası'nın ikinci gününü değerli hocamıza armağan ediyoruz.

prof. dr. necati mumcu

Prof. Dr. Necati Mumcu; 1937 yılında Konya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra, 1959 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme ve Maliye Dalından lisans mezunu olmuştur. 1961 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Umumi İktisat ve İktisadi Doktrinler Tarihi Kürsüsünde göreve başlamıştır. 1965 yılında aynı fakültede doktorasını tamamlamıştır. 1965-66 yılında ABD Princeton Üniversitesinde özel öğrenci olarak öğrenimi sürdürmüştür, 1966'da Harvard Üniversitesi'nde bulunduktan sonra 1969 yılına kadar da Massachusetts Institute Of Technology'de araştırma kadrosu görevlisi olarak çalışmıştır. Yine 1969 yılında üniversitede Doçent unvanını almış ve kadroya atanmıştır. Aynı yıl Umumi İktisat ve İktisat Doktrinleri Kürsüsü Başkanı olmuştur. 1974 yılında üniversitede Profesör unvanını almıştır. İktisat Fakültesinin yanında Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesinde 1974-84 yılları arasında ve Deniz Harp Okulunda 1972-77 yılları arasında ders vermiştir. Ayrıca Uludağ Üniversitesinde Senatör olarak görev yapmıştır.

Verdiği dersler diğer kurumlar arasında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, Mimar Sinan Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi ve aynı zamanda Kültür Üniversitesi bulunmaktadır. 1984 yılında İstanbul Uluslararası Yaz Okulu Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesine bağlı İktisadi Gelişme ve Enstitüsü Müdürlüğü, İktisadi Gelişme ve Dokümantasyon Merkezi Müdürlüğünü yapmıştır. Daha sonra İktisat Fakültesi İngilizce İktisat Bölüm Başkanlığına atanmış ve 2003 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Senato Üyeliği ile birlikte bu görevi de sürdürmüştür. 1 Ocak 2004 tarihinde yaş haddi nedeniyle emekliye ayrılmıştır. Prof. Dr. Necati Mumcu, iki çocuk babasıdır ve İngilizce bilmektedir.

Estender Korkmaz-Necati Mumcu

imf,dünya bankası ve küresel gelir dağılımı

Prof. Dr. Necati Mumcu'ya armağan

2.gün
16 aralık 2005, sabah

Oturum başkanı

: Dr.İmren Aykut

Panelistler

: Prof.Dr. Çağlar Keyder,
Prof.Dr.Meryem Koray
Prof.Dr.Türkel Minibaş
Prof.Dr.Atilla Yayla

• **Burhan Taştan-** İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin 1974 yılından bugüne kadar sürdürdüğü İktisatçılar Haftası'nın 30.'sunun ikinci gününe hoş geldiniz. Cemiyetimiz Yönetim Kurulu'nun almış olduğu karar gereği İktisatçılar Haftası'nın 30.'sunun ikinci günü Prof. Dr. Necati Mumcu'ya armağan edilmiştir. Değerli Hocamıza plaketini vermek üzere sayın Esfender Korkmaz'ı davet ediyorum; buyurun Hocam.

• **Esfender Korkmaz-** Değerli arkadaşlar, Necati Mumcu İktisat Fakültesi'nin örnek hocalarından biridir, belki de başta gelenidir. Onun için kendisine ödülünü vermek üzere Cemiyetin beni görevlendirmiş olmasına çok seviniyorum, çok mutluyum, çok teşekkür ediyorum. İki sözüm var. Birisi, Necati Hoca'nın çok hoşlanacağı bir söz.

Değerli arkadaşlar, iktisat ve yoksulluk başlığı, Cemiyetin, iktisat fakülteli arkadaşların çok iyi bir şekilde tespit ettikleri ve bugünkü konjonktüre çok uygun bir konu. Ancak eğer bu bir borsa paneli olsaydı; bugün burada 100 tane gazeteci olurdu, 50 tane siyasetçi olurdu.

Nevzat Hoca tabii aramızda, onu katmıyorum, o hoca olarak burada bulunuyor. Efendim, şimdi bakın medyaya, 5-6 tane yalnızca borsa ile ilgili televizyon var ve yine gazetelere bakın gazeteler önemli ölçüde birkaç sayfasını borsaya ayırmış. Türkiye'de 70 milyon yoksul varken, 2 000 tane de borsada oynayan var. Bu çelişki nereden? Türkiye'nin bu çelişkiye bir cevap araması lazım. 70 milyon ile ilgili konu hiçbir şekilde kimsenin gündeminde yok. 70 milyon yaşıyor, peki neden yok? Neden borsada var? Çünkü medya borsada hisse senedi satıyor, o toplumla ilgili değil. Siyasetçi, siyasi iktidarlar da toplumu unutmuş. Çünkü IMF politikalarında zaten toplum olmaz. Eşyanın tabiatına aykırı, toplam talep açısından, enflasyonla mücadele açısından zaten yok gündeminde. O zaman toplumun kendi sorununa, yoksulun kendi sorununa kendisinin sahip çıkması lazım. Ama onun da bilinç sahibi olması lazım. İşte bu bilinci bu paneller ortaya getirecek, bu paneller ortaya koyacak. Teşekkür ediyorum.

Necati Mumcu Hocamıza gelince, tabii aslında aramızda 2 yaş fark var, ama ben "hocamız" diyorum, çünkü kendisi gerçekten İktisat Fakültesi'nin örnek hocasıdır. Bir defa işini, akademik çalışmayı ve hocalığı evinden, hayatından ve tüm hayatındaki değerlerden üstün gören bir insandır Necati Mumcu. Ben buna hem kendisi ile dostluğum, arkadaşlığım sırasında şahit oldum, hem 6 sene dekanlık, 2 sene de önceden vekaletle yönettiğim fakültemde bunu çok iyi bir şekilde gördüm. Hatta sonuçta İngilizce İktisat Bölümü'nün 300 öğrencisi vardı. Bu bizi çok sıkıntıya sokuyordu. Necati Hoca Bölüm Başkanı olduktan sonra, hem bunu 100'e indirdik, hem eğitimi çok etkin bir şekilde kendisi uyguladı, bölümü düzene soktu. Dolayısıyla fakültemiz kendisine minnettardır, biz kendisine bize iyi bir örnek olduğu için minnettarız ve yetistirdikleri insanlar da minnettardır. Onun için kendisine tekrar huzurlarınızda teşekkür ediyorum ve buraya davet ediyorum.

• **Necati Mumcu-** Şimdi Sayın Korkmaz'ın konuşmasını dinlediniz. Benim aslında konuşma niyetim yoktu, ama bir fıkrâ anlatayım istedim. Bana Esfender hatırlattı az önce. 3 kişiyi işe almak için mülakat yapıyorlar, görüşme yapıyorlar. Soruyorlar birincisine matematikçe, "İki kere iki kaç eder?" diyorlar. Adam diyor ki, "Kesin olarak 4 eder" İkincisi de muhasebeci, ona soruyorlar. Düşünüyor, "Sanırım mutlak değer olarak 4 eder" diyor. Üçüncüsü iktisatçı, aynı soruyu soruluyor, "Oğlum iki kere iki kaç eder?" Kalkıyor soruyu soranın kulağına eğiliyor, "Siz kaç olmasını istiyorsunuz?" diyor. Akılma o geldi tabii. Bunu anlamış olmam için aradan 50 yıldan fazla bir zaman geçti. Bilsedim belki de iktisatçı olmazdım, yani onu bilemiyorum. Ama olduğumdan da şikâyetçi değilim, çok mutlu bir meslek hayatım oldu. Tabii her meslekte inişler, çıkışlar olabilir, bizde de olmuştur. Çünkü İktisat Fakültesi, oldum olası Türkiye'nin küçük bir fotoğrafı gibidir.

Türkiye'de ihtilaller olmuşsa, biz içerde de yaşamışızdır onu. Üç tane ihtilal yaşadık, iştirakçilerimiz olmuştu. Başka olaylar olmuşsa, onların içinde de bizden mutlaka birileri vardır. Belki fakültenin zenginliği bu, bilmiyoruz. Ama Türkiye ile beraber yaşayan bir organizması var. Ben bunu tespit ettim bu kadar sene içinde. İlk asistan girdiğim yıldan itibaren, annemizin kucağından gelmişiz, ideoloji kavramı ile karşılaşmış. Birtakım ideolojiler var. Allah'a şükür ki bunların hiç birisine eylem olarak katılmadık. Elbette ki herkesin kendine göre bir dünya görüşü ve ideolojik inancı olabilir, ama bunlar

ülkenin lehine kullanılacaksa, tasvip ettiğimiz söylemi tutuyorum, ama bugüne kadar hiç böyle bir şeyin içine girmedim ve sadece yapmak istediğim, çok sevdiğim iktisat bilimini en iyi biçimde öğretme çabası içinde oldum. Ama şimdi size elveda demek için buraya gelmedim, daha onun pek erken olduğunu düşünmekteyim. Ama tabii bu bir bayrak yarışıdır. Başkalarının da bu bayrağı taşıması, o şerefi tatması gerekir. Onun için gözüm arkada değil, benden daha iyi bu işi götürebilecek olan genç bir nesil arkadan geliyor. İnşallah onlar Türkiye'yi dünya çapında, iktisat alanında başarılı yapacak hamlelere girerler. Lafı uzatıp konferansı da uzatmak istemiyorum. Onun için, buraya geldiğiniz için hepinize teşekkürlerimi sunuyorum, iyi günler diliyorum.

• **Burhan Taştan-** IMF, Dünya Bankası ve küresel gelir dağılımı incelenecek. Sanıyorum çok güzel bir oturum olacak. Biz de keyifle ve zevkle dinleyeceğiz. Oturumumuzu yönetmek üzere İmren Aykut'u davet edeceğim. Sayın Bakanım, buyurun lütfen.

• **İmren Aykut-** Muhterem hocalarım, değerli konuklar; hepinize "hoş geldiniz" diyorum. Hakikaten çok önemli bir konunun ele alındığı bu toplantıyı gerçekleştirdikleri için ve başarılı bir organizasyon yapabildikleri için cemiyetimizin değerli genel başkanı Vahap Adıyaman ve yöneticilerine huzurunuzda teşekkür ediyorum. Sizlere de katılımlarınız için teşekkür ediyorum.

Hakikaten Sayın Esfender Korkmaz Hocamızın da ifade ettiği gibi, 70 milyonu birinci dereceden ilgilendiren konuya az bir katılımın olması bu konuya ciddi olarak eğilmek gerektiğini, meselenin bir de bu yönünü ele almak gerektiğini gösteriyor. Bugün ele alacağımız konunun fevkalade değerli konuşmacıları var. Benim de yakından tanıdığım, çok çok derin saygı duyduğum iki bilim kadını, iki bilim adamı sizlere bugün IMF, Dünya Bankası ve küreselleşmenin yoksullukla ilişkilerini anlatacaklar. Ben şimdi kendilerini kürsüye davet ediyorum ve oturumu başlatmak istiyorum. Buyurun efendim.

Ben onlara söz vermeden önce küreselleşme ile ilgili çok kısa, iki-üç kelime ifade etmek istiyorum.

Dünya Bankası verilerini, Dünya Bankası'nın araştırma raporlarını gözden geçirdiğimizde karşımıza çıkan enteresan rakamlar var. Mesela, 3 milyar kişinin, yani dünya nüfusunun yansının günde 2 dolarla yaşadığı, hatta dünya nüfusunun 5'te birinin ise 1 dolar ve daha altında bir geliri ancak elde edebildiği

görülmektedir. 19. yüzyıldan itibaren başlayan bir büyüme hareketinin, Avrupa ve Kuzey Amerika'da gelir düzeyini bir miktar yükselttiği, ama burada da enteresan bir şey, daha çok zengin ülkelerin gelir düzeyini yükseltirken, fakir ülkelerin gelir düzeyinde bir değişiklik olmadığını göstermekte. Yani küreselleşmenin aslında dünya gelir dengesini düzeltmediği, zengin ülkeleri daha zengin yaptığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bugün bu gerçek konuşulacak. Tabii bunun ülke içi ekonomilere de ve gelir dağılımına da önemli ölçüde yansıdığını kabul etmemiz lazım.

Ülke içi gelir dağılımına bakıyoruz, mesela Türkiye'yi örnek alsak. Emek gelirlerinin 1987'lerde, yüzde 20'lerde olduğu, halbuki sermaye gelirlerinin yüzde 64'lerin üzerinde olduğu görülecektir. Buradaki terslik de zannedersenem konuşmacılarımız tarafından ortaya konacaktır. Küreselleşme ile tabii şu görülüyor: Küreselleşme aslında bir zenginlik getiriyor, yoksullukta bir azalma getiriyor. Bu gerçeği bir kenara koyarsak, ama şu gerçeği de yine ortaya koymamız gerekiyor ki, bu zenginleşme belirli ülkelerde oluyor, fakat diğer ülkelerde herhangi bir değişiklik yapmıyor. Bunun da o ülkelerde büyüme ile yakından ilgili olduğu yine Dünya Bankası'nın verilerinde gözümüze çarpıyor. Yani büyüme her halükârda gelir dağılımını etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkıyor.

Ben şimdi ilk sözü, bu konularda tabii çok önemli konuşmacılar olduğu için bu kadar kendi görüşlerimi ufak çapta açıkladıktan sonra, Sayın Çağlar Keyder'e vermek istiyorum ve kendisini zevkle dinleyeceğimizi ifade etmek istiyorum.

• **Çağlar Keyder-** Sayın Başkan, değerli meslektaşlar, izleyiciler; konu gelir dağılımı, yoksulluk ve küreselleşme. Bildiğiniz gibi gelir dağılımı sadece ekonominin oluşturduğu bir şey değil, aynı zamanda siyasi müdahaleler de var. Dolayısıyla sadece ekonominin yapısına ve küreselleşmenin, ekonominin yapısında neler değiştirdiğine bakmak yeterli olmuyor. Aynı zamanda "siyasi olarak neler yapılıyor, devletler bu olaylara nasıl tepki gösteriyorlar, nasıl cevap veriyorlar?" sorusunu sormamız gerekir. Ekonominin gidişatı küreselleşme ile beraber 1980'den beri biraz önce Sayın Başkanın da ifade ettiği gibi, bir yandan çok büyük servet oluşturulması anlamına geliyor, fakat bir yandan da ülkeler arası -bazı ülkeler hariç olmak üzere mesela Çin ve Hindistan- önemli bir gelir uçurumu oluşturuyor. Fakat bundan öteye, her ülkenin kendi içinde küreselleşme ile beraber gelir dağılımının bozulması eğilimi var.

Eğer sadece ekonomiye bakarsak şu anlamda: Ülkelerin içinde yukarıda çok ufak bir grup global yöneticilik işlevine soyunuyorlar ve "global sermayedarlık, global işletmecilik" diyelim. Bu uzmanlar, bu profesörler, bu büyük sermayedarlar eskiden kendi ekonomilerindeki servetin kremasını alırlarken, şimdi bütün dünyadaki servetin ve gelirin kremasını almaya başlıyorlar. Dolayısıyla da hiç tahmin edemeyeceğiniz kadar tasavvurun tamamen üstünde, yeni bir konuma oturmuş oluyorlar. Bunların çoğunluğu tabii ki merkez ülkelerde, ABD'de, Avrupa'da, Japonya'da vesaire, bunun yanında yine bu gelişmiş ülkelere baktığımız takdirde, onların eskiden işçi sınıfı veya hatta da alttaki gruplar diyebileceğimiz kesimler şimdi kendilerini rekabette buluyorlar. Dolayısıyla Çin veya Hindistan'daki yine düşük ücretli en alttaki kesimle rekabet ettikleri için onların gelirlerinin de düştüğünü görüyoruz. Aynı şey aslında orta sınıf diyebileceğimiz insanlar için de var. Mesela, şu anda tam gelişmemiş, dinamik ama mühendisler, yazılımcılar, hatta doktorlar ABD'de ve Avrupa'da bir anda bakıyorlar ki Hindistan'daki veya Çin'deki mühendisler, doktorlar, yazılımcılarla rekabet halindeler. Dolayısıyla sadece ekonomiye baktığımız takdirde onların gelirlerinde de bir düşüş söz konusu.

Şimdi bu ekonominin kendi dinamiği, yani ülkesel; ülke ekonomilerinden küresel ekonomiye geçtiğimiz zaman ekonominin dinamiği ülke içindeki gelir dağılımının bozulması şeklinde kendisini gösteriyor. Fakat rakamlara baktığımız zaman bunun geçerli olmadığını görüyoruz. Niye? Çünkü gelir dağılımı rakamları dediğim gibi sadece ekonominin kendi dinamiğini yansıtmıyor, aynı zamanda devletin, siyasetin buna nasıl müdahale ettiğini yansıtıyor. Yani devletler demek ki bazı ülkeler hariç ABD başta olmak üzere, fakat Avrupa'nın tamamında ve hatta Türkiye'de devlet gelir dağılımının bozulmasını önleyebilmişler, bir şekilde önlem alabilmişler. Şimdi çok ortalama bir rakama baktığınız takdirde şunu görüyoruz: OECD ülkelerinde, gelişmiş ülkelerde, Türkiye ve Meksika hariç olmak üzere, gelişmiş OECD ülkelerinde Gini katsayısı, biliyorsunuz gelir dağılımının en çok kullanılan kat sayısı, vergi ve sosyal harcamalardan önceki rakamla vergi ve sosyal harcamalardan sonraki rakam arasında aşağı yukarı yüzde 35, yüzde 40'lık bir fark var. Mesela bir örnek, vergi ve sosyal harcamalardan önceki Gini katsayısı bir ülkede nokta 45 ise, bu devlet müdahalelerinde sonra nokta 30'a düşebiliyor. Yani devletin müdahalesi çok önemli gelir dağılımının ortaya çıkmasında, ben bu devlet müdahalesinin ne olduğunu ve

İmren Aykut

Küreselleşmenin
aslında
dünya gelir
dengesini
düzeltmediği,
zengin
ülkeleri daha
zengin
yaptığı
gerçeğini
ortaya
koymaktadır.

bu son 20 yılda nasıl geliştiğini biraz kurcalamak istiyorum. Bu devletin, bu şekildeki müdahalesinden söz ettiğimiz zaman biliyorsunuz gelişmiş ülkelerdeki deyimle refah devletinden söz ediyoruz. Dolayısıyla "refah devleti nedir? Ne yaptı? Şimdiye kadar ve şu anda ne yapıyor?" soru bu.

Bildiğiniz gibi refah devletinin esas gelişme dinamiği, esas gelişme ivmesi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olan bir şey. İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkeler, gelişmiş ülkeler çok spesifik, çok belirli bir konjonktür içindeydiler. İç koşullara baktığımız takdirde, savaşın tahribatından sonra önemli ve hızlı bir sanayileşme, bu Fordizm diye bildiğimiz toplu tüketime ve toplu üretime yönelik sanayileşme. Dolayısıyla emek kullanımı açısından çok işgücü massedici bir sanayileşme modeli. Bunun bir de dış koşulları var. Dış koşulları da yine bu dönemde diyelim ki 45-80 arası dönemden söz ediyoruz, bu Bretton Woods sistemi diye tanımladığımız yani ABD'nin hegemonik olarak kurumsallaştırdığı ve de devletlere, yani ulus devletlere epey bir denetleme, düzenleme imkânı tanıyan bir sistem. Yani bugünkü küreselleşmeye nazaran çok daha fazla ülkelerin kendi sınırlarını tayin edip, kendi sınırları içinde birtakım şeyleri yapmasına izin veren bir sistem. Dolayısıyla refah devletini bu koşullar altında yürütmek çok zor değildi. Çünkü bir yandan istihdam yardım ediyordu, bir yandan da sınırların nispeten kapalı olması yardım ediyordu.

Şimdi baktığımızda tabii olay çok farklı. Çünkü artık küreselleşme çerçevesinde Bretton Woods sistemi bitti, gerek parasal yani finans sermayesi gerekse doğrudan yatırımlar çok hızlandı ve bunlar da artık ülkelerin kendi politika yapma imkânlarını da epey azalttılar. Bununla beraber genel olarak postfordist diye adlandırdığımız yeni sanayi sistemi içinde artık istihdam pek garantili bir şey değil. Hatta birtakım analizler, istihdamın artık bir lüks mal olduğunu söylüyorlar. Yani iş bulmak o kadar garanti değil, o kadar otomatik olan bir şey değil. Bu olay ortaya çıkınca tabii bütün analistler, bütün dünyada devletin kurumuna bakan kimseler dediler ki, "demek ki bu netice olarak, yani sermayenin bu şekilde küreselleşmesi sonunda devletin giderek zayıflayacağını göreceğiz. Çünkü devlet artık sınırlarını da kontrol edemeyecek ve de bu postfordist istihdam yapısı, dolayısıyla da sürekli yeni işsizlik oluşturulacak veyahü da oluşturulan istihdam çok süresiz olacak, çok esneksiz olacak. Dolayısıyla devletin kapasitesi bununla başa çıkmaya kafi gelmeyecek" diye

Çağlar Kayder

bir varsayım. Oysa şimdi baktığımız zaman, yani "refah devletinin sonu geldi mi?" veyahü hatta biraz daha ileri gidersek, "devletin sonu geldi mi?" diye, bunun çok abartılı bir şey olduğu ortaya çıkıyor. Buna rağmen de ısrarla tekrarlanan bir şey. Rakamlara bakarsak, ülkelerin çoğunda 1980'den beri devlet harcamalarının yükseldiğini görüyoruz. Devlet harcamaları ile beraber sosyal harcamaların da yükseldiğini görüyoruz.

Ben şimdi sosyal harcamalar ile ilgili bir iki rakam vereyim. 1980 ile 2003 veyahü da en son rakam neyse elimizde o rakamı vereceğim. AB ülkelerinde mesela 1980'de sosyal harcamalar yüzde 21'iken, Gayri Safi Ulusal Gelirin yüzde 21'iken, şu anda OECD ülkelerinde yüzde 27, burada tabii rakam biraz düşüyor. Çünkü içinde Türkiye, Meksika, Kore ve ABD var; ABD düşüren bir faktör. OECD ülkelerinde sosyal harcamalar yüzde 18'ken 1980'de, şu anda yüzde 21-22 arasında. Kore'ye bakalım, çünkü en kötü durumda olan Kore, Yüzde 3'iken, yüzde 6 ile 7 arasında şu anda. Meksika'da yine yüzde 3 iken, yüzde 12'ye çıkmış. Türkiye belki sürprizdir, şaşırtıcı gelebilecektir, yüzde 4.3 iken 1987'de, şu anda yüzde 14 ile yüzde 15 arası. Bunlar devletin sosyal harcamaları ve de ulusal gelire oranları.

Bu rakamlar niye önemli? Çünkü sosyal harcamaların belli bir fonksiyonu, belli bir işlevi var. Bu işlev refah devleti sırasında tanımlanmış bir işlev, esas olarak temel güvenlik vermesi gerekiyor bütün vatandaşlara. Temel güvenlik demek, yani hem insanların elinde olmayan ve de kapitalist piyasanın onlara yüklediği riskleri

Çağlar Kayder

Genel olarak Postfordist diye adlandırdığımız yeni sanayi sistemi içinde artık istihdam pek garantili bir şey değil.

bir şekilde devletin üstlenmesi anlamına geliyor. Bu riskler bildiğimiz gibi işsizlik ile ilgili, hastalıkla ilgili, yaşlılıkla ilgili, çocuklukla ilgili, yani kapitalist piyasanın üstlenemeyeceği veya üstlenmekten tabii ki imtina etmek isteyeceği gerek kişisel, gerek toplu riskler. Bununla beraber tabii sosyal politikanın amaçları aynı zamanda bir konut, sosyal yardım vesaire gibi sonunda yoksulluğu giderici birtakım girişimler. Bunu bu şekilde gördüğümüz takdirde, eğer varsayımımız olayın gelir dağılımının önemli olduğu ise ve de varsayımımız insanların en aşağıdakilerin, yani gelir dağılımı açısından biraz olsun daha iyileştirilmesi, statülerinin, gelirlerinin daha iyileştirilmesinin iyi bir şey olduğu ise ve de risklerin ortadan kaldırılmasının iyi bir şey olduğu ise o zaman refah devleti mümkün olduğu kadar, yani devletler diyelim kendi siyasetleri çerçevesinde mümkün olduğu kadar küreselleşmenin tahribatını tamir etmeye çalışıyorlar gibi bir şey söylemek mümkün.

Şimdi nasıl böyle oluyor? Niye böyle oluyor? Bence bu çok açık, yani bunu eskiden beri herkes anlatmaya çalışıyor ki, kapitalist mekanizmalar kendi başlarına kaldıkları takdirde toplumun sonunu getirirler. Yani toplumu o şekilde kutuplaştırır, o şekilde yoksullaştırır, o şekilde işsizleştirir ve toplumun üzerine o kadar çok risk yükler ki; toplumun ayakta kalması imkânsızlaşır. Bu tür bir yaklaşım en çok Karl Polanyı'nın anlatımına uygun bir yaklaşım. Fakat başka tür Marksist veya da Marksizan yaklaşımlar da aynı şeyi söylemektedirler tabii ki. Eğer toplumun bir şekilde idamesi söz konusuysa, toplumun bir şekilde korunması gerekir. Korunma toplumun kendi inisiyatifi ile yapılabilir tabii ki, insanlar kalkarlar siyaset yaparlar veya da sokaklara dökülürler. Ama çoğu zaman gördüğümüz şu: Devletin de inisiyatif aldığı oluyor ve devletin kendi meşruiyetini sağlama açısından birtakım girişimlerde bulunduğu, sözünü ettiğim tüm programları ayakta tuttuğunu görüyoruz. Buradan çıkacak olan bu neoliberal söylemin aslında bir söylem olarak kaldığı, ekonomiyi şekillendirmesine, ekonomiyi yeniden konumlandırmasına rağmen devletin bu tür müdahalelerini önleyemediği. Burada şöyle bir takım sorular sorulabilir: Küreselleşme madem ki bütün dünyayı tek bir ekonomi olarak algılıyor veya da tek bir ekonomi olarak tasavvur etmek istiyor, acaba küreselleşme çerçevesiyle yeni bir merci ortaya çıkabilir mi? Yani eskiden beri bildiğimiz ulus devletlerin sosyal politika girişimlerine alternatif bir küresel sosyal politika söz konusu olabilir mi? Burada sonuç, cevap

"hayır". Çünkü şimdiye kadar küreselleşmenin ortaya çıkardığı yönetim mekanizmaları, yönetim diyorum çünkü bir dünya hükümetinden söz etmeye imkân yok; dolayısıyla yönetim değil, yönetim mekanizmaları daha çok ekonomi ile ilgili.

Gördüğünüz gibi mesela şu anda Hong Kong'daki toplantıyı gerçekleştiren Dünya Ticaret Örgütü, ancak çok marjinal bir şekilde gelir dağılımını veya da kalkınma potansiyelini etkileyebilecek kararlar alabiliyor. Fakat esas olarak aldığı kararlar daha çok küreselleşmenin temelini inşaaya yönelik kararlar.

Bunun dışında başka ne yönetim kademeleri var dünyada? Çevreyle ilgili bazen akım kalan bazen başarılı olan birtakım girişimler söz konusu. Biliyorsunuz geçen hafta Montreal'de yine bununla ilgili bir toplantı vardı. Hukukla ilgili var, mesela Uluslararası Ceza Mahkemesi vesaire gibi. Bütün bunlar, fakat doğrudan benim sözünü ettiğim sosyal harcamaları, yani bir küresel anlamda toplumun korunması türü bir ajandayı, bir gündemi çok zaman ayakta tutabilecek şeyler değil. Yani küresel düzeyde bir sosyal politika mercii söz konusu değil. Dolayısıyla da bu iş ulusal devletlere kalmak durumunda. Şimdi tam tersine, aslında küresel düzeyde bu konularda en çok hassas olması beklenen merciler, kurumlar, yani mesela Dünya Bankası, ki biliyorsunuz Dünya Bankası'nın kurulma nedeni zaten yoksullukla mücadele, kalkınmayı sağlama vesaire gibi şeylerdir. Dünya Bankası 1980'lerde tam tersine bütün çabasını ve bütün söylemini küresel ekonomi olarak yerleşmesine harcadı ve bu ekonominin ortaya çıkarabileceği tahribatın tamiratına yönelik hiçbir şey söylemedi. Tabii IMF çok daha fazla o durumdaydı. Fakat Dünya Bankası 1980'lerden sonra 1990'da yayınladığı yoksulluğun giderilmesi, gelir dağılımı sorunları, bilmem sağlık sorunları vesaire gibi konulara eğilmeye başladı. IMF de son 10 yılda biraz daha söylemini o tam ortodoksi, tam neoliberalizmden koparıp, "daha fazla bir şekilde bu sistemin yerleşmesi için gerekli asgari düzeydeki tamirat nasıl yapılabilir?" gibi bir yaklaşım. Şimdi buradan çıkarak şunu söylemek istiyorum: Aslında refah devletinden söz ettim, refah devletinin yaptığı şeylerden veya da refah devletinin yapabileceği şeylerden. Çünkü rakam olarak yüksek rakam hâlâ devam ettiriyor. Fakat eskisine nazaran problemler çok daha fazla. Biraz değinmiştim; işsizlik, rekabet, esneklik, istihdamın yapısı vesaire bütün bunlar ekonominin kendi içinden gelen şeyler.

Bir de demografik gelişmeler var. Demografik

Çağlar Kayder

Dünya Bankası
1980'lerde
tam tersine
bütün çabasını
ve bütün
söylemini
küresel
ekonomi
olarak
yerleşmesine
harcadı
ve bu
ekonominin
ortaya
çıkardığı
tahribatın
tamiratına
yönelik hiçbir
şey söylemedi.

gelişmeler de çok önemli. Çünkü refah devletini çok zorlayan şeyler, en önemlisi biliyorsunuz demografik yapı içinde yaşı nüfusun artması, dolayısıyla da gerek emekli maaşlarının, gerek sağlık harcamalarının bu nedenden dolayı artması oluyor. Dolayısıyla refah devletinin bir krizinden söz etmek mümkün, yani burada çok kesin bir şekilde "refah devleti kötüdür, iyidir" demek istemiyorum. Refah devletinin krizinden söz etmek istiyorsak, bunun nedeni refah devletinin daralmış olması değil, refah devletinin harcamalar anlamında genişlemesi, fakat üzerine gilmeye mecbur olduğu problemlerin çok büyümesi.

Küreselleşme karşısında refah devletinin elinde her zaman iki ayrı silah olmuştur. Silahlardan bir tanesi düzenleme, denetleme ve de özellikle iş gücü piyasasındaki denetleme ve de özellikle de iş güvenliği olayı. Yani insanların çalıştığı zaman nasıl çalışacakları, ne kadar çalışabilecekleri, hangi koşullar altında çalışabilecekleri, hangi asgari ücretle çalışacakları, çalışmalarını bittikten sonra atıldıkları takdirde yani işleri bittiği zaman patronlar tarafından nasıl bir ceza ödeneceği, işe alındığı zaman nasıl bir sigorta yapılacağı vesaire bunlar bütün denetimle ilgili şeyler. Şimdi bu denetimle ilgili şeylerde epey bir taviz verildiğini görüyoruz. Eğer refah devletinin iki ayağı varsa, bir tanesi denetim, bir tanesi harcamalar diye düşünebilirsek, denetim ile ilgili çok büyük tavizler veriliyor ve bu verilen tavizler tam da küreselleşen ekonominin çalışmasına yönelik şeyler. Fakat dediğim gibi bununla beraber harcamaların yükselmesi söz konusu, fakat bunu da çok böyle mutlak olarak söylememek lazım. Çünkü her ülkede farklı durumlar görüyoruz. Fakat ülkelerin bu denetim, denetleme ve düzenleme, yani regülasyon çerçevesinde aldığı kararlara yönelik olarak aldığı kararlardan çıkarak birtakım neticeler de ortaya çıkıyor. Mesela Almanya'nın durumunu herhalde gözlüyorsunuz. Almanya'nın durumunda bu denetleme ve düzenleme mekanizmalarının devletin elinden çıkmaması için çok büyük bir mücadele sürdürülüyor, yani son seçimlerde ve ondan önce sürekli gündemde olan bir şey bu.

İşgücü piyasasının çok daha esnekleşmesinin gerektiğini söylüyor patronlar, kapitalistler, burjuvalar. Buna karşılık devlet ve devlet partileri, -ki sosyal demokratlar hakimdi son zamana kadar- onlar direniyorlar. Ama mesela ABD'ye, İngiltere'ye baktığınız zaman tam bir esnekleşme söz konusu. Hatta ABD'de asgari ücretin artık bir anlamı dahi kalmamış durumda. Dolayısıyla oralarda, yani ülkelerin

bazılarında daha Anglosakson, daha liberal bir tarihi olan ülkelere esneklik ve denetimden vazgeçme, yani regülasyondan vazgeçme çok daha fazla gündemde. Dolayısıyla her ülkede farklı diye bir şey söylemek mümkün. Fakat her ülkede biraz önce de söylediğim gibi harcamaların artması söz konusu.

Şimdiye kadar daha çok gelişmiş ülkelere söz ettim. Şimdi biraz daha bizim gibi ülkelere dönmek istiyorum. Genelde sosyal harcamalarla ulusal gelir arasında doğrusal bir ilişki var, yani daha zengin ülkelere sosyal harcamalar yüzde olarak daha yüksek oluyor. Biraz önce de söyledim, mesela AB ülkelerinde ortalama yüzde 27'den söz ediyoruz, oysa Türkiye'de bunun ancak yarısı. Bu neden? Çünkü bildiğimiz gibi bu formel refah rejimleri aslında modernleşmenin bir parçası, yani geleneksel refah mekanizmalarının, geleneksel miras mekanizmalarının diyelim, geleneksel süb-vansiyon mekanizmalarının erimesi, ortadan kalkması neticesinde daha formel mekanizmalar ortaya çıkıyor. Türkiye'yi düşünürseniz, Türkiye gibi çok ülke var tabii.

Refah rejiminin üçlü bir sac ayağı olduğunu düşünün. Bir yandan geleneksel birtakım mekanizmalar, kırsal mekanizmalar, örneğin şehre gelen insanların kırsal ilişkilerinin kaybolmaması, dolayısıyla sürekli bir güvence almanın vesaire gibi şeyler düşünülebilir. Bir yandan aile düşünülebilir. Aile her zaman çok önemlidir tabii ki, yani insanlar her zaman devletten bir şeyler beklemezler, kendi ailelerinden beklerler. Yaşlılara aileler bakar, çocuklara aileler bakar, iş kaybedilince ailenin yanına sığınabilir vesaire. Dolayısıyla gelişen ülkelere sosyal harcamaların yükselmesi, bu geleneksel mekanizmaların azalması anlamına geliyor, yani geleneksel mekanizmaların yerine devletten gelen daha formel mekanizmaların ikame edilmesi anlamına geliyor. Eğer artık kırsal ilişkisi insanın kesilmişse, yani köyden hiçbir alışverişi yoksa, aile de artık eskisi kadar güvenilir değilse, tabii ki karşısında bir tek devlet kalacak ve dolayısıyla devlete sığınmak mecburiyetinde kalacak, yani formel mekanizmaların önemi artmış olacak.

Türkiye'nin özelinde, tabii mesela yine kırsala bağlı olarak bir geçeköndü mekanizması var, ki Türkiye'nin üzerindeki yazımıyla bunun üzerinde çok durulmuştur. Biliyorsunuz geçeköndü bir anlamda bir servet aktarımı haline dönüşmüştür. Çünkü kendisine ait olmayan veyahut Hazinesin olan veyahut da mülkiyeti belirsiz olan bir toprak üzerinde yapılan bir konut, bir müddet sonra çok para etmiştir. Dolayısıyla böyle bir servet yaratılışı ile gelir

Çağlar Kayder

Eğer refah devletinin iki ayağı varsa, bir tanesi denetim, bir tanesi harcamalar diye düşünebilirsek, denetim ile ilgili çok büyük tavizler veriliyor ve bu verilen tavizler tam da küreselleşen ekonominin çalışmasına yönelik şeyler.

dağılımını düzelteren ve de popülist bir tedbir olarak düşünülebilir. Bakın, Türkiye özelinde baktığımız zaman gecekondular hiç olmazsa İstanbul'da gecekondular mekanizması bitti. İşgal edecek toprak yok, tam tersine gecekondular yıkılıyor, vesaire. Bununla beraber aile olayı da artık eskisi kadar güçlü değil. Şehirlerdeki ailelerin herhalde çok çok büyük bir kısmı belki yüzde 90'ından fazlası çekirdek aile. Geniş aile artık kendisinden beklenen veyahut da akrabalar kendilerinden beklenen işlevleri pek fazla yerine getiremiyorlar. Bunu İstanbul'da yaptığımız bir araştırmada çok açık şekilde çıkardık. Yoksulluk sonucunda artık insanlar bu geleneksel mekanizmalardan pek fazla medet umamıyorlar. Gene az gelişmiş ülkelerin refah devleti şekline dönersem, refah rejimi içinde dediğim gibi bu geleneksel mekanizmalar var, kırsal, aile vesaire gibi.

Formel refah devletinin az gelişmiş ülkelerde nasıl şekillendiğine biraz bakmak gerekir. Çünkü formel devlet az gelişmiş ülkelerde, ki Türkiye buna çok iyi örnek. Çünkü Türkiye'ye benzer çok ülke var. İlk önce gayet korporatist bir şekilde sadece devletin özellikle ayrıcalık verdiği kesimlere yönelik olarak gelişmiş. Yani eğer Türkiye'de baktığınız takdirde 1950'lerden önce Türkiye'de devletin sosyal koruma mekanizması altında olan, şemsiyesi altında olan sadece devlet memurları var. Ondan sonra biliyorsunuz sosyal sigortalar kuruluyor. Fakat sosyal sigortalar da Türkiye'deki tüm çalışanlara oranla çok ufak bir gruba içine alıyor. Bakın, şu anda dahi Türkiye'de sosyal sigortalar tarım harici nüfusun sadece yüzde 40'ını ilana içine alıyor, ki buna Bağ-Kur'da dahil. Demek ki Türkiye gibi bir ülkede refah devletinin ortaya çıkışı, yani formel mekanizmalar çok korporatist bir şekilde ve de devletin kendisine ayrıcalık tanıdığı kesimler vasıtasıyla olur. Önce memurlar, sonra ayrıcalıklı ve de avantajlı işçiler, yani bir nevi bir işçi aristokrasisi. Tüm çalışanları düşündüğünüz takdirde tarımdaki insanlar ve de enformel çalışanlar ve de hiç çalışmayanlar, tüm bunları düşündüğünüz takdirde refah devletinin kapsamının ne kadar ufak olduğu hemen anlaşılır.

Dolayısıyla devletin yaptığı refah devleti uygulamaları, tam tersi bir netice verebilir. Zaten işi olan, zaten ayrıcalıklı olan ve zaten muhtemelen gelirleri yüksek olan bir gruba, memurlara ve işçi aristokrasisini diyelim, devlet emeklilik maaşı veriyor, sağlık koruması veriyor, fakat diğer kimseye hiçbir şey vermiyor. Uzun müddet Türkiye'deki devlet refah rejimi bu şekilde gelişti. Dolayısıyla şu anda olan biten olayın bir de o bağlamda anlaşılması gerekir.

Yani korporatist ve de ayrıcalıklı bir kesimin üzerine giden bir refah politikasından çok daha fazla vatandaşa yönelik bir refah politikasının ortaya çıkması.

Dediğim gibi, bu sadece Türkiye'de değil, bütün dünyadaki az gelişmiş ülkelerde şu anda gözlenebilen bir şey, yani vatandaşlık bazında, mesela evrensel sağlık sigortasının ortaya çıkması, mesela yoksulluk yardımlarının ortaya çıkması, mesela sosyal yardımın çok daha kurala bağlanıp bir hak olarak telakki edilmeye başlanması. Türkiye'de buna benzer birtakım örnekler, yaşlılık maaşının 2022 sayılı Kanunla ilgili yaşlılık maaşının bayağı önem kazanması olarak düşünebiliriz. Şu anda biliyorsunuz Sağlık Reformu Tasarısı var. Maaş demeyelim, ama özörlülere yönelik bir aylık ödemenin bir hak olarak ortaya çıkmasını yine kanuna bağlı olarak ve de şu son zamanlardaki Sosyal Riski Azaltma Projesinin aşağı yukarı Gayri Safi Milli Hasılanın yüzde 0.6'sı kadar bir paranın sadece sosyal yardım olarak verilmesi. Bunlarla beraber tabii kurulan birtakım dayanışma fonu vesaire şeyler var.

Demek istediğim şu: Türkiye gibi bir az gelişmiş ülkede ve ülkeye benzer örneklerde gidışat eskiden daha korporatist olan ve daha çok geleneksel mekanizmalara bağlı olan refah rejiminden daha fazla devletin üstlendiği, fakat vatandaşlığa bağlı olan, yani evrensel bir kapsamı olan bir refah rejimine doğru gitmek, şu anda gözüküyor. Tabii bu şimdiye kadar, yani son 20 yılda, 1980 ile 2000 arasında Türkiye'deki gelir dağılımını yerinde tutabildi. Hatta Türkiye'de Gini katsayısı az bir miktar azaldı, yani nokta 43'lerden, nokta 41'lere geldi. Bu rakamlar doğru mudur, değil midir bilmiyorum. Daha önce anlatılan anekdota göre bu rakamı kim ne isterse o şekilde çıkıyor belki de, fakat ortada çok fazla bozulma olmadığını görmemiz mümkün. Evet, eğer maksat hakikaten en yoksulların bir şekilde daha iyi duruma getirilmesi, en çok riske hassas olan grupların biraz daha sağlamlaştırılması ve de en büyük risklerin hastalık gibi gidebilmesi ise şu andaki sosyal devletin yapmaya çalıştığı, yani şu an Türkiye'de değil, genelde yapmaya çalıştığı daha böyle istihdama yönelik mekanizmalardan vatandaşa yönelik mekanizmalara geçme babında bence bunlar müspet şeyler. Teşekkür ederim.

• **İmren Aykut-** Keyder Hocamıza teşekkür ediyoruz açıklamalarından dolayı. Şimdi Sayın Atilla Yayla'ya söz veriyorum.

• **Atilla Yayla-** Teşekkür ediyorum. Cemiyete bu nazik davetinden dolayı teşekkür

Çağlar Kayder

Türkiye gibi
bir ülkede
refah devletinin
ortaya çıkışı,
yani formel
mekanizmalar
çok korporatist
bir şekilde
ve de devletin
kendisine
ayrıcalık
tanıdığı
kesimler
vasıtasıyla
olur.

ediyorum.

Ben daha ziyade tarihi bir perspektif çizip günümüze gelmeye çalışacağım. Çünkü meseleleri 10 yıl, 20 yıl gibi kısa vadelerden tartışmak bazen esasın gözden kaçmasına sebep oluyor. Malum üçüncü milenyumla girdik. Milenyumlar insanlık hayatında önemli şeyler ifade etmektedir. Aynı zamanda 21. yüzyıla girdik. Bu bakımdan şanslı insanlarız, yani hem ikinci milenyum, hem üçüncü milenyumun insanlarıyız, hem 20. yüzyıl, hem 21. yüzyıl insanlarıyız. Konumuz fakirlik. Fakirlik son 10-20 senede problem olmuş değil; fakirlik insanlık tarihi boyunca varolan bir şey.

Benim yapmak istediğim şey, dünyanın 2000 yıl içinde fakirlikten nereden nereye geldiği ve bu gelişin hangi faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığı; buna dayanak da gelecekte fakirlikle mücadelenin nasıl olması gerektiği ve IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların fakirlikle mücadelede pozitif bir rolünün olup olamayacağı. Interaktif konuşmaları severim. O yüzden zaman zaman ben de size bazı sorular yönelteyim istiyorum siz bana yöneltilmeden önce. Özellikle benim gibi genç olan ve gelecekle ilgili hayalleri olan arkadaşlarıma sorular sorarak devam etmek istiyorum.

Kendi hayat tecrübenize, bilginize dayanarak, mesela kız arkadaşlara sorsaydım, bugünkü hayatlarını yaşamak yerine, mesela 18. yüzyılda kraliçe olmayı tercih ederler miydi acaba? Eden var mı? Demek ki sizin beyaz atlı prensleriniz bu dünyada olduğu için geçmişe dönmek istemiyorsunuz. Peki erkek öğrencilere sorayım, kral olmak ister miydiniz? Mesela Fatih, Kanuni olmak ister miydiniz? Bu da ilginç. Ama zaman zaman tarihi filmleri seyrettiğinizde kralların ve kraliçelerin hayatlarının ne kadar cazip bir şekilde yansıtıldığını görürsünüz. Acaba bugünün gariban bir öğrencisi, bir öğrenci yurdunda kalan gariban bir öğrencisi, mesela Fatih Sultan Mehmet'le karşılaştırıldığında nasıl bir hayat yaşamaktadır? Hiç merak ettiniz mi? Eminim merak etmişsinizdir, ama sistematik olarak düşünmüş veya araştırmış olamayabilirsiniz. Bereket versin, bu işi bizim için yapan iktisat tarihçileri var. Bunlardan birisinin çalışmasına dayanarak ben size 1290'lı yıllardan bir hayat portresi sunmak istiyorum.

1293'te hayata veda eden Regina Adlabbe adlı bir İngiliz çiftçi bu. Bu zat öldüğünde geriye bir miras bırakıyor. Mirasında şunlar var: 1 inek, 1 dana, 2 koyun, 3 kuzu, 3 tane tavuk, 45 kilo kadar buğday, 200 kilo civarında arpa, sığırları için, davarları için yaklaşık 300 kilo ot, saman, 200 kilo kadar karışık hububat, elbise olarak bir omuzlu başlık, bir ceket, bir cüppe,

Atilla Yayla

-ki bunları hiç kimse giymeye herhalde teşebbüs etmezdi- bir yastık, 1 kilim, 2 çarşaf, 1 üç ayak. Regina Adlabbe 1293'te ölüyor. İktisat tarihçileri enflasyondan arındırarak onun mal varlığının matematiksel ifadesini ortaya çıkartmışlar. Mal varlığı 1.485 dolar civarında bugünkü fiyatlarla. Orta halli bir çiftçi İngiltere'de. Peki, bugün Anglosakson dünyasında orta halli bir çiftçinin çiftliğinin değeri ne kadar acaba? Tahmin edebilir misiniz? Bir iki tahmin alabilir miyim salondan? 350 000 dolar. 1293'ten bugüne yaklaşık 7 asır içerisinde 350 000 dolara çıkmış; bu muhteşem bir artış. Bu konularla uğraşan herkes biliyor ki, hayat şartlarını tahlil ederken, hayat şartlarının ne kadar iyi veya kötü olduğunu anlamaya çalışırken, değişik göstergelere bakarız. Bunlardan birisi ortalama ömürdür.

Regina Adlabbe'nin zamanında ortalama ömür 30 sene. Adlabbe şanslılardan birisi 40 sene yaşamış. O zamanlar 50 sene yaşayanlara, "Tanrının kutsadığı kişiler" olarak bakılıyor. Çocukları olan, çocuk filmine gidenler bilir, The Flintstones filminin ikincisinde, bir panayı gibi yerde adam bağıır. "Gelin, mucizeyi görün 50 yaşında adam" der. Aynen çocukluğumuzda kasabalara gelen, festivallerde yılan başlı insanları seyretmemiz gibi, yahut da yılan gövdeli insanları seyretmemiz gibi. Nüfus artıyor mu dersiniz o yıllarda? Bugün nüfus artışından şikâyetçiyiz. Hayır, nüfus artmıyor. Nüfus ancak 427 senede bir ikiye katlanıyor. Bugün nüfus artışının bir felaket olduğuyla ilgili konuşmalar yapılıyor, yazılar yazıyorlar, ama nüfusun artmaması da çok büyük felakettir. Bunun ne anlama geldiğini söyleyeyim.

Bugün nüfus artışının bir felaket olduğuyla ilgili konuşmalar yapılıyor, yazılar yazıyorlar, ama nüfusun artmaması da çok büyük felakettir.

Bugün kural; babaların çocuklarını, babaların annelerin çocuklarını görmesi midir, çocukların anne babayı mı görmesidir? Hepimiz biliyoruz ki kural, çocukların anne babayı görmesidir. Kazaen çocuklar öldüğünde çok üzüldük ve o allelerin felaket acı yaşadığını biliriz. Hiçbirimiz böyle bir şeyin başımıza gelmesini istemeyiz. Ama Labbe zamanında ondan 100 yıl sonra, 200 yıl sonra, 300 yıl sonra, 400 yıl sonra kural, babaların annelerin çocukları görmesidir. İnsanlığın nüfusu artmamaktadır. Çünkü sağlık şartları o kadar kötüdür ki, çoğu zaman kadınlar ölü doğum yapmakta veya hayata veda etmektedir. Labbe şanslılardan birisi. İki evlilik yapmış, 8 çocuğu olmuş, 2'si ergenlik çağına kadar yaşamış. Tabii bunları konuştuğumuz zaman geleneksel olarak kafamızda zengin, fakir ayrımı işlemeye başlar ve deriz ki, "fakirler böyle yaşamış olabilir" Gerçi Labbe, dönemi şartları içinde fakir değil, orta halli biri. Ama zenginler mutlaka iyi yaşamıştır. Bizim filmlerde gördüğümüz o muhteşem şatolarda yaşayan, muhteşem kıyafetlerin içindeki güzel kadınlar, etrafına buyruk yağdıran kral ve etrafındaki hizmetçileri. Acaba hayat böyle miydi? Hayır, o filmlerin büyük bir bölümü yanıltıcıdır, hayaldir. Aynen çevre konusunda Chiff Seattle'a attığımız "toprağa tükürsen kendine tükürürsün" hikayesi gibi bir senaryodur bunlar.

Söyle yapsam: Şimdi belki olur. Tarihi filmlerden şatolardan, kalelerden bahsediyordum. Bu şatoların neden nehir kenarlarında yapıldığını hiç merak ettiniz mi? Gerçi Avrupa sulak bir bölge. Hemen hemen her şehrin içinden bir nehir geçmektedir. Bugün buralar eğlence yerleri olarak da kullanılmaktadır, ama tarihe baktığımız zaman şatoların nehir kenarlarına yapılma sebeplerinden birisi, insanların dışkılarından kurtulmaktır. Çünkü tarihin büyük bir bölümü boyunca insan dışkısı, insanın başının belası olmuştur. O şatolarda kovalarda toplanan pislikler nehirlerle aktarılmıştır. İngiltere gibi medeniyetin beşiği olduğu söylenen bir ülkede bile ihtiyaca cevap verebilecek bir kanalizasyon tesisatının yapılma tarihi 1848'dir. Pekli, zenginler nasıl yaşıyordu? Çok farklı yaşamıyorlardı. Yemek düzenleri belki biraz daha iyiydi. Ama İngiliz Kraliçesi Ann 18 defa hamile kaldı, 5 defa canlı doğum yaptı, hiçbir çocuğu ergenlik çağına göremedi. Hayat şartları kötü olduğu zaman fakir de vuruyor, zengini de vuruyor. Ulaşım imkânları nasıldı? Biz Marco Polo gibi, Evliya Çelebi gibi insanların hikayelerini okuduğumuz zaman büyüleniriz ve insanların mobil olduğunu zannederiz. Hayır, kural insanın doğduğu yerde ölmesiydi. İş

kapasiteniz akşama dönebileceğiniz menzille gidip, akşama eve dönebileceğiniz menzille sınırlıydı.

Yine İngiltere'den örnek verelim, Londra - Edinburg arası iyi atların koşulduğu arabalarla günde 18 saat araba sürmek şartıyla 2 günde alınırdı. Bugün Londra'da bir öğrenci, otobüse bindiğinde 8 saat için klimalı otobüslerle bu mesafeyi alabilir. Bununla ilgili pek çok şey söylenebilir, ama ben size derli toplu bir istatistik verirsem, manzara daha iyi anlaşılabilir diye düşünüyorum. İktisat tarihçileri, 21. yüzyıla girerken "20. yüzyılda ne değişti?" konusunda 25 ana değişken belirleyip, araştırmışlar. Tabii ki sağlam istatistikî bilgilerin olduğu yerler hakkında konuşmak zorundayız. Türkiye ile ilgili mesela bu konuda konuşmamız zor. 19. yüzyıl, 20. yüzyıl karşılaştırması yapmak zor. Size vereceğim veriler Amerika Birleşik Devletleri'nden iki dönemi ifade ediyor.

Birinci dönem, aksi belirtilmedikçe 1900-1920 dönemi; lütfen bunu aklınızda tutun. İkinci dönem, 1995-98 dönemi. Birinci dönemde ortalama ömür 47 yıl. İkinci dönemde ortalama ömür 77 yıl, yani neredeyse ikiye katlanmış. Çocuk ölümü, birinci dönemde her bir canlı doğumda 100, ikinci dönemde 7. bulaşıcı hastalıklardan ölüm her 10 000 kişide birinci dönemde 700, ikincisinde 50. Bu birinciyi ikinciyi kaldırayım biraz tasarruf için, iki rakam söyleyince anlaşılacak. Kalp hastalığı; bu çok ilginç. Çünkü bugün, belki biraz da doktorların propaganda yapmasıyla mesleki gelirlerini artırmak için. "Kalp hastalığı çağın felaketidir, öldük bittik" diye şikâyet ediyoruz, ama kalp hastalıklarının da azaldığını görüyoruz. ABD'de 1950'de her 100 000 kişiden 307 kişi ölürken, bugün 126'ya düşmüş rakam. Kişi başına Gayri Safi Milli Hâsıla 98 fiyatlarıyla birinci dönem ABD'de 4 800 dolar, bugün bizim yakaladığımızı iddia ettiğimiz o rakam, şimdi 32 000 dolar civarında.

Bununla ilgili pek çok veri verebilirim, ama Türkiye gibi ABD kadar zengin olmayan bir ülkede yaşayan insanlar olarak bile bir nesilden öbürüne geçtiğimizde hayat şartlarındaki iyileşmenin zannediyorum farkındayızdır. Bu tartışılmaz bir gerçek. Tartışılmaz gerçek şu: İnsanların ikinci milenyumdaki hayat şartları kesinlikle birinci milenyumdakinden daha iyidir. İkinci milenyumdaki hayat şartları iyileşmesinin de büyük bölümü 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda ortaya çıkan iyileşmeleri üst üste koyun, tarihin diğer dönemleriyle karşılaştırmak, karşılaştırmazsanız, arada o kadar büyük fark vardır. Önu ünlü iktisatçı Deepak Lal'in kavramlaştırmasıyla şöyle açıklayabiliriz: İktisadi

Atilla Yayla

Tartışılmaz gerçek şu:
İnsanların ikinci milenyumdaki hayat şartları kesinlikle birinci milenyumdakinden daha iyidir.
İkinci milenyumdaki hayat şartları iyileşmesinin de büyük bölümü 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

büyümeyi yaygın büyüme ve yoğun büyüme diye adlandırsak, tarihin bir çok döneminde yaygın büyümeye rastlanmıştır.

Yaygın büyüme şudur; Bir nüfusu az oranda artmasına rağmen aynı hayat seviyesinde tutabilmek. Mesela 10 milyon ülkede kişi başına gelir 1 000 dolar iken, nüfusu 11 milyona çıkıyor, ama kişi başına gelir 900 dolar, 1050 dolar, 1100 dolar. Bu yaygın büyümedir, yoğun büyüme ise nüfusun katlanmasına karşılık gelirin de katlanmasıdır. Bir çeşit geometrik dizi gibi. Nüfus 15 milyona çıkıyor, gelir 3 000'e, 20 milyona çıkıyor, gelir 15 000 dolara çıkıyor; bu yoğun büyümedir. Tarihin değişik dönemlerinde, değişik yerlerinde yoğun bir büyüme vardır. Hint medeniyetinde, Çin medeniyetinde, İslam medeniyetinde yoğun büyüme dönemleri olmuştur. Ama insanlık tarihinin kaydettiği en uzun, en baskın yoğun büyüme Endüstri Devrimi'nden beri Batı Avrupa'da olmaktadır. Peki, nasıl olmuştur da bu büyüme gerçekleşmiştir? Bir soru bu.

İkinci soru, neden bu büyümü mesela Hindistan'da değil, mesela Türkiye'de değil, Batı Avrupa'da olmuştur? Bununla ilgili değişik teoriler var. Bunlardan birisi hepimizin bildiği Weber'in teorisidir. Max Weber'e göre Protestan ahlakıyla kapitalizm arasında bir ilişki vardır. Protestan ahlakı kapitalizmin doğmasını sağlamıştır ve kapitalizm bu iktisadi gelişmeyi sağlamıştır. Şüphesiz, bu görüşte bir doğruluk payı var. Max Weber bildiğiniz gibi bin yılın en büyük bilim adamı. Bazılarına göre Karl Marks bilim adamı, ama bana göre Max Weber daha önemli insan. Fakat bu tez, tam açıklayıcı değil, aynen Karl Marks'ın Batı Avrupa'daki gözlemlerini bütün dünyaya yaygınlaştırma hatasına düşmesi gibi, Weber'i takip edenler de bunun bütün dünyaya yaygınlaştırma hatasına düşmüşlerdir. İki bakımdan bu tez yalanlanabilir, yanlışlanabilir. Birincisi, ampirik verilerdir. Dünyanın Protestan olmayan kesimlerinin de iktisadi bakımdan geliştiğini biliyoruz. Modern kapitalizmin ilk doğduğu yer Kuzey İtalya şehir devletleridir ve Katoliktir. Almanya'nın Katolik bölgeleri de keza gelişmiştir.

İkinci tez, teoriktir, tersi de iddia edilebilir. "Protestan ahlakı kapitalizmi yaratmamıştır. Kapitalizm Protestan ahlakını yaratmıştır" denebilir. Ben şahsen bu görüşe daha meyilliyim. Türkiye'de ise sağcı ve solcu kollektivistlerin çok sevdiği sadece Türkiye'de değil, aynı zamanda batı mahfillerinde de dile getirilen bir tez vardır. Bu teze göre batı, dünyanın geri kalan kısımlarını sömürmüş ve bu sayede zengin olmuştur. Bu tezin aynı zamanda psikolojik rahatlatıcılığı da var, yani

sorumlulukları başkalarına yıkmak gibi. Bu tezin de açıklayıcılığı zayıf. Ciddi iktisat tarihçilerine göre batının zenginliğinde sömürgeciliğin payının yüzde 10'u geçmesi mümkün değildir. Bu sömürgeciliği aklamamızı gerektirmez, ama gerçekçi bir tespit yapmak istiyorsak, bunun böyle olduğunu görmek mecburiyetindeyiz. Keza, sömürgecilikle ilgili ampirik veriler de bu klasik tezi yalanlayabilmektedir. Klasik anlamda sömürgeci olmayan, ama gelişen dünya parçaları olduğu gibi, sömürgecilik başladığında zaten batı sömürülen yerlerden üstündür. Bir örnek vereyim, çocukların da hoşuna gittiği için. Neden Kızılderili kabileleri, Siyular, Apaçiler, Cheff Seattle'ın adamları kayıklarına binip okyanusu geçmediler, İngiltere'yi ve Hollanda'yı işgal etmediler de tersi oldu? Çünkü onların Atlantik Okyanusu'nu aşabilecek deniz araçları yoktu, seyrüsefer bilgileri yoktu, gıda depolama bilgileri, becerileri yoktu. Bunu yapamazlardı. Batı zaten üstündü sömürgeciliğe başladığında.

Klasik bir tez, doğal kaynaklar tezidir. Doğal kaynaklar çoksa ülke zengin olur. Külliyen yanlış bir tezdür. Doğal kaynaklar özellikle hukukun hakimiyetinin ve liberal demokrasinin oturmadığı ülkelerde yolsuzluğun ve istismarın aracı olmaktadır, başa bela olmaktadır; Arap ülkeleri bunun en güzel örneğidir. Doğal kaynaklar sağlam, doğru bir iktisadi sistem içerisinde kullanıldığında zenginlik yaratır, öbür türlü sığısı yozlaşma yaratır. Ayrıca mesela Azerbaycan'la İsviçre'yi karşılaştırırsanız, birbirine yakın ülkeler nüfus bakımından, toprak bakımından. İsviçre'de hiçbir şey yoktur, ama çok zengin ülkedir. Azerbaycan'ın her şeyi vardır, ama fakir bir ülkedir.

Bir diğer klasik tez, bilim ile iktisadi gelişme arasında bir ilişki olduğu tezidir. Bu tez de çok zayıf bir tezdür. Bir defa bilim ile teknolojik gelişme arasındaki ilişki 20. yüzyıla kadar çok kopuk kalmıştır. Aradaki boşluk ancak 20. yüzyılda kapanmaya başlamıştır. Hayatımızda yer alan birçok büyük buluş, tesadüfen iş hayatında çalışan kişiler tarafından, ustalar tarafından filan ortaya çıkarılmıştır. Mesela konserveyi bulan kişi öyle. Bununla ilgili pek çok örnekler verilebilir.

Peki, nasıl oldu da gelişme ortaya çıktı? Benim formülüm, kendisinden etkilendiğim iktisat tarihçilerinin formülünü benimsiyorum; özgürlük. Özgürlük, iktisadi gelişmenin dinamiğidir. Özgür toplumlar gelişmekte, özgür olmayan toplumlar gelişmemektedir. Şüphesiz özgürlük siyaset felsefesinde çok tartışılan bir kavram, ama burada özgürlüğün iki ayağının olduğunu söyleyebilirim.

Atilla Yayla

Doğal kaynaklar özellikle hukukun hakimiyetinin ve liberal demokrasinin oturmadığı ülkelerde yolsuzluğun ve istismarın aracı olmaktadır, başa bela olmaktadır; Arap ülkeleri bunun en güzel örneğidir.

hayatmaksimumda

maximum

HAYATTA
HIÇBİR ŞEYİN
GARANTİSİ YOK.

AMA,
SİGORTASI
VAR
Tam 70 yıldır.

Sağlık | Konut | Kasko | İş yeri | Mühendislik | Nakliyat

www.ankarasigorta.com.tr

Birincisi, hukuki siyasi ayaktır. İkincisi iktisadi ayaktır. Hukuki siyasi ayakta siyasi ademi merkezileştirilmiştir. Bir ülke merkezileştirilince, merkezî otoritenin gücü artıkça, o ülkede özgürlükler geriye gitmektedir. Bu açıdan bakıldığında federal sistemler üniter sistemlerden daha üstündür, konfederal sistemler federal sistemlerden üstündür, devletin sistemleri bunların hepsinden daha üstündür. Keza bürokratik tahakkümlü olmaması demektir. Doğu toplumları bürokrasi teorisini Weber'in geliştirmesine rağmen, çok erken tarihlerde bürokratik cihazlar geliştirmişler ve bu toplumlar üzerinde tahakküm yaratmışlar. Bunun çok tipik bir örneği Çin'dir.

Diğer bir ayağı, diğer bir unsuru siyasi-hukuki ayak, hukukun hakimiyetidir tabii ki. İktisadi hayatta neler var? Tabii ki özel mülkiyet var. Özel mülkiyetin olmadığı bir ülkenin medeni bir ülke olması mümkün değil, iktisadi bakımdan gelişmesi de mümkün değildir. Özel mülkiyet derken, özel mülkiyetin de facto olarak varolmasını kastetmiyorum. Özel mülkiyet, her toplumdaki, mesela özel mülkiyeti ilga ettiğini zanneden Sovyetler Birliğinde bile de facto olarak vardır. Çünkü de facto olarak özel mülkiyet olmazsa, insan yaşamaz. Burada kastettiğim şey, hukuki tanıma altına alınmış olarak özel mülkiyetin varolmasıdır. Batı bunu dünyanın diğer kısımlarından daha önce yapmıştır. Serbest mübadeleye dayanan ekonomiler; buna piyasa ekonomisi de diyebilirsiniz veya piyasa ekonomisiyle aynı anlamda kapitalizm de diyebilirsiniz. Bunlar zenginliği ortaya çıkartmış ve fakirliği geriletmiştir. Dolayısıyla dünyada fakirlikle mücadele etmenin yolu piyasa ekonomisini yaygınlaştırmaktan geçmektedir. Bereket versin, dünya global bir köy olmaya yeni başlamamıştır, eskiden beridir dünya toplumları iletişim ve etkileşim halindedir.

Dünyanın değişik yerlerinde ortaya çıkan iyilikler bizim hayatımıza yansımaktadır. Bu bizi hem tarihi bakımından avantajlı bir konuma koymaktadır, hem de hayatımız rahatlatmaktadır. Çocuklar haklı olarak Fatih olmak istemediler. Çünkü Fatih Sultan Mehmet başı ağrıdığına bir aspirin içemezdi. Gücü yetmez miydi bir aspirin almaya? Elbette yeterdi, ama aspirin diye bir şey yoktu. Dolayısıyla biz Fatih'ten çok daha şanslıyız. Peki, aspirini biz mi icat ettik? Hayır, biz icat etmedik, ama 500 000 lira verip aspirin alabiliyoruz, dolayısıyla başımızın ağrısını geçirebiliyoruz. Bu ne muhteşem bir şeydir, düşünün.

Piyasa ekonomisi aynı zamanda bir gelir dağılımını kendi içinde gerçekleştirmektedir.

Bundan rahatsız olan, bunu sevmeyen filozoflar veya toplum kesimleri, bir başka adalet kategorisi geliştirmeye çalışmışlardır. Bunun adına genelde "sosyal adalet" denilmiştir. Sosyal adalet teorisi anlamsızdır, muğlaktır, kaypaktır ve son derece zararlıdır insanlık için. Bir ülke için bile sosyal adaletin ne olduğu belirsiz ve zararlı iken, acaba bu kavramı uluslararası arenaya taşıyıp, bir uluslararası sosyal adaletten veya global adaletten bahsedebilir miyiz? Bahsedilebileceğini söyleyen filozoflar var. Doğrusunu söylemek gerekirse bu bana pek mantıksız geliyor. Bir global adaletten bahsedemeyiz. Bunun ayrıntısına şimdi girmek istemiyorum, belki ikinci kısımda gireriz.

Zengin ülkelerin fakir ülkelere karşı adalet çerçevesinde bir yükümlülüğü de yoktur. Zengin ülkelerden fakir ülkelere aktarılan kaynakları da adaletin bir gereği olarak değil, -tırnak içerisinde kullanmak şartıyla- bir çeşit hayırseverliğin bir yansıması olarak görmek mümkündür. Bunun ne gibi sonuçlar verdiği de ayrı bir tartışma konusudur.

Peki, IMF gibi, Dünya Bankası gibi kuruluşlar fakirlikle mücadelede -fakirlikle mücadele diyorum, gelir dağılımını düzeltmek gibi bir şey söylemiyorum. Çünkü o ayrıca büyük tartışmaları getirir- faydalı olabilirler mi? Bana göre olamaz. IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar zararlı kuruluşlardır. Bunların mutlaka tasfiye edilmesi gerekir. Birkaç şey söyleyebilirim. Bir defa IMF, uluslararası kredi sisteminde bir merkezileşmeyi temsil etmektedir. Hayatın her alanında merkezileşme kötüdür, ademi merkezileşme teşvik edilmelidir.

İkincisi, IMF gibi kuruluşlar siyasi manipülasyona açıktır. Yani ABD'nin manipülasyonuna açıktır ve çoğu zaman politik amaçlarla kullanılabilir. Bu IMF'nin her yaptığına, her dediğine yanlış olduğunu göstermez, ama IMF'nin temelindeki bir yanlışlığa işaret eder.

Üçüncüsü, IMF'nin başlıca endişesi, ülkelerin durumunu düzeltmekten ziyade, borç vermiş kimselerin borçlarını geri almasına kanaat etmektir. Bunda da belki ayıplanacak bir şey yok, ama ülkelerin ihtiyacı olan şeyler başka şeylerdir. Bir diğer şey, Dünya Bankası'nı da aynı kategoriye koymak mümkün. IMF, kamu başarısızlıklarını ödüllendirmektedir. Ülkelerin hayatlarının dersini alıp, gerekli şeyleri yapmalarını engellemektedir. Bu bakımdan da IMF dünyaya zararlıdır. Bu kuruluşlara dünyanın ihtiyacı yoktur. Dünyanın ihtiyacı devletlerin geriletilmesi, devletlerin azaltılması, piyasa

Atilla Yayla

IMF gibi
kuruluşlar
siyasi
manipülasyona
açıktır,
Yani ABD'nin
manipülasyonuna
açıktır ve çoğu
zaman politik
amaçlarla
kullanıla-
bilmektedir.

mekanizmalarının daha çok dünyada hâkim kılınmasıdır. Bu, fakirliğin mutlak anlamda çözümünde çok yararlı olacaktır, ama nispi anlamda fakirlik bizimle beraber kalıcıdır. Hepimiz mezara gidene kadar, insanlık tarihi sona erene kadar nispi fakirliği yanımızda taşıyacağız. Çok teşekkür ediyorum.

• **İmren Aykut-** Efendim, Sayın Hocamıza renkli, dinamik konuşması için teşekkür ediyoruz. Şimdi Sayın Meryem Koray'a sözü veriyorum.

• **Meryem Koray-** Şimdi öyle bir durumdayım ki, bir yerde tabii ki kendime göre bir sistematik yaptım "ne anlatacağım?" diye, ama Atilla Bey beni çok kıskırttı. İster istemez ben ona cevaplarla başlayacağım. Çünkü bunların karşısında bir şeyler söylemeden durmam mümkün değil. Birkaç şey çok önemli.

Evet, Amerika Birleşik Devletleri gelişmişlik açısından 1900'lerin başlarına göre, 1990'larda vesaire yani bir 70-80 yılda gelişmişlik göstergesi gösteriyor. Ama şunu da gösteriyor: Bakın, finans ve ekonomi çevrelerinin dergisi Forbes, ABD ekonomisine yön veren 500 şirketin CEO'sunun 2004 yılındaki gelirlerini hesapladı. Buna göre CEO'ların gelirlerinin geçen yıl yüzde 8 arttığı, yani toplam olarak aldığı prim hisse senedi toplam miktarı 2002'de 3.1 milyar dolar iken, 2003'de 3.3 milyar dolara ulaştı. Ne güzel bir zenginlik. Öte yandan yine ABD'de Ocak 2001'den beri işsizler ordusuna 3 milyon ABD'li katıldı. Geçen yıl 1.7 milyon Amerikalının daha katılmasıyla yoksulluk sınırının altında yaşayanların sayısı 34.6 milyona ulaştı. Bu yaklaşık 280 milyon nüfusun 1/8'i, üstelik 13 milyondan fazlası çocuk. Aslında ABD, sanayileşmiş ülkeler arasında en kötü çocuk yoksulluğu ve yaşam beklentisine sahip bir ülke. 31 milyon ABD'li de gıda belirsizliği içinde. Şimdi gelişmiş krallarının hiçbir şeye sahip olmaması, kraliçelerinin bugün en fakir yurttaşın bile ona göre zengin sayılması, yani bugün için nasıl bir kıstas olarak alınabilir? Bu gelişmenin getirdiği doğal, normal bir set. Önemli olan, bizim evet bugün burada düşünebildiğimiz, bu gelişmenin ne kadar insana, ne kadar kişiye bir değer yaratırken, ne kadar çok insan için de kayıp anlamına geldiği.

Yine bir fikir vermek üzere, dünyada her gün 35 000 çocuk kızamık, çiçek, kuş gribi gibi tedavi edilebilir hastalıklar nedeniyle ölmektedir, yani yalnızca 2 günde Vietnam Savaşı'nda ölen tüm Amerikalılardan -ki 58 000 hepsi- daha fazla çocuk ölüme gitmektedir. Bunlar gelişmenin neresine konulabilir? Onu da düşünmek gerekiyor.

Meryem Koray

Meryem Koray

Bizim burada meselemiz, bu zenginliğin nasıl dağıtılması olabilir. Dolayısıyla adalet gibi bir ilkeye, kavrama ihtiyacımız var.

Öte yandan Türkiye için vermeyeceğim, dünyadaki, 1960'lı yıllarda en zengin ülke ile en fakir ülke arasındaki fark diyelim 30 kat varken, 1990'lara gelindiğinde en zengin ve en fakir ülke ortalaması 60 kat, buna karşılık en zengin ülke, en fakir ülke diye daha belirgin ortalamaların dışına çıkan ülke seçerse 140 kat olmaktadır. Dolayısıyla bizim burada meselemiz geçmişe göre nasıl zenginleştiklerimiz olamaz. Bizim burada meselemiz, bu zenginliğin nasıl dağıtılması olabilir. Dolayısıyla adalet gibi bir ilkeye, kavrama ihtiyacımız var ve bu kavram aslında yeryüzünün varlığı açısından, insanlık diye bir kavram varsa, onun varlığı ve devamı açısından, artı uygarlık diye bir kavram varsa, onun devamı açısından kaçınılmaz kavramlar. Siz bir orman kanununa göre yaşayacaksanız, o zaman insanlıktan zaten söz edilemez. "Doğadaki herhangi bir düzendenkinden daha fazla bir şey kurmadım" diyebilirsiniz.

Eğer insan kendini doğaya hâkim olduğu, egemen olduğu ve doğanın ötesinde bir kültür yarattığı, bir uygarlık yarattığını iddia ediyorsa, bu uygarlığın birtakım değerleri var ve bu değerler hiçbir zaman anlamsız, kaypak, gereksiz kavramlar değil. Bunların en başında da adalet geliyor. Gerçekten içimizde, yanımızda, karşımızda birlikte olduğumuz yeryüzündeki herkese karşı birtakım sorumluluklarımız var. Çünkü neden sorumluluklarımız var? Bu sadece ahlaki bir kaygı da değil. Ahlaki kaygıya çok ihtiyacımız var. Aynı zamanda yeryüzünün kaynaklarından üretilerek yaratılan bir zenginliğin nasıl olur da yeryüzünde yaşayan diğer insanlar açısından

bir hak sahibi olunmaz?

Bu, başka ülkelerden getirilmiş zenginlikler değil, buradaki insanların birilerinin sahip olup, birilerinin sahip olmadığı zenginlikler değil. Kapitalizmin gelişmesinde sömürgeciliğin önemini, denize açılmanın önemini Atilla Bey kendisi de söyledi. Peki, bu sömürgecilik ilerlerken, bu sömürgeciliğin getirdiği yağma, zulüm, ölüm vesaire olurken, bütün bunlarla bir birikim sağlanmışken, yani kapitalizm bugün de geçmişte olduğu için inanılmaz acımasız davrandığı için böyle bir birikimi sağlarken, biz bunun karşısına siyaset ve adalet gibi belli birtakım kavramlarla çıkmak durumunda değil miyiz? Dediğim gibi, aksi halde zaten kendi varlığımızdan şüphe ediyoruz demektir insan olarak, uygarlık olarak. Ben bunun böyle alınmasını diliyorum ve adalet meselesi hiç de kaypak, anlamsız değil, adaletli bir gelir bölüşme meselesidir.

İster bir ülke içinde olsun, ister bir kent içinde olsun, ister yeryüzü gerçeğinde olsun adalet sonuçta varolan gelirin nasıl dağıldığıyla ilgili bir meseledir büyük ölçüde. Tabii ki hukuki adalet vesaire gibi meselelere girmiyorum, ama ekonomik anlamdaki adaletten söz ediyorum. Dolayısıyla, dünyanın en büyük 500 şirketi, dünyadaki varlığın yarısına sahipse, burada ciddi bir adaletsizlik olduğunu sormamız gerekiyor, düşünmemiz gerekiyor. Bu zenginliğin nasıl yaratıldığını düşünürsek hele, buna zaten hakkımız var.

Dolayısıyla bunları düşünmezsek, insan haklarını bile gereksiz göreceğiz. Evet, çünkü özgürlük dediğiniz şey haklarla birlikte varolabilir. Özgürlük soyut bir şey değildir. Her duruma, her çağa göre özgürlük değişir, hatta her topluma göre değişir ve insanlar bugün için demokrasi ve insan haklarının geldiği noktada özgürlüğü farklı tarif ediyorlar. Örneğin diyorlar ki, Rawls ciddi bir iktisatçı veya Sen, eşit değerde özgürlük, yani benim için soyut anlamda bir özgürlük, aynı değerde bir sonuç yaratmıyorsa, insanların özgür olduğundan söz edilemez. Eşit değerde sonuç yaratıyorsa bu özgürlük, özgürlüktür. Dolayısıyla eğer özgürlükten de gidecek olsak, yine söyleyeceğimiz çok şey var. Böyle özgürlük, istediğini yapmak anlamında bir özgürlükse zaten -kapitalizmin yaptığı gibi- kurduğu hegemonyayla, çünkü hukukun üstünlüğüyle de sınırlamıyorsunuz. Hukuku koyanlar kim?

Bugün geçmişte ithal ikameci politikalar iyiydi, sonra dışa açık büyüme politikaları iyi oldu, şimdi Dünya Ticaret Örgütü diyor ki, "her şey serbestleşsin" Bütün bunları kurulmuş

ekonomik üstünlük bağlamında düşünürsek, getireceği sonuçlar zaten belli. Şimdi bu politikaların üzerine konulmuş hukuklar ve bunlara "hukukun üstünlüğü" dersek, benim hiçbir şekilde hukuku yapma gücüm yokken, hangi hukukun üstünlüğünden söz edeceğim?

Bir tek örnek vereceğim. Dünyada örneğin insan hak ve özgürlüklerinin küreselleştiğinden söz ediliyor. Evet, böyle bir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, birtakım uluslararası kuruluşlar, insan hakları konusunda notlar veriyorlar, çok zamandır ülkemiz suçlanıyor. Peki sormak gerekiyor, soyut mudur bu insan hakları? Benim düşünce ve ifade özgürlüğüm, örneğin benim eğitim olanağımdan farklı bir şey mi? Ben eğitim olanağına sahip değilsem, ben okuma yazma bilmiyorsam, ben herhangi bir şekilde okuduğum bir şeyi anlayacak, değerlendirecek bir güce sahip değilsem, acaba düşünce ve ifade özgürlüğünden söz edilebilir mi? Benim siyasal seçme hakkımdan gerçek anlamda, niteliksel anlamda söz edilebilir mi? Sadece yasada yazıldığı için değil, eğer bundan söz edilmiyorsa, demek ki ben ekonomik özgürlüklerimi ve insanı sosyal ekonomik bir varlık olarak düşünmem, bu bağlamda ele almam ve o nedenle de sosyoekonomik hak ve özgürlükler yani eğitim hakkıyla, sağlık hakkıyla, çalışma hakkıyla filan ilişkilendirmem gerekiyor. Bugün bunu Birleşmiş Milletler de kabul ediyor, ama tabii ne kadar gücü var ki, ne kadar hayata geçirecek; bu ayrı bir konu. Dolayısıyla bu bağlamda düşünmezsem ben hangi hukuktan, hangi hukukun küreselleşmesinden söz edeceğim? İnsan hakları ve özgürlükleri diyorlar, bunu temel insan hak ve özgürlükleri olarak alıyorlar ve bundan da tabii bizim gibi ülkelerde ulusal devletler sorumlu ve ulusal devletin ensesinde boza pişiriyorlar. Yapsınlar, ben de işkence veya düşünce özgürlüklerinin kısıtlanmasına kuşkusuz karşıyım, ama bunun öbür tarafını da görmek gerekiyor. Burada ulusal hükümetlerden düşünce ve ifade özgürlüğünü isteyenler, aynı zamanda o ulusal hükümetlerden özelleştirme istiyorlar, kamu harcamalarının kısıtlanmasını istiyorlar, sosyal güvenlik sisteminin piyasalaşmasını istiyorlar, sağlık sisteminin piyasalaşmasını istiyorlar. Peki, bu haklara sahip olmayan insanların düşünce ve ifade özgürlüğünü nasıl kullanma potansiyeli olacak? Kapasitesi nasıl gelişecek? Böyle bir kapasite gelişimini düşünmezsek, insan hak ve özgürlüklerinin onların dediği gibi küreselleştiğinden söz edebilir miyiz? Bir oyun oynanıyor, resmen bir oyun oynanıyor. Geçmişte nasıl bir oyun vardı ve dünyanın

Meryem Koray

Dünyanın
en büyük
500 şirketi,
dünyadaki
varlığın yarısına
sahipse,
burada ciddi
bir adaletsizlik
olduğunu
sormamız
gerektir,
düşünmemiz
gerektir.

Batıya açılması sömürgecilikle birlikte kendine göre uygarlığı götürüyordu, o günkü iddiası da buydu; İkel dünyaya uygarlığı götürüyordu. Çünkü çok daha iyi biliyordu birçok şeyi.

Bugün de bize neyi getiriyor? Demokrasiyi getiriyor, insan haklarını getiriyor. Bu, oyundan başka bir şey değil. Gerçekten kapitalizm çok akıllı ve bugün gerçekten dünyada küresel ve toplumsal bir sistem olmuştur kapitalizm. Aynı zamanda beyinlerimizi de etkilemiştir.

Biz bir alternatif düşünmeksizin, onun kuralları, onun anlatımları içerisinde birtakım doğruları kabul ediyoruz; bu liberalizm de değil esasında. Ben liberal düşüncenin de bir parça kendi içinde, özünde eğer insan varsa asıl varlık olarak, insanın özgürlüğü varsa, bu kadar soyut, bu kadar havada özgürlük ve insan kavramlarıyla uğraşamayacağını düşünüyorum. İçinde, özünde insanı temel alan bir yaklaşım, bu insanın nasıl bir varlık, nasıl bir insan, hangi koşullarda bir insan olduğunu düşünmek durumundadır. Özgürlüğü, eşit değerde özgürlük gibi bir biçimde tanımlamak durumundadır. Dolayısıyla kapitalizmdir yaşadığımız şey; neoliberal politikalar da değildir. Adına neoliberal politikalar bile denilmesi bana göre kapitalizmin kendi içinde vardığı egemenlik nedeniyle bir perdedir.

Bu düzene karşı olan arkadaşlarımız bile neoliberal politikalar demenin ötesine geçmiyorlar. Oysa sistem neoliberal politikalarla kendini perdelemekte ve meşruiyet açısından da ciddi bir kazanç sahibi olmaktadır. Bu noktada lütfen tepkimi hoşgörün ve heyecanımı da hoşgörün, ama ister istemez, yani yeryüzünün bu karşısında kaldığı olumsuz durumun ve bu olumsuzluktan çıkmak için insanı siyasete ve birtakım adalet gibi, kavramlara ihtiyaç olmadığı gibi bir düşüncenin benî sarstığını söylemeliyim.

Efendim, bu küreselleşme ve yoksulluk ya da gelir dağılımı konusunda ne söyleyebilirim? Çok şey söyleyebilirim, yani bir dolanın altında gelirden yaşayan milyarlarca insan var, 2 dolanın altında yaşayan 2.5 milyar insan var. Yeni bir olgu mu? Değil tabii, eski bir olgu. Dünya olduğundan beri var, ama bugün için farklı olan bir şey var. Bugün birtakım ülkeler 30-35 000-40 000 dolara ulaşmışsa kişi başına gelir, öbür tarafta hâlâ birileri 100 dolarlık, 200 dolarlık gelire sahipken ve bunun küreselleşme sürecinde büyüdüğünü görürken, "bu doğaldır, bu eskiden beri vardır" diyemeyiz. Bunun bir sürecin sonucu olduğunu, bugün ekonomik düzenin bir sonucu olduğunu görmemiz gerekiyor. Ekonomi de yani Allah lafı değil kusura bakmayınız, biz başka alternatif bilmiyor

muyuz? Bir başka düşünceye sahip olamaz mıyız? Kapitalizmden sonra sosyalizmi bırakınız, dünyada iki tane temel kapitalizm cinsi var.

Birisi, ABD'deki liberal kapitalizm "işte hiç karışmayın bana"; bir tanesi de, Avrupa Birliği'nde aslında refah devletini doğuran düzenlenmiş kapitalizm, sosyalleşmiş kapitalizm. En azından sosyalleşmiş kapitalizmi biraz düşünelim, yani bir parça olması açısından. Bu olma da kendiliğinden olacak bir şey değil. Orada çok ciddi bir şekilde toplumsal emek ve sermaye arasında belirli güç dengesi oluştu. Bu güç dengesinin getirdiği bir sonuç olarak siyaset ekonomiyi belirli ölçüde regüle etmek gereğini duydu. Dolayısıyla ortaya çıkan refah devleti bir siyasal mücadelenin sonucudur. Öyle kendiliğinden sadece ekonomik gelişmeyle de ilgili bir şey değildir, yalnız demokratikleşmeyle de ilgili bir şey değil. Demokratikleşme açısından ABD'yi de AB'den, Avrupalıdan çok farklı bulamayız. Ama ABD ile AB arasındaki ekonomik durum farklı. Çünkü oradaki sosyal sınıflar arasındaki mücadele ve bunun getirdiği, yarattığı güç dengesi siyaseti ister istemez kapitalizmi bu şekilde daha sosyalleştiren, -kendileri de söylüyorlar- sosyal piyasa ekonomisi haline getiren bir noktaya getirdiler. Bugün geriliyor. Çünkü küresel dünyada ABD'nin gücü, Japonya'nın gücü, bizim gibi yeni endüstrileşen ülkelerin getirdiği rekabetle AB ülkeleri, bu modellerine sahip çıkmakta zorlanıyorlar ve dolayısıyla geri adım atıyorlar. Mesele nedir? Çünkü oradaki güç dengesi de yavaş yavaş bozulmaya başladı.

Şimdi karşımızda modeller bunlar ve geleceğimiz, hepimizin geleceği. Türkiye'deki üç eğitilmiş gençten biri işsiz, yani yarın öbür gün ikisinin işsiz olması olasılığı çok büyük bir olasılık. Çünkü büyüme büyük ölçüde artık iş yaratmıyor. Tabii hiç yaratmıyor değil, ama büyük ölçüde yaratmıyor. Çünkü bir yandan yüksek teknoloji kullanıyor, öte yandan dünyanın bütün emek gücünü, işgücü piyasasını kullanabiliyor. Dolayısıyla her ülkede istediği kadar işgücünü ihtiyacı olduğu kadar alıyor, diğerlerini sahra muamelesi yapıyor. Bakın, önemli bir dışlanmışlık kavramı, "sınıflar altı kavramı" diye bir şeylerden söz ediliyor artık. Batı ülkelerinde de bu 20 yıldır, 25 yıldır yaşanıyor. Bir yapısal olgu olarak ortaya çıktı, bir sosyolojik vaka olarak inceleniyor. Bunun getirdiği tabii ki bir sürü toplumsal çözümler ve toplumsal reaksiyonlarla karşı karşıya geliyoruz. Sosyolojik boyutlarını işsizlik diye geçiyoruz ya da yoksulluk diye geçiyoruz. Sosyolojik boyutları inanılmaz ölçüde acı verici. Sokaklardaki çocuklarımız gibi, kapkaççılarımız

Meriem Koray

Ortaya
çıkan
refah devleti
bir siyasal
mücadelenin
sonucudur.
Öyle
kendiliğinden
sadece
ekonomik
gelişmeyle de
ilgili bir şey
değildir,
yalnız
demokratik-
leşmeyle de
ilgili bir şey
değil.

gibi artan suç oranlarıyla, uyuşturucuyla, fuhuşla inanılmaz bir şekilde sefaletle beraber o tür olaylarla karşımıza geliyor. Biz bunlara bu kadar yabancı, bu kadar kendiliğinden değişecek, düzelecek bir olgu olarak bakamayız. Birlikte yaşamak gibi bençe önemsememiz gereken, dayanışma gibi önemsememiz gereken bazı kavramlara ihtiyacımız var.

Feminist ekonomiyle de bir parça ilgilendiğim için çok güzel bir kavram öğretti bana. Diyelim ki, belirli ölçüde beyinlerimiz geliştikten itibaren bir bağımsızlık, ayakları üzerinde dur kendi kendine ve bağımsız ol; bu ülkeler açısından da, kişiler açısından da geçerli. Bana şunu öğretti: Hayır, hiç kimse, ama hiç kimse tamamen bağımsız değil. Herkes doğduğu andan itibaren bir sürü insana bağımlılık içerisinde varoluyor, büyüyor, yetişiyor. Şu anda da şu otelede şunu yapabilmemiz sadece bir iş meselesi değil, aynı zamanda birçok insanın gönüllü çalışmasıyla olan bir şey. Dolayısıyla o kadar yoğun görünmeyen bağlarla birbirimize bağlıyız ki, biz bu bağları nasıl görmemizlikten gelip de adalet gibi, dayanışma gibi kavramlardan uzak bir dünya düşüneceğiz? Bunu düşünemiyorum ve bu dünyayı ancak bugünkünden de daha çok kaotik bir dünya olabileceğini düşünebiliyorum.

Karşımızda ciddi bir sorun var ve bu sorun hepimizi ilgilendiriyor. Bu sorun için dünyayı değiştirmek gibi, ekonomiyi değiştirmek gibi, toplumsal yapıyı, devleti, her şeyi değiştirmek gibi yeni kavramlar belki üretme ihtiyacımız var. "Emperyalizm" demiyorum, bunlar çok aşınmış kavramlar, ama "kapitalizm" diyorum. "Küresel kapitalizm" diyorum, bir küresel imparatorluk kurma yolunda, hatta bir uygarlık kurma yolundadır kendi değerleri, kendi doğruları adına. Bu ise insanı dışlayan bir yaklaşım. Çünkü piyasa diyor ki, "bana yaradığın kadar benim için iyisin. İki dil biliyor musun" Yarın "üç dil biliyor musun, beş dil biliyor musun?" diyecek herhalde. Çünkü standartlar giderek yükseliyor. Sen daha az isteyeceksin, o daha çok isteyecek. Çünkü ihtiyacı yok, giderek ihtiyacı azalıyor, ihtiyacını karşılayacak kaynak da bol. Dolayısıyla insan için buradan bir gelecek çıkarmak o kadar kolay bir şey değil. Gerçekten yoksullukla işsizlik arasında çok yakın ilişki var. Dolayısıyla küresel ekonominin iş yaratma kapasitesi üzerinde düşünmemiz lazım, gelir dağılımı açısından düşünmemiz lazım. Her şeyden evvel karşımızda insanı dışlayan, insandan uzaklaşmış, kendi doğruları, kendi varsayımları üzerine kurulmuş bir ekonominin işlediğini

düşünmemiz gerekiyor.

Bir tek şey söyleyeceğim. Yoksulluğa üç tür yaklaşıyor. Bir tanesi diyor ki, "liberal anlayış, yani bunlar bizi dediğim gibi pek fazla ilgilendirmez, bu doğal bir şey, her zaman olmuştur, bundan sonra da olacaktır. Ama tabii ki yine bir arada yaşamak için hayırseverlik anlamında bir parça yardım edelim bunlara" Öte yandan, bu yardımın da tabii ki bir yerde getirisi var. Neden? Biraz ekonomik güç olacak, parası olunca ekonomiyi canlandıracaklar, öte yandan toplumsal patlamalar önlenecek. Tamamen bir yarırcı yaklaşımla hayırseverlik yaklaşımının birleşmesiyle karşımıza gelen bir şey.

İkinci yaklaşım Birleşmiş Milletler'in. O da diyor ki, yoksulluk ve yoksunluk beraberdür, bir bütündür. İnsanlar sadece maddi koşullarını karşılamazlar. Bu yoksul oldukları zaman. Birçok imkânlardan da uzak olurlar; eğitim imkânından, sağlık imkânına, siyasi hayata katılma imkânından vesaire. Dolayısıyla bu noktada yoksulluğu daha geniş bir şekilde düşünmemiz gerekiyor ve bu yoksulluğa da ancak insanın yaşama hakkı gibi, belirli bir gelir güvencesi gibi, yani "sosyal ekonomi hakkı özgürlükleri de içine alacak şekilde bütünlükçü bir insan hakları yaklaşımıyla bakmalıyız" diyorlar. Tabii ki bunun dışında küresel düzeyde bir küresel anayasadan, bir küresel sözleşmeden ve burada en azından bu konularda asgari koşullardan fafan söz edilebiliyor. Ama bütün bunlar tabii ki hem entelektüel düzeyde oluyor, henüz hayata geçmekten siyasetin gündemine girmekten çok uzak, hem acaba böyle bile olsa tabii ki yeni bir şey.

Birleşmiş Milletler somut bir fon oluşturmaya kalkıştı. Özellikle büyük şirketlerden alınacak küçük birtakım paylarla bu sosyal fon olacak. Bu sosyal fon da gelişmekte olan ülkelerin sorunlarına harcanacak. Tobin örneği, çok basit bir şey söyledi, dedi ki, "sermaye hareketleri üzerinden -daha 70'lerin sonunda, 80'lerin başında- bir vergi alalım. Bu vergiyi de en azından sosyal sorunları gidermek için harcayalım." Bu Tobin Vergisinin üzerinden 30 yıl geçti, herhangi bir şekilde bunun üzerine konuşmak ve değiştirmek mümkün değil. Böylesine bir egemenlik var. Söyler mısınız bana, eğer refah bu kadar ileri giderse, -çok önemli bir soru- mesela insanların bir yazlıkları vardı, şimdi yazlıklarını Malibu'da isterlerse, öbür taraftan uçak, helikopter isterlerse, yani refahın sonu yok. Dolayısıyla burada da yoksulluğun giderek artmasını önleyemezsiniz.

Bizim refah kavramıyla ilgili de anlayışımızı

Meryem Koray

Tobin Vergisinin üzerinden 30 yıl geçti, herhangi bir şekilde bunun üzerine konuşmak ve değiştirmek mümkün değil. Böylesine bir egemenlik var.

değiştirmemiz gerek. "Bizim" derken, özellikle zengin ülkeleri söylüyorum. Eğer böylesine inanılmaz bir şekilde sadece tüketmeye dayalı bir refah anlayışı üzerine gidilirse, yani "refah bu, mutluluk bu" diye bir anlayışa gidilirse, bir kere bunun sonu yok ve mutsuzluk da var ayrıca, getirdiği şeyler ne kadar iyi o ülkelere. Öte yandan burada da yoksulluğun önlenmesi mümkün değil. Dolayısıyla genel olarak gelir dağılımında daha adil bir bölüşümün yapılması aslında onlar açısından da önemli bir çözüm yolu. Çünkü o yol dediğim gibi sonsuza kadar, bugün 10 000 dolar zengindi, şimdi 25 000 dolar zengin, yarın 50 000 doları olan zengin olacak. Peki, diğerleri için böyle bir şans var mı? Kaç tane ülke için böyle bir şans var? Ayrıca böyle bir şans olsa; acaba bu yeryüzünün kaynakları açısından ne anlama geliyor? Biz sürekli olarak kaynakları tüketirsek, yeryüzünde kimse için yaşama imkanı kalmayacak. Yani tehlikeler oldukça çok büyük. Bence bu ekolojik dengeye filan da çok dikkat etmek gerekiyor büyümeyle ilişkili olarak.

Dolayısıyla bırakınız yoksulluğu, önce refahı tanımlamamız lazım. Refah nedir? İnsanlar neye ihtiyaç duyar? Nasıl mutlu olurlar? Eğer biz bu kadar yalıtılmış, yalnızlaşmış, bireyselleşmiş, kendi özgürlüğü ve bireyciliğinden başka bir şey düşünemeyen insan haline getirirsek, -insanlar oraya doğru gidiyor- zaten kimse ne müreffeh olduğunu hisseder, yaşayabilir, ne mutlu olduğunu. Feminizmin o karşılıklı bağımlılık kavramını önemsememiz gerekiyor. Dolayısıyla burada daha ahlâki, daha insancıl, daha eşitlikçi, daha dayanışmacı bir dünya, bir bölüşüm anlayışına gerçekten ihtiyacımız var. Bir arada yaşamak açısından yeryüzünün dengesinin korunması açısından, aslında batı ülkelerinin de kurtuluşu açısından. Bu kadar maddi refahı ve tüketime dayalı bir refah anlayışının onlar için, zaten tosladılar, yani yaşadıkları krizlerle daha da büyük toslamalar halinde olması kaçınılmazdır. Benim çok üzüldüğüm şey bu; batının kendi içinden daha eleştirel bakılırken, bizim gibi ülkelerde bir çok insanımızın daha kabul eden, -teslimiyetçi demeyeceğim, çünkü böyle bir şeyi kullanmak istemem- başka bir yol yokmuş gibi razı olan yaklaşımı beni oldukça üzüyor. Yapılacak çok şey var ve insanlık bunu yapacak. Ben onu düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

• **İmren Aykut-** Efendim, büyük bir zevkle yine çok dinamik, fevkalade bir konuşma dinledik. Şimdi sözü, son konuşmacımız Sayın Türkel Minibaş'a veriyorum.

• **Türkel Minibaş-** Efendim, biraz önce Atilla Yayla'yı dinlerken, aklıma Fransa Kralı

Türkel Minibaş

geldi. Hani şu günlüğüne bir temmuz ayında iki satır döşemiş, "bugün hiçbir şey, önemli hiçbir şey olmadı" diye. Biz de bir tarihlerde hiç önemli bir şey olmadığını zannetmiştik. İki tane uçak New York'taki kulelere çarptı, bütün hayatımız altüst oldu. Ama o zaman Fransa Kralı günlüğüne "hiçbir şey olmadı" diye yazdığında Bastil giderken, yoksullar Bastil'i alırken, Fransa Kralı'nın belki hiçbir şeyin farkında olmama hakkı vardı. Ama bizim bu hakkımız ne kadar vardı? Arada gelişen bütün o teknolojinin getirdiği refah artışına, yaşamımızı kolaylaştırmamıza rağmen birden bire onları düşündüm. Doğrusu kendimi de Fatih döneminden ya da Fransa Kralı'nın yaşadığı o günlerden daha da şanslı bulamadım. Çünkü ben onlardan çok daha fazla olanağa sahiptim dünyayı algılamakta.

Teknolojinin ötesinde bir birikimle geliştiniz. O birikimle baktığınız zaman, eğer rakamları karşılaştırdığınız zaman, belki geliriniz biraz daha fazla idi, ama Fransa Kralı'nın karısı da, ben de doğumda ölüyorsak, demek ki arada bir fark yoktu. Bizim çocukla, onun çocuk da ölüyorsa, yine pek bir fark kalmamış demektir. Ama bunlar çok doğru karşılaştırmalar değil. Çünkü içinde yaşadığınız sistemde kaynakların kimin lehine, kimin tarafından dağıtılıyor gibi bir hesabı yapmıyorsanız, o zaman sadece birtakım örneklerden hareket ederek kendimizi çok şanslı ya da çok şansız zannedebiliriz.

2005'te, 21. yüzyılda yaşayan bizler, içinde yaşadığımız bütün bu yoksulluğun olacağını da, artacağını da, artan bir hızla hepimizin

İçinde yaşadığımız sistemde kaynakların kimin lehine, kimin tarafından dağıtılıyor gibi bir hesabı yapmıyorsanız, o zaman sadece birtakım örneklerden hareket ederek kendimizi çok şanslı ya da çok şansız zannedebiliriz.

hayatını kavrayacağını da ne yazık ki biliyorduk, ama sadece bilmezden geldik. Çünkü salona bakıyorum, -ağırlık tabii 60'larda doğmamıştı- şu salonda oturanların çoğu 80 sonrası doğumlu. Ön sıralardakiler -onlar her zaman ön sırada oturur zaten, ama onlar 20. yüzyıldan kalma. Bu 20. yüzyıldan kalmalar 60'ların sonunda artık dünyada bir krizin ortaya çıktığını çok iyi biliyorlardı, Bilmemeleri mümkün değildi, çünkü kârların artış hızı artık düşmeye başlamıştı. Bilmemeleri mümkün değildi, öyle bir petrol krizi çıkmıştı ki, bizim gibi ülkeleri batı ülkelerinden daha fazla katlaya katlaya vuruyordu ve yoksulluk hayatımızda çok hızlı bir süreç içinde geliyordu. 60'ların sonundaki o krizle birlikte birden bire karşımıza tabii IMF ve Dünya Bankası çıkmadı. Ama IMF ve Dünya Bankası'nın bugün uygulamış olduğu ekonomi programlarının yaratmış olduğu yoksulluk, o hızlı yoksulluk veyahut genişleyen yoksulluk, gelir dağılımı paylaşımındaki eşitsizliğin hızlanması, uçurumların artması diye şikâyet ettiğimiz süreç, 60'ların ortasındaki krizle artık nasıl bir şekil alacağını ortaya koymuştu.

Eğer bir kapitalist sistemde yaşıyorsanız, burada da kârların artış hızı düşüyorsa, kâr da -kâr da kimin payı?- sisteme adını veren kapitalin payıysa, o zaman burada fedakârlık edecek olan kesim bellidir. Kim fedakârlık edecek, kim bunun bedelini ödeyecektir? Tabii ki o zaman üretimi meydana getiren diğer kesim, yani siz burada emek kesiminin, yani üretime emeğiyle katılanların durumlarının daha iyileşeceğini söyleyemezsiniz. Söylemek biraz fazla safsılıklı olur. John Robinson'ı hatırlayacaksınız. John Robinson şöyle diyordu: "Birçok ülkede iktisadi etkinlik, uluslararası yarar ve çıkarları göz önüne alınarak yapılmakla birlikte, sanki ulusal çıkar ve yararları için yapılmış gibi aktarılır ve zannedilir. Böyle bir yanılsama yaratılır" Bu bir yanılsamaydı.

1980 öncesi veya sonrası itibarıyla az gelişmiş ülkelere önerilen programlara baktığınız zaman, IMF, Dünya Bankası birlikteliğinde bütün bu programların sanki ülkelerin makro ekonomik dengesizliklerini düzenlemek adına olduğunu ve -daha önceki daha iyiydi demiyorum, sakın böyle bir şey algılamayın- piyasa ekonomisini tamamen açarak bütün sektörleri, gündeme getirilen politikalara baktığınız zaman, aslında uluslararası önceliklerin yarar ve çıkarların dikkate alınarak yapıldığını görüyoruz. Niye? Çünkü kapitalist sistem tarihinin en uzun krizine girmiştir. Çünkü kapitalist sistem bu derin krizini yaşarken, krizin çıkışı nedenine baktığınız zaman bunun özverisini, bedelini ödemesi için kaynakları hâlâ bakır olduğu, kullanabilir olduğu

ya da yeterince kullanılmayı bilmeyen ülkelerin, hani Atilla bey çok doğru bir şey söyledi, kızmayın "Azerbaycan'da doğal kaynaklar çok boldur, ama bir türlü de fakirlikten kurtulamamışlardır" dedi. Eğer kullanmayı bilmiyorsanız, eğer kullanılabilecek teknolojiye sahip değilseniz veya bu teknolojiye sahip olabilmeyi sağlayacak ekonomi politikalar, yerli hükümetler tarafından da hiçbir zaman için gündeme getirilememişse veya getirilememişse, zaten o zaman siz bu kaynaklarınızla sadece tarihe bakıp bakıp övünebilirsiniz. İşte o zaman o kaynaklarınız insan gücü de dahil olmak üzere ancak olsa olsa sizin başınıza bela olur. Bu nostaljik bir şekilde belki zaman zaman anımsadığınız, kenarda duran eski sevgilinizin mektuplarına döner.

IMF ile Dünya Bankası'nın bu süreçte önermiş oldukları programlara baktığımız zaman, kısa vadede bu programlar o ülkelerin ekonomik dengesizliklerini gidermek adınaymış gibi görülmekle birlikte, orta ve uzun vadede değil sadece, kısa dönemde de kapitalizmin krizini en azından yavaşlatmak, yumuşatmak, bu tür ülkelere dış borç, ithalat yoluyla, yabancı sermaye girişleri yoluyla transfer edilmesi adına yapıldığını artık çok net görebiliyoruz. Hatırlarsanız, 80'li dönemdeki yüksek faiz politikalarını düşünün. İthal ikameci politikaları da kendi başınıza seçmemişsiniz zaten. İthal ikameci politikalarla birden bire dışa dönük sanayileşme stratejisiyle birlikte yaratılan yine gelir dağılımındaki değişiklikleri düşünelim. Ama burada iki tane temel ayak üzerinde yoksulluğa bakarken, yani IMF ve Dünya Bankası programlarının nasıl bir yoksullaşma yarattığını düşünürken, iki temel noktaya özellikle bakmamız lazım.

Bir, ülkelerin bu süreçlerde uygulamış oldukları para politikaları ve maliye politikaları, dış ticaret politikaları. Bir kalemde bu üçlüsü. İkinci kalemde ise bu ülkelere önerilen yapısal reformlar. Yapısal reformlara baktığınız zaman, biraz önce söylediğim gibi, kaynakların kiminle ve nasıl dağıtılacağı probleminin orada çözüldüğünü görüyoruz. Çünkü yapısal reformlar dediğiniz, sadece devletin, tabii bu halka böyle anlatılır, çünkü neoliberal iktisadın en anlamlı yeri benim için halkı her zaman için irrasyonel davranmakla suçlamasıdır. Eğer halk okusaydı, eğer halk dinleseydi, eğer halk her söylenene inanmasaydı zaten bu hataları yapmazdı. Eğer halk yapısal reformların kendilerini daha iyileştireceğini veyahut o devlete hantal yapısından kurtarılmak için sadece bunun adına yapılmadığını idrak etseydi, bunun

Türkel Minibaş

Eğer bir kapitalist sistemde yaşıyorsanız, burada da kârların artış hızı düşüyorsa, kâr da -kâr da kimin payı?- sisteme adını veren kapitalin payıysa, o zaman burada fedakârlık edecek olan kesim bellidir.

bilincinde olsaydı, zaten o zaman yapısal reformların yaratmış olduğu yoksullaşmaya karşı da kendini korumuş olacaktı. Böyle mi olur hakikaten? Tabii ki olmaz. Niye? Çünkü bu süreçte yapısal reformlar olarak programda sunulanlar tarım reformudur, sosyal güvenlik reformudur, doğal kaynaklar üzerinde kurulu olan madenler, su kaynakları, orman alanlarının piyasa ekonomisine açılmasıdır ve beraberinde enerjidir.

Bütün bunlara baktığımızda, üretimin temel girdilerinin piyasa ekonomisine açılması, birebir bugünkü yaşantınızda doğrudan doğruya yoksullaşma yaratmaz eş anlamlı olarak. Ama bırakın uzun, orta vadede doğrudan bireysel yaşamlarınızda etkileyen bir yoksullaşmayı çıkarır. Niye? Artık daha önce devletin müdahale politikalarıyla girmiş olduğu, ki devlet de bu müdahale politikalarıyla, yani sosyal devlet politikasını, o Keynesyen ekonomide üstlendiği sosyal devlet politikasını fakir fukarayı korumak için yapmaz. Kapitalist sistemde yok böyle bir şey. Avrupa Birliği'nin kapitalist sisteminde de yok böyle bir şey. Sadece devlet kendisini lehine yürüttüğü ekonomi politikaları gruplar için daha iyi eğitim veren kurumlar oluşur. Sağlıklı insanlar yaratmak zorundadır, yoksa hiçbir devletin, -kusura bakmayın- "benim sağlıklı insanlarımla olsun" diye niye bir hedefi olsun? Ancak "sağlıklı askerlerim olsun, sağlıklı sanayide çalışan insan gücüm olsun" diyebilir. Kapitalist teori içinde bu mantıklıdır, ama aksi zaten ütopya olur. O zaman devletin yeniden tanımlanması, işte IMF ve Dünya Bankası programlarının hangi süreçte yapıldığına baktığımız zaman, bu kriz sürecine denk geldiği için, bu yeniden yapılanmada artık kimin adına müdahale edeceği netleşmiştir.

Burada herkesi ürktüren ulus devlet, yani savaş sonrasının ulus devletinin ne olacağıyla ilgilidir. Ulus devlet hep var olacak, kimse endişelenmesin. Önemli olan ulus devletin kaynakları kimin lehine dağıttığıyla ilgili bir sorundur. Burada devletin nasıl bir yapı kazanacağıdır. Yani o koruyan, kollayan devletin yerine, gözetleyen, takip eden, "cız" diyen bir devlet mi olacaktır? İşte tam bu noktada Dünya Bankası çok ilginç programlar sunmuştur. Özellikle 90'lı yıllarla birlikte netleşen bu programların hepsi, yoksulluğu asla ortadan kaldırmak değil, yoksulluğu yönetme programlarını gündeme getirmiştir, yani "balık verme, ama onun yerine balık tutmayı öğret" sözünün herkesin buzdolabının üzerine bile girdiği dönemdir. Bu boşuna girmemiştir. Balık tutmak çok fakir bir işti. Balık tutarak zengin olamazsınız, ama siz kendinizden aşağı birilerine

balık tutmayı öğreterek, "sen de bir gün gemini kurtarıp yüzdürebilirsin" gibi bir hayır işi işleyebilirsiniz; bu hayır işidir, başka bir işe yaramaz. Açlığı ortadan kaldırmaz, ama açlığı azaltır. O zaman sorun da ne olur? İnsanların açlığını ortadan kaldırmak değil, onlara açlıklarıyla birlikte yaşar hale getirmektir.

Aynı süreçte yine Dünya Bankası'nın sivil toplum örgütleriyle yapmış olduğu bütün projelere bakın, hepsi şudur: Yoksul insanlar da artık konuşsun. Yoksul insanların da kendi seslerini duyurmaya ihtiyaçları var. Duyurmadıkları için yoksul kalıyorlar. Bir bakarsınız ki, "yoksul insanlar seslerini duyursun" derken, "yoksul ülkeler seslerini duyursun" derken, onlar kendi yoksullukları, yoksullar yoksullar korusu içinde kendi kendilerinin seslerini dinler hale gelirler. Çünkü burada artık devletin 80 öncesi veya kriz öncesi dönemde müdahale ettiği alanlar, ben orada Çağlar Beyle çok ayrılıyorum, biraz değil, bayağı ayrılıyorum. Çünkü bu alanlarda küresel süreçte artık devletin olması mümkün değildir. Çünkü bu alanlar artık çok kârlıdır. Bir emeklilik sistemi, sağlık sistemi, bugünün koşullarına teknoloji istediği kadar ilerlesin, istediği kadar bunları tıpta kullanın, ama kimin kullanacağı kaynakları eğer orada gelir dağılımı politikalarıyla düzenlerken, siz piyasa ekonomisine açıyorsanız bu sektörleri, o zaman diyorsunuz ki, "ben artık bu alanlarda devlet olarak müdahalemi azaltacağım ya da yok denilecek düzeye indireceğim, piyasa ekonomisinin içinde bunlar halledilecekler" Zaten 86-94 arasındaki Uruguay Raundu'nda bütün bunların çerçeve anlaşması olmuştur; şu anda, 2005 yılının Aralık ayında da Hong Kong'da konuşulan budur. Hong Kong'da konuşulan mesele hiç de bizim televizyonlara yansıdığı gibi birinci gündem maddesi tarım değildir, çünkü tarım sadece rapor bazında konuşulan bir durumdur. Tarım dışı sektörler aynıdır. Şu anda konuşulan çok daha önemli; dünyada yoksul ülkeleri daha büyük taahhütler altına sokan ve yoksullaşmayı da, ülke içindeki yoksullaşmaları da artıracak, hatta gelişmiş ülkelerin -buna Avrupa Birliği de dahil olmak üzere- yoksulluklarını belki bize göre görece olarak daha az olabilir, ama artıracak.

Hizmet ticareti konuşulmaktadır. Eğer siz hizmet ticaretinde sosyal güvenliği, finansı, emekliliği, piyasa ekonomisini açtıktan sonra, artık arkasından tarımı konuşsanız ne olur, konuşmasanız ne olur. Çünkü bütün mal sektörlerinin artık hizmet sektörleri tarafından piyasaya nasıl sunulacağı bilinmektedir. Dolayısıyla ben artık refah devletinin, daha doğrusu o devlet modeli döneminin biraz bittiğini

Türkel Minibaş

Dünya Bankası çok ilginç programlar sunmuştur. Özellikle 90'lı yıllarla birlikte netleşen bu programların hepsi, yoksulluğu asla ortadan kaldırmak değil, yoksulluğu yönetme programlarını gündeme getirmiştir.

düşünüyorum. Sosyal harcamaların da artık Avrupa Birliği ülkelerinde veya OECD ülkelerinde geçmiş döneme göre yükselmiş gibi görünse dahi, önümüzdeki dönemde aynı yükselişi göstermeyeceğini, eğer Almanya'da bu yaz sosyal güvenlik reformu nedeniyle insanlar sokakta yürüdülerse, son 4 senedir Fransa'da enerji sektörünün özelleşmesi konusunda eylemler yapılıyor, ki Fransızlar da, Almanlar da biraz geç fark ettiler. Dolayısıyla bu noktada zaten kapitalist sistem çok önemli bir mekanizmayı kullanıyor. Bu mekanizma yönetim, yani içinde olarak yönetim salt bir ekonomik kavram değil, ekonomik, sosyal ve siyasal bütünlük içinde kullanılan bir kavram. Çünkü kamu yönetimi ve yerel yönetimler yasalarına baktığınız zaman, bunun ne kadar doğrudan doğruya kişilerin hayatıyla ülkede yerleşme yoluyla nasıl parçalanmaları yarattığını, beraberinde -siyasi parçalanmadan söz etmiyorum- ekonomik bölgeler arası rekabetler yaratarak yoksullaşmayı bir yandan da hızlandırma etkisinin de olabileceğini göz ardı etmememiz lazım.

"Bu yapısal uyum programları yoksulluğu yaratmaz, aksine yoksulluğu daraltma dönemlerinde yoksullukla artışı azaltır, ama buna karşılık genişleme dönemlerinde bu yoksulluktaki düşüşü azaltır" gibi Dünya Bankası uzmanlarının yapmış olduğu yorumlara, doğrusu çok doğru olarak bakmamamız lazım. Çünkü bunların hepsinin temelinde, biraz önce Meryem Koray'ın söylediği, tüketimi tetikleyerek büyümeyi sağlayan modeller yattığı için önümüzdeki dönemde eşitsizliği gidermediği, aksine eşitsizliği düzenleme modelleridir. Dolayısıyla riyakâr modellerdir doğru söylemek gerekirse, yani biraz iki yüzü modellerdir, riyakâr biraz kaba kaçtı, ama iki yüzü modellerdir. Zaten özellikle Dünya Bankası'nın yoksullukla ilgilenmesi, bu nedenledir. Eğer kullanılan araçlarla sonuçlarını birlikte değerlendirmesek, o zaman yoksulluğun dinamiklerini gözden geçiririz. Çünkü sırf araçlara bakıp, sonuçları hiç dikkate almazsak, orta ve uzun vadede çıkabilecek öngörü projeksiyonlarını yapmazsak, o zaman yapısal uyum programlarıyla yoksulluğun kendi dinamikleri arasındaki bağları koparız ve karşı koyucu politikalar önermemiz de zorlaşır.

Bu durumda tabii ki uyum programları çok önemli. Çünkü artık küresel düzende bizim gibi ülkeler bunlarla sisteme entegre edilmektedirler. Başta söylediğimi bu sefer bir adım daha öteye götürüyorum, ülkelerin makro ekonomik programlarını düzenlemek değil, çünkü bakıyorsunuz işsizlik daha çok artıyor, gelir

dağılımı daha fazla bozuluyor. Gelir dağılımındaki bozukluğu da, iktisatçıların yaptığı gibi, oturup da meyhanelerin dolması, araba parklarındaki lüks arabalara bakarak karar veremezsiniz. Bu çok yanlış bir şey olur, sadece halkın televizyon ekranlarında belki biraz rahatlatmaya yarar. Ama küresel sermayeye kaynak yaratmak için yapılan bütün uyum programlarının içine baktığınızda, artık ülkelerin yasaları, anayasaları buna göre yeniden düzenlenmektedir ki, Avrupa Birliği'nin, Dünya Ticaret Örgütü'nün şu anda tarımdaki destekleri kaldırması için yapmış olduğu baskı, dünyadaki büyük tartışmada bunun üzerinde şu anda kuruludur.

Öbür tarafta yine bir yanıyla baktığımızda, uyum programlarının sonucunda, beğenin beğenmeyin, ama iyi bir araştırma grupları var. Çok da iyi bir araştırma yayınladılar evvelsi gün. "İç borç faizinden kimler yararlandı?" diye bir hesaplama yapmışlar. Bankalar, kamu, özel sektör ve tasarruf sahipleri diye baktığınız zaman, bankaların 2001-2004 arasındaki yararlanma oranı yüzde 4.5'den 87.4'e çıkarken, kamunun 27.1'den 9.7'ye düştüğünü görüyoruz. Aynı zamanda bütçede personel harcamalarına baktığınız zaman, milli gelirden aldıkları paya da baktığınız zaman aynı düşüşle karşılaşıyoruz. Birinci milenyumla karşılaştırdığımızda, tabii ki daha az insan hastalıklardan ölüyor. 85 yaşın üzerinde daha fazla insan yaşıyor dünyada. Kalp krizinin de artık ecel olmadığını öğrenmiş durumdayız.

Tabii bütün bunları, teknolojik gelişmeyi gözardı edersek, teknolojik gelişmeden kimlerin yararlanacağını ve nasıl yararlanacaklarını gözardı edersek, sonuçta mutlu olmamız için hiçbir neden görmüyorum. Dahası, bu yoksullaşmayı konuşurken, işin siyasi olmayan, ama siyasiymiş gibi görünen bir başka paylaşımını, yani dünya coğrafyasının paylaşımını da dikkate almamız lazım. Şu anda geliştirilmiş "Ortadoğu" denilen, yani Türkiye'nin de içinde olduğu; İran, Ortadoğu, Kuzey Afrika'nın içinde olduğu o kaynak paylaşımını dikkate almadan IMF, Dünya Bankası programlarının nasıl bir yoksullaşma yarattığını, bunun nasıl bir uzun vadede yaratacağı paylaşımı gözardı etmememiz lazım. Aksi takdirde aynen Fransa Kralı gibi biz de defterimize "bugün çok önemli bir şey olmadı" diye yazmış oluruz bir 11 Eylül'de. Sonra bir bakarsınız ki, bir başka 11 Eylül'de o yoksulluğun daha büyük gırdabına düşmüş, dahası dünyada gelişmiş ülkelerin bizim gibi ülkelere IMF politikası, Dünya Bankası programlarıyla yoksulluğu yönetme, yoksullukla

Türkel Minibaş

Kapitalist
sistem çok
önemli bir
mekanizmayı
kullanıyor.
Bu mekanizma
yönetişim,
yani içinde
olarak
yönetişim
salt bir
ekonomik
kavram değil,
ekonomik,
sosyal ve siyasal
bütünlük içinde
kullanılan bir
kavram.

yaşamayı öğretirken, biz onlara kaynak sağlama yolunda kapıları sonuna kadar açmış ve sonra da satacak hiçbir şeyi kalmamış ülkeler haline gelebiliriz.

Böyle bakarsak, yoksulluk doğrusunu isterseniz adaletin tarihine bakarsanız, yoksulluk bir kader bana sorarsanız. Eğer o tarihte niye, kimler yoksul bırakılmıştır? Niye iktisat derslerinde -son sözümü söyleyeceğim, böylelikle de bütün hocalarımı da, başta Necati Mumcu için bu oturum düzenlediği için hepsine de belki de bir saygı sözcüğü olur- ilk sayfanın birinci cümlesi "kaynaklar kıtır, insan ihtiyaçlar sonsuzdur; iktisat bunu sağlar" der. Bunun için de "ne, ne kadar, nasıl üretilecek, ama kimin için üretilecek?" sorusuna piyasa ekonomisi cevap verir" der. O piyasa ekonomisinin ne kadar adil olduğu da malûm değildir, yani piyasa ekonomisinin gücünü kim elinde tutuyorsa, adaleti de o sağlayacaktır. Ama bir şey daha vardır. İki mallı dünyada, iki ülkeli dünyada hep İngiltere kumaş, Portekizler de şarap üretir her ne hikmetse. Hocalarımdan biri kitabında bu örneği, A ülkesi ve B ülkesi diye yazmıştı. Ben de çok iyi çalıştım, kopya çektiğimi zannetmesin diye harflerin yerini değiştirdim. Bana ceza verdi, vize sinaviydi çünkü. "Olamaz" dedi. Ama hoca da tercüme ettiği kitaptan herhalde kopya çekilmesin diye "İngiltere, Fransa" yazmamıştı, "A ülkesi, B ülkesi" diye yazmıştı. Harf diye koyduğunuz zaman hiçbir şeyin anlamı değişmiyordu, ben haklıydım. Ama İngiltere'nin niye kumaş, Portekiz'in niye şarap ürettiğini öğrencilerimize öğretmediğimiz sürece, o zaman yapısal uyum programlarıyla da yoksulluğumuzun giderileceğini, daha yüksek refah düzeyinde yaşayacağımızı, kullandığımız cep telefonlarını değiştirdikçe de zengin olduğumuzu zannedebiliriz. Hodri meydan.

Teşekkür ederim.

• **İmren Aykul** - Efendim, fevkalade bir tartışma oldu; gerçekten çok büyük bir zevkle dinledik, ama çok heyecanlı bir noktadayız. "Onun için kahve arası vermeyelim" diyorum. Söz almak isteyenler varsa, biraz hafif tertip sataşma oldu gibi geldi. Soruları alalım. Buyurun.

• **Mustafa Balıkcıoğlu** - Hepinize tek tek teşekkür etmek istiyorum, çok güzel şeyler söylediniz. Atilla Hoca çok güzel söyledi, fakat mikrofonun gazabına uğradı, tam anlamıyla her şeyi duyamadık. Ama çok güzel şeyler söylediğini şuradan anlıyorum: Sizden sonraki iki konuşmacı hep size yüklendiler. Demek ki çok güzel şeyler söylemiş. Çünkü siz bazı yenilikleri destindiz. Bu beyanda vahşi kapitalizmin globalleşmesinin gerçek sebebi,

iki dünya harbidir. Ülkesine bir tek bomba düşmeyen ABD, harp süresince devamlı ürettiği için devasa, dev firmalara sahip oldu. Bugün ABD'de Amerikan rüyası ölmüş, yani ABD rüyası olan liberalizmin Amerika'da olduğunu söylemek bugün geçerli değil bence. Sizce acaba Amerikan liberalizmiyle bu "nova" dediğimiz yeni liberalizmin benzeşmesi nedir, birbirinden uzaklaşması nedir? Onu öğrenmek istiyorum.

Gerçekten küreselleşmede ulusal güçlere ne derece ihtiyaç vardır? Ayrıca hanımefendi çok güzel şeyler söyledi, Meryem Hocam, fakat "niye liberalizm?" denince hemen aklınıza Amerika geliyor? Niye hemen kapitalizme gidiyorsunuz? Ben bunu çok merak ediyorum.

• **Kürşat Çetinkoz** - Sayın Koray'a iki sorum var: Öncelikle adaletten bahsedildi. Adalet nedir? Kişinin aldığı riski veya ürettiği emeğin sonucunda kazandığını ya da aldığı riskin sonucunda kazandığını özgürce harcayabilmesi midir, yoksa üretmemiş, risk almamış veya yanlış riskler almış kişinin doyurulması adına bu üretmiş, bu risk almış kişinin emeğinin gasp edilmesi; hangisi daha adildir? Bence pek adil değil bu gasp.

İkinci olarak da eğitimden bahsettik. Üç mezundan birinin işsiz olduğuna bu neden olmuştur. Mesela ben İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler öğrencisiyim. 150 kişi alındı benimle. Bu bizim mezunlarımızın çoğu bankacı oluyor. Benim kişisel kanaatim, Türkiye'nin her sene 150 tane uluslararası ilişkiler mezununa ihtiyacı var. Ama şimdi görüyoruz 25 tane yeni üniversite açılıyor, bu 1/3 yerine, 2/4'e çıkar bu kafayla. Çünkü "hadi bakalım açın üniversite" mantığıyla düşündüğümüz müddetçe, bu devam edecek gibi geliyor. Bu işsizliğin sebebi vahşi kapitalizm ya da hür teşebbüs müdür, yoksa devletin üniversite açması, ihtiyaç olmadığı sayıda öğrenci alması; kantarda hangisi daha ağır basmaktadır?

• **Evrin Altıntaş** - Ben Çağlar Hocam'a bir soru sormak istiyorum. Az gelişmiş ülkelerde refah devletin vatandaşlık bazında kurulması gerektiğini, çünkü korporatist yaklaşımın biraz dışlayıcı olduğunu söylediniz, ki bunu anlıyorum, ancak şöyle bir soru var kafamda: vatandaşlık temelinde kurduğunuz bir refah devleti de son zamanlarda biraz bizim Avrupa'da gördüğümüz gibi, bu sefer vatandaş olan ve vatandaş olmayan şeklinde daha farklı bir toplumsal dışlama mekanizmaları yaratmıyor mu? Özellikle bu göçmenler konusuna değinerek bu soruya cevap verirken çok seviniriz. Bizim son dönemde Avrupa'da gördüğünüz, bu söylediğimiz vatandaş olan,

Türkel Minibaş

Piyasa ekonomisinin gücünü kim elinde tutuyorsa, adaleti de o sağlayacaktır.

vatandaş olmayan ayırımının yarattığı bir toplumsal dışlanma krizi değil mi ya da belki de vatandaş olanların kendi içinde birinci sınıf vatandaş, ikinci sınıf vatandaş gibi farklı yaklaşımlara maruz kalmalarından kaynaklanan bir krizdir. Dolayısıyla bu vatandaş temeline dayanan refah devletinin bu krizlere nasıl cevap vereceğini lütfen açıklayabilir misiniz? Teşekkürler.

• **Burhan Taştan-** Birinci sorum Çağlar Hocamıza olacak. Devletin sosyal yardımlarını artırması, devletin asli görevlerini azaltır mı? Örneğin, eğitim, sağlık, güvenlik. Türkiye'de sosyal yardım payının yüzde 14 olduğundan bahsettiniz. Buna SSK açıkları da dahil midir? Onu öğrenmek istiyorum.

Diğer sorum Atilla Hocamıza. Weber ve Karl Marks arasında bir değerlendirme yaptığınızda, Weber'i Karl Marks'tan daha üstün bir kişi olarak değerlendirdiniz. Avrupa'daki iktisadi gelişmeyi Protestanlıkla özdeş bir yakınlık olarak gözdeldiniz. Yine aynı şekilde sormak istiyorum, sömürgecilikle Protestanlık arasında bir ilişki var mı? Onu Weber'in alıntılarında görebildiniz mi? Bunun yanında ikinci sorum size yine Atilla Bey. "Yeni kapitalist düzende devletlerin azaltılmasına gidilmesi gerekir" diye bir söylemde bulundunuz. Buna acaba Türk devleti dahil midir, Türk devleti bunların içerisinde olacak mıdır? Teşekkür ederim.

• **Turgut Arı-** Efendim, değerli hocalarımızın bizlere açtığı pencere ve bu konuda verdikleri bilgiler için teşekkür ederim. Birincisi, yıllardır bu toplantılara mümkün olduğu kadar katılmaya çalışırım. 25 yıl kadar önce katıldığım Marmara Oteli'ndeki bir toplantıda, Dünya Bankası Başkan Yardımcısı vardı. Kendisine "bunca zamandır, 1950'lerden sonra Dünya Bankası, IMF ve diğerlerinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere katkıları neden olumlu sonuç vermiyor? Hiçbir ülkenin ekonomik değeri olumlu değil, hep olumsuz geliyor" diye sordum. Başkan Yardımcısının verdiği cevap, "geç kalıyoruz veya bünyeyi tanıyamıyoruz" Arada katıldığım toplantılarda yine Dünya Bankası, IMF temsilcileri cevap veremediler, sessiz geçtiler. Son katıldığım İzmir İktisat Kongresi'nde, Dünya Bankası Başkan Yardımcısı "cevap vermeye yetkili değilim" dedi. Bu demektir ki, burada açıklanan bilinçli olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınması istenmiyor. Öyleyse bu durumda Atatürk'ün bir anısı aklıma geldi. Cumhuriyet yeni kurulduğu zaman devletin ileri gelenleri başöğretmene "ekonomiyi nasıl yönetelim?" diye bilgisini almak istemişler. Atatürk'ün en çok sevmeyişi, hoşlanmadığı şey parasal sorunlardır. Yüksek zekası her şeyi

çözümüyor, ama şurada yüksek ticaretçiler var, o zaman iktisat fakültesi kurulmamıştı, ben okul ayrımı yapmıyorum, ülke gençlerini hedefliyorum. "Şurada yüksek ticaretçiler var, orada pırıl pırıl gençler var. İş başına getirin, onlar her şeyi çözerler" diyor. Bugün bu gençlerden yararlanılmıyor, prenslerden ve yabancılardan medet umuluyor. Türk insanı aciz değildir.

Siz değerli hocalar ve uzmanlar, eğer bu devletin başında tek yetkili olsanız, Mustafa Kemal gibi tek çözüm, en akıllı insan olsanız, ülkeyi yoksulluktan kurtarmak için nasıl bir yöntem uygularsınız?

• **İmren Aykut -** Çok teşekkürler, şimdi Atilla Hocamıza söz veriyorum.

• **Atilla Yayla-** Sabaha kadar konuşmak mümkün, hem panelist arkadaşlardan bana eleştirilerin gelmesi, hem dinleyicilerden soruların gelmesi şaşırtıcı değil. Çünkü ben Türkiye'de çok küçük bir azınlığa mensubum. Türkiye'de genelde piyasa ekonomisinin ve kapitalizmin savunulduğu zannediliyor, ama ben minicik, minicik bir azınlığa mensubum. Bunun da bu tür sonuçlarını görüyorum.

Son sorunuzdan başlayacağım. Türk devleti azaltılmalı mı? Bu provokatif bir soru. Ben de provokatif bir cevap vereyim. Evet, Türk devleti azaltılmalı. Türk devletinin azaltılması demek, devletçiliğin geriletilmesi demektir. Devletçiliğin geriletilmesi demek, insanların hareket edebileceği yer, alanların genişlemesi demektir. Ben özgürlük taraftarı birisiyim. Devletin özgürlük alanımızı iktisadi bakımdan olsun, başka bakımlardan da olsun istigal etmesinden şiddetle rahatsız oluyorum ve devletin mutlaka küçültülmesi, minimal devlete doğru çekilmesi gerektiğini düşünüyorum, hatta ütopyam da devletsiz dünya. Devletlerin tamamen ortadan kalkması beni çok mutlu ederdi. Weber ve Karl Marks karşılaşmasını değişik şekillerde yapıyorlar. Karl Marks biliyorsunuz Time dergisinin anketinde falan son 1000 yılın etkili kişisi olarak da seçildi. Şüphesiz çok etkili bir filozof, ama Marks'ın bir tarafı bilim adamı, bir tarafı ideolojikle alakalıdır. Marks, Weber sosyal bilim teorisi bakımından ayağı yere daha sağlam birisidir. Protestanlıkla kapitalizm arasındaki ilişkiyi Weber kurdu. Ben Weber'in görüşlerini naklettim. Ama benim etkilendiğim, okuduğum bir literatür var. Bu literatüre göre aslında Katoliklikte kapitalizmi yaratan. 11. Yüzyılda Papa 6. Gregori'nin reformları, kapitalizmin temelini hazırlamıştır. Bu akım gitgide kuvvetleniyor. İnanılmaz zenginlikte çalışmalar yapıyorlar. Türkiye'ye henüz yansımış değil, umarım ilerde yansır.

Atilla Yayla

Türkiye'de
genelde
piyasa
ekonomisinin
ve kapitalizmin
savunulduğu
zannediliyor,
ama ben minicik,
minicik bir
azınlığa
mensubum.

Panelist arkadaşlarım çok şeyler söylediler. Önce şunu söyleyeyim: Bu söylenenlerin çoğunda bir sistematik yok, sağlam bir kavramsal çerçeve yok, bir mantık zinciri yok. Hislerin ve sloganların iç içe geçmesinden oluşmuş şeyler. Dolayısıyla onlara sistematik bir cevap vermem hakikaten çok zor. Ama birkaç noktanın altını çizebilirim. Bir defa ben neoliberal değilim. Kendimi liberal olarak adlandırıyorum, ama neoliberal de hiç görmedim. Ünlü Perulu yazar Maria Wargastlossan'ın çok güzel bir sözü var, "bütün dünyayı dolaştım, çok liberal gördüm, hiç neoliberal görmedim" diyor. Bu neoliberalliğin ne olduğunu merak ediyorum. Ben bugünkü politika itibarıyla klasik liberal çizgiye yakın birisiyim, ama ütopya itibarıyla de libertaryan birisiyim, yani devletsiz bir dünyayı savunuyorum.

Arkadaşlar zenginlik sanki belirli bir gerçekmiş gibi konuşuyorlar. Sanki Tanrı gökten yeryüzüne bir hortum dayadı, devamlı zenginlik akıyor. Yani iktisadi sistemimiz ne olursa olsun bu zenginlik burada; bütün mesele bunu paylaşmamız. Hayır bu bir yanılgıdır, bu daha ziyade John Stuart Mill'e dayanan bir yanılgıdır, ama bu bir hayaldir. Bugün dünyanın toplam zenginliği diyelim ki, 50 trilyon dolar. 50 trilyon doların dağıtılmasından bahsediyoruz. Peki, 19. yüzyılda 50 trilyon dolar mıydı? Gidip rakamlara bakmak lazım, ama belki 20 trilyondur. Daha önceye indiğinizde daha da azdır. Zenginliğin dağıtılabilmesi için önce yaratılması gerekir. Olmayan bir şeyi sadece Allah dağıtabilir. Zenginliği dağıtmak da zaten üretirken yapılan bir şeydir, yani zenginliği yaratanlar, üretim sürecine katılanlar, sermayeleriyle, bilgileriyle, teşebbüs güçleriyle, iş güçleriyle zaten bundan paylarını almaktadırlar. Aksi takdirde zenginlik yaratılamaz. O yüzden sanki zenginlik verili bir gerçekmiş, bütün mesele bunları dağıtmakmış gibi konuşmak hayal kurmaktan öteye geçmez.

Adaletin ve dayanışmanın iyi şeyler olduğunu hepimiz biliriz, ama adaletin ve dayanışmanın iyi şeyler olduğunu kabul etmek, adaletin ve dayanışmanın mahiyeti hakkında anlaşacağımızı göstermez. Dünya kadar farklı teoriler var adalet konusunda. İki görüş var piyasa ekonomisinin adaletiyle ilgili olarak. Birinci görüşe göre, piyasa ekonomisi zaten usulî adalete dayanan bir sistemdir ve en adil iktisadi sistemdir. İkinci görüşe göre, piyasayı adalet terimleriyle değerlendirmek gayrimeşru olur. Ben bazen o görüşe, bazen bu görüşe meylediyorum. Ama şunu kesinlikle kabul ediyorum ki, eğer piyasa adalet dağıtan bir mekanizmayla aynı zamanda, bu sosyal adalet

dediğimiz şeyden daha önemlidir, daha ahlâkîdır ve daha adildir. Niye öyledir? Şundan dolayı adildir: Piyasada kararlar desantralize bir şekilde alınır. Siyasi adalet olan sosyal adalette ise merkezîyetçi bir şekilde alınır. Biz zannediyoruz ki, adaleti gerçekleştirme görevini bürokratlara ve politikacılara verirsek, onlar da bizim gibi düşünecekler, onlar da fakiri fukarayı kayıracaklar. Hayır, ampirik araştırmalar tamamen tersini gösteriyor.

Refah devletlerinde sosyal harcamaların nasıl yapıldığıyla ilgili araştırmalara göz attığınız zaman, orta ve üst sınıfın en büyük faydayı sağladığını görüyorsunuz. Peki, bu sosyal adaleti dünya ölçeğine yaygınlaştırırsanız, ne olur? Onu da söyleyeyim size. Dünyanın baskın siyasi güçleri istediklerini dikta ederler, yani bugün çok şikâyetçi olduğumuz devletler, süper devlet Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği gibi güçler, istediklerini dikta ederler ve çok daha kötü bir insani duruma gelebiliriz. Ayrıca dayanışmanın çeşitli yöntemleri vardır. En iyi dayanışma gönüllü dayanışmadır, yani bir insanın bilerek ve isteyerek bir başkasına yardım etmesidir. Hayvanlara hakaret etmeyeceğiz, ama hiçbirimiz insani değerlerden uzak değiliz. İnsan olarak dünyaya gelmişiz. Hanginiz ailenizdeki fakire yardım etmek istemiyorsunuz? Hanginiz merhem olabileceğiniz bir yara gördüğünüzde içinizden kaçma ihtiyacı duyuyorsunuz? Bu, insanın tabiatına aykırı bir şey. Ama aile içindeki dayanışmayı ve dar insan grubu içindeki dayanışmayı bütün topluma genişletmeye kalkarsanız, bir felaket yaratırsınız. İşte Sovyetler Birliği, zoraki dayanışmanın örneği. Muazzam bir ülke, inanılmaz zengin kaynakları olan bir ülke, müthiş bir insan gücü var, ama yarattığı durum ortada.

Size bir makale tavsiye edeceğim. Piyasa Dergisi'nin son sayısında, sosyalist sistemde gizli ekonomik eşitsizlikler diye kapitalist sistemdeki eşitsizliklerden bahsediyoruz. Doğru, ben otomatikman eşitsizliklere karşı değilim zaten. Eşitsizlik bazen piyasa ekonomisinin fonksiyonel olması için çok gereklidir. Ama sosyalist sistemdeki eşitsizliklerin kapitalist sistemdekinden hem daha fazla olduğu, hem de giderilemez olduğu ampirik araştırmalarla gösterilmiştir.

Adalete gelince, adalet tabii ki iyi bir değerdir. Ama adalet deyince herkes aynı şeyi anlamak zorunda değil ki. Bana göre adalet, kişilerin kendi bilek güçlerine, kendi kabiliyetlerine dayanarak, risk almalarına dayanarak, iktisadi faktörlerini akılcı bir şekilde kullanmaya dayanarak elde ettikleri şeylerin gasp edilmemesidir. Ben bir şey üretsem, içinizden

Atilla Yayla

Zenginliği
dağıtmak
da zaten
üretirken
yapılan
bir şeydir,
yani zenginliği
yaratanlar,
üretim sürecine
katılanlar,
sermayeleriyle,
bilgileriyle,
teşebbüs
güçleriyle,
iş güçleriyle
zaten bundan
paylarını
almaktadırlar.

biri gelse bunu gasp etse, vururum onu. Verir miyim bana ait olan bir şeyi? Peki, bu bilindiği için ne yapıyor sosyal adaletçiler? Devleti devreye sokuyorlar toplum adına, halk adına. O zaman öyle iyi bir şeyse adalet, zenginliğin yaratılmadığı bir yerde gerçekleşecekse, mesela yazalım Kenya Anayasasını, Amerika Birleşik Devletleri gibi sosyal bir devlet olsun, Almanya gibi sosyal bir devlet olsun. Neden Tanzanya bir sosyal devlet değil de, İngiltere bir sosyal devlet? Çünkü zenginlik yaratan mekanizmaların ortaya çıkarttığı zenginliğe el koyma imkanı var devletin. Bu el koyma demokrasi olduğu sürece gidecek, ama bu el koymayı abartırsanız eğer, üretkenler üretmekten vazgeçerse, hep birlikte felakete, sefaletle sürükleniriz.

Globalleşme dünyayı fakirleştiriyor mu? Bununla ilgili yaygın görüşler var. Ama tek taraflı literatür yok ki, başka kitaplar da var. Mesela büyük iktisatçı Jagdish Bhagwati'yi okursanız, o tam tersini söylüyor. Mesela Ekonomist dergisini okursanız tam tersini söylüyor, Martin Wolf tam tersini söylüyor. Neden ille de tek bir şeye bağlı kalalım ki? Basit bir mantık yürütelim. Hindistan ve Çin bugün sefaletten çıkmaya çalışıyorlar. Bundan globalleşmenin payı malum. Bunlar dünyanın yaklaşık 2.5 milyar insanı. 2.5 milyar insan sefaletten çıkmaya çalışıyorsa ve bu çıkmak da nispeten başarılı oluyorsa, kendi başına bile globalleşmenin fakirlikle mücadelede etkili olduğunu göstermez mi?

Kapitalizmin ABD ile ilişkisine gelince, şüphesiz ideal bir iktisadi model değil ABD. Netice itibarıyla tercih yapabileceğimiz karşımadaki iktisadi sistemler, piyasa ekonomisi ve kumanda ekonomisi ideal modeller olarak, ama dünyanın her tarafından ABD'de dahi karma ekonomi ile karşı karşıyayız. Bu karma ekonominin piyasa ekonomisi lehine geliştirilmesi gerektiği taraftarıyım. Amerika Birleşik Devletleri bazı bakımlardan iyidir, bazı bakımlardan kötüdür. Mesela devletin azaltılmasından bahsettim. Amerika Birleşik Devletlerinde son derece büyük bir devlet vardır, vatandaşını özgürlük alanını 160 yıldır gitgide kısıtlamakta olan bir devlet vardır. Aynı zamanda Amerikan halkından zorla aldığı vergileri sağda solda eşkiyacılık yaparak, çarçur ederek yaşayan bir devlet vardır.

Unutmayınız arkadaşlar, eğer piyasa ekonomisinin aktörlerini tasfiye ederseniz, yani bireyleri, birey birliklerini, şirketleri; onların yeri mutlaka doldurulacaktır. Kim dolduracak? Siyasi aktörler. Kusura bakmayın, ama siyasetçilerin, bürokratların piyasa aktörlerinden daha erdemli, daha adil, daha insancıl olduğuna asla

inanmıyorum. Tarihi tecrübe de bunun böyle olmadığını gösteriyor. İnsanlara en büyük zararı 20. yüzyılda devletler vermiştir. Devletlerin öldürdüğü insanların sayısı, başka her türlü sebepten ölen insandan daha fazladır. Uluslararası adaletli kurmaya kalkarsanız, bu sefer daha kötü bir şey olur. Mesela Thomas Pegge'nin çizgisinden gidecek olursanız eğer, Amerika gibi, AB gibi yerleri, insanlığın tamamen başının belası haline getirirsiniz. O yüzden desantralizasyon insanlara güvenme; insanlara güvenme deyince aklıma geldi. Şu söz tamamen anlamsızdır: İnsanı ön alan ekonomi. Ne demek? Piyasa ekonomisi insanı öne almıyor mu? Ne için üretiyor insanlar? Mesela diyelim ki, Nokia telefon şirketinin sahibiyim. En ucuz fiyattan en etkili telefon üretmeye çalışıyorum. Hayvanlar için mi üretiyorum arkadaşlar? Diyelim ki bir çip yapan firmanın sahibiyim. Kâr etmek istiyorum. Çoluk çocuğuma iyi hayat yaşatmak istiyorum. Kimin için üretiyorum onu?

Bir başka şey tüketim. Tüketmeden büyümenin bir yolu varsa onu yapaalım. Gönüllü olarak vazgeçebiliyorsak vazgeçeriz. Hepimiz mesela bugün cep telefonlarımızı bırakalım, arabalarımızdan vazgeçelim, evdeki televizyonu bir tarafa bırakalım filan. Böyle bir şey yok ki. Çevre meselelerine gelince, tabii ki çevre meseleleri önemli meseleler. Ama çevrenin çözümü de piyasa ekonomisi ve teknolojiiden geçmektedir. Sovyetler Birliği'nde mi çevre problemleri daha ağırdı, nispeten kapitalist bir ülke olan Amerika'da mı? Size bir tavsiyem varsa, seyahat etme imkanı olan arkadaşlar lütfen bir Moskova'ya gitsinler, bir de Washington DC'ye gitsinler, yol kenarında yürüsünler. Hangisinde yürüyebiliyorsanız, çevre orada daha iyi kurulmuş demektir. Ama dediğim gibi bu meseleler çok uzun. Sabaha kadar tartışmak mümkün. Ben sadece ilgili arkadaşlar Türkiye'deki mainstream iktisat anlayışının dışında da anlayışlar olduğunu, onları takip etmeleri gerektiğini, mesela Piyasa Dergisi'ni, Liberal Düşünce Dergisi'ni takip etmeleri gerektiğini söyleyip, sözlerime son vermek istiyorum. Ayrılmak zorunda olduğum için de ayrıca özür diliyorum.

• **İmren Aykut** - Teşekkürler efendim, favkalade dinamik. Merak etmeyin herkes Piyasa Dergisini okuyor, hem de 25 senedir.

• **Çağlar Keyder** - Bu vatandaşlık ve göçmenler sorusu hakikaten çok önemli, ilginç bir soru. Olayın felsefi, soyutlama düzeyini biraz indireceğim, kusura bakmayın. Olay şu: Vatandaşlık bazında sosyal politikadan söz ediyoruz. Bu aslında tam vatandaşlık bazında olmuyor hiçbir yerde. Mesela Avrupa'daki

Atilla Yayla

Amerika
Birleşik
Devletlerinde
son derece
büyük bir devlet
vardır,
vatandaşını
özgürlük alanını
160 yıldır
gitgide
kısıtlamakta
olan
bir devlet
vardır.

göçmen işçilere baktığınız takdirde, hepsinin gerek sağlık sigortası, gerek emeklilik hakları, gerek yoksul düştükleri zaman alabilecekleri sosyal yardım veya konut yardımı olaylarının hepsi geçerli. Onların vatandaş olmamaları, yani eğer legal göçmenlerse, vatandaş olmaları sadece siyasi haklarda ortaya çıkıyor. Yasemin Soysal diye şu anda İngiltere'de çalışan bir Türk siyaset bilimcisi var. Onun çok ilginç bir kitabı var bu konuda; vatandaşlık haklarının nasıl bölünebilir olduğunu anlatıyor.

Gerçekten de vatandaşlık haklarını temel hak ve özgürlükler, siyasi haklar ve sosyal haklar diye ayırdığımız zaman, göçmenlerin yoksun kaldığı tek kategori siyasi haklar, gerisi tamamen mevcut. Burada sorun olanlar illegal göçmenler. Illegal göçmenler maalesef aynı haklara sahip olamıyorlar. Eğer statüleri legal değilse, hukuki değilse, fakat mesela Amerika örneğinde ilginç, şu anda da devam eden birtakım tartışmalar var. Illegal olarak Amerika'ya girmiş olup, şu anda Amerika Birleşik Devletleri'nde olan göçmenlerin bu sosyal haklardan istifade edip edemeyeceği üzerine ve de genelde eyaletlerin çıkardıkları kanunlar, yani federal hükümet, Washington buna çok karşı olmasına rağmen, eyaletler illegal olmalarına rağmen, gayri hukuki statüde olmalarına rağmen bunlardan istifade edebilecekleri konusunda mahkemeler o şekilde karar veriyor. Dolayısıyla bir sorun olduğu muhakkak. Mesela Türkiye'deki sağlık tasarısına baktığınız zaman, iki ayrı tasarıda iki ayrı şey görüyorsunuz. Bir tanesinde "vatandaşlık" diyor, bir tanesinde "Türkiye'de mükim" diyor. Onun için bu konuda herkesin kafası karışık. Ama çok önemli bir soru olduğuna ben de katılıyorum.

Diğer konuyla ilgili, sosyal yardım ve sosyal harcamalar. Şimdi SSK açıkları var tabii. OECD kategorilerinde şöyle bir şey var: OECD, sosyal harcamalar altında emeklilik, emeklilerin vefatı halinde aileye geçen haklar, işsizlik, sağlık, konut yardımı ve doğrudan doğruya sosyal yardım bu kategorileri koruyor, yani içinde eğitim yok. Mesela daha geniş anlamda bir sosyal harcamalar kategorisi koymak istiyorsanız, o size mesela AB ülkeleri için yüzde 27 ortalama dedim. Ona bir de eğitim eklememiz gerekir. Eğitim de yüzde 4-5 arasındır biliyorsunuz. Dolayısıyla neredeyse Gayri Safi Ulusal Hasılabın 1/3'i kadar bir şey tutuyor. Türkiye'deki rakama baktığımız takdirde, sizin belirttiğiniz gibi yüzde 6.5 zaten SSK açıkları, yahut genel anlamda emeklilik açıkları, yüzde 4.5 da sağlık. Dolayısıyla yüzde 11 zaten o ediyor devlet harcamaları içinde. Onun üstüne yüzde 3'lük, yüzde 4'lük gibi bir eklemeye de

işsizlik, konut yardımı ve sosyal yardım olarak geçiyor.

Sosyal yardımı bu kadar önemsemek acaba devletin diğer asli görevlerinin azalması anlamına mı gelir? Devletin asli görevleri nedir bilmiyorum. Tank satın alırsa, keşke öyle olsa. Türkiye'de biliyorsunuz, görünür, resmi rakamlara göre, -görünmeyen rakamları bilemiyoruz- aşağı yukarı yüzde 4 milli savunma harcamaları. Bu azaltılabilir, bence azalsın, fakat bundan çok daha önemlisi, Türkiye'de en büyük sorun -biraz önce zaten alıntı yapıldı- borçlar. Türkiye'deki bütçenin yüzde 40'ı borç servisine gidiyor, faize gidiyor. Bu şu demektir: Türkiye'deki bütçenin aşağı yukarı yüzde 25 ile yüzde 30 arası olduğunu düşünürseniz, bunun yüzde 40'ının gitmesi, yani Gayri Safi Milli Hasılabın yüzde 10'u miktarında bir fonun aslında tamamen lüzumsuz bir şekilde harcadığı anlamına geliyor. Dolayısıyla büyük bir marjın var orada, yani Türkiye'deki sosyal harcamaların yükselmesi mümkün. Şu anda yüzde 13-14 ise, eğer faizden vazgeçsek bir şekilde, desek ki "bundan böyle faiz ödemiyoruz" yüzde 25'e kadar çıkma ihtimali var. Bu bence çok önemli bir şey. Dolayısıyla eğer sosyal devlet istiyor isek, eğer bir sosyal demokrat, bir proje ile ortaya çıkacaksa, bu borç faizlerinin ödenmesiyle ilgili bir şey önermek mecburiyetindeyiz. Aksi takdirde dediğiniz gibi mecburi bir kısıtlama söz konusu.

Son bir şey olarak da şunu söylemek istiyorum: Sosyal harcamalar içindeki sosyal yardım kategorisi sürekli büyüyen bir kategori. Bu neden? Çünkü Türkiye'de aynı örnek var. Düşünürseniz, Türkiye'de bir işsizlik sigortası ihdas edilmişti hatırlıyorsunuz. Fakat işsizlik sigortası pek bir işe yaramıyor. Niye yaramıyor? Çünkü işsizlik sigortasını alabilmek için işli olmak lazım, yani istihdamdan geçen bir kategori. İstihdamdan geçen bir kategori olarak, çalışmış olmak gerekiyor ve formel olarak da uzun bir müddet çalışmış olmak gerekiyor. Bu koşulları yerine getiren insan sayısı çok az. Dolayısıyla işsizlik sigortasından faydalananlar genelde nispeten yüksek ücretli olan ve nispeten daha çok çalışmış ve nispeten eğitilmiş insanlar. Bu çok ufak bir rakam olmasına rağmen, dediğim gibi çok büyük bir işe yaramayan bir rakam. Bu her yerde geçerli. Akdeniz ülkelerinde, İspanya'da, Portekiz'de, İtalya'da giderek artan bir temel gelir kategorisi var.

Yoksul insanlara bundan daha önce istihdamı olsun olmasın böyle bir vatandaşlık hakkı gibi bir temel gelir veriliyor. Çok fazla bir rakam değil. Mesela tek kişiye 250 euro civarında, yahut da bir aileye 400 euro

Çağlar Kayder

Vatandaşlık haklarını temel hak ve özgürlükler, siyasi haklar ve sosyal haklar diye ayırdığımız zaman, göçmenlerin yoksun kaldığı tek kategori siyasi haklar, gerisi tamamen mevcut.

civarında, fakat bu istihdamsızlığın kural olmaya başladığı bir ekonomide muhakkak gerekli bir kategori. Birçok insan, hiçbir zaman doğru dürüst sürekli bir işe girmeyecekse eğer, birçok insan girdikleri esnek işlerden zaten kendilerine yeteri kadar bir gelir alamayacaklarsa, böyle yeni kategoriler ortaya çıkarmaya mecbursunuz. Almanya'da dahi eskiden işsizlik sigortası 2 yıl kadar devam ediyordu, şimdi mesela sadece 6 ay devam ediyor ve 6 aydan sonra işsizlerin bu temel gelir kategorisine geçmeleri düşünülüyor. Bunu iyi bir şey olarak söylemiyorum. Bence işsizlik çok kötü bir şey, fakat önümüzdeki kısa gelecekte hiç olmazsa istihdamın geri geleceğini görmüyor isek, -ki ben görmüyorum- böyle kategorilerin ortaya çıkması muhakkak gerekli.

• **İmren Aykul** - Efendim, teşekkür ederiz. Şimdi Sayın Hocamız Meryem Koray'dan cevaplarını bekliyoruz.

• **Meryem Koray**- Atilla Bey gitti, ona ait cevapları vermeyeceğim. Çünkü arkasından konuşmak gibi olur, ama aslında tabii ki çok şey söylenebilir. Ben liberalizmle kapitalizmi özdeşleştirmiyorum. Tam aksine birbirinden ayırt ediyorum, hatta burada benim kendime çok yakın duyduğum bir Fransız iktisatçı var; Braudel. O diyor ki, "aslında üç katmanlı bir ekonomi var. Bir katmanında insanların gündelik yaşamlarının ihtiyaçlarını giderdiği bir küçük ekonomi. Onun üstünde daha çok sayıda üreticinin ve tüketicinin olduğu piyasa ekonomisi. Onun daha üstünde kapitalizm. Kapitalizm ancak piyasa içinde oluşmaz. Çünkü kapitalizmde aşırı kârlar, tekelci kârlar büyük sermaye birikimini yaratır. Dolayısıyla biz 'piyasa, piyasa ekonomisi' derken, o yüzden kapitalizmin söylenmesi gerektiğini düşünüyorum. Piyasa ekonomisi değil ki bu olan, bu kapitalizm" diyor. "Dolayısıyla biz buraya 'serbest piyasa ekonomisi' derken, tam aksine liberalizm aksini de perdelemiş oluyoruz durumu" diyor. Özdeşleştirmiyorum, tam aksini söylüyorum. "Kapitalizm" dememiz gerekiyor, "küresel kapitalizm" dememiz, "neoliberal politikalar" demememiz gerekiyor. Tabii ki işin içerisine ekonomik liberalizm var, ama ortada ekonomik liberalizmin ötesinde bir gerçek var, sistemin kendisi. Dolayısıyla bu adı adeta unutturulmak isteniyor.

Bugün yapılan çalışmalara bakın, iktisatçıların çalışmalarına bakın, medyadaki yazılara bakın. Kapitalizm kavramı neredeyse -tümü öyle değilse de- ortadan kalkmış durumdadır, kullanılmıyor, gerek duyulmuyor. Ben bunu vurgulamak, bunu gündeme getirmek istedim sizin dediğinizin tam aksi görüşte

olduğum için: Piyasayı da kapitalizmden ayırt ediyorum. Ben gerçekten Braudel'e yakın görüyorum kendimi. O yüzden piyasa özgürlük, evet, olabilir, ama bugünkü piyasa piyasa değil. Dedğim gibi dünyanın 500 şirketi, dünyanın gelirinin yarısını kontrol ediyor olsa, burada bir piyasadan söz etmek mümkün değil herhalde.

Şunu söylemek istiyorum her şeyden evvel: Eğer istediğiniz şey, bir ekonomik sistemle mücadele etmeniz ise, bir kere her şeyden evvel teşhisi doğru koymak gerekiyor. Bizim bugünkü karşımızda olan şey, bir küresel ekonomik sistemdir. Dolayısıyla bizim burada devletle uğraşmak veya haklarla uğraşmanın beraberinde sistemle uğraşmak gibi bir derdimiz var.

• **Dinleyici**- Kim yapacak?

• **Meryem Koray**- Biz yapacağız. Bugün burada konuşurken bile bir şey yapıyoruz beyefendi, yani şu açıdan bir şey yapıyoruz: Yollara dökülüp de yarı öbür gün bu sistemi değiştiremeyiz, ama bunu konuşmazsak hiç değiştirme şansımız yok; mesela bu. Başlangıçta da Hocamız gayet güzel söyledi, Esfender Bey, "borsa hakkında konuşsaydık, burada daha fazla insan olurdu" dedi. Birçok gazetede 5-6 sayfa ekonomi sayfası var ve bu 5-6 sayfanın içerisinde kapitalizm lafı geçmiyor, sosyal ekonomi meselesi gündeme gelmiyor. Sosyal Politika diye dersler vardı iktisat bölümlerinde, kaldırıldı. Biz bugünkü ekonomik sisteme o kadar çok teslim olmuş durumdayız ki, küresel kapitalizme; bunun aksini düşünmüyoruz bile. Henüz bir başlatalım düşünmeye. Düşünmenin arkasında neler yapılacağı konusu da gelebilir, ama düşünmüyoruz ki henüz; mesele bu. Bu teslimiyetçiliğin altını çizme gereğini duyuyorum. Teşhisi doğru koyalım. Sistemle derdimiz var, sistemden kaynaklanan sorunlarımız var ve bu sorunlar gerçekten konjonktürel sorunlar değil, şu ülkeye ya da bu ülkeye ait sorunlar değil. Sorunlar genel.

Bakın, birçok rakam var; "Sosyal Politika" diye bir kitabım çıktı yeni. Orada inanılmaz insanı üzücü rakamlarla karşılaşıyorsunuz. Örneğin Hindistan'da enformel sektör yüzde 90. Bunun yüzde 67'si yoksulluk içerisinde. Latin Amerika'da benzer bir şey, yani bizim gibi birçok ülke bu durumda, hatta çok da zor koşullarda. Dolayısıyla bu ülkeler ekonomiye entegre olmaya çalışıyorlar, yapısal reformlarını yapıyorlar, tanımlarını küçültmeye çalışıyorlar. Ama bütün bunlardan sonra zenginlik üretilmesi çok mümkün değil. Gene bir rakam var. Mesela ihracatta 70 milyar dolara ulaştığımız söyleniyor ve bunlarla da, özellikle otomotiv ürünleri

Çağlar Keyder

Mesela
Türkiye'deki
sağlık
tasarısına
baktığınız
zaman,
iki ayrı
taslakta
iki ayrı şey
görüyorsunuz.
Bir tanesinde
"vatandaşlık"
diyor,
bir tanesinde
"Türkiye'de
mülkim" diyor.

nedeniyle ithalat ediyoruz. 80'li yılların başında 2 milyar dolar filan, ama bunun yanında artan ithalatı da görmemiz gerekiyor. Artan ithalatın lüks ithalat olmadığı çok açık. Artan ithalat büyük ölçüde bizim o ihraç ettiğimiz malları üretmek açısından almamız gereken girdiler. Biz bu kadar böylesine katma değer üretir gibi görünürken, bu katma değer büyük bir kısmını merkeze aktarıyoruz.

Ben bu gelir transferinin, bu sisteme alt durumun görülmesi gerektiğini düşünüyorum. Başka bir şey ancak ondan sonra gelecektir. Belki Latin Amerika'daki ülkelerin olduğu gibi benzer ülkelerin tek örnek niye olsun? Niye gelişmekte olan ülkeler arasında böyle bir birlik olup da o birlikten gelen bir cephe, bir karşı koyuş, bir farklılaşma, borçların ertelenmesi mi olur, silinmesi mi olur, küresel düzeyde birtakım önlemlerin alınması mı olur? Bunları konuşmak mümkün, ama bu ülkeler henüz böyle düşünmüyorsa, bu ülkeler böyle düşünmek yerine, "aman bir an önce ben de bu sistemin içine gireyim" diye çalışıyorlarsa, yapılacak şeyleri düşünmeye zaten fırsat kalmıyor. Birinci şey bu. Bizim bu teşhisi koymamız ve bu teşhisten sonra bizim gibi 190 ülke bu durumda, yani 7 tane, 8 tane ülke kendini kurtarmışsa, onların içinde de yoksullar ve varsıllar var, ama geri kalan ülkelerin çoğu bu durumda. Dolayısıyla aslında 6.5 milyar insanın, 1 milyarın dışında geri kalan 5.5 milyarı acı çekiyor veya bugün acı çekmiyorsa, geleceği açısından tehlike söz konusu. Dolayısıyla mesele gerçekten bir imparatorluk meselesidir. Dünyada geçmişte bir sürü imparatorluk kuruldu ve yok oldular. Ortada ille de kalacak diye bir şey yok. Yeter ki saptayalım, doğru bir teşhiste bulunalım, sonra yapılması gerekenler üzerinde düşünelim. Burada da bu ülkenin insanlarına, bu ülkenin aydınlarına da çok şey düşüyor tabii ki.

• **Dinleyici-** Henüz kazanılmıyor.

• **Meryem Koray-** Benzer şeyler oluyor. Çünkü herkes tek başına bu çamurdan kurtulmaya kalkışıyor. Çamurdan kurtulması o kadar kolay değil, eğer bunun dışında bir önlem görmezse. Önlem görmek ise siyaseti, siyasetçiyi bu insanlar etkileyecekler. Bu insanlar aş istiyorsa, iş istiyorsa ve bunun gerçekten sistemle ilgili bir sorunu olduğunu düşünüyorsa, oradaki hükümetinin de Latin Amerika'daki sol hükümetler, sosyalist hükümetler bir parça değişiklik getirdiler. Buradaki hükümetler içinde de benzer değişiklikleri bekleyebiliriz. Dolayısıyla bu sistemle ve siyasal bilincimizle ilgili bir çözüm yolu mümkün olduğunu düşünüyorum.

Adalet meselesinde birtakım şeyler söyledi genç arkadaşımız. Gerçekten kazanmak, kazandığını harcamak; asıl adil olan, hakçı olan odur. "Biz çalışmayan, üretmeyen insanlara geliri bölüştürelim ve harcama kapasitelerini artıralım. Bu adalet mi?" demek istiyor. Pekî, bu insanlar bu gelirden mahrumken, bu onların seçimi mi?; bir. Siz işsizliği kişisel bir sorun olarak, yoksulluğu kişisel bir sorun olarak görürseniz, "tembellik etti, hak etti, aç kaldı" diyebilirsiniz. Ama günümüzün dünyasında işsizlik ve yoksulluk kişisel bir sorun olmaktan çıkmıştır, toplumsal, küresel bir sorundur. Dolayısıyla toplumun sistemin getirdiği bir sorunla karşılaştığı, yaşadığı için bu insanlara ben nasıl olup da, "çalışmadı, tembellik etti ve bu nedenle de belirli bir mahrumiyete katılsın" diyeyim?

İkincisi, yoksulluk meselesi sadece barınma, geçinme değil. Bugün gecekondularda yaşayan bir sürü insanlarımız aslında çalıştıkları halde yoksullar; bir de o var. Çalışan yoksullar bugünkü gelişmekte olan ülkelerin, hatta gelişmiş ülkelerin yoksulluğunun yeni adı; çalışan yoksullar. Bu insanlar çalışıyorlar, bir işleri var, ama bu işleri onların geçinmelerine yetmiyor. 350 milyon asgari ücret alan bir insan ne yapsın? Söyle bana ne yapsın? Hangi kira gelirini versin, hangi ulaşım masrafını karşılasın, hangi yeme içme ihtiyacını karşılasın? Ama sabahtan akşama kadar çalışıyor o insan. Bütün bunların karşısında hâlâ ben adaleti "çalışan harcasın" diye nasıl bakanım. Çalışanın her şeyden önce en azında belirli bir düzeyde yaşama, belirli bir düzeyde geçinme olanağı olduğunu düşünmem lazım, başka bir yolu yok. Çağlar Keyder'in dediği gibi o eksende bir hayat düşünüyorum; çalışacakсын, işin olacak, paran olacak, tüketici olacaksın ve hayat böyle gidecek. Hem bunu alıp tepeye koyuyorum, bunun dışında başka bir hak düşünemiyorum, her türlü hak çalışmaya bağlanmış, hem de ondan sonra insanları iş hakkı olanağı sağlamıyorum, iş hakkı vermiyorum. Ondaki sonra diyorum ki, "adalet bu". Ne yapalım? Bu mantığı çözmemiz lazım. Adalet, insanların birbiriyle, yani her düzende, her çağda, her toplumda, her şeyde sürekli yenilenen, değişen bir düşünce. Aksi halde biz adaleti böyle adaletle ilgili düşüncemizi geliştirmeseydik, bugün köleliği de pekala kabul edebilirdik. Adamlar almışlar Afrika'dan götürmüşler Amerika'ya. Onlar ne olacak? Siyahlar bir kere. Zaten ilkeller. Ellerinden bir şey de gelmiyor. O yüzden onları köle gibi kullanırım. Bu da adaleti o günün düzeni içerisinde.

Meryem Koray

Piyasa ekonomisi derken, o yüzden kapitalizmin söylenmesi gerektiğini düşünüyorum. "Piyasa ekonomisi değil ki bu olan, bu kapitalizm" diyor.

Biz büyüdükçe; dünya küçülüyor...

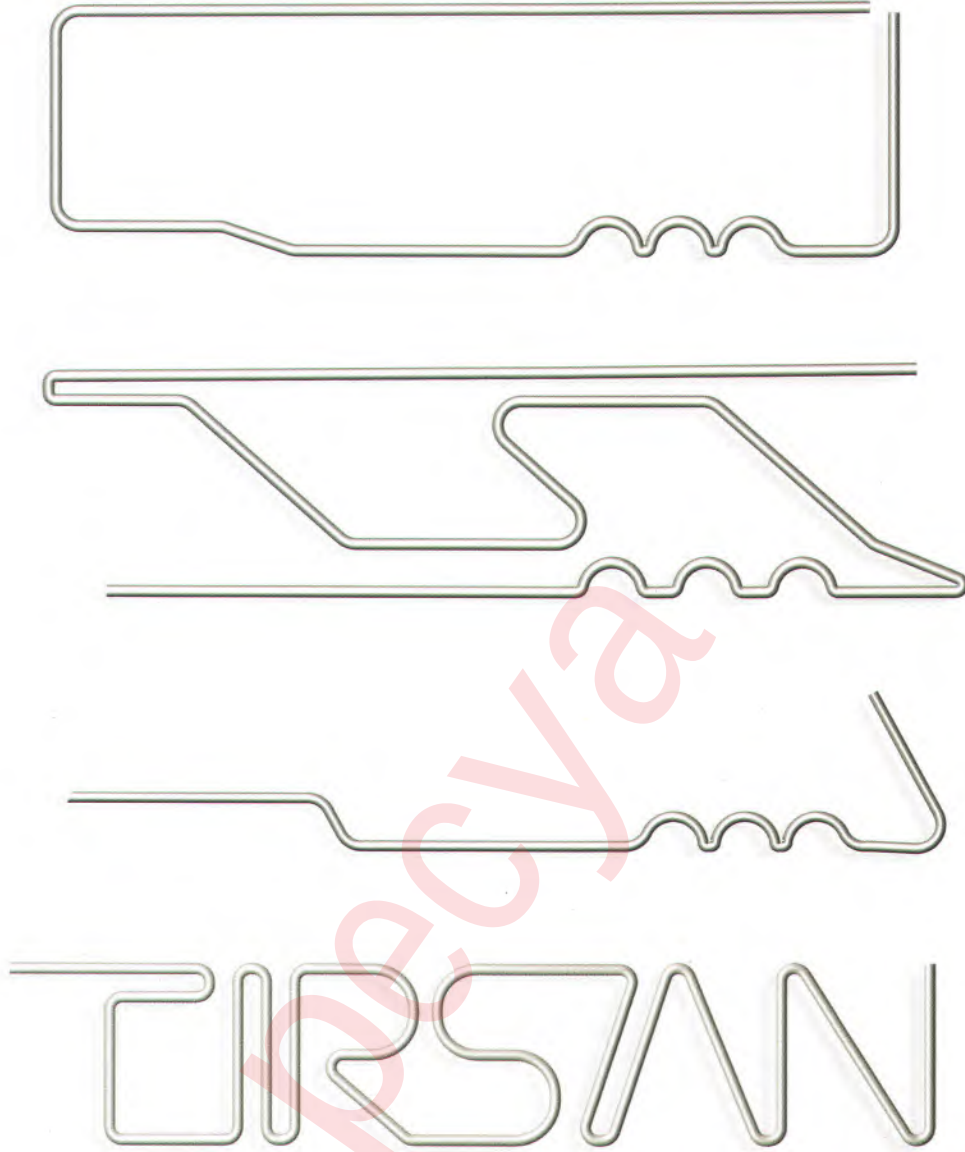
Globalleşen dünyanın kıtalararası firması TAV,
işlettiği havalimanlarıyla, başta Asya, Afrika ve Avrupa olmak üzere,
kıtaları birleştiriyor, TAV büyüdükçe dünya küçülüyor...

TAV
Havalimanları

www.tav.aero

Esnek taşıma çözümleri

Her tür ihtiyaca uygun esnek çözümleri ve geniş ürün yelpazesıyla Tırsan Treyler, taşımacılık sektöründe, gıdadan inşaata, tekstilden otomotive her iş kolunda en iyi ortağınız.

TIRSAN

TIRSAN Treyler Sanayi Ticaret ve Nakliyat A.Ş.

Tel: (0216) 564 02 00 (ISDN) Faks: (0216) 311 71 57

e-posta: info@tirsan.com www.tirsan.com

DAF TIRSAN Oto. San. ve Tic. A.Ş.

Hadımköy Şubesi

Tel: (0212) 858 02 40

Faks: (0212) 858 12 38

DAF TIRSAN Oto. San. ve Tic. A.Ş.

Gaziantep Şubesi

Tel: (0342) 238 21 00

Faks: (0342) 238 35 15

Başaran Motorlu Araçlar

İth. İhr. San. ve Tic. Ltd. Şti. / Antalya

Tel: (0242) 221 08 91 (5 hat)

Faks: (0242) 221 09 03

• **Dinleyici-** Şu açıdan düşünelim: Ben dersime çalışıyorum. Çan eğrisi var. 90 almış mutlu bir azınlığın içindeyim. En yüksek notlar mutlu bir azınlıkça paylaşıyor. Ötede başka bir öğrenci çalışmamış. Ben ders çalışırken barlarda eğlenmiş, şunu yapmış, bunu yapmış veya ders çalışmış, yanlış çalışmış. 30'luk barajın altında kalmış, 1 puan versem geçecek. 29'da kalmış, yani 1 puana ihtiyacı var. Ben niye çalıştığım 1 puanı ona vereyim? Bu açıdan düşünsek daha adaletli olmaz mı? Sağ olun.

• **Meryem Koray-** Atilla Yayla gibi tepeden tepeden konuşayım. "Biraz okuyunuz" diyeyim, onun bize tavsiye ettiği gibi. Diyor ki, "çalışma bir meta halini almıştır ve çalışmada birtakım haklar için mücadele ederdiniz; sendikalar, pazarlıklar falan. Şimdi çalışmayı bulmak için mücadele ediyorsun. Çünkü kıt bulunan bir meta halini almıştır." Kıt bulunan bir meta halini alan çalışmaya karşı ne yapacak insanlar? Birinci soru bu.

İkincisi, bu kıt metayı birden bire artırmak gibi bir şansımız var elimizde. Ben size söyleyeyim, bugün çalışma saatlerini yarıya indirin bütün yeryüzünde. Bu ülkede, o ülkede tek başına uygulayamazsınız, bütün yeryüzünde çalışma saatlerini yarıya indirin, 8 değil, 4. 1900'ü yılların başında 8 saate geldi. Aradan bir yüzyıl geçti. Ondan önce 16 saattir. Endüstrileşme 1700'ü yıllarda başladığı zaman çalışma saati 16 saattir. Mücadeleyle 10 saate, 8 saate indi. Bu kadar leri bir teknolojik düzey, işte uzaylara gidiyoruz, mikroçiplerle neler neler üretiyoruz, otomatik makinelerimiz de anında inanılmaz girift, karmaşık işler yapıyor. Birakınız da insanların çalışma saatleri aşağıya insin. 5 saat olsun, 4 saat olsun. En azından ikiye bile katlanmazsa, insan istihdamı indirdiğimiz zaman 1.5 kat artacaktır. Çok önemli sayıda insana iş bulacaksınız. "O da çalışsın, parasını alsın ve geçinsin" diyebileceksiniz. Siz hem bunu demeyeceksiniz, giderek kitlediştirirsiniz işi, -çünkü hakikaten büyüme yeterli ölçüde iş yaratmıyor- hem de diyeceksiniz ki, "işsiz olmanın, yoksul olmanın vebali senin boynuna" Böyle bir şey olmaz. Peki, neden indirmiyoruz saatleri 8 saatten 4 saate? Tek bir şey var, çünkü sermayenin kârını azaltmak duru-mundasınız, başka bir şey değil.

Bunun aksinin yapılmasını engelleyen başka bir şey olduğunu söyleyebilir misiniz? Neden 4 değil de 8 saat çalışıyoruz? Eğer biz insana önem veriyorsak, hatta özgürlüğe önem veriyorsak, o insanın kendini keşfetmesi,

kendini özgürleştirilmesi için kendine yatırım yapması lazım. Öğrenmesi lazım, okuması lazım, ilişki kurması lazım, "devlet devlet" diyoruz. Sabahın 8'inde işinden çıkmış, akşam 7'sinde eve gelmiş, siyasetle televizyon dışında ilgilenmeyen bir insanın kurduğu devlet de bu kadar olur. Hele biz o insanlara biraz serbest zaman verelim, kendilerini bulmak, öğrenmek, ilgilenmek açısından imkân tanıyalım, o devlet o zaman hakikaten olmayan devlet gibi olacak. Çünkü her birimizin çok daha fazla devleti Amerika'nın imparatorluğu ya da kapitalizmin imparatorluğu gibi adı devlet olmayan başka bir büyük güç karşımızda. Devlet ortadan kalkmıyor ya da zayıflamıyor, tam aksine bir de bizim gibi devletler de sosyal tarafı iyice unutmuslar, dış dünyanın ajanı konumuna gelmiş hükümetler tepeden yönetiyorlar. Dolayısıyla mesele alternatiflerimizin yok oluşu değil, var, ama alternatiflerimizi düşünmemizi engelleyen bir egemen ideolojinin içinde baş-ka türlü düşünmüyoruz; bu kadar basit.

• **Türkel Minibaş-** Aslında ben çok üzülüm bu toplantıda. Nedeni de şu: Biz hâlâ kapitalizm sözcüğünden korkuyoruz. Biz hâlâ küreselleşmeyi kapitalizmin dışında, sanki ona bir alternatif filanmış gibi zannediyoruz. Beyler, kapitalizm bir kriz sistemidir. Kapitalizm krizlerle yaşar. O ilk cümleyi onun için söyledim. Yani kaynaklar, ihtiyaçlarınız sonsuzsa, bunu buna getirmek zorundaysanız. Evde kocanızla, karnızla yaptığınız kavga budur. Olmuyorsa boşanılır, ama kapitalizm ile boşanamıyorsunuz. Boşanırım diye tehdit de edemiyorsunuz, gideceğiniz başka bir yer yok. O zaman ne yapacaksınız? O krizlerden ne yapacak sistem? Her seferinde o kriz süreçlerine bakarsanız, hiç öyle gücünü filan yitirerek de çıkmıyor.

Her seferinde kaynakları, pazarları paylaşarak daha da yenilenmiş ve güçlü çıkabiliyor. Dolayısıyla böyle, yani kapitalizmi sevmiyor musunuz, hür teşebbüse karşı mıyız? Bunun için de hür teşebbüs de olacak, olabiliyorsa olacak. Ama küreselleşme yaşasın, şu an yaşadığımız kapitalizmin artık o emperyalizm dönemi filan değil, emperyalizm kadar da vahşi bir kelime gibi gelmediği için küreselleşmeden o kadar korkmuyorsunuz. Çünkü küreselleşmenin bütün teknolojilerini anında kullanabildiniz. Halbuki öbür dönemde kullanamıyordunuz. Siz hâlâ tel dolaptayken onlar buzdolabındaydı. Siz hâlâ arabaya binemezken, onların hepsinin arabası vardı,

Meryem Koray

Sistemle
derdimiz var,
sistemden
kaynaklanan
sorunlarımız
var ve bu
sorunlar
gerçekten
konjonktürel
sorunlar değil,
şu ülkeye
ya da
bu ülkeye
ait sorunlar
değil.
Sorunlar
genel.

drive-in'de film seyrediyorlardı. Onun için emperyalizm size o kadar korkunç geliyordu. Olmayan bir şeyler, onlar gibi olmak, şu anda her şey aynı, aynı olduğu için huzurlu hissediyorsunuz.

Şu anda da kapitalizm tarihinin en büyük krizinin yaşıyor. Bu krizden de sermaye küreselleştirerek çıkmaya çalışıyor. Bunu yapmaya çalışıyorsa, o zaman bunun vebalini de birileri çekecek. Ama hem devlete karşı olacaksınız, hem "IMF kapatılsın" diyeceksiniz, hem "kapitalizm daha sonsuza kadar yaşasın" diyeceksiniz, böyle kavram kargaşalığı olmaz. Ne istediğimizi bilmek zorundayız. Kapitalist sistemde yaşıyorsanız, kapitalist sisteminin nasıl bir tarihsel seyir izlediğini bilmek durumundasınız. Şu anda da nelere gebe olduğunuzu, neleri doğurduğunu da görmek durumundayız. Şu anda yaşanan şey uzun zamandır içinde olduğumuz ve bizim de Türkiye olarak -siz az önce soru sordunuz. Türkiye devleti yok olacak mıydı, Türkiye devleti küçülecek mi meselesi değildi- devletler yok olamazsa yok olacaklar. Hangi A devleti, B devleti, bu pazarlık güçlerine bağlı. Yok olma süreci de ben size söyleyeyim, öyle haritadan silinme falan gibi de olmayacak, bu farklı nitelik değiştirmeye başlıyorlar zaten. Şimdi bu noktada IMF'nin ve Dünya Bankası'nın işlevleri artık 1950'deki 60'taki işlevleri değil.

Bu sefer işlevleri sizin sisteme eklemelenmeniz, eklemelenirken de problem çıkarmayan ülkeler olarak eklemelenmeniz, yani eskiden dış borç yoluyla kaynak aktarıran oluşturulan sorunların bu kriz sürecinde karşılanması mümkün değil. Uzun uzun anlatmak filan istemiyorum, Çünkü hepimiz bin kere dinlediniz ve biliyorsunuz. Ama o zaman ne olacak? İşte o zaman o kaynakların yeniden bölüşümü var. Kaynak bölüşümü yaşıyor, ülkelerin de içinde aynı şekilde bu kaynak bölüşümünden etkilenerek insanların yoksullaşması, dolayısıyla ülkelerin yoksullaşması var. Eğer devletin piyasadan çekilmesini istiyorsak, küresel süreçte böyle olacak, beğenin veya beğenmeyin.

Devletin sosyal devlet işlevi küresel süreçte olamaz, ama olursa bu bizim gücümüzden kaynaklanır. Eğer biz Turgut An'ın söylediği gibi Dünya Bankası bilmem ne yardımcısı demiş ki, "Geç kaldık" Ne diyecek, başka mümkün mü, geç kalması, fark etmemesi? Geç kalan bizdik, biz anlamakta geç kaldık. O şunu yapacak: Devlet küçülecekse o zaman siz de artık enerji sektöründe, Erdemir'den ucuz çelik alamayacaksınız beyefendi. Siz de artık Etibank'tan ucuz maden alamayacaksınız ve

almamalısınız da, yeteri kadar nemalandınız ve büyüyüp serpildiniz, artık piyasada rekabet edebilecek düzeydesiniz. O zaman siz o durumdasınız ve bunu zaten şirket evlilikleri ile yaptınız, yapamadıysanız da iflas edip piyasadan çekileceksiniz.

Peki, emek ne olacak? Üretimin diğer ayağı, yoksulluk onun sorunu. Öyle, peki aynı örgütlü bir mekanizma içinde o yoksullaşmanın getireceği sorunlardan kurtarabilecek misiniz? Çağlar Keyder'in söylediği odur, bu süreçte ara kategorilerle onun yoksulluğunu hafifletiyorsunuz, sosyal yardımlarla bu geçici bir süreç. O geçici süreçte, yani mikro krediler aynı vaziyette, ona yoksullukla yaşamayı öğretiyorsunuz. Bu süreç içinde zaten emeğin sendikaları, örgütlü olabileceği örgütler, zayıfladığı için kendi hatalarıdır. Bu süreci fark etmediler, fark etmek istemediler. Böyle bir işlevleri kalmadığı için, kendilerini koruyamadıkları için, emek yeni teknoloji karşısında çok büyük fatura ödeyecek.

Birinci ödeyeceği fatura işsiz kalacak. Çünkü yeni teknolojide bizim gibi ülkelerde eğitim düzeyi düşük olduğundan, devlet küçüldüğünden eğitim kaynakları üniversitelere aktarılmadığından Boğaziçi'nde kaloriferler yanabilir, İstanbul Üniversitesi'nde 4 yıl yanmadı. Sizin fakültenizde 4 yıl çocuklar soğukta oturdu, biz soğukta oturduk. O eğitimden ne bekliyorsunuz? Ondan sonra, hangi uluslararası düzeyde tartışmayı bekliyorsunuz? Mümkün mü? Kütüphaneye kitap gelmemiş, laboratuvarı yok. Halbuki ülkemiz standardizasyon dünyada belirlemede laboratuvar kurma aşamasında, buyurun çıkın işin içinden. Ben bunları şikâyet olarak söylemiyorum.

O zaman devlet ne yapacak? Eğitim de olmayacaksa, eğitime kaynak aktarmayacak veya azaltacak, azaltınca sizin zaten ya eğitim seviyeniz düşecek ya da piyasa ekonomisine açılacak ve açıldı. Piyasa ekonomisi içinde o insan gücünü yetiştireceksiniz, güzel. Peki öbürleri ne olacak? O teknolojiyi kullanabilecek bilgi donanımı olmadığı için işsiz kalacak, işsiz kaldığı için yoksullaşacak. Günlerdir gazetelere, televizyonlara yansıyan bu. Büyük kentlerde yaşayanların hızla yoksullaştığı, büyük kentlerdeki devlet memuru, zaten devlet memuru kentte oturur. Devlet küçüldüğüne göre maaş azalacaktır, o da yoksullaşacaktır. Şimdi bunu bir doğal sonuçmuş gibi alamayız. Çünkü bu beraberinde iflah olmayan yaralar da doğuruyor, sorunlar da doğuruyor. Kimin aleyhine doğuruyor? Benim aleyhime doğurmuyor, olsa olsa benim çantamı kapıyorlar. Ama sermaye

Meryem Koray

Çalışan
yoksullar
bugünkü
gelişmekte
olan
ülkelerin,
hatta
gelişmiş
ülkelerin
yoksulluğunun
yeni adı;
çalışan
yoksullar.

aleyhine doğuruyor. Sermayenin güvenliğini bozacak sorunlar çıkabiliyor. O zaman büyük ölçekte düşündüğünüzde kaynakların paylaşılması için nerede kaynaklar bakır sizin ülkeniz, tanım ülkesi, topraklarınız yorgun değil, 4 iklim yaşıyor. Tohumluklarınızı çok şükür Allah'a patentlemeyip ihraç ettiğiniz için onlar da genetik yapılarını değiştirip değiştirip size yolladıkları için çok ciddi bir pazarsınız.

Karayolları, ulaşım bütün deniz, hava dahil olmak üzere şu anda hizmet ticaretinin pazarlarının üzerinde koptuğu ülkelerden birisiniz ve bu paylaşımında o zaman yoksullaşan halkların kalkıp da bu sisteme zaten tepki duymaması için güvencelerinizi almak durumundasınız sermaye olarak. Sermaye alıyor hiç endişelenmeyin. Kimse hür teşebbüse filan karşı değil. Boşuna mı geldi FBI Başkanı ile CIA Başkanı sizin ülkenize? Yanı hatırlarını sormaya gelmedi. Çünkü bu artık şu an yaşadığımız krizin en tepe noktalarını yaşıyoruz. Bu yeniden paylaşımında zaten bütün uluslararası kaynaklara bakın, kavramı oluşturdular yoksulluğu yönetme politikalarının içinde, rıza gösteren toplumlar. Rıza göstermek demek, bunu kabullenmek, sizin için de artık ses çıkarmayacak hale gelmeniz demektir.

Avrupa'nın demokrasisine hiç güvenmeyin. Çünkü Avrupa'da bu yaz itibarıyla kendi meclislerinde teröre karşı askeri müdahaleleri konuşmaya başladı. Yanı demek ki dünyanın bir yerinde, o yoksul olan yerinde, yoksulların fazla olduğu yerde paylaşım olurken, o zaman o demokrasiden yana olanların karşı çıkmalarını da engelleyecek mekanizmaları oluşturunuz. Bunun için de umut gibi görünenler ülkeler yoksul olur, Hindistan. Beyefendi deminden beri "Hindistan" diyor. Ama siz hangi tarihte Hindistan'ın ne yaptığını bilmiyorsanız -sizin için demiyorum. Biliyorsunuzdur muhakkak da- hangi tarihlerde ücretle çalışma saatlerini azalttık. Bunu da denedik, şimdi "deneyemiyoruz" diyorsak, o zaman bunlar sadece kitaplar içinde kalmaya mahkûmdur ya da denerseniz hüsrana uğrarsınız. Çünkü çalışma saatlerini kısaltmayı denediğiniz dönemde daha kriz bu seviyede değildi ya da işsiz kalan insanları zarar göstererek ücret almadan bir dönem çalışmaya razı etmiştiniz ilerde ya işsiz kalacak ya da ücretsiz çalışacak.

Demokles'in kılıcı tepenizde sallıyor ne yapacaksınız? İlerde alabileceğiniz bir geliri güvence göstererek kendinize bugünkü çalışmalarını Türkiye'de bütün hizmetler sektörü çalıştı turizm dahil. Şimdi Hindistan örneğine lütfen çok fazla güvenmeyin. Çünkü o gibi

ülkeler kendi işsizliklerini gidermek için o teknolojiye meydana getirdikleri gelişme, eğitimde kullandıkları insan güçlerini bize transfer ettiler. Yapı Kredi Bankası bilgisayar mühendislerini, ODTÜ mezunu almadı, Boğaziçi mezunu almadı, ütüsüz pantolonlu adamı içeri sokmazken, sandaletlileri aldı. Çünkü sosyal güvenliksiz çalışıyorlardı. Bize göre değil, ama kendi ülkeleriyle karşılaştırıldığında belki yükselti burada ücretler, ama benim bilgisayar mühendisimden daha ucuza çalışıyordu. İşte böyle baktığımızda bazen umut gibi görünen şeyler, yoksulluğu engelleyecek gibi gördüğünüz politikalar bir bakarsınız ki bir süre sonra sizde bumerang etkisi yapar. İşsiz kitleler eğer eğitim düzeyleri de düşükse, bu yeni süreçte bunların hiçbir zaman yoksulluktan kurtulma şansları yok. Çünkü yeni teknolojiler ortaya çıkacak işsizliğe de içinde emmeye izin vermiyor.

Bunlardan bir tanesi son olarak bunu özellikle söylemek istiyorum. Şimdiye kadar tarım reformuyla ilgili olarak konuşurken ortaya çıkaracağı işsizliği kimse göz önüne almadı, ortaya çıkaracağı yoksulluğu kimse dikkate almadı. Oysa bizim gibi ülkelerde tarım reformuyla birlikte çok önemli bir yoksullaşma yaşadığımız ki, bunun temel nedeni artık kırdan kente göç olamayacak. Onun için Dünya Bankası Doğu'da, Güneydoğu'da o projeleri yürütüyor. Onun için sivil toplum örgütlerinin desteğini istiyor. Çünkü o insanların artık yeni teknoloji kullanabilecek elleri yok, ne de bilgi düzeyleri buna izin veriyor.

Artık sermaye krizinden çıkarken emeğin ucuz, ama niteliği yüksek, hammaddenin olduğu, pazara yakın ve bütün bu alanların içinde, bunları kendisine izin veren hükümetlerin olduğu yerlere küresel sermaye gidiyor. Giderken de kendi açısından bakarsanız, kapitalizm açısından bakın, tabii ki birinci amacı kanını maksimize etmek, sizin ülke kaynaklarınızı düşünecek hali yok, sizin insanınızı da düşünecek hali yok. O zaman bizim ivedilikle yapmamız gereken şey bence, hükümete veya hükümetlere her kim gelir giderse, bu yoksullaşmayı palyatif tedbirlerle, ki şimdi başladılar o palyatif tedbirlere. Palyatif tedbirlerle değil, hızlı, kalıcı tedbirlerle bu yoksullaşmayı önlememiz lazım. Şu anda çünkü kapitalizmin dışında da yaşayacağınız bir sistem yok.

Onun için ben bu oturumda gerçekten hepimize kendi adıma teşekkür ediyorum. Yoksullaşmayı pek görmek istemeyen bir toplumuz. Çünkü gelenek ve göreneklerimiz yoksula yoksul dedirtmeyen bir gelenek, görenek, oysa hepimiz başta devletin memurları

Türkel Minibaş

Şu anda
da kapitalizm
tarihinin
en büyük
krizini yaşıyor.
Bu krizden de
sermaye
küreselleştirerek
çıkarmaya
çalışıyor.
Bunu yapmaya
çalışıyorsa,
o zaman bunun
vebalını de
birileri çekecek.

olmak üzere bizler hızla yoksullaşan bir ülkede yaşıyoruz ve bunun bir tek yolu var; o da örgütlü toplumdan geçiyor.

Teşekkür ederim.

• **İmren Aykut-** Hepinize gösterdiğiniz ilgi ve fevkalade sabırla dinlediğiniz için bu oturumu

teşekkür ediyorum. Ama en büyük teşekkürüm değerli konuşmacılara; son derece dinamik ve renkli bir hale tartışmayı getirdiler ve hepimizin ilgisini bu kadar uzun süre tutabilirdiler, çok teşekkür ederiz ve ara veriyoruz.

Türkel Minibaş

Bizim
gibi
ülkelerde
tarım
reformuyla
birlikte
çok önemli
bir yoksullaşma
yaşacağız ki,
bunun temel
nedeni artık
kırdan kente
göç olamayacak.

İktisadi sistemler demokrasi ve yoksulluk

Prof. Dr. Necati Mumcu'ya armağan

2.gün

16 Aralık 2005, öğleden sonra

oturum başkanı
panelistler

: Prof.Dr.Metin Kutsal
: Prof.Dr. Mehmet Ali Kılıçbay,
Dr.Nail Satlıgan
Prof.Dr.Taner Timur

• **Burhan Taştan-** Sevgili iktisatlılar, değerli konuklarımız, "İktisadi Sistemler Demokrasi ve Yoksulluk" başlıklı panelimizin yönetecek olan Sayın Prof. Dr. Metin Kutsal'ı davet ediyorum. uyurun Sayın Hocam.

• **Metin Kutsal-** Değerli katılımcılar, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin düzenlemekte olduğu geleneksel İktisatçılar Haftasının ikinci gününde öğleden sonraki seansta başkanlık görevini bana verdiklerinden dolayı cemiyetimizin değerli yöneticilerine öncelikle teşekkür etmek isterim. Dün yoğun derslerim nedeniyle maalesef toplantıya ve güzel tartışmalara katılamadım. Bugün sabahleyin de İstanbul Üniversitesi yine İktisat Fakültemizin çok önemli bir toplantısında bulunmak zorunda olduğum için ancak şimdi İktisatçılar Haftasına katılabiliyorum.

İktisat Fakültemiz gerçekten Türk iktisat ve sosyal bilimleri alanındaki her konuya, gündeme gelen her konuya duyarlılık gösteren temel bilim çevrelerinden, kurumlarından biri. Sabahleyin de sosyal siyaset konferanslarının 59. yılında düzenlenen konferansların başlama töreninde

bulundum. Sosyal güvenlik reformu konu alıyordu ve bugün öğleden sonra da bu toplantı devam ediyor. Yani İktisat Fakültesi temelinde düşünürsek, bir yandan burada mezunlar cemiyetimizin düzenlediği bilimsel bir toplantı devam ederken, bir yanda da merkez bina doktora salonunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı başta olmak üzere bütün önemli bakanlıkların bürokratlarının bulunduğu bilim çevrelerinin, bir çok üniversitenin temsilcilerinin bulunduğu bir toplantıda yine İktisat Fakültemiz bu toplantının ev sahipliğini yapıyor.

Sözü belki biraz uzattım, ancak bize intikal eden bilgilere göre panelist arkadaşlarımızdan biri Mehmet Altan, birkaç dakika sonra aramızda olabilecekler. Dolayısıyla kendilerini biraz da beklemek için bu açıklamaları yapıyorum. Ancak tabiatıyla diğer panelist arkadaşlarımızın tebliğlerini sunmalarına bir engel bulunmuyor. Bu itibarla "İktisadi sistemler, demokrasi" ve temel temamız olan "yoksulluk" konusundaki toplantımızı açıyorum. Bu toplantıya panelist olarak katılan arkadaşlarımızı hepiniz tanıyorsunuz, kendileri hakkında bir açıklama

yapma, tanıtmaya yapma ihtiyacını şahsen duymuyorum. Panelist arkadaşlarımız program gereğince biraz sonra aramıza katılacak olan Mehmet Altan'dır, Profesör Doktor Mehmet Ali Kılıçbay'dır, Doktor Nail Satılğan ve Prof. Dr. Taner Timur'dur. Ben isimlerini belirttiğim çok değerli meslektaşlarımı izninizle kürsüye davet ediyorum. Buyurun efendim.

Efendim toplantımızdan evvel gerek arkadaşlarımızla, gerek cemiyet yöneticileriyle şöyle bir mutabakata vardık: İzninizle program hakkında, programın nasıl cereyan edeceği hakkında kısa bir açıklama yapayım. Tebliğ sahibi değerli meslektaşlarımıza 20'er dakikalık bir süre tanıyoruz. Kendileri 20'er dakika içerisinde tebliğlerini sunacaklar. İki arkadaşımızın tebliğini dinledikten sonra kısa bir çay kahve aramız olacak, daha sonra da iki arkadaşımızı dinleyeceğiz. Ondan sonra sorular ve cevaplar kısmına geçeceğiz. Salonda siz çok değerli meslektaşlarımız, arkadaşlarımız panelistlere istedikleri konuda, özellikle tabii bugünkü temamız çerçevesinde sorular yöneltebilecekler. Olabildiğinde soru biçiminde bunların olmasını temenni ediyoruz ve arkadaşlarımız da kendilerine cevap verecekler. Programda yer alan değerli arkadaşlarımızın sırasına göre ilk sözü Mehmet Ali Kılıçbay arkadaşımıza bırakıyorum. Buyurun efendim.

• **Mehmet Ali Kılıçbay-** Teşekkür ederim, efendim hoş geldiniz, iyi günler. Korktuğum başıma geldi, Mehmet hep böyle yapar zaten, mutlaka bir bahane çıkarır ve ilk konuşma onunla olduğum panellerde bana düşer. İlk konuşma tehlikeli bir şey, penguenler yaşadıkları ortamda fok balıklarına yem oldukları için etrafta fok balığı var mı, yok mu anlamak için içlerinden bir tanesini suya iterlermiş, kan çıkarsa girmiyorlar, çıkmazlar giriyorlar. Ben de herhalde fok balıklarına atılan ilk penguen olarak her türlü hatayı ben yapacağım, onlar benim üzerime konuşacaklar. Adım gibi biliyorum böyle olduğunu. Evet, hâlâ yaşadığıma göre daha atılmadım suya ama. Konuşma bitince suya atılmış olacağım.

Efendim, yoksulluk konusunda konuşacağız. İlkokulda öğretmen öğrencilerine yoksulluk konusunda ödev vermiş, Rockrefeller'in torunu da o okulda. Ertesi gün gelmiş, ödevini vermiş. Öğretmen, "Bu ne?" demiş. "Ne var öğretmenim? Yani yaptım ödevimi" "Oku bakayım" Okuyor kız, "O kadar fakirlerdi, o kadar fakirlerdi ki uşakları da fakirdi, bahçıvanları da fakirdi, şoförleri de fakirdi" Şimdi kapitalizm fakirliği böyle algılıyor. Yani fakirlik insana yapışmış bir sıfat, belki de bu onun kendi suçu, bu şekilde açıklıyor. Bu gelecek programdı,

M. Ali Kılıçbay

M. Ali Kılıçbay

Latin dünyasından başlamak istedim. Çünkü orada ben bir ekonomik sistem keşfediyorum.

ekonomik sistemlerle yoksulluk arasındaki bağlantıyı demokrasi bağlamında kurmaya çalışan bir penguen olarak kapitalizmi daha sonraya bırakıyorum. En son başımıza gelen musibet olduğu için o biraz geride kalsın.

Ben tarihe merak sardığım zaman ilk defa şunu keşfettim: İlk gördüğüm şeylerden bir tanesi, bugün sahip olduğumuz kavramlar, kelimeler zaman içinde aynı anlamları taşıyor. Yani bütün kelimeler için söz konusu değil, ekmek her zaman ekmek ama, o bile zaman içinde ekmeğin kalitesinde, yapım tekniklerinde meydana gelen değişimlerden ötürü büyük farklılıklar gösteren bir şey. Yani bir kavramı söylediğimiz zaman aslında aynı şeyi ifade etmiyoruz. Çok böyle muğlak bir konsensüs oluyor kelimeler üzerinde, kavramlar üzerinde. Hele zaman içinde seyahat etmeye başladığımız zaman, o zaman semantik kaymalar çok daha büyük boyutta oluyor. Biz yoksulluk veya fakirlik dile ifade ettiğimiz şeyi Latinler "pauper" biçiminde ifade ediyorlar ve Latinlerin yüklediği anlamın bizim bugün 21. Yüzyılı yaşayan insanlar olarak, yani dünyada hemen hemen bütün insanları aşağı yukarı benzeri kavramsal içerikler yüklüyorlar, pek bir benzerlik yok aralarında.

Latin dünyasından başlamak istedim. Çünkü orada ben bir ekonomik sistem keşfediyorum. Biraz Marksızan bir bakış açısı olacak, ama daha iyisini bilmediğim için şimdilik oralardayım. Daha iyisini bulduğumuz gün o terimlerle konuşuruz. Yani köleci bir toplum, köleci toplum denilmesinin sebebi de doğrudan üreticinin

hakim varoluş biçiminin köle olmasından ötürü köleci toplum diyoruz. Bu köleci toplumda köleler elbetteki insan değil, yani onları fakirlik kavramı içinde alamayız. Köleler Latin dünyası açısından, eski Yunan dünyası açısından da aynı şey, instrumantum vokale konuşan alet, yani çekilç, keser konuşmayan alet, köle konuşan alet. Onlar insan statüsü içinde değiller, Roma hukuku açısından da insan statüsü içinde değiller. Zaten o uygulama olarak da kölenizi öldürdüğünüz, kolunu, bacağını kestiğiniz veyahut da başka zararlar verdiğiniz zaman herhangi bir şekilde hukuken yargılanmanız ve cezalandırılmanız mümkün değil. Gom'un hesapları var, Atina sitesi için, bir İngiliz iktisat tarihçisi, tabii zaman içinde ne kadar geriye giderseniz rakamlara güvenilirlik o kadar azalıyor. Süleyman Demirel söylediği zaman da rakamlara pek inanmamak lazım, ama onları test etmek mümkün. Ama zaman içinde bu çok zor. Çünkü elinizdeki kaynaklar azalmış vaziyette, bize ulaşanları çok kit.

Neyse, Gom Atina polisi için, yani kırsal alanı ile birlikte 300 000'lik bir nüfus veriyor. Bu 300 000'lik nüfus içinde 190'ı köylülerden meydana geliyor, 270 000 köle var. Bunlar itibari rakamlar, lütfen çok fazla üzerine takılmayın, yani bir eğilimi göstermesi açısından, geriye kalan yüzde 10'un yarısı kadınlardan meydana geliyor. Büyük Sayılar Kanuna göre, yani 30 000'in yarısı kadın 15 000, çocukları çıkıyorsunuz, metekos'u çıkıyorsunuz, yabancıları çıkıyorsunuz ve 5 000 kişi kalıyor. İşte Atina demokrasinin demosu, meşhur demos kratos bütün ilkokula giden çocuklar dahi bilir demokrasinin nereden geldiğini, ama demosunun ne olduğunu bilmez. Demos 5 000 kişiden meydana geliyor. Çok ilginçtir Platon'un ünlü Politeya kitabında da ideal sitenin 5 040 kişiden gelmesine dair bir önerisi vardır. Tabii mistik bir dünya, 1'den 7'ye kadar olan sayıların aralarındaki çarpımının toplamıdır 5 040. Ama ilginç bir çakışma var, yani Gom'un hesapları ile Platon'un verdiği rakam arasında. Şimdi bu 5 040 kişinin dışında yani 60 ile 59 toplumu meydana getiren şeyler, bizim bugünkü tanımımız açısından yoksul. Kadınlar hak yoksulu, çocuklar hak yoksulu, köleler ekonomik anlamda yoksul, fakat eski Yunan bunları yoksul olarak görmüyor.

Aynı şekilde Roma için de benzeri bir analizi yapmak mümkün, bu rakamlara ulaşmak, bu oranlara ulaşmak mümkün olmamakla beraber. Kölenin devre dışı, tamamen sistem dışı, bir araçsallaşmış bir varoluş içinde, dengeye geldiği bir sistemin içinde onlar da yoksul kavramının içinde değil.

Pauper denildiği zaman Latin dünyasında mülkiyet sahibi olmamak anlaşılıyor. Yani herhangi bir mülkiyeti olmamak, o zaman bu Atina sitesinden örnek vereyim daha kolay, yani demos'un içinde bir küçük grup vardır. Bunlar mülkiyet sahibi değildir, işte pauper diye, fakir diye, yoksul diye ifade edilen bunlardır. Yani o yüzde 90 kesinlikle değil. Bu geriye kalan 5 000 kişinin içinde ufakık bir grup bunlar yoksul. Bunlar nasıl yoksul? Bunlar aslında yurttaşlar, her türlü özgürlük hakkına sahiptir. Fakat çok çeşitli nedenlerden ötürü, s-ayıp dökmeye gerek yok- mülkiyetlerini kaybetmişlerdir ve bu mülkiyetini kaybetme durumundan ötürü de bunlar yoksulluk grubu içinde yer almaktadırlar.

Hristiyanlık bu ilkeyi, bu düşünceyi yani pauper'i Saint Paul'den sonra Paulus Hristiyanlık kurarken pauper kavramını da içine alarak bir Hristiyan'ın dünya malından uzak olması - İslamiyet'te de çıkacaktır bu bir lokma, bir hırka biçiminde, bazı Sufi tarikatlarda ortaya çıkacak bir görüştür- buna Hristiyanlık fakir demektir, sadece buna fakir demektir, ama bizim yüklediğimiz anlamda yani dışsal bir güçten ötürü, bir ekonomik sistemin işleyişinden ötürü meydana gelen bir yoksulluk söz konusu değildir. Doğrudan doğruya iyi Hristiyan'ın veyahut da parantez içinde "iyi Müslüman'ın" seçtiği bir hayat tarzıdır ve iyi bir durumdur olması gerektir, beklenendir. Çünkü İsa fakirdi, İsa'nın hiçbir malı yoktu. İncillerde geçer, özellikle Saint Jean İncilinde, Yohannes İncilinde bu geçer. İsa fakirdi ve bütün Ortaçağ ilahiyatı bir bakıma bunun üzerinde dayanacaktır ve aynı zamanda fakire yardım, ama bugünkü kavramsallaşması içinde fakir değil, yani bazı olanaklardan yoksun insanlara yardımın da temelini meydana getirecektir. Neden? Çünkü İsa dünyaya geldiği zaman, yani milenyum yeniden dünyaya geldiği zaman -İsa aynı zamanda Mesih'tir- Mesih olarak dünyaya geldiği zaman kimin evine geleceği belli değildir ve fakir olarak gelecektir. Kapınızdan kovduğunuz bir fakir İsa olabilir. Hristiyanlığın algılaması bu şekilde.

Fakirlik ve yoksul kavramı açısından yoksulluğun olmadığı bir dönem, yani dinsel algılamının ötesinde tamamen bizim bugünkü kavramsallaştırmamız içinde ekonomik bağlamı noktayı nazarında baktığımızda, yoksulun olmadığı bir döneme geliyoruz Ortaçağ. Ortaçağ yoksulsuz bir dönemdir. Yoksunluk başka şey, yoksulluk başka şey. "Ne demek?" diye sorarsanız, belki onu sonra konuşuruz. Ama yoksunluk var, fakat yoksulluk yok Ortaçağ'da. Çünkü Ortaçağ eğer mantıklı sonuçlarına götürülerek bir modellemeye tabi tutulursa,

M. Ali Kılıçbay

Ortaçağ
yoksulsuz
bir dönemdir.
Yoksunluk
başka şey,
yoksulluk
başka şey.
Yoksunluk
var, fakat
yoksulluk
yok Ortaçağ'da.

karşımıza şöyle bir şey çıkmaktadır: Herkesin birbirinin adamı olduğu bir sistem. Tamamen birbir ilişkilerin egemen olduğu bir sistem, her şeyin yerelleştiği ve atomize olduğu, bütün büyüklüklerin ortadan kaldığı; devlet, hukuk gibi bütün büyüklüklerin ortadan kalktığı, her şeyin olabileceği minimal düzeyde dengeye geldiği bir sistem ve bu sistemin içinde feodal malikânenin içinde senyör kendi adamlarını bir şekilde korumak zorunda, onların varoluşunu sürdürmelerini sağlamak zorunda. Çünkü yine Marksızan bir bakış açısından doğrudan üreticinin hakim varoluş biçimi selflik olduğu için ve self, kıt faktör olduğu için, iktisatça yoğun bir toplulukta bulunduğumuz için rantın kıt faktöründen sağlandığını hepimiz biliyoruz. Kıt faktör self olduğu için feodal rant selften sağlanacaktır. Onun için kimse selfini feda edemez. Kimse selfini feda edemeyeceği için de gözü gibi bakar ve bu gözü gibi bakmasının sonucunda da yoksulluk olmaz, yoksunluk olur. Yani ekonominin düzeyi, teknolojinin düzeyi belirler yoksulluğu, fakat sosyal ve ekonomik olarak belirlenmiş bir yoksulluk düzeyi yoktur.

Osmanlı sistematiği çok farklı bir dünya olmakla beraber -Taner Timur Hocamın önünde ne cesaretle konuşuyorsam, konuşuyorum işte gaflet- Osmanlı sistematiğini de belki buraya, daireye adalet biçiminde birazcık eski Yunan antik dünya algılayışıyla birleştirerek koymak lazım. Şimdi Plato'nun ideal devletinde şöyle bir modelleme var: Filozof kral var, her şeyi bilen ve bir koruyucular sınıfı var, bir de besleyiciler sınıfı var. Böyle olursa ideal bir sistem oluşacağından söz ediyor Platon. Osmanlı birazcık bunun kuvveden file geçmiş hali gibi gözüküyor. Yani filozof kral, kerameti kendinden menkul her şeyi bilen bir padişah, yani gerçekte öyle işlemiyordu tabii, ama en azından sistemin algılanışı açısından bir koruyucular sınıfı, yani ilmiye ve seyfiyeden meydana gelen koruyucular sınıfı ve koskoca bir reaya kitlesi, yani besleyiciler sınıfı olmak üzere. Reaya padişahın sürüsü ve gözü gibi bakmak zorunda padişah, çünkü rant reayadan sağlanıyor ve bu devletin bekası, devletin varlığını sürdürebilmesi, yani Osmanlı sistematiğinin kendi kendini yeniden üretebilmesi için mutlaka reayanın varlığının sürdürmesi lazım. Ama tabii Osmanlı'da bir farklılık var, Osmanlı'da toprak bol. Toprak bol olduğu için reaya o kadar da feda edilemez bir şey değil, çok rahatlıkla feda edilebilir. Topraksız köylüler sürüyledir. Celali isyanlarına katılanların bir sürüsü buradan devşirilecektir veyahut da başka unsurlar, haydutluk, Osmanlı hiçbir zaman sona ermeyecektir, eşkıyalık hiçbir

zaman sona ermeyecektir. Buranın kontenjanları buradan gelmektedir veyahut da İstanbul gibi o dönemin devasa bir kenti yaklaşık 600-800 bin arasında bir nüfus, bunun tamamen tufeyli halkı hiçbir şey üretmeden doğrudan doğruya ranttan pay alan bir halk. Anlatılacak hikâyeye değil, fakat sonuç olarak bu sistem fakir üretiyor. Yani bizim bugünkü tabirlerimiz açısından bakış açımızdan üretiyor.

Efendim, bana göre yoksulluk kapitalizmin icadıdır. Bunu ilk sistemleştirilenlerden bir tanesi Marks; ünlü poperizasyon, yoksullaşma. Yani hem geleneksel anlamı içinde kullanıyor, özel mülkiyetten mahrum bırakılma, yani mülksüzleştirme olarak kullanıyor, hem de aynı zamanda birtakım olanaklara ulaşamama olarak kullanıyor.

Kapitalizm neden yoksulluk yaratır? Kapitalizm iki nedenden ötürü yoksulluk yaratır: Bir tanesi kapitalizm bir yerde duramaz, yani bütün kendisinden önce varolan üretim tarzlarının aksine herhangi belirli bir trotuar üzerinde, bir coğrafya üzerinde dengeye gelmesi olanaksızdır; çünkü kâr hadleri düşme eğilimindedir. Kâr hadlerinin düşme eğilimi - bu kahredici bir eğilimdir- o zaman kapitalistin kâr oranını kâr kitlesini maksimum bulma derdine düşmesine yol açar ve bütün dünyaya pazarlaştırmayı amaçlar. Yani kapitalizm ile birlikte ortaya çıkmış bir şeydir globalleştirme. Yeni bir olay değil, emperyalizm konağından geçerek bugüne kadar gelmesi, kapitalizmin doğası içinde.

O zaman bu bütün dünyayı aynı piyasanın içine, aynı piyasa koşullarının içine sokmak gayreti -aksi taktirde kapitalizm varolamaz- aynı zaman dünyanın çeşitli bölgeleri ve insanlıkları arasında, sınıflar, tabakalar arasında potansiyel farkların olmasını gerektirmektedir. Bu potansiyel farklılıkları olmazsa, eğer bütün dünyada faktör fiyatları eşitlenirse ve bunun yanı sıra çıktı fiyatları eşitlenirse, kapitalizmin varolması imkânsızdır. Bugün Çin'de günde 1 dolar yevmiye ile insan çalıştırarak fason üretilen malları New York'ta bilmiyorum artık kaç, 100 dolara, 150 dolara vesaireye satabiliyorsunuz veya ünlü markaları çok ucuza dünyanın çok çeşitli şeylerinde proleter uluslara üretilirip, sonra bunları daha yüksek fiyatlardan satmaktır. Çünkü kapitalizmin bir kurala daha devreye girmektedir, kapitalizmde fahiş kâr diye bir şey yoktur. Öğrencilerle en çok cebelleştığım konulardan bir tanesi buydu. Fahiş fiyat kavramı kapitalizme özgü bir şey değildir, dinsel kavramdır. Kapitalizmde kâr nerede oturursa, nerede dengeye gelirse orada oluşur. Yani fiyat nerede olursa, kapitalizmde, çünkü kâr olduğu

M. Ali Kılıçbay

Bana göre
yoksulluk
kapitalizmin
icadıdır.
Bunu ilk
sistemleş-
tirenlerden
bir tanesi Marks;
ünlü poperizasyon,
yoksullaşma.

kadar zarar etme olasılığı da vardır, başka hiçbir tarzda olmayan bir şeydir. Hocam ben burada bitiriyorum. "Kapitalizmin Allah belasını versin" diyeceğim, ama daha sonra.

• **Metin Kutsal** - Mehmet Ali Kılıçbay'a çok teşekkür ediyoruz. Tabii panelin son kısmında bunları da belki söyleme fırsatı olacak, onu şimdiden size müjdeleyeyim.

Efendim, şimdi izninizle hemen ikinci konuşmacımıza geçiyorum. Nail Satılğan'ı hepimiz tanıyoruz. Kendisi 20 dakika içerisinde yine iktisadi sistemler, demokrasi ve yoksulluk konusundaki görüşlerini aktaracak. Buyurun.

• **Nail Satılğan**- Teşekkür ederim Sayın Başkan. Sözlerimin başında dinleyiciler arasında gördüğümü, bundan önceki oturuma ismini vermiş olan Sayın ve Sevgili Hocam Necati Mumcu'yu selamlamak istedim.

Hanımefendiler, beyefendiler; şimdi tek başına bolluk diye bir şey olsaydı -bir gün olacak inşallah- bunun demokrasi sorunu doğurması bir sistem sorunu, bir iktisadi sistem sorunu doğurması pek beklenemezdi. Tek başına yoksulluk, demokrasi açısından bir gerginlik, bir sorun oluşturur. Ama bolluk içinde yokluk tabir edilen durum, yani varlık içinde, zenginlik içinde yoksulluk diye tabir ettiğimiz durum hele bolluk küçük bir azınlığın ayrıcalığıysa yakıcı bir demokrasi sorunu doğurur. Bu sorunun farkına, yani yoksullukla demokrasi arasındaki gerginliğe Ortaçağ mutlakilikçiliğine karşı demokratik mücadelenin çok erken evrenlerinden beri varılmıştır.

Çok çarpıcı bir örnek vermek istiyorum: 1640'da başlayan İngiliz devrimi sırasında Cromwell'in ordusu içinde bir sol kanat var, sağ kanat var, tabiatıyla merkeziler var. Özel mülkiyetle siyasi demokrasinin birbiriyle bağdaşır bağdaşmadığı tartışılıyor. Cromwell ve Fireton gibi ordu komutanları ile Cromwell ile birlikte hareket eden Leveleller buna biz Türkçe'de "düzleyiciler" diyebiliriz. Bunların önde gelenlerinden Thomas Rainsboro diye bir zat tartışıyorlar. Gerçek demokrasi ile tam özgürlük, servet ve mülkiyetin bir avuç insanın elinde yoğunlaşmasıyla bağdaşır mı, bağdaşmaz mı? Yıl 1647, bir yıl sonra şartları, faili filan pek belirli olmayan bir suikast sonunda can verecek olan Albay rütbeli Rainsboro diyor ki "Ya yoksulluk demokrasiyi kullanıp mülkiyetin gücünü yok edecektir ya da mülkiyet yoksulluktan duyduğu korkuyla demokrasiyi yok edecektir" Şimdi ve Fireton ve Cromwell, bu ikilemde demokrasinin kısıtlanması gerektiği

Nail Satılğan

sonucu çıkarırlar. Düzleyiciler, leveleller, daha sonra diyorlar, kazıcılar, özgürlük ve demokrasi uğruna özel mülkiyete karşı çıkmaya yönelirler. Bu ikilem yalnız İngiliz Devriminde değil, Fransız Devriminde, hatta Türk Devriminde, istibdada karşı bütün demokratik devrimlerde yaşanmıştır. Bir kanadın tasfiyesi ile sonuçlanmıştır.

Mülkiyet ve demokrasi etrafında dönüyor. Bu mülkiyetle yani zenginlikle demokrasi karşıtlığı konusunu bir an için bir yana bırakıp, mülkiyetle yoksulluk arasındaki ilişki üzerinde durmak istiyorum. Bunun önemi şurada: Mülkiyetle, zenginlikle, yoksulluk arasındaki ilişki dışsal, gelip geçici, sözcümlü servet üretme olanakları artınca, bunun sonucu olarak servet ve zenginlik arttıkça kendiliğinden gerileyecek, giderek etkisiz hale gelecek, yok olacak bir karşıtlık mıdır, yoksa bir madalyonun iki yüzü şeklinde bir ilişki mi söz konusudur? Bir başka deyişle mülkiyet sürekli ve sistemli olarak yoksulluk mu üretmektedir? Mülkiyetin ön koşulu yok mülkiyet, mülkiyetsizlik midir?

Üretim araçları açısından bakacak olursak, tüketim araçları üzerinde mülkiyet önemli bir toplumsal sorun hiçbir zaman oluşturmamıştır zaten, yani birinin mülkiyeti başkalarının ve çoğunluğun mülkiyetten yoksun olması anlamına gelir mi? Mülkiyet ile mülkiyetsizlik aynı madalyonun iki yüzü müdür? Bu sonuncu olasılık, yani yoksulluğun mülkiyetin ayrılmaz bir parçası olması geçerliyse üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin genelleşmesi anlamına gelen kapitalizmin tarihte hiç görülmemiş ölçüde genelleşmiş olduğu -

Mülkiyetle, zenginlikle, yoksulluk arasındaki ilişki dışsal, gelip geçici, giderek etkisiz hale gelecek, yok olacak bir karşıtlık mıdır, yoksa bir madalyonun iki yüzü şeklinde bir ilişki mi söz konusudur?

evrenselleşmiş, küreselleşme diyoruz buna değil mi?– günümüzde demokrasinin üzerinde tehditler de tarihte hiç görülmedik ölçüde artmış demektir.

Şimdi 5-6 dakika üretim araçları üzerindeki mülkiyetin, özel mülkiyetin genelleşmesi anlamında kapitalizmin asıl sürekli ve sistemli olarak yoksulluk ürettiği üzerinde durmak istiyorum. Birincisi üretim araçları üzerinde özel mülkiyet varsa, bu özel mülkiyet sahiplerinin o üretim araçlarını çalıştırmak üzere emek kiralaması, emek gücü satın alması gerekir. Bunun için de kendisi geçim araçlarından yoksun olan, o yüzden de geçinmek bu çalışma kapasitesini, enerjisini üretim araçları sahiplerine satmaya razı olan bir insan grubunun olması gerekir. Yani üretim araçları üzerinde özel mülkiyetten yoksun olan bir insan grubunun, sınıfının ortaya çıkmış olması gerekir. Bu mantıklı bir ilişki, ama bunun tarihteki ifadesi biliyorsunuz, çok sayıda insanın geçim araçlarında özellikle topraktan zorla, kan dökülerek, zor uygulanarak koparılması, yani İngiltere'deki çevirme hareketleri, köylünün elindeki toprağın etrafına çit çekilmesi, onların oradan kovulması, işsiz güçsüz insanlar halinde şehirlere doluşması. İşte üretim araçları üzerinde özel mülk sahibi olanların çalıştırılabilecekleri bir mülksüzler sınıfını ortaya çıkarır.

Şimdi bu alışveriş, yani emek gücü alışverişi ücret denilen özgür bir fiyat üzerinden gerçekleşir. Ücretler hiçbir zaman başka Marks ve önce klasik iktisatçıların bazılarına iddia ettiği gibi fizyolojik, biyolojik bir asgariye tekabül etmez. Her zaman bunun üzerinde kültürel olarak, manevi olarak belirlenmiş, insanların biyoloji ve fizyoloji dışı ihtiyaçlarını karşılamaya matuf bir fazla bulunur, ama sermaye ile emek arasındaki alışverişin anlamlı ve sermayeciler bakımından kârlı olabilmesi için bir ürünü üretmek için ödenen ücretin o ürünün değerinin mutlaka altında olması gerekir. Eğer üretim koşulları teknoloji bunlar cevaz vermiyorsa, zaten kapitalizm mümkün değildir. Dolayısıyla üretim araçları üzerinde özel mülkiyet demek olan kapitalizmin işlemesi için ücretlerin ürün değerine, ürettikleri ürünün değerine nispetle belli bir sınırı aşmıyor olması gerekir. Bu büyük çoğunluğu mülkiyetten yoksun olan insanların gelir biçimi üzerindeki birinci ve en esaslı yapısal tahdittir, sınırdır.

İkinci nokta şudur: Şimdi bu ücret dediğim gibi sadece fizyolojik, biyolojik bir askeriyeden ibaret olmasa, kültürel ihtiyaçların giderilmesine hasredilen bir kısmı olsa da sonuç olarak biriktirilip servet haline dönüşmeye elverişli

olmayan bir meblağ temsil eder. Yani refah düzeyi bakımından siz şu seviyede olabilirsiniz: Onun biraz üzerindeki bu seviyede olabilirsiniz. Ekonomi ilerledikçe onun da üstüne çıkabilirsiniz, ama herhalde çocuklarınızı daha iyi okullarda okutabilirsiniz, üstünüze başınıza daha çok bakabilirsiniz, daha çok tatil yapabilirsiniz, daha iyi arabalar kullanıyor olabilirsiniz vesaire, vesaire. Fakat sonuç olarak bu üretim araçları mülkiyetine dönüşebilecek bir servet biriktirmeye elverişli bir meblağ hiçbir zaman olmaz. Bu da yapısal, sistemik bir tahdittir, kapitalizmdeki gelir bölüşümünün adaletsizliğini belirleme bakımından. Üçüncü olarak, kapitalizm üretim araçları sahipleri, mülk sahipleri ile onlara emekleri satanların emek piyasasında birer sınıf olarak karşı karşıya geldikleri bir sistem değildir yalnızca, özü ve temeli bu olsa bile. Kapitalizm aynı zamanda kapitalistlerin birbiriyle rekabet ettikleri çok şiddetli ve rekabet içinde oldukları bir sistemdir. Kapitalizm bir rasyonelliği varsa ki vardır, bu rasyonellik esasen bundan kaynaklanır. Yani bu rekabet içinde kapitalistlerin rekabetin baskısı altında ezilmemek için teknolojiyi geliştirmeleri, teknolojik iyileştirmelere başvurmaları, aynı malları giderek daha az zahmetle, daha az emek maliyeti ile dolayısıyla üretmenin yollarını bulmaları, eskiden olmayan yeni yeni kullanım değerleri, yani mal ve hizmet türleri icat etmeleri vesaire.

İktisat tarihine baktığımızda, kapitalistler arasındaki bu rekabetin somut sonucunun gittikçe hızlanan bir eğilim halinde, üretimde canlı emek yerine cansız emek, yani makine, alet, teçhizat vesaire ikame edilmesi sonucunu verdiğini görüyoruz. Buradan kapitalizmde eşitsizlik oluşturan iki eğilim daha üretmek söz konusu. Birincisi emek yerine makine kullanmak, emek üretkenliğini teknolojiye yaptırır. Bunun anlamı şudur: Diyelim 8 saatlik bir iş günü içinde emeğin kendi maliyetinin karşılığını yeniden üretmek için harcaması gereken zaman giderek kısalır. Yani teknolojinin geri olduğu bir noktada ücretin değer karşılığını yeniden üretmek, 8 saatlik iş gününün yansını 4 saatini alıyorsa teknolojinin sıçramalı bir ilerleme kaydetmesi sonunda bu süre 3 saate, 2 saate iner. O zaman 8 saatlik iş gününde bir farklılık yoksa kapitalistlerin değer karşılığını kâr biçiminde elde ettikleri süre 4 saat yerine 5 saate, 6 saate çıkar.

Kabaca şu demektir: Milli gelir içinde ücretlerin payının azalması, kârların artması. Bu bir pay azalmasıdır, reel ücretlerin gerilemesi anlamına gelmez, iktisatçılar olarak bunu biliyoruz. Toplam gelir içinde ücret payının

Nail Satlıgan

**Kapitalistler
arasındaki
bu rekabetin
somut
sonucunun
gittikçe
hızlanan bir
eğilim halinde,
üretimde
canlı emek
yerine
cansız emek,
yani makine,
alet, teçhizat
vesaire ikame
edilmesi
sonucunu
verdiğini
görüyoruz.**

azalması, reel ücretlerde çok anlamlı ve büyük yükselişlerle birlikte gidiyor olabilir, onlara eşlik edebilir. Yani reel ücretlerimiz artıyordur, ama aynı zamanda gelir bölüşümündeki adaletsizlik artıyordur. Şimdi Marks'ın Jargonunda buna göreli "yoksullaşma" denir. Bu göreli yoksullaşmayı mümkün kılan, yani iş gücünün ücretin karşılığının yeniden üretimin içine ayrılan kısmının kısılması ile elde edilen artık değere de göreli artık değer denir. Şimdi demek ki bu kapitalizmin kendi dinamiği, kendi işleyiş mantığı, rekabet, yani kapitalizmin olmazsa olmaz koşulu gelir bölüşümünü bozucu bir etki yapmaktadır. Bu tabii emeğin yerine makine, makine derken çok geniş anlamda kullanıyorum, yani her türlü teknolojik teçhizat, teknolojik olanağı bunun içine katıyorum.

İkame etme eğilimi, neredeyse sonsuz bir eğilim olmasaydı bu gelir bölüşümündeki adaletsizliğin artışı ile istifa edebilirdik. Sorun bundan ibaret olabilirdi. Ama sorunun başka bir boyutu var, yani "Kâr Haddini Azalma Eğilimi Yasası"ndan bahsetti Mehmet Ali Kılıçbay demin. Teknolojik ilerleme, canlı emeğin giderek gereksiz hale gelmesi bunun yanı sıra Mehmet Ali Kılıçbay'ın söylediği kadar kahredici, yani mutlak bir eğilim olmasa bile inişli çıkışlı bir eğilim olarak kâr haddinin azalma eğiliminin kapitalistlerin yatırım kararlarını etkilediği zamanlarda ve ortamlarda işçilerin işsiz kalması. Marks'ın teorisinde buna çeşitli isimler verilir. En yaygın olarak bilineni yedek sanayi ordusudur. Aynı anlama gelmek üzere göreli aşırı nüfus kavramı vardır. Yani aşırı nüfus, göreli aşırı nüfus yaratan tek sistem kapitalizmdir. Feodalizmde mesela aşırı self iyi bir şey söz konusu olmamıştır. Köleciler toplumda aşırı köle üretimi diye bir şey söz konusu olmamıştır, ama kapitalizmde bu.

Marks'ın yedek sanayi ordusundan bahsettiği zamanlar 19. Yüzyılın ortaları, ikinci yarısı filan. 21. Yüzyılın başında kapitalizmde baktığımızda, bu sözünü ettiğim eğilimin teknolojik işsizlik gibi filan gibi isimlere bürünerek, son derece yaygın bir hal aldığı, derinleştiğini, kapitalizmin en gelişmiş olduğu ülkeler dahil olmak üzere büyük bir sorun haline geldiğini teşvik ediyoruz. Kapitalizmde her zaman cari ücret düzeyi ne olursa olsun, cari ücret düzeyinde çalışmaya razı olduğu halde iş bulamayan bir işsizler yığını vardır. İşte Marks'ın, Mehmet Ali Kılıç Beyin sözünü ettiği palperismus sözünü kullanması, işçi sınıfının bir mitoloji figürünün adına başvurarak bir lazarus tabakasından bahsetmesi, buna dayanır. Çünkü düşük de olsa bir ücret geliri elde eden, dolayısıyla çok uzak olmasa bile yakın gelecek

hakkında bir tasavvur beklentisi ve hesabı olan bir insan yığını değil, umutsuz ve sefil, perişan bir kitledir. Kapitalizmin sistematik olarak, sürekli olarak bizi kendi işleyiş kurallarının birer ürünü olarak yoksulluk doğurması böyle.

Biraz daha var mı? Hal böyle olunca birkaç soru akla gelebilir. Birincisi, kapitalizmle demokrasi arasında yoksulluktan kaynaklanan gerilim, bir bağdaşmazlık varsa, nasıl oluyor da kapitalizmle birlikte demokrasi de yaygınlaşıyor? Bu bir paradoks. Bu konuda söylenecek çok şey var, ama bireysel konuşmacının zamanı kısıtlı. Bu soruya ışık tutmak gibi bir cüretin içine girmeden, bir hususa dikkatinizi çekmek istiyorum. Demokrasinin gittikçe yaygınlaştığı, bizim mesela akademik hayatı öğrenci olarak başladığımız yıllarda kalıcı ve istikrarlı birer diktatörlük ülkesi, faşizm ülkesi olarak bildiğimiz yerler var; Filipinler, Brezilya, Paraguay gibi. Buralarda bile temsili biçimsel parlamenter demokrasinin yaygınlaşması söz konusu. Öyle bir eğilim var, ama bir taraftan da demokrasinin, insanların, toplumların ve toplumu oluşturan bireylerin hayatı, kaderi, mukadderatı, mutluluğu bakımından taşıdığı önem gitgide azalıyor. Demokrasinin toplumsal anlamı azalıyor.

Demokrasinin kadim, Atina'daki anlamı ve içeriğiyle modern kapitalist dünyada edildiği anlam ve içerik arasındaki farklılığa dikkatinizi çekmek istiyorum. Klasik Atina'da demokrasi lafzı anlamına uygundu, yani Demos'un - Kılıçbay'ın söylediği gibi- yönetimi anlamına geliyordu. Doğrudan üreticilerin köleler dışındaki kısmı "yurttaş" sıfatıyla bir halk meclisi içinde bir araya gelerek devleti oluşturuyor. Dolaylı değil, doğrudan bir demokrasi vardı. Temsili değil, doğrudan bir demokrasi vardı. Bunu tabii abartmamak ve idealize etmemek gerekir. Sayın Kılıçbay'ın da çok haklı olarak vurguladığı gibi bu Atina'daki coğrafi olarak ve demografik olarak bugün modern kapitalist dünya, modern dünyada bir daha karşılaşmayacağımız kadar küçük birer birimdi, ama modern demokrasi bu Atina'daki demokrasinin özgünle lafzı anlamından büyük bir kopuşla birlikte literatürde ve zihinlerimizde yerini aldı.

Modern demokrasinin kökenini 1688 Magna Carta'sına dayandırmak mümkündür. Burada da ibret verici bir durum var. Burada modern demokratik kurumların kökeni, bu gizleyiciler gibi, kazıcılar gibi aşağıdan halk hareketlerine değil, lordların, yani derebeylerinin monarşiyeye karşı, mülk sahiplerinin halka karşı kazanmış oldukları tarihi zaferlerin birer ürünü olarak gösteriliyor. Amerikan anayasası da böyledir. Gerçi Amerikan anayasacılığında özellikle

Nail Satılğan

Dikkatinizi
çekmek
istediğim
nokta şu:
Modern batı
gelenğinde
demokrasi
liberalizme
indirgeniyor.

kurucu babalar" denilen insanlar, mülkiyetin dağılımında büyük bir adaletsizlik olduğu takdirde, demokrasinin kılıcını kazanamayacağını öngörmüşler ve Thomas Jefferson mesela toprakların küçük parçalar halinde bütün yurttaşlara dağıtılmasını öngörmüştür. Tabii bu bir teşebbüs olarak kalıyor.

Dikkatinizi çekmek istediğim nokta şu: Modern batı geleneğinde demokrasi liberalizme indirgeniyor. Parlamenter sistem ve yasal bireysel haklar, oysa liberal demokrasinin bu özgün anlamıyla halkın egemenliği, halkın yönetimi anlamında demokrasiyle hiçbir ilgisi yok. Halk tarafından halk için yönetilmesi denilince özellikle biz ya da çoğumuz gibi meslekten iktisatçılar şunu düşünüyor: Hangi mallar üretilecek? Ne üretilecek? Nasıl üretilecek? Kimin için üretilecek? Bu kararlar demokrasi denilen sürecin bir parçası mıdır, değil midir? Demokrasinin alanı siyasetle mi sınırlıdır, yoksa demin sıraladığım soruların cevaplarının verildiği boyutları alanları da içerecek midir? Yani yalnız siyasi değil, ekonomik ve sosyal demokrasi. Demokrasi çoğumuzun hayatlarının çok önemli bir bölümünü, 12 ayını, 11 ayını, 7 gününü, haftanın 5 gününü, 24 saatlik günümüzün 8 saatini içinde geçirdiğimiz işyerinin kapısında bitmekte midir? O kapının ötesinde bir başkasının bizim mülk sahibi olmayışımız onun mülk sahibi olmasından kaynaklanan otoritesi ve sultanı mı başlamaktadır, yoksa demokrasi işyerinin kapısını ötesine de geçmekte midir? Çağımızın yakıcı demokrasi sorunu budur. Teşekkürler.

• **Metin Kutsal**- Efendim, çok teşekkür ederim. Gerçekten konuyu her iki tebliği de büyük bir zevkle dinledim. Tahmin ediyorum, inanıyorum ki sizler de aynı lezzetle bu tebliğleri izlemiştinizdir.

Şimdi Değerli Hocamız Prof. Dr. Taner Timur Beye sözü bırakıyorum. Tabii konumuz yine aynı, iktisadi sistemler, demokrasi ve yoksulluk. Buyurun efendim.

• **Taner Timur**- Teşekkür ederim. Efendim, konumuz aynı, sadece bu seansın konusu değil, aşağı yukarı bütün seansların konusu da aynı. Çünkü kapitalizmden bahsedince, demokrasiden bahsetmek ve her ikisinden bahsederken de yoksulluktan ve zenginlikten bahsetmek kaçınılmaz oluyor.

Ben de sözlerime kapitalizmle başlayacağım. Mehmet Ali Kılıçbay dostumun bittiği yerde, daha doğrusu biraz o konuda konuştu, ama asıl daha önceki konulara, dönemlere ışık tuttu. Onunla ilgili bir saptamayla, bir gözlemlerle

Taner Timur

başlamak istiyorum. O da şu: -söylendi de zaten- Kapitalist üretim biçimiyle birlikte Avrupa'da yeni bir yoksulluk kavramı, sözcük olarak da yeni bir kavram ortaya çıkıyor; poperizm. Billyorsunuz poper -söylediler- Latince bir kelime, fakir anlamına geliyor, "pool, poor" gibi bugünkü kelimeler oradan ürüyorlar. Ama o zamana kadar kullanılan bir kavram değil, poperizm ya da poperizasyon.

İngiltere'de 1815'te lügatlere giriyor. İlk defa 1815'te İngiltere'de kullanılıyor. O da enteresan, çünkü İngiltere'de kapitalizm ilk başlıyor. En çabuk başlayan ülke İngiltere.

İkincisi de Fransa'da da 7 sene sonra 1822'de başlıyor. Ben merak ettim, dün bunlara Fransızların tarihi Rober Dictionair'ine baktım, ilginç geldi. Çünkü biliyorsunuz kapitalizmin ilk hızlanması da 1815'te Napolyon'un yenilip, ablukanın kalkmasından sonradır. Tam da poperizm kavramı tabii böyle hesaplanmış bir şekilde değil, ama ilginç bir rastlantı olarak ona denk düşüyor, hatta ondan sonra kullanılıyor. Üçüncü Napolyon bile "Poperizmin Sonu" diye 1849'da bir de küçük kitap yazmış.

Demek ki poperizm aslında sonunda Marks'ın teorisine entegre edilmiştir. Bugün popelizasyondan bahsedilirken, Marks'tan söz etmek şarttır. Çünkü bunun bilimsel sermayenin organik birleşimiyle ilgili ilintisini ve paralelliklerini de ortaya koymuştur. Ama burada işaret ettiğim gibi Marks doğmadan önce kavram Latince'den Batı dillerine kapitalizmin girişiyle birlikte gelmiş.

İkincisi, bir kelime daha var kapitalizmin yoksulluğuyla ilgili. O da bir İngiliz iktisatçısından

Kapitalizmden bahsedince, demokrasiden bahsetmek ve her ikisinden bahsederken de yoksulluktan ve zenginlikten bahsetmek kaçınılmaz oluyor.

bunu alıyor; o da Malthusyanizm. O da yoksullukla ilgili. Bakarsanız, Malthus korkmuş, kendisi bir demograf. Nüfus hızla artıyor. "Eyyvah, bu hızla nüfus artarsa insanlar aç kalacak" demiş. Gıda maddeleri, yiyecek maddeleri aynı hızla artmıyor ve onun geliştirdiği nüfusu demografik önleme kuramlarına biraz da ironik bir şekilde daha sonra kullanıldığı gibi Malthusyanizm. Malthusyanizm bir nevi yoksulculuk ve kısıtlılık anlamına gelen bir, hale günümüzde gelen bir kullanım şekline kavuşuyor. Tabii bu bahsettiğim kapitalizmin doğuş koşulları, ama kapitalizmin 200 yıllık bir tarihi var, hatta daha da eskilere giden bir tarihi var. Bu dönemde yoksullukla ilişkileri ne oluyor?

Burada kapitalizmin tarihini anlatırken konuşmalarda çok altı vurulmadı, belki gerek bile görülmedi. Mutlaka sınıf kavgalarının, sınıf çelişkilerinin de altı çizilmeli. Aksi takdirde kapitalizm tarihinin bir anlamı yok. Eğer sınıf kavgalarının altı çizilirse, o zaman başka bir şey daha gündeme geliyor. O da şu: Kapitalizmi sınıf kavgasına en başarıyla yürüten sınıfı olan burjuvazinin krizleri önlemede, aşmada ve bugün kullanılan bir terim kapitalizme organize etme veya regüle etmede çok büyük bir başarı gösterdiğini görüyoruz. Bu esas itibarıyla iktisatçıların teorilerinin ürünü değildir. Teori daima uygulamadan sonra gelmiştir. Nitekim bakarsanız, büyük krizleri önlemede kapitalizmin yarattığı teorik gelişmeler, Keynes'ten bahsediyorum. Keynes, kitabını 1936'da yazdı. Halbuki 1930'larda Amerika'da Keynesyen New Dil politikası uygulamaya konulmuştu. Ama Keynes 1936'da ve üstelik Keynes'in 1936'da kitabı Keynesyenizm şeklinde ve sosyal demokrat olarak uygulama esas itibarıyla de savaştan sonra geçti.

Kapitalizmi regüle eden, düzenleyen asıl sınıf mücadelesinde çok elverişli koşullarda bulunduğu için burjuvazinin kendisi olmuştur. Çünkü öbürleri zaten iş hukuku yok vesaire. 8-10-14 saat fabrikalarda çalışan insanların belli bir bilince, kültüre ulaşmış, böyle bir kapitalizmi, ki buna rağmen yapmışlardır. Gene de kapitalizmin sosyal neyi varsa, hangi kazancı, kazanımı varsa, işçi sınıfının, emekçi sınıfların mücadelesiyle gelmiştir. Hiçbir hak, hiçbir asgari ücret, sendika hakkı vesaire bütün sosyal haklar hiçbir zaman burjuvazinin acıma duygularıyla vesaire verilmemiştir. Bunun sonunda bunu uzatmaya gerek yok, çok açık bir şey. 19. Yüzyılın sınıf kavgaları en liberal düşünürlerin bile kabul ettiği, hatta Kiso gibi, Tiersi gibi liberal tarihçiler bulmuş koymuşlardır 19. Yüzyılda Marks'tan önce. Demek ki, bu sınıf kavgasının sonucu olarak böyle bugün

bahsettiğimiz demokrasi -ki ben tırnak içinde bahsetmek zorundayım- gelişmiştir.

Buna ek olarak, bir şey daha ilave etmek istiyorum. Keynes'ten sonra bugünkü iktisat teorisinde krizle uğraşanları, krizi yenmeye çalışanlar arasında bir regülasyon ekolu var biliyorsunuz. Regülasyon ekolu daha çok Fransız kaynaklı olmakla beraber Anglosakson ülkelerinde de etkilidir. Michael Agliatte'nin mesela Amerikan toplumunda krizin kapitalizmin kendi kendisini nasıl regüle ettiğine dair ampirik para politikasını inceliyor, iş yönetimini inceliyor, Taylorizmden, Fordizme, daha sonra corporate, governmens, vesaire hepsiyle birlikte nasıl kapitalizmin kendi kendini regüle etme olanaklarına sahip olduğunu inceliyor koskoca bir kitapta. Ama Marks'tan hareket ediyor. Son kitaplarımda Marks'ın adı pek geçmiyor. Artık moda olmaktan çıktı, yani Marks'a gönderme yapmanın da konjonktürel dürtüleri var. O sadece Türkiye'ye ait bir şey değil, bütün dünyada geçerli bir şeyler. Michael Agliatte'nin de son kitabında, ki o da kapitalizmi çok eleştiren bir kitap olmakla beraber ne kaynakçasından, ne de dipnotlarından hiçbir atıf görmüyoruz; geçerken buna da işaret edeyim.

Şu anda yaşadığımız durum, küreselleşme dediğimiz durumun özelliklerine bugün yaşadığımız küreselleşmenin yoksulluk, fakirlik, gelir ayrılıklarının uçurumlarının derinleşmesi açısından anlamı ne? Bu konuda biliyorsunuz Dünya Bankası, IMF, Birleşmiş Milletlerin çeşitli kuruluşları dahil bunların bütün raporlarında sık sık belirtiliyor ki, bu küreselleşme denilen olgu çok da yoksulluğu kaldıran değil, tam tersine ülkeler içinde de zengini daha zengin, fakiri de daha fakir yapan mekanizmaları harekete geçiriyor. Ben bunlardan bir tek bir rapora işaret edeceğim. En olumusu da bu, çünkü bu raporu yazarlar arasında liberal iktisatçı Stiglitz var. Stiglitz aslında sosyalist bir iktisatçı değil. Nobel aldı, Dünya Bankasının eski danışmanlarından, ama o biliyorsunuz bu kapitalizmin, bu küresel niteliklerine o da isyan etti ve ayrıldı.

Başka bir iktisatçı da Fernando De Soto, Perulu ünlü liberal iktisatçı. Fakat üretim açısından baktığı için kapitalizmi çok daha ileri düşündürücü şeyler söylüyor. Bunların hazırladıkları rapor, 2004 yılında ILO'nun raporu. ILO'nun 2004 yılında yayınladığı raporda, -ki artık zamanımızda herkes buna internet'te çok kolayca girebilir- diyor ki, "1985 ile 2000 arasında, yani küreselleşmenin en sıkı döneminde dünyada sadece 19 ülkede büyüme hızı yüzde 3'ü artıyor fert başına milli gelir artışı yüzde 3'ü geçiyor sadece 19 ülkede" Buna

Taner Timur

Bu küreselleşme
denilen
olgu çok da
yoksulluğu
kaldıran değil,
tam tersine
ülkeler içinde
de zengini
daha zengin,
fakiri de
daha fakir
yapan
mekanizmaları
harekete
geçiriyor.

karşılık 55 ülkede yüzde 2'nin altında ve bunlardan 23'ü de menfi büyüme şeklinde, yani menfi büyüme şeklinde olanlar pozitif olanlardan daha çok, üstelik yüzde 2 büyüme de fakir memleketlerde bu durma demektir. Çünkü onlarda demografik artışlarda çoğu zaman yüzde 2, hatta daha fazla oluyor. O bakımdan bu rakamlar bile dünyada büyümenin küreselleşmeyle bir arada yürümediğini, hatta fakirleşmenin arttığını gösteriyor. Ama aynı raporda mesela "Doğu Asya'da 200 milyon kişi yoksulluktan kurtuldu" deniyor. Doğu Asya'da olumlu neticeler, fakat Doğu Asya'da 3 milyar insan yaşıyor. 200 milyon gene de bu 15 senede çok bir şey değil.

İkincisi, Doğu Asya'da çok önemli krizler yaşandı, hâlâ da yaşanabilir. Bu da dünya ekonomisinin, küresel ekonominin strüktürel nedenlerinden doğuyor. Onun üzerinde durmayacağım, çünkü bütün dünya ekonomisi halen Amerikanın ikili açıkları vesaire dolayısıyla böyle bir kriz tehdidi içerisinde çoktandır yaşıyordu.

Bir de ters tarafından bakarsak, Forbes dergisine bakmak lazım. Forbes dergisinin son sayısında da dünyanın en zenginlerini sayıyor, dünyanın en zengin 25 kişisi. Orada da bir enteresan değişme var. Dünya ekonomisini mi gelir dağılımının değişmesi bakımından, eskiden hiç olmayan ülkelere zenginler girmeye başladı ilk 25 arasına, hatta ilk 10 arasına. Bir Hintli var üçüncü oluyor, bir Meksikalı var, bir Maoçu Çinli var. Çinliler hâlâ komünist bir sistem altında yaşadıkları kanısındalar. Sonra Rus var, Rus Gasprom'un, Chelsia'nın sahibi Abramoviç. Yalnız ilk 25 kişinin 12'si Amerikalı. Bu 12 Amerikalının da servetlerinin toplamı 264, 3 milyar tutuyor, yani neredeyse bizim milli gelire yakın. Ama küçük memleketlerden sayarsak, 5-10 tane memleketin milli gelirine eşit de denilebilir, başka bir açıdan bir hesap yapılırsa. 7 tane Avrupalı var, bir numarada zaten bildiğiniz gibi 46.5 milyar dolarlık servetiyle Bill Gates. Ama ona övgüler yağıyor, 5 milyar dolarlık az gelişmiş ülkelere sağlık hizmetlerine yardımlar yapmış. Bu arada bunlar arasında da yoksullar var. Çünkü yoksulluğun da bir psikolojik tarafı var. İsveçli zengin birkaç Euro daha ucuza bir berber bulduğu için berber değiştirmiş, 15 milyon dolar olup. Sonra sebze fiyatları da akşama doğru düştüğü için hep akşama doğru sebzelerini almış. Bu da bu zenginlerle verilen bilgiler arasında.

İkinci şey de biliyorsunuz zenginler bu verdiğim rakamlar çok global analiz edilmesi, tamamlanması gerekli. Fakat onun dışında çarpıcı olay, ülke içindeki uçurumları insanların

hafızasına çakan bazı imajlarla teknolojik gelişmeler sayesinde sahibiz bu imkânları. Burada sadece Katrina'yı hatırlatacağım birkaç ay önce geçen bir şey ve herkesi son derece şaşırtan. Irak'tan geldiği zannedilen birtakım imajların aslında Amerika'nın en ilginç şehirlerinden Orleans'tan gelmiş olması da bu yaşadığımız çağın zenginlik, fakirlik meselelerini sade milli gelir, fert başına milli gelir gibi makro düzeylerde incelemenin yeterli olmadığını, bir de ülkelerin içerisindeki gelir dağılımlarını, ki bunlara ait de rakamlar var. Onları dediğim gibi en güvenilir istatistiklerde bile her zaman bulmak mümkün.

Demokrasiye gelelim. Bunların demokrasiyle ilgili. Kapitalizmi regüle eden sınıflar, ister istemez şeklen de olsa demokrasiye de regüle etmek mecburiyetindeler, aksi takdirde büyük ayaklanmalar çıkabilir, karışıklıklar çıkabilir. Kapitalizmin işlemesi suya düşebilir, aksayabilir. O bakımdan orada demokrasi teorilerinden vesaireye, ünlü siyasal bilimcilerden bahsetmeyeceğim. Yine aynı sınıfların gözünde demokrasinin nasıl görüldüğünü ve nasıl tedbirler alınmaya çalışıldığını dair bir iki örnek vermek istiyorum.

Biliyorsunuz 1970'lerde iki büyük kriz yaşandı. "Petrol krizi" denildi, ama bu kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla ve bugünkü küresel ekonomiyle geçişle yakından ilgili krizlerdi. Euro, dolarların ilk ortaya çıktığı, dünya ekonomik sisteminin değişme işaretleri verdiği bir dönemdi. O sırada bu söylediğim tarzda bir de "Trilatarel Komisyon" adı altında çok ünlü bir komisyon kuruldu. Trilatarel üçlü, yani Japonya, Avrupa ve Amerika, içlerinde Jimmy Carter, Raymond Barr vesaire, büyük devlet adamları, büyük iktisatçılar, çok önemli insanlar vardı. Hâlâ da eskisi gibi değil, ama hâlâ da ismi zaman zaman duyuluyor. Bu komisyon 1973'te, bir de 1984'te iki tane demokrasi raporu hazırladı ve bu raporların ikisi de ilginç bir şekilde demokrasi krizi başlığını taşıyor, yani demokrasi krizi. Neden krizi? O sırada pek öyle batı demokrasilerini tehdit eden bir şey yok, fakat korkuyorlar. Çünkü petrol krizi daha büyük bir dünya krizine götürebilir, daha büyük bir kriz olabilir. Demokrasi krizini önlemek lazım. Nasıl kapitalizm krizini önlemek lazımsa, demokrasi krizini de önlemek lazım.

O zaman ne yaptılar? Bulunan isimler de çok önemli. Mesela birinci raporda Huntington var. Huntington o zaman daha bu "Uyarlıklar Savaşı"nı yazmamış, o kadar isim ortada değil, ama daha o raporu hazırlayanlar arasında ünlü Fransız kamu hukukçusu Crousleve Japon eski devlet adamlarından Vatanuki vesaire gibi birçok

Taner Timur

Kapitalizmi regüle eden sınıflar, ister istemez şeklen de olsa demokrasiyi de regüle etmek mecburiyetindeler, aksi takdirde büyük ayaklanmalar çıkabilir, karışıklıklar çıkabilir. Kapitalizmin işlemesi suya düşebilir, aksayabilir.

isim var. 10 sene sonra 1984'te 11 sene sonra bu sefer yine demokrasi krizi adı altında bir Trilatarel rapor hazırlanıyor. Neden? Gene aynı nedenlerle. Çünkü yeni bir demokrasiyi de devamlı regüle etmek lazım. Bir sınıf perspektifi içerisinde ve sınıf çıkarları perspektifinde regüle etmek için, yoksa zaten şu rapordan okuyacağım şu cümlelerle bence durumu açıklıyor. Bu raporu hazırlayanlar içerisinde de Burzisy, David Owen vesaire. Amerikan demokrati ünlü eski Dışişleri Bakanlarından. Bu raporda deniyor ki, "en büyük kaygımız, demokrasilerin uluslararası kalkınma, uyumluluk ve eşgüdüm yeteneği konularında bir ortak hedef gütmeye konusundaki yetersizliğidir" Dikkat edin, "uluslararası kalkınma" deniyor, yani doğrudan doğruya kalkınmayla bağlantı kuruyor demokrasi altında. Sonra da uyumluluk, eşgüdüm; bunlar elbette kendi açılarından uyum ve eşgüdüm. Zaten Trilatarel Komitenin amacı da bu. Daha sonra çığ gibi büyüyen dış borçlardan vazgeçmiş ülkelerin dış borçlarından bahsederek, eğer Trilatarel ülkeler belli bir büyüme oranı sağlayabilirlerse, bu borçluluk sorununun kontrolünü gerçekleştirebilecek ve ticaretin giderek artmasını da sorunu aşmaya yardımcı olacaktır.

Dikkat edin, burada demokrasi deyince özgürlük, fikir özgürlüğü, insan hakları vesaire gibi şeyler aklımıza geliyor hepimizin, insan hakları, fikir özgürlüğü, dürüst seçimler, siyasal partiler. Bunlardan çok üzerinde durulan dış borçların denetimi. Rapor demokrasi hakkında, fakat dış borçların denetimi için bunlarla birlikte Trilatarel ülkelerin büyümesini sağlamak ve bunu kontrol edilebilir hale gelmek. İş kontrolden çıkarsa, Chavez gibi vesaire maceraperest darbeciler çıkar veya sol fikirler, sol cuntalar

da yayılabilir. İşçi sınıftan o kadar koştukları yok. Böyle bir dünyada yaşıyoruz. Şimdi denilebilir ki, onun alternatifi var, o yaşandı ve o alternatif olamadı, Sovyet sosyalizmi yaşandı. Sovyet sosyalizminin henüz tam bir değerlendirilmesinin yapıldığı kanısında değilim. Ben ona sempati duymadım, yıkılmasından da hiçbir üzüntü duymadım, ama objektif bir değerlendirilmesinin yapıldığı kanısında değilim. Çünkü demokrasinin iki yönü var. Bir sınıfsal yönü var, bir siyasal yönü var. Siyasal yönü bugün gündemde, o da gerçekleşmiş değil, ama insan hakları, bireysel hürriyetler vesaire, fakat sınıfsal tarafı Sovyetler Birliğinde çok önemli bazı aşamalardan geçti. Biliyorsunuz 1900, çok geri Çarlık Rusya'sına bu tabii çok da pahalıya mal oldu. Gulaklar filan tabii bunlar çok da insan beşeri maliyeti de ağır oldu, ama bir tek Gulaklar üzerinde durulduğu için onu söylüyorum. Onun bir sosyal sıçrama halkın bir nevi sınıf değiştirmesi, mujiklerin vesairenin yarı feodal bir şekilde Gogol'un piyeslerine, romanlarına konu olmuş insanların değişmesine birkaç nesilde tanık olduk. Bunun için ben tek bir televizyon programında seyrettiğim birinden bir örnek vermek istiyorum. Bu aslında Sovyetler Birliğine çok karşı ve Sovyetler Birliğinden kaçmış bir edebiyatçı. Adı da Aleksander Sinovlev. Bu senelerce Almanya'da yaşadı, hatta Stalin'e karşı bir komploya da karıştığını iddia ediyordu, sonra Fransa'da yaşadı. Bir gün bunu televizyonda izlerken Sinovlev şunu dedi: "Ben söylüyorum filan, ama annemin elinde iki tane heykel var veya iki obje var. Biri haç veya İsa'nın heykeli, öbürü de Stalin'in heykeli" Tabii şaşırdılar böyle bir insanın böyle bir şey söylemesine. "Niye? Üstelik hiç de bağdaşmayan iki şey, Stalin'le İsa" dediler.

Taner Timur

Sovyet
sosyalizmi
yaşandı.
Sovyet
sosyalizminin
henüz
tam bir
değer-
lendirilmesinin
yapıldığı
kanısında
değilim.

"Biz 5 kardeşlik. Köylü çocuklarıydık. Annem de bunu biliyordu, ama birimiz mühendis olduk, birimiz mimar olduk, ben edebiyat hocası oldum, bilmem kim oldu filan. Annem onun için Stalin'i tutuyor. Stalin sayesinde 5 oğlu, bunlar oldu, ama öbür elinde de vazgeçemediği yürekten bağlı olduğu asil kutsal değerlerini teşkil eden İsa var. Durum bu" dedi. Geçenlerde bu Sinovlev'in tekrar adı geçti. Tekrar Sovyetler Birliğine dönmüş, bu sefer nostaljik fikirler ifade ediyor.

Önümüzdeki dönemde şu çıkıyor: İki sistemin sentezi veya birleşmesi, bu gibi sentezler sadece teoriktir, hayal ürünüdür benim görebildiğim kadarıyla. Yalnız şu var: Sovyet tecrübesinin sınıfsal, ki bu bizde Kemalist dönemde de olmuştur aynı şekilde değil, yani bir Babıali ve saray bürokrasisinin aristokrasisi yok edilmiş, sonra bir halk sınıfı, bizim Mülkiye Mektebi de onun en enteresan örneklerinden birisidir. Öyle bir başka üniversitelerin olmadığı, fakültelerin olmadığı uzun dönem biz mülkiyede böyle çok mütevazı koşullardan gelip de vali, büyükelçi, bütün Türkiye'yi yöneten, nasıl yönettiği üzerinde durmuyorum, o herkesin vereceği fikirlere göre değişir, ama böyle bir şey bu çapta biz de yaşadık. Gelişme halindeki ülkelerde ve de tabii Katrina'yı gördükten sonra Amerika'yı da buna katabiliriz. Bu tarz sınıfsal demokrasi, sosyal demokrasi de gerçekte budur aslında. Mars sosyal demokrasiden bahsederken bundan bahsediyordu. Böyle bir değişimi Sovyetler Birliğinin o despotik tarafından kurtarıp bireysel özgürlüklerin de, insanın da saygılı yaşadığı, saygın olduğu ve her türlü değerine saygı duyduğu dünya istiyorum. Bunu söylediğim iki çift gelişme modelinin dışında ideal, ideal demeyeyim, çünkü ideal diye bir şey demek ütopyacı olmanın da bir anlamı yok. Bunu da yaratacak halk güçler vardır. Onların harekete geçip, bu istikamette bir yeni dünyanın kurulmasına ihtiyaç vardır diye düşünüyorum. Şahsen de böyle bir dünyayı özlüyorum. Teşekkür ederim.

• **Metin Kutsal**- Efendim, Sayın Taner Timur hocamıza çok teşekkür ederiz. Zannediyorum ki, her üç tebliğ arasında çok güzel geçişler oldu. Değişik fikirler de böylece ortaya çıkmış oldu. Sadece Mehmet Altan'ı dinleyemedik. Birkaç dakika içinde gelecek denildi, ama zannediyorum bir ara vermemiz gerekiyor şimdi. Şimdi bir çay kahve arası verelim, ondan sonra belki Mehmet Altan'ı dinleyeceğiz. Belki panel kısmına geçeceğiz. Buyurun efendim.

Bölüm, başlangıçta da belirttiğim gibi soru-cevaplara ayrılacaktır. Soru soran arka-

daşlarımızdan ufak bazı ricalarımız olacak, tabii amacımız zamanı en iyi biçimde değerlendirmek olduğuna göre. Soru sormak isteyen arkadaşlar elbette kişisel yorumlarını yapabileceklerdir tebliğlerin temel konusu etrafında. Ancak bunu eğer uygun görürlerse, daha çok soruya dayalı olarak yapmalarını rica ediyoruz. Buyurun.

• **Burak Atamtürk**- Benim sorum Sayın Kılıçbay ve Sayın Timur'a olacak. Çünkü Nail konuşması sırasında benim soracağım soruya cevap vermişti. Yoksulluk ve demokrasi ikileminde nedensellik yoksulluğun çözümünden demokrasiye midir, yoksa demokrasiden yoksulluğun çözümüne mi doğrudur veya iki taraflı bir nedensellikten bahsedebilir miyiz? Teşekkür ederim.

• **Metin Kutsal**- Çok teşekkürler. Evet efendim, başka soru sormak isteyen arkadaşlar?

• **Turgut Arı**- Efendim, bu tür toplantılarda ana amaç, izleyicileri bilinçlendirmektir. Bütün izleyiciler de buradan en azından kişisel yarar sağlamak üzere bu toplantılara katılıyorlar. Konumuz iktisadi sistemler, demokrasi ve yoksulluk. Ülkemizde 55 yıldır demokrasi yönetimi benimsendiğine göre demokrasiyle beraber Türk parasının değeri ve halkın gelir dağılımının nereden nereye geldiği de hep tarafımızca biliniyor. Bunları daha olumlu bir şekle getirmek için değerli hocalarımız ülkede nasıl bir düzen, bir sistem oluşturmak gerekiyor? Bunu rica ediyorum. Teşekkür ediyorum.

• **Metin Kutsal**- Bütün tebliğ sahipleri-ne ortak olarak soruyorsunuz herhalde?

• **Turgut Arı**- Evet, güç durumda bırakmamak için birine yöneltmek istemiyorum.

• **Metin Kutsal**- Teşekkürler. Buyurun efendim.

• **Burhan Taştan**- Birinci sorum Sayın Kılıçbay'a olacak: Son cümlesinde "kahrolsun kapitalizm" şeklinde bir cümlesi oldu. Nasıl kahredeceğiz? Bunu öğrenmek istiyorum.

İkinci sorum da, Sayın Taner Timur hocamıza olacak: 2006 yılı bütçesinde Türkiye'nin 46 katrilyon liralık iç ve dış borç faiz ödemesi var. Tabii bu yıllardır devam ediyor. Bunu günlük 365 güne böldüğümüz zaman ve dolara çevirdiğimiz zaman Türkiye şu anda günlük 100 milyon dolar sadece faiz öder konumda. Türkiye bu iç borçtan ne zaman kurtulacak? İkinci sorum yine Taner Hocama. 57. hükümet döneminde IMF çok ciddi anlamlarda krediler verdi. Bir önceki dönemde

Burak Atamtürk

Yoksulluk ve demokrasi ikileminde nedensellik yoksulluğun çözümünden demokrasiye midir, yoksa demokrasiden yoksulluğun çözümüne mi doğrudur veya iki taraflı bir nedensellikten bahsedebilir miyiz?

un peu d'air sur terre

DD Kombi
Sizin Kombiniz

**En iyisi,
size göresi.**

ADENultima

Metallik gri rengi ile
Güzel

- Düşük yakıt sarfıyatı
- Mikroilemcili kontrol sistemi
- %93 verim

iSofast

Program saatli uzaktan kumandası ile
Teknolojik

- Standart uzaktan kumanda
- 30.000 kcal/h kapasite
- Yüksek verim

ADEN

Ekonomik yakıt sarfıyatı ve sessizliğiyle
Popüler

- 17.000, 20.000 ve 26.000 kcal/h kapasite
- 0.5 °C hassasiyetli sıcak su konforu
- Elektronik ateşleme

vinto

Dokunmatik tuşları ile
Sevimli

- LCD Panel
- Donma emniyeti
- Kompakt tasarım

SOLARIS

Program saatli ile
Akıllı

- Emniyet sistemleriyle üstün güvenlik
- %93 verim
- Elektronik ateşleme

SARGON PREMIER

%107,5* yüksek verim ile
Güçlü

- LCD ekran
- Düşük yakıt sarfıyatı
- 20.000 ve 26.000 kcal/h kapasite
- Bu verim, tesisat suyunun 50-30 °C çalışması durumunda gerçekleşmektedir.

themafast

Anında sıcak su konforu ile
Rahatına düşkün

- LCD panel
- 3,2 lt Microfast ünitesi ile üstün sıcak su konforu
- 26.000 kcal/h kapasite

SARGON CONDENSE

Yoğuşma teknolojisiyle
Çevre dostu

- 20.000 ve 26.000 kcal/h kapasite
- Düşük emisyon değerleri ile çevre dostu
- Diagnostik arıza uyarı sistemi

açılmış olan kredilerin vadelerini uzattı ve 20. Stand by Sözleşmemizi yapacağız. Bizim 19. Stand by sözleşmemizde IMF'ye verilen niyet mektubunda birinci öncelikte Telekom'un özelleştirilmesi vardı, ikinci öncelikte TUPRAŞ'ın özelleştirilmesi vardı, üçüncü öncelikte ERDEMİR'in özelleştirilmesi vardı, PETKİM'in satışı vardı. Ara satırlarda da bankaların, özellikle kamu bankalarının Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Vakıflar Bankasının küçültülerek satışı söz konusu oluyor. IMF politikalarının uygulandığı Arjantin, Brezilya ve Meksika'da finans sektörünün yaklaşık yüzde 90'ını kapitalist ülkelerde küresel sermaye geliştiğini görüyoruz. Acaba bundan sonraki adım, 20. Standby sözleşmemizin iyi niyet mektubu bizi de aynı sonuca doğru mu götürüyor? Bunun cevabını alırsam sevinirim.

Teşekkür ederim.

• **Metin Kutal** - Teşekkürler.

• **Diğer Alada**- Sorum Sayın Timur'a. Yoksullukla ilgili ilk kavramı 1815 tarihinde olduğunu söylediler ve bunun kavram-sallaştırılmasının Marks'la geliştiğini ileri sürdüler, geliştirdiler. Benim bilgime göre özellikle Smith öncesinde bile, mesela Berklay'da onun "Sorguç" adlı kitabında 1736 yılında da yoksulluk sadece kavramsal olarak geçmekte, analitik olarak da yer almaktadır. Peki, William Petty aynı şekilde yoksulluk kavramı... Biraz Marks öncesi, hatta Smith öncesi kök liberal dediğimiz düşünürlerin yoksulluğa bakışı hakkında ne düşünüyorlar? Bunu sormak istiyorum.

• **Metin Kutal** - Evet, yani tebliğ sahiplerinin hareket ettikleri noktanın biraz daha gerilerine gittiğimiz zaman, yoksulluk kavramı konusunda bilgi edinmek istiyorsunuz, bilgi almak istiyorsunuz. En arkadaki arkadaşımız, evet.

• **Volkan Mekengeç**- Nail Hocaya sormak istiyorum. Artan işsizlik, azalan kaynaklar, artan sefaleti göz önüne alarak Marksist bir ekonomi düşünelim. Önümüzdeki yıllarda kurulduğunu varsayalım. Teknolojiyi de düşünürsek, Marksist ekonomi istihdamı doğru şekilde dağıtabilecek midir ya da yoksulluğa çare olabilecek midir? Teşekkür ederim.

• **Metin Kutal** - Peki, teşekkür ederiz efendim. Başka acaba, göremiyorum şu sırada söz almak isteyen arkadaşımız. Benim kayıtlarıma göre 5-6 arkadaşımız söz almış bulunuyor. Bazılarının birden fazla da soruları var. Tabii soruların içeriğine girdiğiniz zaman gerçekten çok ciddi tartışmalara, açıklamalara neden olabilecek. Evet buyurun.

• **Burç Akın**- Avrupa Birliğini, Avrupa toplum modelini oluşturan sınıflar arası bir

uzlaşma modeli olarak görenler var ve böylece Avrupa'daki yoksulluğun önüne geçilecek bir proje olarak adlandırılanlar var. Diğer tarafta da özellikle bireyi merkeze koyarak, kapitalist sınıfı bir aracı olarak gören var. Kısacası küreselleşmenin bir aracı olarak görenler var. Diğer taraftan da küreselleşmeye karşı sağlıklı bir model olarak görenler var. Siz bu görüşler arasında hangi noktasınız? Bunu öğrenmek istemiştin.

• **Mehmet Ali Kılıçbay**- Efendim, bir Türkiyeli bilim adamı Muzaffer Şerif -mutlaka adını duymuşsunuzdur- Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tasfiyeleri esnasında atılmıştır, Behice Boran ve Mehmet Ali Aybar'la beraber. Muzaffer Şerif, Behice Hanımla beraber. Sonra Amerika'ya yerleşiyor. Ünlü bir psikolog ve meşhur Şerif denegi, şimdi denekler bir odaya alınıyorlar. Odada bir tane ışık kaynağı var, karanlık bir oda. Denekler tek tek alındıklarında "kaç metrededir veya ne kadar mesafededir?" diye soru sorulduğu zaman tahminler arasındaki sapma çok fazla, yani yüzde 100'e yakın bir sapma var. Bir arada alındıkları zaman ilk söyleyenininkinden artı, eksi yüzde 10 sapıyor. Bir kavram veya kelime veyahut da herhangi bir başka bir şey, bir kere önce şu veya bu şekilde söylendiği zaman insanlar etrafında doluyorlar. Demokrasi de bu kavramlardan bir tanesi ve içinde hiç de önemli olmayan bir unsura indirgenmiş vaziyette; o unsur da seçim. Oysa demokrasi her şeyden önce yurttaşların her bakımdan eşitliğine dayalı, yani her bakımdan eşit, ekonomik fırsatlar bakımından eşit, sivil haklar bakımından eşit veya aklınıza gelebilecek diğer bütün unsurlar bakımından eşit olması ilkesine dayalı bir sistemdir. Seçim bunun içinde ayrıntıdan ibarettir, hatta bir de kötüdür.

Yurttaşların eşitliğinin sağlanmadığı bir sistemde tamamen bir tencere ve kapak hikâyesine dönmektedir, yani önce tencere ölmektedir, bittikten sonra da seçimler kapak verilmektedir ve biz bunu demokrasi diye iddia edip durmaktayız. Dünyanın her yerinde sistem böyle çalışmaktadır. Tencere kapak verilmemekte, ama cahil bırakılmış kitleler, sadece tüketici olsun diye düşük seviyede eğitilmiş kitleler, ülkenin tamamı hakkında bilgiye sahipmiş varsayılmakta ve önlerine sunulan özellikle Anglosakson demokrasilerinde iki tane arasından seçim yapılması istenmektedir. Biz bunu demokrasi diye ifşa ediyoruz. Demokrasi böyle bir şey değil. Bir kere buradan hareket etmek lazım. Demokrasinin böyle bir şey olmadığı noktasında anlaşırsak ve mantiki sonucuna götürürsek eğer, o zaman demokraside seçimin değil, kuranın işlenmesi lazım.

M. Ali Kılıçbay

Gelişmekte
olan ülke
tafi bile,
bizatihi
ideolojik
bir latır,
bir gün
gelişmiş
ülke
olunacağı
imajını
taşımaktadır.

Çünkü bütün yurttaşları aralarında eşitse, herhangi birinin herhangi bir makama gelmesi, bir başkasının gelip gelmemesinden farklı olmayacak. O zaman demek ki ideal, mantıksal sonucuna ulaşmış bir demokrasi olmadığı için bütün demokrasiler kusurludur ve spekülasyona her türlü yönlendirmeye açıktır.

Biraz önce konuşulurken burada, demokrasiyle kapitalizmin nasıl birlikte işlendiği söylendi, Nail Bey söyledi galiba yanlışlıyorsam. Bunun bir paradoks olduğunu söyledi. Halbuki bana-kendisinden ötür dileyerek söylüyorum-hiçbir paradoks gibi gelmiyor. Bu çok mantıklı, çünkü tüketici olarak inşa ettiği, yani sadece sayı saymasını bilen, fiyatlar arasında ayırım yapmasını bilen o neoklasiklerin ünlü homoekonomikusu soyutlamasındaki gibi olmayan, aslında öyle bir şey. New York'ta peynir daha ucuzsa, peyniri glidip New York'tan mı alıyoruz? Böyle bir homoeko-nomikus var mı? Böylesine bir soyutlamada içinden sadece tüketici olsun diye eğitilmiş insanlarla, sadece bu düzeyde tutulmaya çalışılan insanlarla demokrasilik oynamak çok hoş bir şey oluyor tabii. Yani insanlar kendilerini yönettiklerini zannederlerken, aslında kapalı kapılar ardında yönetiliyor. Kapitalizmde rekabet olduğu söyleniyor. Halbuki kapitalizmde rekabetten nefret ettiğini biliyoruz ve bütün piyasaların aksak rekabet piyasalarının, hatta tekelci piyasalara doğru kaçtığını biliyoruz. Bugün dünyada hangi mala bakarsanız bakın iki tane, üç tane, dört tane, beş tane, bilemediniz firmanın arasında olan bir şeydir.

Piyasaya çıktığınız zaman herhangi bir fiyatı teoride olduğu gibi alıcı ile satıcı arasında bir yerde anlaşarak mı oluşturuyoruz, yoksa fiyat oluşmuş olarak mı geliyor karşımıza? Petrol fiyatı nerede oluşuyor? Nerede oluşuyor? Faiz nerede oluşuyor? Hiç haberimiz var mı bunların nerede oluştuğundan? Altın fiyatı nerede oluşuyor? Sabahleyin kalkıyoruz ki, geçiyor altın, rakamlar geçiyor. Zürih'te oluşuyor. Zürih'te kimler oluşturuyor? Buğday fiyatı nerede oluşuyor? Amerika'nın Buffalo şehrinde oluşuyor. Petrol fiyatı nerede oluşuyor? Rotterdam Spot'ta oluşuyor. Ama kimler oluşturuyor? "Spekülatif piyasalar" dediğimiz, yani kapitalistin beklentileri üzerine ya fiyata müdahale edebilir ya satacağı mal miktarına müdahale edebilir. İkisine aynı anda müdahale edemez ve bizi böyle önüne havuç bağlanmış, tabiri söylemiyorum hoş bir hayvandır, ama onlar gibi hale getiren bir sistemin biz demokrasi olduğunu zannediyoruz. Bu demokrasi filan değil, bunun demokrasiyle alakası yoktur. Demokrasi bütün dünya için en demokratik

olduğu söylenen ülkeler içinde, yani Blair ile Thatcher arasında seçim yapmak demokrasi ise helâl olsun veyahut da Lopen ile Chirac arasında "anti lepra de la colera" seçimi yapmak demokrasiyse bravo, bayılırim böyle bir şeye. Fransız halkı kolera ile veba arasında kaldı, gitti vebayı seçti. Bunun demokrasi olduğunu söylemek zor.

O zaman akım nereden nereye? Yani Burak Beyin sorusuna cevap vermeye çalışıyorum. Ne demokrasiden yoksullar, ne yoksulluktan demokrasiye. Akım, kapitalizmle yoksulluk arasında. Kapitalizm yoksulluğu sürekli olarak tutuyor. Peki bu tanımlanmış bir yoksulluktur, bir mutlak yoksulluk kapsamı yok. Yani 21. Yüzyılın New York'undaki yoksullukla Hindistan'daki Agra'sındaki yoksulluk aynı şey olamaz. Dünya Bankası buna birtakım rakamlar, 2 dolarlar, 1 dolarlar, sepetler filan oluşturuyor, ama yoksulluk ülkeden ülkeye değişiyor.

"Nasıl bir düzen?" sorusunun cevabı aslında herhalde demokratik bir düzen olmalıydı. Ama demokrasinin aleyhinde bu kadar konuşmuş bir adam, yani müesses demokrasinin bu kadar aleyhinde konuştuktan sonra, doğrusu demokratik bir sistem demiyorum. Çünkü demokrasi belki de en fazla kötü muameleye mazhar kavram ve kurumdur. O zaman ben "adil bir dünya" diyeceğim, ama bu biraz Erbakan'cı bir söylem olabilir. Ondan da kurtulmak için sosyalizmin adaleti kastettiğimi de dipnot olarak ekleyeceğim. Üretim araçları mülkiyetinin kamuda olduğu, kamusal denetimin olduğu, kamusal denetim derken gerçekten kamusal denetim kastediyorum. Kamu adına kendilerini ilan etmiş bir Bolşevik partisi biçimde biz proletaryanın temsilcisiyiz biçiminde değil. Tarihsel deney bize bunu öğretti. Gerçekten kamusal denetimin olduğu bir sosyalizmin çözüm olduğunu düşünüyorum.

Kapitalizmi nasıl kahredeceğiz? Vallaha kapitalizm herhalde kendi kendini kahredecek. Ama biz görür müyüz, görmez miyiz biliyorum. Çünkü kapitalizmin şöyle bir açmazı var: Dünya dünyasallaştığı zaman ne olacak? Yani dünya globalleştiği zaman ne olacak? Potansiyel farkları ortadan kalktığı zaman kapitalizm de mutlaka sonuna doğru gidecek. Ben görün müyüm, görmez miyim? Herhalde görmem, ama burada bir çıkarsama yaparak söylüyorum, kapitalizmi bugün yeryüzünden eradike edecek herhangi bir güç görmüyorum, dışsal bir güç görmüyorum. Bu işi ancak kapitalizmin kendisinin yapacağını ve bütün sürecin oraya doğru gittiğini düşünüyorum.

Kapitalizm kendi kendinin başını yiyecek. Çünkü yağmur ormanları bitiyor, Çin geliyor.

Nail Satlıgan

Demokrasinin alanını siyasetle sınırlı olmaktan çıkarmak, bunu ekonomi ve genel olarak sosyal alanların tümüne yaygınlaştırmak gerekiyor.

Bakın, size sadece bir tek örnek vereceğim kapitalizmin nasıl kendi başını yiyeceğini. Eğer Çinliler Amerikalıların 1/10'u kadar araba sahibi olmak isterlerse, dünya petrol talebi 4'e katlanır. Eğer Çinli kadınlar Amerika Birleşik Devletlerindeki ev kadınlarının yarısı kadar bulaşık makinesi, çamaşır makinesi veya diğer ev robotları istemeye kalkarlarsa, dünya çelik üretiminin buna cevap vermesinin imkânı yok. Dünya demir, alüminyum vesaire, yani burada kullanılan rezervlerin de buna karşılık vermesi imkânsız. Eğer Çinliler Amerikalılar kadar kâğıt kullanmaya kalkarlarsa, örneğin tuvaletlerine kâğıt koymaya kalkarlarsa, dünyada yağmur ormanı kalmayacaktır. Bu sadece Çinliler için yapılmış bir analiz.

Aynı analizi Hintliler için yapabiliriz, aynı analizi dünyanın başka ülkeleri için, Türkiye için yapabiliriz, bilmem ne için yapabiliriz. Bütün bunların toplam sonucunu çıkarttığımız zaman ve bütün dünya Amerikalılar kadar müreffeh yaşama, ortalama Amerikalıdan bahsediyorum, tabii Amerika'da da yoksulluk çok ciddi boyutlarda. Ortalama Amerikalı kadar yaşamak istediği zaman böyle bir şeyin olanağı yok. İnsanlar bunu bir gün görecekler, ama ne zaman görecekler bilmiyorum. Gelişmekte olan ülke lafı bile, bizi ideolojik bir laftır, bir gün gelişmiş ülke olunacağı imajını taşımaktadır. Oysa böyle bir şey doğru değildir. Gelişmiş ülkelerin varlığı az gelişmiş ülkelerin varlığına bağlıdır. Eğer bütün ülkeler gelişmiş olurlarsa, -ki böyle bir şey olamaz- o zaman kapitalizmin çanı çalar. Etendim benim cevaplarım bu kadar. Teşekkür ederim.

• **Metin Kutal** - Teşekkür ediyoruz.

Etendim, şimdi Nail Beye sözü bırakıyorum. Kendisine yönelilen veya genel olarak sorulan sorularla ilgili yorumunuzu yapın.

• **Nail Satlıgan**- Volkan Bey çok genç bir arkadaş, "bey" demek hiç içimden gelmiyor. Volkan arkadaşın sorularına birlikte cevap vereyim. "Marksist bir ekonomi istihdamı iyi dağıtır mı, optimal dağıtır mı, yoksulluğu ortadan kaldırır mı?" dedi.

Burada öğrenci olanlar da önemli bir oranda bulunduğu için benim üslubumu tercih olmayanlar başışlasın. Marksist ekonomi diye bir şey yoktur. Marks'ın yazdığı başta "Das Kapital" olmak üzere ekonomi yapıtları vardır, amenna; ama orada kapitalizm anlatılır. Marks bütün hayatı boyunca yazar olarak hayatı boyunca kapitalizmin tarihi gelişimi içinde yerini başka bir sisteme bırakması gerektiğini söylemiştir söylemesine, ama o sistemin ne adını koymuştur, mesela "sosyalist ekonomi" ya da "komünist ekonomi" ya da "koletivist

ekonomi" diye bir laf geçmez Marks'ın yapıtlarında. "Üreticilerin ortaklaşması" diye soyut bir laf geçer.

Bunu ben şunun için vurgulamak istiyorum; 1989-91'den bu yana daha önce kendine sosyalist demiş çok sayıda ekonominin başına gelmiş olan, yani bunların utanç verici bir biçimde çökmesi, bugün hâlâ diyelim ki adında "komünist" olan bir partinin otoriter, hatta totaliter bir şekilde yönettiği Çin, şimdi bunlara bakıp, diyelim ki Marks'ın fikirlerine uygun bir ekonominin başarılı olup olmadığı konusunda hüküm çıkarmak yanlış olur.

Bu yoksulluk sorunu, istihdam, Volkan arkadaşın sıralamasına hepsi de hayati olmak üzere daha bir sürü madde eklenebilir. Hem de ben bunu anlaşılmış olabileceği gibi bir Marksist olarak, sosyalist, komünist olarak söylüyorum. Benim söyleyebileceğim sadece şudur: Kapitalizmde kaldığımız sürece istihdam sorununa, yani yapısal işsizlik sorunu ve yoksulluk sorununa çözüm bulamayız; bu kesindir. Kapitalizmden farklı bir ekonomiye geçmemiz halinde bu sorunların çözüleceğini de söyleyemeyiz. Ama kapitalizmden kurtulmak istihdamın, yoksulluğun ve daha bir sürü sorunun çözülmesinin önkoşuludur. Bir başka deyişle, bu sorunların çözülmesi için gerekli koşuldur, ama yeterli koşul değildir. Gerekli koşulun bir dizi yeterli koşulla elbette takviye edilmesi gerekecektir, ama bize bunu gösteren bir yemek tarifi gibi hazır herhangi bir reçete yoktur. Onu insanlık bu yeterli koşulları kendi pratiği içinde deneyerek, yanılarak, yanlışlarından dersler çıkararak umarım ki oluşturur.

Turgut Beyin söylediği, yani "nasıl bir ekonomi lazım?" Benim cevabımın ipuçları ilk konuşmamda vardı. Ben şunu demeye getiriyordum: Demokrasi bir kavram olarak, bir ideal olarak özellikle klasiklerde, anti kitlede taşıdığı özgün anlamıyla iyi bir şeydir. Hatta insanın bilinçli varoluşunu, insanın insan olarak varolmasını, yaşamasının vazgeçilmez koşulu. Çünkü halkın kendi menfaatleri doğrultusunda kendini yönetmesi, kendini belirleme işlevinde yabancılaşmaması, bunu başkalarına devretmemesi insani bir varoluşun önkoşulu. Ama içinde bulunduğumuz dönemde, modern dönemle birlikte, yani kapitalizm dönemiyle birlikte, bu demokrasinin alanı son derece sınırlanmış durumda. Küreselleşme denilen akımla birlikte, küreselleşme denen özelleştirmeye birlikte, bu alanın daha da daralmasına tanık oluyoruz. Eskiden diyelim ki siyasetçilerden okul istenirdi, elektrik istenirdi, hastane istenirdi, yol istenirdi. Şimdi yavaş yavaş öyle bir dönem gelecek ki fabrika

Nail Satlıgan

Tam
rekabet
kendisini
ortadan
kaldıran
dinamikleri
barındırıyorsa,
o zaman
bütün o
neoklasik
iktisat
kurgusunun
temeli de
çöker.

istenecek. Hatta geçen gün İntihar etmek elektrik direğine çıkmış birisi, televizyonda gördüm, "Bizim kasabaya fabrika yapılmadı" falan diyordu.

Küreselleşme ve özelleştirme bu tempoyla devam edecek olursa, bütün bunlar diyelim ki kamu özel ortaklıkları filan gibi kurumsal biçimlerin de geliştirilmesiyle siyasetçilerin cevap vermesi, hesap vermesi gereken konular olmaktan çıkacak. Bırakın, suyu getirmek hükümetin işi mi? Okul açmak hükümetin işi mi? Fabrika açmak hükümetin işi mi? Bu şimdiden söyleniliyor, öbür kamusal hizmetler, temel kamu hizmetleri için de bu söyleniliyor olacak. O zaman demokrasinin alanını siyasetle sınırlı olmaktan çıkarmak, bunu ekonomi ve genel olarak sosyal alanların tümüne yaygınlaştırmak gerekiyor. Benim açımdan dediğim gibi bir sosyalist olarak sosyalizmin, demokrasinin ekonomi dışı alanlara teşmil edilmesi, yaygınlaştırılması olarak tanımlanmasından rahatsızlık duyuyoruz. Bu konuda söyleyebileceğilerim bundan ibaret.

Burç arkadaşın özgül olarak bana veya başka arkadaşlara yönelttiği bir soru var: "AB, küreselleşmeye karşı bir oluşum mudur, yoksa küreselleşmenin aracı mıdır?" diyor. Şunu göz önünde tutmak gerekir: AB'ye yol veren, AB'yi ortaya çıkaran dinamikler İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda başladı. İkinci Dünya Savaşı'nın tecrübeleri çok önemli ölçüde AB ideolojisini şekillendirdi. O zamanlar küreselleşme diye bir laf yoktu. Kendi payıma şunu söyleyeyim: Küreselleşme hâlâ bir laftır, ideolojik bir laftır. Aslında kastedilen uluslararasılaşma olmak gerekir. O yeni bir şey değildir. Niye küreselleşme yoktur? Söyleyeyim, şunun için: Küresel şirket diye bir şey yoktur da onun için. Sız bana şirket adı verin, beni size milliyetini söyleyeyim. Eğer durum böyleyse, küreselleşme diye bir şey yoktur.

Uluslararasılaşma aracı olarak ortaya çıktığı kesin, yani İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Amerikan ve Japon kapitalizmleriyle rekabet etmek için Fransa'nın, Almanya'nın, özellikle Belçika, Hollanda gibi ülke kapitalizmlerinin daha geniş bir pazar içinde ve bir iktisadi bütünleşmeye giderek ancak rekabet etmeleri söz konusuydu. Bunun arkasındaki saik, başlıca dinamik Avrupa bütünleşmesinin arkasında olan budur.

Bugün bu küreselleşme konusundaki analitik ikazlarımızı bir kenara bırakalım, günümüzdeki uluslararasılaşma akımlarını küreselleşme olarak tasfiye edelim. O zaman bu saikler ve bu dinamikler ve bugünkü küreselleşme çerçevesinin dinamiğinin içine oturur. Dola-

yısıyla sizin sorunuzdaki terimlerle cevap vermem gerekirse, küreselleşmenin karşısı değil, bir araçtır demeyi tercih ederim.

Mehmet Ali Kılıçbay'ın konuşmasından çok büyük ölçüde yararlandım. Çok büyük ölçüde kendisine katılıyorum; umarım da o da katılıyordur. Çok küçük bazı açılımları var. Heyecanlı olsun diye iki tanesine değiniveriyim. Kılıçbay dedi ki, "demokrasiyle kapitalizmin varlığı bir paradoks oluşturmaz. Çünkü insanlar tüketici olarak birer homoekonomikus olarak davranmaya koşullandırılmışlardır" Ben paradoks tanımını muhafaza etmekten yanayım. Çünkü paradoks bir gerginliği ima ediyor, bir mantıksal karşıtlığı ima ediyor. Bu bize hiç olmazsa, insanların demokrasiyi içine sıkıştıran kapitalizm denilen deli gömleğine karşı bir gün isyan edecekleri umudunu verebilir. Ben böyle bir umudu muhafaza etmek istiyorum ve şunu düşünüyorum: Her insan tüketicidir, Her insan üretici değildir, ama tüketicilerin büyük çoğunluğu, yani başta emekçiler olmak üzere bazı istisnaları göz önünde tutmazsak, aynı zamanda bir üreticidir. Tüketici olma kudretlerini üretici olarak kazandıkları gelirler sayesinde elde etmektedirler. Tüketim alanı, işte homoekonomikus efsanesi etrafında kendilerine ne kadar sahte bir özgürlük alanı bahsetmiş görünürse görünsün, üretici şapkasını, üretici kimliğini taşıdıkları anda işyeri denen müstebit ortamın içinde olacaklardır, o istibdadın içinde olacaklardır. İçinde oldukları oranda da bir muhalefet ve isyan potansiyeli taşıyacaklardır. Tüketicilerin aynı zamanda üretici oldukları ve üreticileri baskılayan birtakım mekanizmalar varsa kapitalizmde, üretici kimlikleriyle onlara maruz olduklarını göz önünde tutmak gerekir.

Bir de rekabet meselesi vardır. "Kapitalizm rekabetten nefret eder. Zaten aksak rekabet vardır, tam rekabet yoktur" dedi. Amenna, çok doğru. Tam rekabet benim meslekten ve akademik bir iktisatçı olarak ister istemez, yani genç arkadaşlara öğretmek zorunda kaldığım için utanç duyduğum bir şey. Tam rekabet diye bir şey olmaz, olmamıştır. Bu ideolojik birtakım sonuçlara varmak için kurulmuş bir ön varsayımdır. Biz tam rekabeti ne şekilde tanımlıyoruz? Tam rekabet, rekabetin öznesi olan bilimlerin fiyatı etkileyemeyecek kadar küçük oldukları bir piyasadır. Fiyatı etkileyemeyecek kadar küçükseniz, orada elbette rekabet de yoktur, yani tamı bir yana. Doğru, eksik rekabet falan var. Marks "Felsefenin Sefaletli"nde -ki oldukça erken dönem yaptıklarından bir tanesidir- veciz bir ifadesi var; neoklasik iktisadın arkasındaki felsefi paradigmayı yerle bir eden bir şey. Çünkü

Taner Timur

Tarihle
kalkınmasını
demokrasiyle
sağlayan
bir ülke
örneği de
yoktur.

diyelim ki, bir piyasa ekonomisinin bütün mutlu sonuçları tam rekabet varsayımından türetiliyor. Ama tam rekabet kendisini ortadan kaldıran dinamikleri barındırıyorsa, o zaman bütün o neoklasik iktisat kurgusunun temeli de çöker.

Marks şöyle diyor: Rekabet tekeli doğurur, tekeli rekabeti şiddetlendirir. Bu neoklasik iktisada bir eklenti gibi ilave edilen bütün bir eksik rekabet bahsinde zaten konu edilen şeylerdir. Ama o mutlu ve güzel sonuçlar optimum, optimalite falan oradan türemez; eksik rekabet, tekelli rekabet vesaire söz konusudur. Haliyle burada rekabetin alanı daralınca, birkaç büyük bilimden ibaret olunca, rekabetin şiddetlenmesi de normal bir şey. 4-5 birim eğer rekabet ediyorsa, orada rakibinizin ayağını kaydırmak da anlamlıdır, onu öldürmek, yok etmek, ona suikast düzenlemek de anlamlıdır, yani tarihte gördüğünüz gibi. Ama diyelim ki sonucu belirleyemeyecek kadar küçük ve o anlamda ne sayıda o kadar çok sayıda bir rekabet söz konusuysa, orada rekabet ya hiç yok demektir ya da ister istemez görece temiz yöntemlerle yürütülüyor demektir. Ama rekabetin alanının daralması, rakiplerin sayısının daralması, rekabetin şiddetlenmesi, iktisat dışı yöntemlere kayması, kanlı ve şiddetli olmasını beraberinde getirir. Bu böyle çok radikal bir görüş ayrılığı değil. Teşekkür ederim.

• **Metin Kutal** - Teşekkür ederiz Sayın Satılan. Şimdi efendim, yine kendisine de sorular yöneltilmiş olan hocamız Taner Timura sözü bırakıyorum. Aynı zamanda diğer panelistlerin görüşlerine de kendi görüşlerinle cevap verebilirsiniz.

• **Taner Timur** - Şimdi ilk soru farklı ifade edildi. "Demokrasi ve yoksulluk ilişkisi içerisinde demokrasiden mi başlıyor yoksulluğu yok etmek, yoksa yoksulluğu yok ederek demokrasiyi kurmak mı lazım?" diye bir ikilemden söz edildi. Gerçekten ben de Satılan'ın sözüne katılıyorum, öyle bir gerginlik yaşıyor demokraside. Tabii burada demokrasiyi de tamamlamak lazım, hangi demokrasiyle? Çünkü Mehmet Ali Kılıçbay, "böyle bir şey yoktur" derken, mevcut demokrasiyi tınak içinde verdi herhalde, öyle tahmin ediyorum. Yani onu demokrasi saydığı için değil, zaten söyledi de karşı bir sürü eleştiriler, çok radikal eleştiriler de getirdi. Fakat bu biçimsel diyelim demokrasiye bile ters bir taraf var yoksulluğun giderilmesinde ve gerginlik buradan doğuyor. Bu daha çok da kalkınmakta olan ülkelerde kendini gösteriyor. Çünkü hepimiz biliyoruz ki, en basit iktisadi tabiriyle kalkınmanın motoru yatırım. Yatırımların fazlalığı da tasarrufla ilgili.

Fakir ülkeler zaten fakir oldukları için pek

fazla bir tasarruf yapamıyorlar. Bu tasarrufu hele seçimde oyla tasarrufu yükseltmek pek fazla anlam taşıyor, mümkün olmuyor. O zaman cebri yöntemler giriyor. Zaten tarihte kalkınmasını demokrasiyle sağlayan bir ülke örneği de yoktur. İlk sanayileşme ülkeleri bugün "vahşi kapitalizm" dediğimiz, ne işçi hakları, ne bugünkü formel hürriyetler, yani o günkü sosyal haklar, hiçbirinin olmadığı dönemde ilk sermaye birikimi yapılmıştır. Ondan sonra sermayenin büyümesiyle büyük tekellerin, oligopolaların, monopollerin kurulmasıyla dünya piyasasına da o ülkeler egemenliklerini kurdular.

Kalkınmakta olan ülkeler ne yapacaklar? Bir böyle kurulmuş bir ağıla karşı karşıyalar kendi kalkınmalarını çok zor kılan, hatta neredeyse imkânsız hale getiren. Obür taraftan da hayati bir şey, kalkınmadan da yaşanmıyor, yoksulluk artıyor. Bunun için hep ara yollar aranmıştır. Bu ara yolların kökenine giderseniz, ta 1870'lerde Ruslar başladı buna. 1870'lerde Rusya'da "sosyalizme geçmek için kapitalizmden geçmek şart mı? Daha kısa yollar bulunabilir mi? Rus komünlerinden sosyalizme geçebilir miyiz?" diye Mihailoviç, Verzasulic, Marks'a mektuplar yazmaya başladı. Marks Rusça öğrendi. Rus komünlerini incelemeye başladı, onlarla yazıştı, yani bir kısa yol aranıyor. Sonra Marks öldü, bu tartışmalar devam etti. Lenin Rusya'da kapitalizmin gelişmesine dair çok önemli bir kitap yazdı.

Neyse konumuz o değil, fakat bu ara yollar, kısa yollar aranırken, ortaya bir de geçiş dönemi kapitalizme geçiş sonradan o da sistemleştirildi. Sanki aynı bir üretim biçimiymiş gibi kapitalizme geçiş periyodu, dönemi gibi kavramlar ortaya atıldı. Bunun dışında aynı kavramdan hareket ederek, 1950'lerden sonra Baas sosyalizmi, basic sosyalizmi veya Eyüphan sosyalizmi bizde Yön hareketi ve daha önce Kadrocuların ta 1920'lere, rahmetli Atilla İlhan'ın devamlı göndermeler yaptığı Sultan Galiyev'e, akımlara dayalı bir fikir geliştirildi. Bunların hepsinin ortak tarafı kalkınmayı demokrasi böyle seçimle filan olmaz, yurtsever, ulusalcı veya milliyetçi, güçlü insanlar bir araya gelsin, kadrocular kalkınmayı sağlasın denildi. Maalesef bunlar da pek bir netice vermedi. Gerçi Uzakdoğu'da bunun Güney Kore, Tayvan vesaire bunun örneklerini gördük. Fakat onlar Amerika'ya ordu, askerlik filan gibi hizmetleri tamamen Amerika'ya yıkarak, Amerika da stratejik denelerle bunları üstlenerek tam bir Amerikan bağımlılığı içinde bunu sağlayabildiler, ama tam formel anlamda bir demokrasiyle de kalkınmadılar.

Şimdi böyle bir gerginlik var. Böyle bir

Taner Timur

Türkiye'de
Batılı
demokrasi
dediğimiz
demokrasi
çok daha
karikatürel
bir şekilde
ortaya çıkıyor.

gerginlik şimdiye kadar aşılmadı, ama yapılan bütün denemelerde gerçekten ne böyle Uzakdoğu ülkelerinde şu anda belli kalkınma sağlamış olsalar bile ideal toplum tipleri olarak görmekten uzagım. Onun için ve kendi içlerinde de sınıfsal kökenli kapitalizmin oluşturduğu bir sürü yoksulluk ve geri kalmışlık var. O bakımdan pek zor bir soru ve henüz teoride de, pratikte de bir çözüm getirilmiş bir soru değil bu. Fakat insanlıkta, tarihte de hiçbir şey olduğu gibi yeniden tekrarlanmaz. "Bu olmadı" demek, olmayacak demek değil, fakat küresel koşullarda bu çok daha zor.

Bunun örneği de, işte mesela Brezilya örneği aklıma geliyor. Brezilya'da Lula işçi partili, radikal işçi, sosyalist, Marksist bir hareket işbaşına geldi. Fakat bu küresel koşullarda tek başına onu yaşatmazlar. Nitekim, daha iktidara gelmeden etrafı kuşatıldı, IMF ile anlaşma yapacağı anlaşıldı, o koşullarda aslında iktidara geldi. Ama şunu söyleyeyim: Yine de ben Brezilya'yı şu skandalların filan da son günlerde yaşadığı ülke olmasına rağmen Türkiye'den çok daha ileri bir aşamada ve ileri bir pozisyonda görüyorum.

Tek bir örnek verilmek gerekirse, bunlar hâlâ kavgasını devam ettiriyorlar, bizde tam bir teslimiyetçi bir durum var. Mesela yüzde 6,5 gibi bütün bu borçların etrafında dönen bu faiz dışı fazla hikâyesi var ki, bu faiz dışı fazla ister istemez sağlık, eğitim gibi bütün sosyal yatırımların aleyhine bir şey. Bu bile bir veri kabul ediliyor. Biz bunu gerçekleştiririz, hatta fazlasıyla gerçekleştirdik gibi bir övünç kaynağı oluyor. Halbuki Brezilya bununla büyük bir kavga veriyor. 8-10 Latin Amerika ülkesini topladı, dedi ki: "Bu IMF'nin bütün memurları bizim bu borçların faizleriyle gidip Antiller'de şurada burada tatil yapıyorlar. Bunlarla kavga etmemiz lazım" ve yüzde 4,5'ta -yüzde 4,25 zannediyorum- bir kavga var, bu koşullara uygun bir kavga var. Tutup da siz bir ülkede işçi sınıfı iktidara gelirse onu yaşatmazlar, en azından böyle orada bir darbe yapamazlarsa bile bloke ederler, ambargo koyarlar. Küba'nın durumunu görüyorsunuz. Küba halkı aslında güler yüzlü, mutlu, fakat çok fakir bir durumda. Çünkü ambargolar içinde yaşıyor.

Kısaca bu küresel koşullarda demokrasi bildiğimiz bu biçimsel herkes zaten o demokrasi, demokrasi değil kaldı ki, çünkü bu burjuvazinin tam bir aracı haline gelmiş medya çok sansürcü bir medya, yani kamuoyunu çok kolayca yönlendiriyor, tabular koyuyor, sansürler koyuyor. Radikal fikirler, belli sınırların dışına, realist fikirler gibi -radikal deyince yani bence radikal olması gerçeğe ters bir şey değil- öyle

bir dünyada yaşıyoruz. Böyle koşullarda yoksullukla savaşacağız, sadece yoksullukla değil, gerçek demokrasi için de bence böyle koşullarda savaşacağız.

Başka bir arkadaş kavramsal bir soru sordu. Ben dedim ki, "1815'te yeni bir yoksulluk kavramı çıktı." Dedi ki daha önce Adam Smith, William Peti filan vardı, "Yoksulluk kavramı yoktu da birdenbire 1815'te ortaya çıktı" demedim. Ama yoksulluk için yeni bir kavram, sonra da teorik bir içeriğe de kavuşan yeni bir kavram. Latince poper'den, poperizm ve poperizasyon kavramlarının çıktığını söyledim. Bu da ilginç, yani şimdi o tarihte üstelik çok da kullanılmak üzere yeni bir yoksulluk kavramının ortaya çıkması da bence manidar. Yoksa insanların en eski tarihlerinden beri elbetteki yoksul, fakir gibi kavramlar vardı. Fakat bir yeniliğin olması da dikkatimi çekmişti bir rastlantı olarak. Adam Smith'in teorisinin içerisinde yeri nedir? Bu, iktisat düşüncesi tarihi uzmanlarının cevap vermesi gereken bir soru. Ben iktisat tarihi uzmanı değilim. Yalnız Adam Smith'in çıkış noktasından belki buna bir ipucu bulabiliriz. Adam Smith, biliyorsunuz emek-değer teorisinden çıkış yapmıştır. Onun için Marks da klasik bir iktisatçıdır bu açıdan. Yani emek ve değer teorisinden hareket ederek teorisini kurmuştur. Ama Adam Smith'te ve Ricardo'da da artı değer gibi kavramlar yoktur.

Şimdi Adam Smith'in kurduğu sistem de yoksulluğu, rekabet, jandarma devlet, "Laissez faire, laissez passe" vesaire fikri yok edecektir. Küçük devlet, ama tarih öyle gelişmedi. Belki bazı adacıklarda çok daha iktisadi ilerlemeler kaydetti, ama diyorum ya, bu da demokrasi içerisinde olmadı, çok büyük vahşi kapitalizmin, Marks'ın dediği kanlı kanunları içerisinde, büyük istiraplar içerisinde gerçekleşti.

Bu özelleştirmelerle ilgili hakikaten bu standby anlaşmaları giderek, biliyorsunuz özelleştirme bizde ikili bir olumsuz yön kazanıyor. Bizde öyle bir hava oluşturuldu ki, biraz önce söylediğim gibi medya tamamen burjuvazinin elinde olduğu için öyle bir manipülasyon ve fikir yaygınlığı, fikir egemenliği kuruyor. Yani yabancı sermaye eşittir yerli sermaye. Hatta bir parti başkanı dedi ki, -Bakın, fikirler daha önceki 15-20 seneye göre ne kadar değişti, 30 sene öncesine gidersek- "Bu 6224 sayılı Teşvikli Sanayi Kanunu bile bir yabancı düşmanlığının eseridir. Çünkü böyle bir kanun da Batıda yoktur. Çünkü yabancı, yerli sermaye diye bir ayırım bile yoktur" bu bile söylendi Türkiye'de.

Şu sıralarda mesela bir Fransız şirketi Danon'u, Amerikalılar almaya kalktılar. Hemen

Metin Kutai

Yoksulluk kavramı da tarihsel süreç içerisinde çok tartışmaya elverişli bir kavram.

Chirac, bütün Fransa seferber oldu, Danon'un satışı önlendi. Niçin? "Danon önemli bir Fransız markası" dediler. Kaldı ki Danon gıda sanayi, öyle stratejik filan bir şey de değil. Amerika'da da aynı şeyler oldu. Çin alıyordu, o da aynen ve burada Fransa'da ve Almanya'da yeni bir kavram ortaya atıldı: Patriotizm ekonomik, Fransa'da milliyetçilik her zaman faşizan bir kavram sayılmıştır; hiçbir zaman sevilmez, ama Patriotizm, yurtseverlik geneldir, yaygındır. Şimdi "Burada yabancı ülkelerde hiç öyle bir şey yoktur" diyor bizim senelerce Türkiye'yi idare etmiş, bundan bir önceki bir parti başkanı. Halbuki aynı sırada Avrupa'da böyle gıda şirketlerinin satışına bile engeller konuyor ve ekonomik patriotizm kavramı geliştiriliyor.

Kısaca Türkiye'de Batılı demokrasi dediğimiz demokrasi çok daha karikatürel bir şekilde ortaya çıkıyor. Yine Batıda her şeye rağmen belli bir gelenek var, kavga var, uyanıklık var, mesajlar çabuk iletilabiliyor. Biz de bu söylediklerimi bu özelleştirmelerle, hem ekonominin en stratejik noktaları elden çıkıyor, üstelik çoğu da kârlı olan şirketler satılıyor, hem de borç ödemeye gidecek bunların çoğu. Yani bundan 10 sene sonra borç ödemek için satacağınız bir şey de kalmayacak. Yani Türkiye 1875'ten sonra Osmanlı İmparatorluğunun sürecine benzer bir süreç yaşıyor burada. Ama buna karşı böyle bir yabancı düşmanlığı, koyu milliyetçi vesaire şeklinde değil, biraz önce söylediğim gibi Batıda olan sol, ekonomik patriyotizme bu tarzlarda cevaplar hazırlamak lazım. Aksi takdirde böyle sistematik bir şekilde bütün bir yabancı düşmanlığına dönüşen bir şey, bence antiemperyalizm de olmuyor. Hatta bunların tam tersine onların da işine geliyor. Çünkü bu da dünyadan Türkiye'yi koparan Ortadoğu memleketleri gibi, üstelik belli bir zengin kaynağını da olmayan bir statüye itebilir diye düşünüyorum.

Evet, bana doğrudan sorularla ilgili düşüncelerim bunlar; teşekkür ederim.

• **Metin Kutsal**- Efendim, şimdi toplantımızın sonuna gelmiş bulunuyoruz. Gerçekten çok güzel sorular soruldu. Soru soran, konunun açıklanmasına fırsat veren sizlere önce teşekkür etmek isterim. Daha sonra bugün öğleden sonraki toplantıda önce tebliğlerini sunarak daha sonra da gerçekten sorulara verdikleri cevaplara bu konunun daha da somutlaşmasına, daha da fikri planda gelişmesine katkıda bulunan değerli panelistlere öncelikle teşekkür etmek isterim. Temas etmek o daha zor da, öncelikle bir teşekkür edeyim derseniz.

Öyle zannediyorum ki bu seneki İktisatçılar

Haftasının en çetin ceviz diyebileceğimiz oturumu, konusu bugünkü konu oldu. Çünkü gerçekten aralarındaki ilişkiler bakımından sorgulanması zor; bizatihi kavram olarak tartışmaya açık, birtakım değişkenler arasındaki ilişkiler burada ele alındı. Ne gibi? İşte evvela iktisadi sistemler, hadi bunlar oldukça statik. Çünkü iktisadi sistemler denilince statik ne olduğu bilinen, az çok konsensüs sağlanan bir kavram. Demokrasi bu tablatıyla tartışmaya çok elverişli, acaba sadece kişi hak ve özgürlüklerine siyasal anlamda olanak veren bir kavram mı? Yoksa asıl içeriği iktisadi ve sosyal mı? Bütün bunların yanında bir de sorgulanan yoksulluk kavramı.

Daha bu son kavramdan ilk tebliğlerdeki açıklamalardan anlıyoruz ki, yoksulluk kavramı da tarihsel süreç içerisinde çok tartışmaya elverişli bir kavram. Acaba nispeten yeni bir kavram mı? Mesela, eski kölelik rejiminin bulunduğu, kölelerin eşya hukukuna tabi olduğu, ki sayın Kılıçbay bunu Roma hukukuna da indirmek suretiyle gayet güzel izah etti. Kendine özgü bir kavram mı? Yoksullukla aynı şey mi, yoksa ayrı ayrı kavramlar mı? Dolayısıyla bütün bunlar dünyanın son 25 yıldan beri yaşadığı bu yeni mikro elektronik teknolojisinin, daha doğrusu devriminin perspektifinden ele alınmasında zannediyorum ki çok büyük yararlar vardır ve bu yararlar da bir o kadar zordur. Arkadaşlarımız bunu büyük bir incelikte, maharetle ve Marksizmin gerçekten doktrin olarak bugün dahi ışığının ne kadar etkin olduğunu burada izleyerek gördük. O ışık altında birtakım çözümler getirmeye çalıştılar.

Konuya böyle bütün bir günün yorgunluğunun eklendiği, belki hava koşulları ile herkes bir an önce "bakalım bu trafikte nasıl çıkacağız" endişesini yaşadığı bir saatte yeni bir tebliğ sunmak gibi bir yolu tercih edecek değilim. Ben sadece İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin düzenlediği bugünkü öğleden sonra yapılan toplantıya katılan tüm arkadaşlarıma, söz alıp değerli açıklamalar yapan, daha sonra onlara yorumları ile cevap veren yine panelist arkadaşlarıma huzurunuzda teşekkür etmek istiyorum. Mezunlar Cemiyetimizin geleneksel hale gelmiş olan bu toplantılarının ne kadar ilgi çektiğini ve aynı zamanda ne kadar büyük bir ihtiyaca cevap verdiğini de burada hatırlatarak son vermek istiyorum. Tekrar kendilerine teşekkür ediyorum.

Hepinize iyi akşamlar diliyorum.

Metin Kutsal

**Marksizmin
gerçekten
doktrin olarak
bugün dahi
ışığının ne
kadar etkin
olduğunu
burada
izleyerek
gördük.**

prof.dr. nevzat yalçıntaş

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş; 1933 yılında Ankara'da doğdu. 1954 yılında İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunu bitirdikten sonra doktorasını yapmak üzere Fransa'ya gitti. Fransa'da Cannes Üniversitesi Hukuk ve İktisadi Bilimler Fakültesinde doktora çalışmalarını yürüttü. 1958 yılında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünde İktisat Uzmanı olarak görev yaptıktan sonra askere gitti. 1958-60 yılları arasında askerlik görevini yedek subay rütbesinde Genelkurmay Başkanlığı Araştırma ve Geliştirme Kurulunda Araştırmacı statüsüyle çalışarak tamamladı. 1959 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Kürsüsünde bir süre Fahri Asistanlık yaptı. 1960 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine Asistan olarak girdi. 1962-63 yılları arasında Londra Üniversitesi, London School Of Economics and Social Science'te doçentlik çalışmalarını yürüttü. 1965'te "Emek Arzında Tersine Elastikiyet" konulu teziyle Doçentliğe yükseltildi. 1967-72 döneminde 5 yıl süreyle Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Dairesi Başkanı olarak görev yaptı. 1969-70 yılları arasında aynı zamanda İktisadi Planlama Daire Başkanlığı görevini de vekaleten yürüttü. 1971 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde Profesörlük kadrosuna yükseltildi. İstanbul Üniversitesinde Senato Üyeliği, Üniversite Yönetim Kurulu Üyeliği ve Anabilim Dalı Başkanlığı görevlerinde bulundu.

Gülten Kutal-Nevzat Yalçıntaş

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, 1973-75 yıllarında Avrupa Göçmen İşçiler Kurulu Üyeliği, 1975 yılında da TRT Genel Müdürlüğü görevini yaptı. 1982-86 döneminde İslam Kalkınma Bankası Araştırma ve Eğitim Enstitüsünün Araştırma Başkanlığı görevini, ardından 4 yıl süreyle Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlık Başmüsavirliğini ve Yüksek İstişare Kurulu Başkanlığı görevlerini yürüttü. 1996-98 döneminde Türkiye Gazetesinde başyazar olarak görev yaptı ve başyazarları kaleme aldı. Profesör Doktor Nevzat Yalçıntaş, 1999 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde 39 yıldır devam eden Öğretim Üyeliği görevinden ayrıldı ve aynı yıl İstanbul'dan milletvekili seçildi. Halen Türkiye Büyük Millet Meclisinde milletvekilliği yapmakta. AGİT Parlamentosunda Başkan Yardımcılığı ve Türkiye Grubu Başkanlığı ve Türkiye-Rusya Parlamentolar Arası Dostluk Grubu Başkanlığı görevini yürütmektedir.

yoksulluğu aşmada yeniden kalkınma iktisadı mı?

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a armağan

3.gün

17 aralık 2005, sabah

oturum başkanı

: Prof .Dr. Esfender Korkmaz

panelistler

: Prof. Dr. Aziz Akgül

Doç. Dr. Fuat Ercan

Prof. Dr. Mehmet Türkay

Prof. Dr. Ertuğrul Ahmet Tonak

• **Burhan Taştan-** Sevgili iktisatlılar, değerli konuklarımız, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin 1974 yılından bu yana düzenli olarak hazırlamış olduğu İktisatçıların Haftasının 30.'suna hoş geldiniz. Üçüncü günümüzde "Yoksulluğu Aşmada Yeniden Kalkınma İktisadı mı?" konusu birinci oturumumuzu oluşturacak. Öğleden sonraki oturumumuzda ise "AB-Türkiye ve Yoksulluk" konuları işlenecek. Cemiyetimizin Yönetim Kurulunun almış olduğu karar gereği İktisatlılar Haftasının her bir gününü bir hocamıza armağan ediyoruz. Bugün, Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a armağan edilmiştir. Efendim, şimdi Hocamızın plaketini vermeden önce Sayın Sezen Cumhuriyet'i kürsüye davet ediyorum. Hocamız hakkında birkaç şey söylemek istiyorum. Buyurun.

• **Sezen Cumhuriyet Önal-** Değerli konuklar, iktisatçıların bu 30. Haftasında sizlerle beraber olmak, sizlere hitap etmek benim için büyük bir onur.

Sayın Bakanım, sayın milletvekilleri, sayın seçkin davetliler; hepinizi saygıyla selam-

liyorum. Hayat mektebinden pekiyiyle mezun olan bir insan saygıdeğer Nevzat Yalçıntaş. Allah sizden razı olsun. Türklük adına yaptığınız çalışmalar çok önemli tabii. Efendim, hayat bir şarkı kadar uzun, bir şarkı kadar kısa. Ne yapayım, ben mikrofonu görünce şarkıyı hatırlıyorum.. 64'te TRT kuruldu. TRT'de birçok isimler biliyorum, benimle birlikte çalıştılar veya ben onlarla çalışma imkânını buldum. Ama Sayın Nevzat Yalçıntaş'ın TRT günleri çok özeldir. Ben onun için burada huzurlarınızda bu mikrofonda dostumla birlikte bunları anlatmak ihtiyacını duydum.

Hocamın Türklük adına yurtdışında Türk Bayrağına sevgisi ve katkısıyla ve de hürmetiyle gösterdiği başarılar malûm. Bir de mikrofonda TRT'de yaptığı yayınlar sırasında, bizim TRT'deki arkadaşlarımıza gönül dolusu güzelliklerle kuşatan sözcüklerle onları doğru yolları göstermiş bir insandır.

Teşekkür ederim.

• **Burhan Taştan-** Efendim, Sayın Hocamız Nevzat Yalçıntaş'a plaketini vermek üzere Prof.

Dr. Sayın Gülten Kutal'ı davet ediyorum; buyurun Hocam.

• **Gülten Kutal-** Hocamızı 1960 yılından bu yana tanıyorum, en az 45 yıldan beri, belki 59'da olabilir. Doktorasını yurtdışında yapmış olarak Fakültemize gelmiş ve Sosyal Siyaset Kürsüsüne Asistan olarak girmişti. Ben o sıralarda öğrenciydim tabii. Rahmetli hocamız Profesör Nusret Ekin'le aynı odayı paylaşırlardı. Nusret Ekin Bey hepimiz de bilirsiniz çok espirilli bir insandı. Birbirlerine karşı yaptıkları şakalar, anlattıkları hikâyeler bugün dahi mizah dergilerine girecek kadar güzel hikâyelerin ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bunları güzel bir anı olarak hatırlıyoruz hepimiz. 1964 yılında Profesör Yalçıntaş ve kürsü arkadaşları Nusret Ekin, Metin Kutal gibi hocalarımız, Doçentlik unvanını aynı günde kazandılar. Dolayısıyla kürsümüz üç doçenti birden kazanmış oldu o tarihlerde. Bunun akabinde hemen bunu izleyen günlerde Sayın Hocamız, Devlet Planlama Teşkilatının çok önem taşıdığı bir dönemde, önem atfedildiği bir dönemde çok genç yaşında Sosyal Planlama Dairesi Başkanı olarak görev yaptı. Bu görev -biraz önce söylediler- 5 yıl sürdü. Bu görevi sırasında zaman zaman İktisadi Planlama Dairesine de Başkanlık etti. Daha sonra birçok önemli görevde bulundu, fakat uzatmamak için TRT Genel Müdürlüğünü anlatmak istiyorum. TRT Genel Müdürlüğü görevini yaptı. Bu görevi sırasında gösterdiği performans, adil yönetimi, sevecen davranışları, Hocamıza TRT mensupları arasında çok büyük bir ilgi uyandırdı, sevgi uyandırdı. Daima ondan sevgiyle bahsettiklerini duydum. Daha sonraki yıllarda tabii pek çok görevlere geldi.

Hocamızın önce dostluk yönünden bahsetmek istiyorum. Arkadaşlarına karşı fevkalade vefalı bir insandır, dostluğa önem veren bir insandır, değer veren bir insandır. Daima arkadaşlarını sevgiyle, onları yücelterek bahsettiğini duymuşumdur. Bu bakımdan kendisinin ödül töreninde çok yakın arkadaşı olan eşim plaketi vermeyi çok arzu etti. Ama bu saatlerde bir konferansta olduğu için maalesef öğleye de erteleyemedi. Plaketi ben vereceğim. Bundan tabii çok büyük bir onur duyuyorum. Çünkü kürsüde onların en küçüğü bendim, ama şimdi bizim kürsünün en yaşlısı benim, en kademlisi benim. Ben kaldım, Bölüm Başkanı ben oldum. Onun için vermekten büyük bir onur duyacağım.

• **Nevzat Yalçıntaş-** Efendim, Gülten'ciğim dedi ki, "şöyle şöyle işler yaptı ve şöyle sıfatlan" vefadan bahsetti. İşte şu toplantı ve bundan önceki toplantılarımız, en güzel bir vefa örneği. İnsanlar ne ister? Eskiler derlerdi, "insanın ne

eti yenir, ne derisi giyilir. Tatlı dili ve güzel konuşmanın da başka nesî var" En güzel konuşmayı da şarkılar yapar. Oradaki zat yapar, Sezen'ciğim yapar. Hiçbir programını da kaçırmam Türkiye'de olduğum zaman. Tabii sizler beni onöre ettiniz ve bazı isimler zikredildi. Teşekkür ettiniz, ben de size teşekkür ediyorum. Buraya bu saatte gelen bütün arkadaşlarıma teşekkür ediyorum, Başkanımıza, Yönetim Kuruluna.

Ben de bazı isimler anmak isterim, sizler benim isimlerle andınız. Bunlardan biri hiç şüphesiz, işte orada oturan küçük hanım, İmren Aykut. Emin olun, hiçbir mübalağa yok, bu sabah dahi beraber çalıştığım, ki herkesi bilir tanır Nevzat Gökhan, "İmren Aykut acaba bu mu?" diyor. "20 sene evvel bir İmren Aykut vardı" dedi. Hiç büyümedi. Onun ismini zikretmek istedim.

Hemen onun yanında Sezen. Bakın, demek birbirlerini çekiyorlar. O da benim çok vefakâr ve çok kıymetli kardeşim. Ondan da çok şey öğrendim. Bir şey daha öğrendim, artık benim de sakal bırakmam lazım lafımın dinlenmesi için. Hakikaten işe yaradığını anlıyorum. Aziz Hocamla, Sabahattin Bey hocamla... Benim girmemi asıl sağlayan birkaç kişi var, yani ben Siyasal Bilgilere girmiştim, biraz önce söylenildi. Evim, köyüm, annem, babam, kardeşlerim hepsi orada; evimize de yakın fakülte. O hazırlık dönemi geçiyordu, yani o hazırlık döneminde hoca Aziz Köklü bırakmadı. "Gel, bitene kadar formalite" dedi. O zaman fahri çalışma diyorduk. Fakat İstanbullu bu kürsüde çok vakit alır. Beşeri cazibesi, İktisat Fakültesinin cazibesi beni çekti. Ona da aracı olan arkadaşlar var. İktisat Fakültesinde olmak; talebesi, mezunu, hocası ve oraya hizmet eden memuru, hademesi olmak bana göre bir şerefdir arkadaşlar. Bunu böyle sizlere, yani şu genç arkadaşlara söylüyorum, duymayanlara da söylüyorum, bunları yazacaksınız, Ankara'dan oraya gelmişim. Ben Ankaralıyım, her şeyim orada; evim, köyüm, akrabalarım, kardeşlerim. 10 kardeşiz, hepsi orada.

Bırakıp gelip bekâr hayatına razı olmak zor, ama bizim Fakültemiz gerçekten çok değerli bir fakülte. Bir kere dünya çapında insanlar yetiştiriyor. İlimde, bazı hocalarımız bizim kendi sahalarında dünya çapındadır. Saymama lüzum yok. Hocamız da aynı şekilde burada bulunuyorlar. Diğer arkadaşlarımız Esfender Bey ve diğerleri; geniş görüş kapsayanlardır, dar, küçük değillerdir, mezunlarımız da öyle. Kamu hayatında önemli görevli yapıyor, yapılar, yapıyorlar. Mesela bir ufak çalışmayla belki Cemiyet bunu yapabilir. Özeli söylemiyorum,

Gülten Kutal

Arkadaşlarına
karşı
fevkalade
vefalı bir
insandır,
dostluğa
önem veren
bir insandır,
değer veren
bir insandır.

özel de büyük katkı. Özelde çalışmak, tüccar olmak, -yani oğlum tüccar olduğu için söylemiyorum- sanayici olmak, vergi ödemek, istihdam; bunlar büyük hizmet. Ama kamuda da önemli yerlerde bulunmuşlardır, bulunuyorlar. Şüphesiz ki o şerefi ben de hoca olarak senelerce, uzun seneler paylaştım. Hâlâ bu beşeri varlığa bağlıyım.

Belki de bir şeyi hatırlatabilmemde fayda vardır. Dün bir gazete aldım, Bugün gazetesi. Orada bu toplantı hakkında yazı yazmıştı kıymetli bir arkadaşımız. Onu gördünüz muhakkak ve başında İktisat Fakültesi deyince anlaşılır. Orada diyor ki arkadaşımız, daha giriş cümlesinde "İktisat Fakültesi deyince anlaşılır" diyor. Anlaşıyor, dün de anlaşılıyordu, ama anlaşılabilir. İşte bunu benim ağızdan dinleyiniz, Esfender Bey Hocamız, diğerleri bu hikâyeyi biliyor, ama hemen hemen çoğunuz bilmiyor. Rahmetli Dekanımız Nusret Ekin Bey'den bahsedildi. Bir telefon etti, Hicaz'dayım, Cidde'de. "Gel" dedi "Yahu kardeşim, niye geleyim, yeni bir hikâye mi var?" Aramızdaki ilişki gerçekten böyleydi, bilenler bilir. "Yine şaka mı yapıyorsun? Fatih'te mi oturuyorum." dedim. "Hayır geleceksin." dedi. "Yahu kardeşim, Nusretçiliğim söyle gelecekmisin?" dedim "İsmimizi alıyorlar" dedi. "Ne demek ismimizi alıyorlar? Nusret ismi değişiyor mu?" dedim. "Yahu, ne Nusret ismi, fakültenin ismi gidiyor" dedi. "Niye." dedim. O sırada YÖK karar almış, standart isim yapıyor. Zannediyorum Ekonomi ve İdari Bilimler Fakültesi halini alıyor, isim uçuyor.

Her birimiz kendi ismimizin değiştiğini düşünelim. Benim ismim Nevzat, bana Tuncay ismini layık görüyorlar. Tuncay da güzel bir isim, ama bu yaşa gelmişim ne diye benim ismimi değiştiriyorsun? "Değiştiriler" dedi, "karar alıyorlar, bir müddet sonra bu isim kalkacak" "Peki kardeşim, beni niye çağırıyorsun?" dedim. "Senin lafını dinlerler" dedi. "Yahu, koca adam, babam yaşında adam. Nasıl dinleyecek?" dedim. "Dinler" dedi. "Peki geliyorum" dedim. Doğramacı'dan bahsediyoruz. Ben hakikaten atlardım uçağa hemen geldim. Hocam bilir, orada pasaportu teslim edersiniz Arap makamlarına, çıkmanız zordur. Ben etmedim, pazarlık ettim, her an çıkabilirim. Ölüm oluyor, kalım oluyor, hastalık oluyor. Atladım geldim. Fakültenin Dekanlık odası bildiğiniz yerinde hocalarımız oturuyor. Memduh Yaşa'yı hatırlıyorum, zannediyorum Erdoğan Alkin vardı, Hocam da olmuş olabilir, diğerleri oturuyorlar Dekanlık odasında. "Hoş geldin, beş geldin" dedim, "İsim değiştiriliyor. Ne yapacağız?" Doğramacı'yla konuşayım dedim, telefon ettim.

Dedim, "önce bir randevu alalım" diye telefon edildi, Doğramacı Allah razı olsun "gel Nevzat" dedi. Dedim, "isim için fillan geliyorum, zihnen hazır olun" Onda da standart kararname mi çıkarıyorlar ne çıkarıyorlarsa hepsini değışti. "Bir şartla, yanıma birisini verin" dedi. Böyle önemli görüşmelerde mutlaka şahittik yapılır, bunu da bir nevi tavsiye olarak öğrencilere söylüyorum. Önemli bir şey konuşacaksınız. İki kişide kalmayın, üçüncü şahıs olsun. Bir üçüncü şahıs ver.

Dediler "kimi verelim?" Erdoğan en genci, zannediyorum Erdoğan "hoş geldiniz" dedi. Erdoğan Beyle biz Ankara'ya uçakla gittik ve çıktık Doğramacı'nın makamına, o zaman Meclisin karşısında bir yer. Tabii çok nazik, efendi, kültürlü, değışik bir insandır. Sarıldı, etti. "Niye geldin?" dedi. Dedim "Sebebi bu. Niye ismimizi değiştiriyorsun?" "Hocam, senin ismin İhsan Doğramacı değil mi?" dedim "Evet" dedi. "Ben şimdi sana en yakın ismi koysam, Muhsin Doğramacı desem" dedim, şakalaştık. "Olmaz" Biraz evvel söylediğim gibi aynı ismi kullandı "benim ismim Nevzat. Bana niye Tuncay diyorsunuz?" "Tuncay kötü isim değil, ama öyle değilim" "Anladım" dedi. "Buraya bunun için mi geldin?" dedi. "Bunun için geldim" dedim. Koca bir fakülte bu, ilk kurulan fakülte 1930'ların başında. Kaç? 1936, yani benden 3 sene sonra kurulmuş. "Binlerce talebe, yüzlerce hoca, belki milyonlarca sayfanın üzerine bu yazılmış yayınlarda, şurada burada. Ne diye isim değışsin?" dedim "Tamam tamam, sadece sizin fakültenin ismi kalacak. Öbürleri için benden bir şey istemeyin" dedi. "Hayır hayır, her şeyi değıştir, benim fakültemin ismini değıştirmeyin" dedim. "Değışmiyor" dedi ve bitti.

Bunu ben size bir hatıra olarak anlattım. Zarif, nazik bir adamdır. Kapiya kadar birkaç merdiven indi, bizi uğurladı ve bu iş bitti. Dolayısıyla "İktisat" ismi artık herkesin kalbinde, ruhunda.

Bu toplantıları çok güzel yapıyorsunuz, tebrikler ediyorum. Aramızda birkaç kişiden bahsettim. Bir kişi daha var, o da aramızda. Rahmetli Haşmet Başar, onun da ismini zikrediyorum. Hepinizi selamlıyorum.

• **Burhan Taştan**- Değerli Hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Kendisine uzun ömürler diliyoruz. Efendim bugün üçüncü günümüzün Birinci Oturumunu başlatmak istiyorum. Oturum Başkanımız Profesör Doktor Sayın Esfender Korkmaz Sayın hocam buyurun lütfen.

• **Esfender Korkmaz**- Efendim, hepimize saygılar sunuyorum, hoş geldiniz.

Nevzat Yalçıntaş

Bizim
Fakültemiz
gerçekten
çok değerli
bir fakülte.
Bir kere
dünya
çapında
insanlar
yetiştiriyor.
İlimde,
bazı hocalarımız
bizim kendi
sahalarımızda
dünya çapındadır.

Değerli arkadaşlar, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin bu 3 gündür süren haftası gayet başarılı geçiyor. Konuşmacı arkadaşlara, bugüne kadar konuşanlara da teşekkür ediyoruz. Tabii Mezunlar Cemiyetinin önemli bir vasfı da hocalarını unutmuyor olması ve dolayısıyla bugün de Nevzat Yalçıntaş Hocamıza plaket verilmiş olması bizi ayrıca mutlu ediyor, memnun ediyor. Değerli Hocamızın ben de Yönetim Kurulundayım, o çabalarını çok yakinen biliyorum.

Tabii ki İktisat Fakültesine çivi çakanlara, İktisat Fakültesini bugüne kadar taşıyanlara hepimizin minnet ve şükran borcu var. Gerçekten eğer bu hocalar olmasaydı, bu öğrenciler de olmasaydı bu Fakülte bu hale gelmezdi. Bugün de bu Mezunlar Cemiyeti aynı olayı devam ettiriyor. Biz de Mezunlar ve Mensupları Vakfı olarak katkı yapmaya çalışıyoruz. Ayrıca bizden sonraki dekanlar da bugünkü Mithat Dinger arkadaşımız da fakülteye çok hizmet veriyor. Onun için tüm fakülteye hizmeti geçenlere ben de huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Çünkü İktisat Fakültesini her zaman bir aile olarak kabul etmişimdir. Buna karşı çıkanlar olmuştur, ama ben diyorum, "öncelikli ailem, benim birinci ailem İktisat Fakültesidir" İktisat Fakültesinde çok mutlu olduk, çok iyi hocalık yaptık, yapmaya da devam ediyoruz. Belki 10 sene sonra bize de plaket verirler, 10 sene sonra yaşlanacağız ya.

İktisat Fakültesi gerçekten bir ekol, bir demizah olarak da bir ekoldür. Çünkü Nevzat Hoca ile Nusret Hoca'nın, ondan sonra Erdoğan Alkin'le Nusret Hoca'nın, bunların böyle aralarındaki konuşmalar, hareketler hep aramızda konuşulurdu ve bizim açımızdan çok önemliydi.

Değerli arkadaşlar, arkadaşları davet edeyim. Efendim, müsaade ederseniz, uygulamada da önemli bir hareket çerçesinde olan bu konuda, "Yoksulluğu Aşmada Yeniden Kalkınma İktisadı mı?" konusunda ilk sözü Prof. Dr. Aziz Akgül'e veriyorum. Buyurun Sayın Akgül.

* Aziz Akgül- Değerli Hocam, çok teşekkürler. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin bu fevkalade değerli toplantısına beni davet ettiğiniz için fevkalade onurlandım. Ayrıca çok değer verdiğiniz değerli Hocamın böyle bir armağanla burada açıkçası ayrıca onurlandırılması beni çok fazlasıyla hem mutlu etti, hem sevindirdi. Ben konuşmamın sonunda Hocamla mikro kredi arasındaki münasebeti ayrıca anlatacağım; o da muhteşem bir ilişki.

Efendim, ben burada akademik bir

değerlendirme yapmayacağım. Müsaade ederseniz, değerli Hocamın da ifade ettiği gibi uygulamakta olduğumuz mikro kredi projesiyle ilgili özet bir bilgi sunacağım. Ancak buna geçmeden evvel müsaade ederseniz, ekonomik büyümeyle yoksulluğun ve işsizliğin azaltılmasıyla ilgili çok değerli araştırma yapan NOBEL Ödülü sahibi Amartya Sen'in araştırma sonucu biliyorsunuz, ekonomik büyüme tek başına işsizliğin ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yeterli olmadığını ortaya koyan bir tez. Dolayısıyla NOBEL Ödülünü alan çalışmanın da özünü oluşturan husus bu. O sebeple demek ki ekonomik büyüme ülkelerdeki işsizliğin ve yoksulluğun azaltılmasında yeterli değil. Onun yanında başka unsurların, enstrümanların da kullanılması gerektiği yolunda çalışmaların yapılmasını çok önemli hale getirmiştir. Bununla ilgili olarak dünyada şu anda uygulanmakta olan çok önemli üç yaklaşım var. Bunlar paralel yürütülebilir veya tek tek de yürütülebilir.

Bunlardan birincisi mikro kredi; en yaygın kullanılanı bu. 2005 yılı da Birleşmiş Milletler tarafından dünyada uluslararası mikro kredi yılı ilan edildi ve yoksulluğun azaltılmasında da en önemli stratejilerden biri olarak kabul edildi.

İkincisi, "vatandaşlık geliri" dediğimiz bir yaklaşım. Bunun da mantığı, bir ülkede yaşayan bütün vatandaşların o ülkede yaşamış olmaktan dolayı, vatandaş olmaktan dolayı almaları gereken asgari bir, yani milli gelirden almaları gereken asgari bir payı ifade eden bir yaklaşım.

Üçüncüsü de, aile reislerinin istihdamı. Özellikle iş gücü piyasasında sahip oldukları vasıflar itibarıyla hiçbir şekilde iş bulma potansiyeli olmayan aşırı yoksul ailelerin aile reislerine kamu istihdamının sağlanmasıyla ilgili yaklaşımlardır. Bunlar da çok değişik ülkelerde uygulanıyor.

Bunları ifade ettikten sonra müsaade ederseniz, bu toplantıda sadece mikro kredi üzerinde duracağım, ama ilgi duyan dostlarımız olursa vatandaşlık geliriyle ilgili hem hazırladığım bir kitapçık ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne hazırladığım şu anda bir kanun teklifi var. Aile reislerinin istihdamıyla ilgili özellikle Hindistan'da ve Arjantin'deki uygulamalarla ilgili hazırladığım doküman var; bunları da iletebilirim. Mikro krediyle ilgili zaten elimizde çok sayıda doküman var. Literatür de Internet ortamında çok ulaşılabilir bir durumda.

Mikro kredi, esas itibarıyla aşırı yoksul insanlara öncelik vermek üzere onlara kendi kendilerine gelir getirci bir faaliyette bulunmalarını sağlamak üzere verilen küçük bir

Esfender Korkmaz

İktisat
Fakültesi'ne
çivi çakanlara,
İktisat
Fakültesi'ni
bugüne kadar
taşıyanlara
hepimizin
minnet ve
şükran
borcu var,
Gerçekten
eğer bu hocalar
olmasaydı,
bu öğrenciler
de olmasaydı
bu Fakülte
bu hale
gelmezdi.

sermayeyi ifade ediyor. Burada çıkış noktada esas itibarıyla bu Profesör Doktor Muhammed Yunus'un, kendisi o zaman ABD'de akademisyen olarak çalışırken Bangladeş'teki kuraklık ve sefaletten dolayı etkileniyor ve geri dönüyor Bangladeş'e. "Ben nasıl yardımcı olabilirim?" diye başlıyor orada. İşte ilk gittiğinde ticari bankalara, merkez bankasına müracaat ediyor. Diyor ki, "kredi bir insan hakkıdır. Dolayısıyla fakirlere de kredi vermeniz gerekir. Bir pay ayırmanız lazım" Kendi ifadesini söylüyorum, "bana 'bu adam delidir' dediler. Dolayısıyla büyük bir sıkıntı içerisine girdim. Bunun üzerine kendim çok rahatsız da oldum, öğrencilerimle beraber -o da o sırada üniversite öğretim üyeliği yapıyor- bir köye gittim" O sefalet ortamına artık dayanamıyor, bir potansiyel bulamıyor. Cebindeki 28 dolar ile 42 kişiye kredi vererek bu projeyi başlatıyor. Bugün gelinen nokta ne biliyor musunuz? 5 milyon kişiye 5 milyar dolar kredi veriyor. Sadece şu anda Graminbank. Dünyada yaklaşık 3 bin 500 mikro kredi organizasyonu var ve bunlar dünyada yaklaşık yine 100 milyon insana kredi veriyorlar. Ortalama yoksul ailelere maalesef sadece Türkiye'de değil, dünyanın her tarafında çok çocuklu aileler. Dolayısıyla ortalama 5 kişiyle çarptığımızda, şu anda yaklaşık 500 milyon insan mikro krediden istifade ediyor. Bu uygulamayı orada çok büyük zorluklarla başlattıktan sonra yavaş yavaş artık dünyada değişik organizasyonlardan da destek buluyor ve ülkesinde bunu geliştiriyor.

ABD'deki değişik organizasyonlar buna çok büyük destek veriyorlar. Çünkü kendisi de Amerikan eğitilmiş ve öğretim üyeliği olduğu için münasebetleri vardı. Ama en yoğun desteği Clinton'ların zamanında Arkansas Valisi iken Hilary Clinton ve Bill Clinton onu Arkansas'a davet ediyor. ABD'de Arkansas nispi olarak diğer eyaletlere nazaran daha fakir bir eyalet. Orada Clinton'lar Muhammed Yunus'un bu mikro kredi uygulamasını, Bangladeş'teki mikro kredi uygulamasını aynı zamanda ABD'de Arkansas'ta yapmasını istiyorlar ve orada uygulamaya başlatıyor Amerika Birleşik Devletlerinde de. Sonra Clinton'lar başkan olunca, bu sefer ABD'nin özellikle kenar mahallerinin, yani varoşların olduğu kentlerinde, New York'ta, Washington 'da, Teksas'ta, Los Angeles'te, San Francisco'da, Chicago'da bu uygulamaları başlatıyor. Böylece çok yaygın gelişen bir uygulama haline geliyor. Güney Amerika, Asya, Avrupa ve Yeni Zelanda inanılmaz bir şey. Ben orada dahi mikro kredinin uygulanabileceğine pek ihtimal vermiyordum, ama Sayın Başbakanla en son gezide ben de

Aziz Ağul

oradaydım ve onlara da sordum, "Yeni Zelanda'da mikro kredi uygulaması var mı?" Yeni Zelanda'da da mikro kredi uygulaması var. Fert başına düşen millî gelir yaklaşık 30 bin dolar biliyorsunuz orada.

Şunu söylemek istiyorum: Şu anda Türkiye'de uyguladığımız pilot proje, Diyarbakır'daki pilot projede şu anda yaklaşık 2 bin 750 aşın yoksul kadına kredi veriyoruz. Türkiye dahil 111 ülkede şu anda mikro kredi uygulaması yapılıyor. Biz yaklaşım biçimi itibarıyla Gramin yaklaşımını uyguluyoruz. Değişik yaklaşımlar var. İşte Finka diye bir organizasyonun onların yaklaşım biçimi var, farklı bir şekilde mikro kredi uyguluyorlar. Aksiyon var, onlar farklı bir şekilde uyguluyorlar. Biz de Muhammed Yunus'u Türkiye'ye davet ettik. 2003 Haziranında geldi. İstanbul'da uluslararası bir mikro kredi organizasyonu yaptık, bir konferans yaptık. Dünyanın 11 değişik ülkesinden, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere dahil onların temsilcilerini davet ettik. Tabii gelişmekte olan ülkelerin de temsilcileri vardı. O konferanstan sonra Diyarbakır'da biz 6 kişiye 500'er milyon vermek suretiyle toplam 3 milyar ile mikro krediyi başlattık. Bugün itibarıyla 2 bin 750 kadına 2.2 trilyon, yani 2.2 milyon YTL kredi verdik ve geri dönüş oranı yüzde 100. Dünyadaki en kötü geri dönüş oranı da yüzde 98'dir, yani sadece Türkiye'de değil, dünyanın her tarafında çok başarılı bir uygulama. O sebepten dolayı biliyorsunuz Birleşmiş Milletlerin 2002 yılında Milenyum Deklarasyonu var, 191 ülkenin altına imza attığı

Aziz Ağul

Bütün
dünyada bir
numaralı
hedef,
fakirliğin
yüzde 50
azaltılması
hedefidir.
Ne zamana
kadar?
2015 yılına
kadar
fakirliğin
yüzde 50
azaltılması.

bir deklarasyon. 8 tane ana hedef ortaya koydular ve onların gerçekleştirilmesini arzu ediyorlar. Bütün dünyada bir numaralı hedef, fakirliğin yüzde 50 azaltılması hedefidir. Ne zamana kadar? 2015 yılına kadar fakirliğin yüzde 50 azaltılması, aşırı yoksulluğun ise 2025 yılına kadar da ortadan kaldırılması hedefi. Dolayısıyla bu hedefin gerçekleştirilmesine yönelik olarak Birleşmiş Milletler 2005 yılını uluslararası mikro kredi yılı ilan etti. Onu ilan etmesinin sebebi de, açıkçası uygulanabilen bu yoksulluk stratejileri içerisinde, yoksulluğun azaltılması stratejileri içerisinde en verimli teknik olarak gördüğü için.

Dişarbakır'da biz nasıl yapıyoruz, daha doğrusu Gramin yaklaşımı nasıl bir şey? Biz ilk önce mahallede veya köyde aşırı yoksul bir kadını buluyoruz. Burada aşırı yoksuldan kastım, müsaade ederseniz bir parantez açıp onu da izah edeyim size. Efendim, ticari bankalar biliyorsanız ne kadar teminatınız varsa, ne kadar kefalet gösterebiliyorsanız, ne kadar geliriniz, varlığınız varsa, o kadar fazla kredi alma potansiyeline sahipsiniz. Ticari bankacılığın sadece Türkiye'de değil, dünyadaki temel prensibi bu. Halbuki mikro finasta, mikro kredilendirmede ise tam tersi. Siz ne kadar kötü durumdaysanız, yani ne kadar az geliriniz varsa, o kadar fazla önceliğiniz var. Onun için biz aşırı yoksul kadına giderek ilk önce onu bulmaya çalışıyoruz. Ticari bankalar nasıl A kategorisi dedikleri en fazla teminat gösterecek, en büyük krediyi alabilecek müşteriyi arayarak buluyorlarsa, biz de tam tersini yapıp, en kötü durumda olan, hiçbir şekilde bir geliri olmayan insanı bulup ona önceliği veriyoruz. Dolayısıyla mahalle ve köyde gidip en kötü durumda bulunan kadını buluyoruz. Sonra onunla birlikte benzer ekonomik şartlarda aynı mahallede, aynı köyde yaşayan 4 kadın daha kendisinin bulmasını veya biz bulup kendisine yardım ediyoruz. 5 kişilik grup oluşturuyoruz. Bizim Dişarbakır'da uyguladığımız ve genelde dünyadaki mikro kredi uygulamalarında teminat yok, kefalet yok ve hiçbir hukuki prosedür yok. Yani icra ve mahkeme prosedürü yok. Böyle olmasına rağmen yüzde 100 bir geri dönüş var ve böyle olmasına rağmen dünyada en kötü geri dönüş oranı yüzde 98.

Bu 5 kişilik grup, aslında birbirine bir kefalet mekanizması değil. Orada oluşturduğumuz grup baskısıdır, arkadaş baskısı dediğimiz ortamın oluşturulması nasıl bir atmosfer biliyor musunuz? Ben yönetim organizasyon hocası olarak bunları hep derslerimizde öğrettik, ama orada fiili olarak görünce inanılmaz bir olay bu. Bu arkadaşları bir araya getirdiğimizde, taksitleri

gidip kendilerinden alıyoruz, evlerine kadar gidiyoruz. O 5 kişi bir araya geldiği zaman hiçbirisi "ben başarısız oldum, Ben bu işi yapamıyorum. Bu ne kadar zor bir şeymiş. Bu olacak iş değil" Ne kadar zor olursa olsun, o insanlar o toplantıya geldiği zaman ne kadar başarılı olduklarını, ne kadar güzel işler yaptıklarını anlatmaya çalışıyorlar, aynen burada olduğumuz gibi. Biz şimdi karşımızda bu projenin ne kadar değerli, ne kadar güzel bir şey olduğunu, başarıyı anlatmaya çalışıyoruz. Aynı şey o grupta da çok güzel bir şekilde ortaya konuldu. Demek ki o grupta amacımız, birlikteliği, sosyal dayanışmayı, bir araya gelmeyi, aynı zamanda biz onu böyle bir dayanışma, bir danışma kurulu toplantısı gibi de yapıyoruz. Bir iş yapılacağı zaman birbirleriyle de istişare ediyorlar.

Tekrar bu kredilendirme mekanizmasına gelirsek, 5 kişiyi bulduktan sonra bir haftalık eğitim veriyoruz. Bir haftalık eğitimde hiçbir şekilde onların iş geliştirilmesi veya bir beceri kazandırılmasına yönelik bir eğitim değil, hatta ona karşıyız. Ben bir akademisyen olarak eğitime karşı olabilir miyim? Evet, o grup toplantılarında eğitime karşıyız. Neden eğitime karşıyız biliyor musunuz? Çünkü bu insanların süratle açıktan, sefaletten kurtulmalarını sağlayacak şekilde bir gelir temin etmelerine ihtiyaç var. Onu sağladıktan sonra biz şimdi bütün sivil toplum kuruluşlarına açtık. Diyoruz ki, "bizim şu anda 2 750 tane potansiyel insanımız var. Buyurun bunların meslek edindirmelerine yönelik olarak, aile sağlığıyla ilgili olarak, çocuk bakımıyla ilgili olarak ne arzu ediyorsanız gelin siz bunu geliştirin ve yardımcı olun" Ama tabii biz şu anda mikro finasta ilgilendiğimiz için o meselelere girmiyoruz.

5 kişilik grup oluştuktan sonra o bir haftalık eğitimi her gün birer saat olmak üzere, çünkü fakirlerin inanılmaz bir şekilde kafaları darmadağın. Onları bir defa toparlamamız lazım. Bunu yaparken ne yapıyoruz biliyor musunuz? Kendilerine güvenmeleri gerektiğini, çok şeyler üretebileceklerini, çok değerli olduklarını anlatmaya çalışıyoruz ve zaten aslında şu anda çoğumuzun belki kafasında oluşan "fakir ne yapabilir ki? Nasıl kendini toplayabilir? Nasıl iş üretebilir?" diye böyle suallerimiz var. İnanın onların hepsi hiçbir şey ifade etmiyor. Fakirler en az zenginler kadar akıllı, zeki, çalışkan, üretken. Ama olmayan ne biliyor musunuz? Sermaye, bu potansiyel önlerine konmayınca hiçbir şey görünmüyor ve onlar miskin görünüyor. Hep kahvelerde gördüğümüz, belki o dışarda gördüğümüz insan tipi görünüyor. Oyle değil, potansiyel önlerine

Aziz Akgül

Kendilerine
güvenmeleri
gerektiğini,
çok şeyler
üretebileceklerini,
çok değerli
olduklarını
anlatmaya
çalışıyoruz.

konduşu zaman neler üretebileceklerini biz açıkçası çok yakinen Diyarbakır'da gördük.

Bu 5 kişiyi oluşturduktan sonra bir haftalık eğitim veriyoruz ve ondan sonra o bir haftalık eğitim sırasında neler yapabileceklerini düşünmeye başlıyorlar. Çünkü biz hiçbir şekilde bir işi, ne yapacaklarını, neyi üretecekleri noktasında hiçbir şekilde bir empozenin içerisinde olmuyoruz. Aynen bankalar da olduğu gibi, bankadan kredi almak isteyen bir müşteri gittiği zaman şunu söyleyebilir: "Ben şöyle bir yatırıma girmek istiyorum." Oradaki kredilendirmeyi yapacak arkadaş da "bak, bu alan çok dar. Neden böyle bir şeye giriyorsun? istersen başka bir şey düşün" diyebilir ona, ama hiçbir şekilde eğitimin, her şeyi tamamsa, "buyur kardeşim risk senin. Buyur başla" Biz de aynı şeyi söylüyoruz onlara, yani mesela diyelim ki birbirlerine bakarak yapıyorlar. Hep elişine girmek isteyenlere diyoruz ki, "bakın, şu mahallede bu arkadaşlar hepsi elişine, aynı, benzer şeyleri yapacaksınız. Satışta çok sıkıntıya girebilirsiniz" "Yok benim ablam Bursa'da. Ben oraya göndereceğim, orada satacağım" diyorsa, "buyur, tamam hiç problemimiz yok" ve o şekilde gidiyor.

Bir diğer prensibi söylüyorum burada. Kendisine istediği miktarda krediyi verdikten sonra, daha doğrusu bizim de belli limitimiz var. Ondan sonra da bunu haftalık geri ödemelerle alıyoruz. Evlerine kadar gidiyoruz. Nasıl şu anda ticari bankalar en önemli müşterilerinin ayağına kadar giderek hizmet yürütüyorsa, biz de onların evine kadar gidip krediyi taksitlerini oradan alıyoruz. Niçin öyle yapıyoruz? Çünkü verdiğimiz miktarlar çok küçük. Zaten en fazla verdiğimiz başlangıç kredisi olarak 500 YTL şu anda. Dolayısıyla onlar kredi taksitini vermek için her hafta bizim merkeze gelirlerse, o zaman yolda geçer bütün bu masraf, yani yol masrafı gibi olur.

Bir diğer prensip de, evlerine gittiğimiz zaman hiçbir şekilde su dahil hiçbir içeceği veya yiyeceği kabul etmiyoruz. Etmememizin sebebi, ilk önce ben de buna karşı çıktım, "olur mu öyle bir şey? Bizim örf adetlerimize aykırı bir şey." diye Ama ondan sonra, şu anda bizimle beraber iki tane yabancı arkadaşımız var, Bangladeş'ten Muhammed Yunus'un gönderdiği, biz bütün masraflarını karşılıyoruz, ama yap-işlet-devret modeliyle yapıyoruz. 18 tane Türk çalışanımız var projede. Eğer her gittiğimizde bir çay içtiğimiz zaman düşünebiliyor musunuz oradaki şeker masrafı dahi verdiğiniz krediden aşar. Dolayısıyla onlar da şimdi anladılar. Aşağı yukarı 70 civarında iş yapıyoruz, şu anda 70 civarında farklı iş

yapıyorlar. 200 milyon lira ile sera kuran var. Hiç akılla olabilecek bir iş mi bu? 500 milyon lira ile çamaşır makinesi alıp eşi ve çocukları, Diyarbakır'daki o restoran ve lokantalarındaki masa örtüsü, önlükleri, eldivenleri, havluları toplayıp ondan sonra da getirip bunları yıkıyorlar ve temizliyorlar. Buna benzer bir sürü, yani hem kırsal kesimde, hem şehirde çok değişik faaliyetler yapıyor. Hiçbir şekilde onların pazarlanmasıyla ilgili yükümlülüğümüz yok. Aynen banka gibi çalışıyoruz, yani bütün sorumluluk krediyi alandadır. Söylediğim gibi yüzde 100 gibi büyük bir başarı.

Ben konuşmamın sonunda müsaade ederseniz tekrar başa dönmek istiyorum. Muhammed Yunus Türkiye'ye gelecek. Değerli hocam Nevzat Yalçıntaş'la bunları konuşuyoruz. Bana dedi ki, "Murat, Muhammed Yunus'un arkadaşı. O karşılayacak ve ağırlayacak" Hakikaten öyle yaptı. Murat, Profesör Muhammed Yunus'u İstanbul'da -hocam herhalde başka bir şey olduğu için gitti- karşıladı ve İstanbul'da kaldığımız süre içerisinde inanılmaz bir şekilde bize büyük destek sağladı. Bu projeye ilgili şu ana kadar oluşturduğumuz fon yaklaşık 800 milyar Türk Lirası. Şahıs olarak bu fona en büyük desteği sağlayan Profesör Yalçıntaş. Bizim bu organizasyon, yani konuşmacı olarak bu oturumda Nevzat Yalçıntaş hocama armağan edileceğini hiç kimse bilmiyordu. İktisat Fakültesi Cemiyeti de böyle bir şey biliyordu. Ama inanın o kadar mutlu oldum ki, bu Diyarbakır'da uygulanmakta olan mikro kredi projesine hem finansman desteği olarak, kişisel olarak, hem manevi destek itibarıyla yazılarımla, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki destekleriyle inanılmaz büyük bir destek sağladı. Sağ olun Hocam, çok teşekkür ediyoruz sizlere.

• **Esfender Korkmaz-** Aziz Akgül'e teşekkür ediyoruz. Mikro kredi uygulamasındaki başarısı kadar zamana da başarılı bir şekilde riayet etti. Teşekkür ediyoruz kendisine.

Fuat Ercan buyurun.

• **Fuat Ercan-** Yoksulluk ve yoksullar üzerine konuşmak oldukça zor. Zor çünkü bu alanda egemen bir dil egemen ve bu dil yoksullar üzerine yapılan çalışmalarda da belirleyici oluyor. Bu dil öyle belirleyici bir biçim almış durumdaki sosyal bilimci ile politikacı, teknisyen ve gazeteci arasındaki sınırları ortadan kaldırıyor. Bu sınırı kaldırarak temel yöntemsel eğilimi iki başlık altında toplayabiliriz; ilk eğilim yoksulluğun tarihsel ve toplumsal nedenlerini sorgulamadan, nasıl çözümleneceği üzerinde çok söz, çok yazı yazma egemen oluyor. Bu tarz sorunu çözmeye yönelik eğilim ise

Aziz Akgül

Biz hiçbir şekilde bir işi, ne yapacaklarını, neyi üretecekleri noktasında bir empozenin içerisinde olmuyoruz.

beraberinde kısa erimli politik çıkarımlar yapmaya yol açıyor. Aynı eğilim beraberinde sorunu çözülecek kesimlerin kimler olacağı yönünde daha çok yoksulluğun ölçülmesine yönelik teknisyen bakışı egemen kılıyor. İşte bir dolar altında olanlar, mutlak yada görece yoksulluk gibi teknik kriterler, kriterler. Böylece egemen dil yoksulluk konusunda kısa erimli politikacı ile teknisyen arasında örtük bir ittifakın varlığına yol açıyor. Tabi burada bu egemen dil ve yönelimin uluslar arası düzeyde etkinleşmesine yol açan DB ve benzeri kurumların etkisini hemen gündeme almayı gerektiriyor. Oysa sosyal bilimci ele aldığı sosyal gerçekliğin neden ve sonuçlarını göstermesi gerekiyor. Bu gereklilik tarihsel olanı yani bir süreç olarak yoksulluğu yaratan koşulları ve bu koşulların gerçek öznesi olan yoksulları analizin temeline yerleştirmesi gerekiyor. Sosyal bilimcinin yoksulluk gibi oldukça sorunlu bir alanın bilgisini üretirken farkına varmadan yoksulluğu üreten koşulların gelişip-derinleşmesine yardımcı olması kabul edilemez bir olgu. Bu ifade bizi kalkınma iktisadi ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi gündemimize almayı gerekli kılıyor. Özellikle biz geç kapitalistleşen ülkeler açısından kalkınma iktisadi ve onun işaret ettiği (teorik açılımlar) ve yaşama sokulan deneyimleri (kalkınma stratejileri) yine sosyal bilimcinin gereği olan tarihsel ve yapısal koşulları göz önüne alarak düşünmemiz gerekiyor. Son zamanlarda özellikle BM (200 Yılında 191 üyenin katılımı ile gerçekleştirilen Yeni Bin Yıl Anlaşması sekize yakın madde üzerinden dünya yoksulluğunun azaltılmasına ilişkin bir dizi karar aldılar www.un.org/millennium/declaration) ve daha yoğun bir şekilde Dünya Bankası çalışmalarında yoksulluk ile kalkınma kavramı bir arada kullanılır oldu. 1951 yılında yine BM'in öncülüğünde keşif edilen ve dolayısıyla tanımlanan "az gelişmiş ülke" ifadesi beraberinde az gelişmiş ve dolayısıyla modern dünyanın nimetlerinden yoksun kesimlerin nasıl gelişeceği/kalkınacağına ait bir dizi teorik açılım ve bu açılımları hayata geçirilen stratejiler geliştirilmişti. Gerek teorik (kalkınma teorileri) ve gerekse pratik önerilerinin (kalkınma stratejileri) temel yönelimi ve meşruiyetini bir dizi söz (promise) üzerinden gerçekleştiriyordu. Daha fazla üretim, işsizliğin azaltılması, modern kentsel sektörlerin gelişmesi ve dahası sermaye birikiminin gereklerinin yerine getirileceği ifade ediliyordu. Ama bildiğiniz gibi süreç farklı işledi, sermaye birikimi sağlandı ama işsizlik yoksulluk azalmadı. Kalkınma iktisadi 1970'lerden itibaren vaat edilen toprakları gerçekleştirilemediği için yoğun eleştirilere konu

Fuat Ercan

oldu. Ve her şeyin sonunun ilan edildiği 1970'lerin sonundan itibaren kalkınma iktisadının da sonu ilan edildi. Ama oldukça kısa bir zaman aralığında yani 1990'larda kalkınma kavramı yeniden popüler olmaya başladı. Bu sefer ise kalkınmanın temel yönelimi/amacı yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak tanımlanıyor. Aslında kalkınma iktisadi yada düşüncesinin günümüzdeki ifadeleri ile 1950'lerdeki gelişimi arasında önemli farklılıklar bulunmasına karşılık, bir dizi yönetsel benzerliğin de var olduğunu söyleyebiliriz. Çok detaya girmeden en önemli benzerlik 1950'li yıllarda az gelişmişliğin nedeni daha çok içsel dinamiklere yani az gelişmiş ülkelerin maddi ya da kültürel özelliklerine bağlanırken (R.Nurkse bunun "Az gelişmişliğin nedeni az gelişmişliktir diye formüle etmişti), günümüzde de DB, BM yada IMF "yoksulluğun" temel nedenlerini ciddi bir şekilde araştırmadan yine bu yoksulluğu yaşayan ülkelerin içsel dinamiklerine bağlamaya yönelmişlerdir. Aslında son zamanlarda ne yazık ki proje peşinde koşan ya da proje piyasasından pay kapmaya çalışan sosyal bilimcilerin dilinden düşmeyen "sosyal sermaye, beşeri sermaye, eş-dost kapitalizmi" üzerinden kalkınma kavramı yeniden biçimleniyor. Bu anlamda bir süreklilikten bahsedebiliriz. Bu sürekliliği daha önceki konuşmalarımda da ifade ettiğim gibi aslında "ırkçı" bir içeriğe sahiptir. Liberal iktisatçıların değişimi ile az gelişmiş ve gelişmekte olan insanlar, birbirine güvenmeyen, yolsuzluk yapan, rüşvet veren, hortumcu, disipline olmayan ev ödevini yapmayan bir ruh hali

Bu nasıl
iş ki
bir tarafta
teknoloji
gelişmiş,
vitrinlerde
muazzam
ürünler
sergileniyor,
ama diğer
taraftan da
aynı zenginlik,
teknolojik
ilerleme
yoksulluk
yaratıyor.

Mengerler, 1939 yılından beri sizlerle...

Mercedes-Benz ürünleri satış ve takas olanağı, tüm bakım ve onarımlarda kaliteli hizmet, üstün teknoloji ile üretilmiş orijinal Mercedes-Benz yedek parçaları ve ödemelerinizi kolaylaştıran finansal danışmanlık hizmeti Mengerler'de yetkili servis güvencesi ile sizleri bekliyor.

Mercedes-Benz

Mengerler Ticaret Türk A.Ş. Mercedes-Benz Türk A.Ş. Bayii

Otobüs Satış / Otomobil Satış / Hafif Ticari Araç Satış - Servis / Kamyon Satış:

Yılanlı Ayazma Sok. No: 12 34020 Davutpaşa, Topkapı İstanbul Tel: (212) 481 80 00 Faks: (212) 481 80 15

Otobüs Satış / Servis:

Büyük İstanbul Otogarı Zemin Katı 34170 Bayrampaşa İstanbul Tel: (212) 658 07 07 Faks: (212) 658 10 47

Otomobil Servis / Yedek Parça Satış:

Davutpaşa Cad. No: 40 34020 Davutpaşa, Topkapı İstanbul Tel: (212) 481 80 20 Faks: (212) 481 80 30

Kamyon Servis:

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Esenler Sanayi Sitesi 4. Blok Esenler İstanbul

Tel: (212) 671 11 71 Faks: (212) 671 11 78

Keyfinizi kaçırmayın...

Dereboyu Caddesi No: 42/2 Mecidiyeköy / İSTANBUL
Tel: (0212) 213 6610-11 Fax: (0212) 213 6612
www.fastmaildistributim.com info@fastmaildistributim.com

içindeler. Yoksulluk yaşıyorsa bunun nedeni bu ruh halinde ve bu insanlarda aranmalı. İşte bu tarz bir akıl yürütmeye karşı, sosyal bilimcinin gereği olan akıl yürütmeye yönelmemiz gerekiyor. Böyle bir yönelimde ilk uğrak, yoksulluğa tarihsel süreç içinde bakmak anlamlı olacaktır. Londra'da ikinci el kitapçıları ile ünlü Charing Cross'ta şans eseri bulduğum ve 1857'de yoksulluk üzerine yazılmış Henry George'un *Progres and Poverty* adlı çalışmaya bakmak anlamlı olacaktır. Henry George'in çalışması bize önemli açılımlar sağlıyor. Henry George genç bir yaşta New York'a geliyor ve orada zenginlik ile yoksulluk ve sefaletin eşzamanlılığını görüp şaşırıyor: "bu nasıl iş ki bir tarafta teknoloji gelişmiş, vitrinlerde muazzam ürünler sergileniyor, ama diğer taraftan da aynı zenginlik, teknolojik ilerleme yoksulluk yaratıyor." Henry George teknolojik gelişme ve zenginlik üretiminin muazzam aşamaya ulaştığı bir aşamada tüm yoksullukların ortadan kalkmasını umut ederken, ilerleme ile yoksulluğun bir aradalığını işaret ediyor. Yine George'a göre; "Zamanımızın en anlaşılabilir sorunu ilerlemenin yoksulluk ile birlikte devam etmesidir". Yoksulluk üzerine söz söylemeden önce, artarak devam eden bu sorunun kaynağını sorgulamamız gerekiyor. Bu tarz bir sorgulamada ilk olarak yoksulluğun ilerleme ile birlikte gerçekleşmesinin tarihsel olarak insanlığın belirli bir tarihine yani kapitalizm denen toplumsal ilişkilerin egemen olduğu toplum aozgü olduğunu göreceğiz. Hiç kuşkusuz yoksulluk, insanlığın tarihsel olarak yaşadığı bir sorundu. "Ama kapitalizmle birlikte yoksulluk önemli bir dönüşüm geçirdi. Dönüşümün kaynağına baktığımızda kapitalizmle birlikte iki farklı aşamada derinleşerek yoksulluğu üreten iki eğilimin olduğunu görürüz. İlk olarak kapitalizmle birlikte üretim insanların ihtiyaçları için değil, kar için üretim olduğunu görüyoruz. Bu tarz bir üretim örgütlenmesi için ise bir yandan üretim araçlarına ihtiyaç duyulan emekçi bir kesim gerekirken, diğer yandan ise yeni üretim ilişkileri bağlamında üretim araçlarından koparılan bir toplumsal kesimin var olduğunu görüyoruz. Mülksüzleşme ile işçileş(tir)menin eş zamanlı işlediği bu dönemi bizler ilksel sermaye birikim dönemi diyoruz. Bu dönem sadece insanların muazzam yoksulluklar yaşamasına neden olmamış (bu konuda C.Dickens'in romanlarına bakmak yeterli olur herhalde) diğer yandan emekgücünden başka bir şeyi olmayan geniş bir kesim işçi olarak üretilmiştir (fabrication of labour-power). İlksel birikim dönemi aynı zamanda ayrımlar çağı olmuştur. Emek ile emek

gücü birbirinden ayrıldığı gibi kullanım değeri için üretim ile dolaşım için üretim ve dolayısıyla üretim ile tüketim birbirinden ayrılmıştır. Bu aşamadan sonra üretim araçlarına sahip olmayan tüm toplumsal kesimler için temel zorunluluk, emek-güçlerini değerlendirmek olmuştur. Yoksulluk ise genellikle emek-gücünü değerlendiremeyen işsizler ya da çalıştığı halde belirli bir yaşam tutturamayan kesimler olmuştur. Bu anlamda yoksulluğu sadece yetersiz alım gücüne sahip olma, başarısızlıkla, tembellikle ya da kültürel faktörlerle açıklanamaz. Bu tarz analizleri yoksulluğun bireysel, kültürel analizleri olarak da tanımlayabiliriz. Yukarıdaki temel açıklamadan hareketle yoksulları; işçi sınıfının temel bileşenlerinden biri ama en avantajsız konumda olan kesimi olarak tanımlayabiliriz. İlksel sermaye birikimi binlerce yıl süren toplumsal ilişkilerin parçalanmasına ve üretim organizasyonun değişmesine neden olurken, aynı zamanda üretim araçlarından yoksun olan işçileşme sürecini başlatmıştır. Fakat bu mekanizma bir defa başladığında yani kapitalist üretim mantığı ve dolayısıyla sermaye üretimi gerçekleşmesi ile kapitalist sermaye birikimi egemen hale gelmiştir. Kapitalist birikim sürekli olarak hem kendi içinde derinleşip yoğunlaşırken, hem de yeni mekanlara yönelmeye başlamıştır.

Kapitalist birikim ile ilksel birikim birlikte işleyen birbirini destekleyen bir biçim almıştır. Bu konuda bir örnek vereyim. Geçenlerde bir yüksek lisans tez öğrencimle yapacağı tezini konuşuyorduk; "Hangi konuda tez yapacaksın" diye kendine sorduğumda arkadaş/öğrenci kendi köyünden bahsetti ve bu alanda bir şeyler yapmak istediğini söyledi. Ben dedim ki; "çok uzun zamanın köylerin yapısal dönüşümüne ait bir şeyler yapılmadı, istersen senin köydeki dönüşümlere bakalım" dedim. Öğrenci/arkadaş: "Hocam, bizim köyde analiz edecek hiç bir şey kalmadı. Bin yıllık köy bitti" dedi. Sormak gerekir binlerce yıllık tarihi olan bir köy nasıl biter? Öğrenci arkadaş gitti ve aylarca köyde çalıştı. Sonunda "Hocam, ilginç bir şey, eskiden 1950'ler, 60'lar, 70'lerde bu köyde dayanışmacı birtakım ilişkiler varmış. İnsanlar ellerinde ne varsa onları belirli dönemlerde, özellikle hasat sonu dönemlerde paylaşıyorlardı. Ama bunların hepsi kayboldu artık." İşte bu içerimle süreci, yani kapitalist birikim ile işçileştirme süreci aynı anda çalıştığını gösteren bir örnek. Evet yoksulluk meselesi tarihsel olarak hep vardı. Ama kapitalizmle birlikte biçim ve işleyiş değişti, bir yandan muazzam bir gelişme üretirken, diğer yandan ise yoksulluk üretir oldu. Bu köyde yaşayan insanların emek-güçlerini ister

Fuat Ercan

Evet
yoksulluk
meselesi
tarihsel
olarak hep
vardı.
Ama
kapitalizmle
birlikte
biçim ve
işleyiş değişti,
bir yandan
muazzam bir
gelişme
üretirken,
diğer
yandan
ise yoksulluk
üretir oldu.

istemez piyasaya sürmelerini gerektirirken, daha önce kentte yaşayan insanlar için ise verili zenginlikten, yarattığı zenginlikten daha bir mahrum olacak koşullar açığa çıkıyor. İşte kamu harcamalarındaki kısıtlamalardan dolayı eğitim-sağlık-konut gibi haklarından yoksun olma. Yani devletin yeniden dağıtımçı işlevlerinden uzaklaştırılması. Emegün örgütlenme/sendikal mücadele olanaklarını kısıtlayarak kendini ifade etme olanaklarının ortadan kaldırılması. Kırdan yaşam olanaklarını sürdürülebilirliğinin ortadan kaldırılması ve insanların kır ile kent arasında yeni var kalma mücadelelerini geliştirme/geliştirememesi. Yada her geçen gün artan tüketim kalıplarından dolayı özel olarak kendini sürekli yoksun hissetme.

Yukarıda işaret edilen çifte mekanizma 1970'lerin sonunda dünya ölçeğinde daha bir etkin işledikçe, yoksulluk daha bir artış göstermiştir. Artan yoksulluk artık sistem açısından, sistemi tehdit eden bir tehlike haline gelmiştir. BM'in 1999 Human Development Raporu'nda artan eşitsizlik ve yoksulluğunun dünya için en önemli tehdit haline geldiği işaret edilmiştir. Aynı Raporda piyasa mekanizmasının etkin işleyişinin tüm alanlarda belirleyici olması ile birlikte, yani küreselleşme ile elde edilen fırsatların ve kazançların eşitsiz kullanıldığı belirtilmiştir. Bu ve benzeri ifadeler, uluslar arası örgütler ile bireysel devletleri ve sivil toplum kuruluşlarını sorunun çözümü için kollarını sıvamasına yetmiştir. Akademik çalışmalar burada belirleyici bir işlev üstlenmiştir. Yoksulluğu azaltma politikaları ya da yoksulluğu yönetme politikaları başlı başına sistemin mantığını derinleştiren politikalara dönüşmüştür. Yoksulluğu azaltma politikalarının sistem açısından oldukça önemli açılımları olmuştur. Bu açılımlardan ilki DB'sinin 1990 Raporu'nda (Peverty) kolayca görülebilir. Bu ise potansiyel emek-gücünün harekete geçirilmesi ve ihracata yönelik stratejiler dolayısıyla emek-gücü üzerinde denetim kurulması biçiminde açığa çıkıyor. Rapor'un girişinde çözüm iki düzeyde tanımlanmış: İlk olarak az gelişmiş ülkeler sahip oldukları en yoğun üretim faktörünü harekete geçirmeleri yani emeklerini, ikincisi ise emegün daha etkin olması için gerekli servislerin sunulması (temel eğitim, temel sağlık, aile planlaması vs) yönünde olmuştur. Bu işçileşme sürecinin yoğunlaşarak artması anlamına gelirken, diğer yandan sağlanacak servisler ise emek gücünün hiç olmazsa kendini üretmesi anlamına geliyor. Bu aşamada yoksulluğu tanımlayan kriterler aynı zamanda yoksulların çalışması ve yaşamaları için gerekli düzeyi işaret ettiği ölçüde,

sadece çalışma için verilecek miktarın aşağıya çekilmesine neden olmamakta, ama daha da kötüsü çalışanlar için bir baskı ve tehdit unsuru oluyor. Başbakanın ücret artışları için vatandaşın durumunu göstermesi, bu anlamda anlamlı oluyor.

Fakat yoksulluğun azaltılmasına yönelik politikaların en önemli belirleyenlerinden biri mikro-kredi mekanizması yada girişimcilik destekleyen politikalar olmuştur. Ömek olarak yoksulluktan en fazla etkilenen kesimler olarak kadınları güçlendirmek için kadın girişimciliğini geliştirmeye yönelik çabalar bu anlamda ilgiye değer. Tüm bu politikalar aslında yoksulluğu yaratan sistemik unsurların daha da derinleştirilmesine yol açmaktadır. Aslında bu yöndeki gelişmeyi DB'nin 2000/2001 yılında yayınladığı Attacking Poverty Raporu'nda daha açık görebiliyoruz. Yoksulluk artık bir zorunluluk olarak tanımlanıyor. Bu zorunluluktan kaçmak için piyasa merkezli çözümler ileri sürülüyor. Raporda yoksulların en önemli sorunlarının piyasaya girememeleri olarak ifade ediliyor. Yoksulların piyasaya giriş şartlarını arttırmak için onların emek-güçlerine nitelik kazandırılması ve dahası girişimci olabilmeleri için minimum kredi olanaklarının sağlanmasına yönelik çözüm önerileri sürülüyor. Özel yatırımların cesaretlendirilmesi bu anlamda temel strateji oluyor. Eskiden haklar olarak tanımlanan eğitim, sağlık ve iş bulma artık fırsat olarak değerlendiriliyor. Özellikle son yıllarda küreselleşen dünyada rekabette ayakta kalma adına taleplerin gelişmesi, aynı zamanda yoksulların daha fazla piyasa sürecine çekilmesi ve daha etkin bir girdiye dönüştürüldüğünü görüyoruz. Yoksulluk literatürü böylece yeniden kalkınma kavramları ile ifade edilmeye başlanıyor, buna da bütünlükçü kalkınma adını veriyorlar. Bu bütünlükçü kalkınmada, piyasa merkezli devletin oluşumunun kurumsal gerekleri yerine getiriliyor. 15 Günde 15 yasa bu gerekliliğin ifadesi. Bu tarz değişimi sayın Akgül hazırladığı bir çalışmada "Kamu Yönetim Sisteminin DNA'sını Değiştirme Modeli:

"Değişim Mühendisliği" olarak tanımlamıştır. Bu bütünlükçü kalkınma ve yoksulluğu azaltma politikalarında eskiden kamusal olarak sunulan ve vatandaş için hak olarak kabul edilen olanaklar, fırsat olarak tanımlanıyor. Bu fırsatlardan biri ve en önemlisi de yoksulluğu azaltmak için önem verilen mikro kredi mekanizması olmuştur. Bu konuda bir dizi başarı öyküsü dile getiriliyor. Üzerine olumlu ifadelerle rağmen özellikle son zamanlarda, özellikle Afrika'da yapılan araştırmalarda mikro kredi mekanizmasının yoksulluğu yaratan sosyal

Fuat Ercan

Son yıllarda
küreselleşen
dünyada
rekabette ayakta
kalma adına
taleplerin
gelişmesi,
aynı zamanda
yoksulların
daha fazla
piyasa sürecine
çekilmesi ve
daha etkin bir
girdiye
dönüştürüldüğünü
görüyoruz.

gerçekliği daha derinleştiren, insanları piyasa mekanizmasına, kredi mekanizmasına çektiğine dair bir dizi yazım, çizim var. Mikro kredi mekanizması ya da son dönem Dünya Bankasının gündeme getirdiği mekanizma aslında hastaya hasta yatağının özelliklerine yeniden yüklemek, piyasaya bağlamak, geçen bölgesel kalkınma ajansları üzerine bir sunuş için Diyarbakır'daydım. Diyarbakır'da bu mikro kredi mekanizmaları üzerine konuştuğumuzda, hiç de o kadar başarı hanesine yazılan bir gelişme olmadığını gördük. Ve hatta bu konuda (Diyarbakır'daki mikro kredi mekanizması) yazılmış oldukça anlamlı tezlerin var olduğunu biliyoruz. İlk etapta yukarıda işaret ettiğimiz gibi mekanizma bölgeyi daha fazla kapitalizmin işleyişine çektiğini, girişimci ve emek-gücü yaratan koşulları hızlandırdığını ve daha da önemlisi kadınların erkek egemen ilişkiler ile baş edemezken, bir de piyasanın disiplin mekanizması ile baş etmesi gerektiğini ve hatta bu ikisinin ortak işleyişine ile yüz yüze geldiğini görüyoruz. Piyasa mekanizması üzerinden yoksulluğu çöremezsiniz. İnsanların yoksulluklarını kredi mekanizması içinde karlılık alanına çeviremezsiniz. Kredi konusunda Türkiye'nin gerçekliği dahi vahimdir. Rahmetli Melih Celasun TOSİAD'ın Yoksullukla ilgili toplantısında ısrarla şunu söylemişti: Türkiye'de kapitalizmin ilerleyememesi, gelişememesinin en büyük nedeninin finansal yapının derinleşmemesinden hareketle açıklamıştı. Ama burada Türkiye'de kredi mekanizmasının yüzde 98'inin az sayıda büyük sermaye grubunun kontrol altında olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Bu belirleme ve kontrol ilişkisi içinde mikro kredi sadece bir iş kapısı, para-sermaye pazarlayanların iş kapısı olarak tanımlanabilir. Diğer yandan kredinin, para sermayenin oldukça önemli olduğu bir dönemde, verili para-sermayenin kredi mekanizmasını genişleterek yoksullara aktarmak yönündeki bir ifade yoksulluğu aştırmaktan daha çok hastalığı uzun erimde yayan, daha derinleştiren bir nitelik kazanmasına neden olacaktır.

Türkiye'de de bir çok yoksulluk çalışması yapılıyor. Fakat acı verici yan, sosyal bilimci olarak genellikle yoksulluğu nasıl ölçeriz gibi teknik bir dile sahip çalışmalar ile yoksulluğun acısını nasıl azaltırız yönümlü genellikle piyasa merkezli sosyal demokrat içerikli çalışmalar yapılıyor.

Diğer yandan yoksullukla ilgili çalışmalarda, yoksulluğun önlenmesi gerektiği ifade edilirken, aslında örtük bir dil ve anlayış ama toplumda çok açık referansları olan yoksulların tehlikeli olduğu anlayışını üretecek bir söyleme de destek

olur nitelikte. Ama bu dil/söylem gerçekten de çok tehlikeli bir dil. Şiddet ve olumsuzlukların faturası toplumdaki bir kesime yani yoksullara çıkartılıyor.

Girişte işaret ettiğim gibi yoksulluk sorunu oldukça çok değişkeni içeren bir konu, ve üzerinde konuşulması oldukça zor bir konu.

Burada konuşmayı bitirmeden yoksulluğu önlemek için sıkça işaret edilen piyasa merkezli devletin etkin olduğu kalkınmacı anlayışın yanı sıra başında özellikle son yıllarda, Dünya Bankası ve piyasa merkezli kalkınma literatürünün yanı sıra anti küreselleşmeci bir ekol de kalkınma kavramı üzerinden bir alternatif geliştiriyorlar. Küreselleşmeye karşı kalkınma anlayışı muhalif dünyada çok çok yaygın. Şunu söylemek gerekiyor ilk etapta: Acaba, gerçekten de 1940-50'lerde bu kadar yoğun gündeme alınan kalkınma, neden başarısız oldu? Muhalif iktisatçıların dilinde kalkınma analizine yönelik şunlar var: Başarısız oldu, çünkü çokuluslu şirketler, IMF, Dünya Bankası ve ÇUŞ'ler olumsuz etkiler oldu ve sonuçta dış ticaret hadleri olumsuz etkilendi. Buna karşı başarısızlamayan "ortak iyi", ulusal iyi için kalkınmaya yeniden yarım kalan proje olarak devam etmeliyiz. Kalkınmayı yeniden düşünmeliyiz. Nasıl düşünüyorlar? Temel referans noktası dış ticareti referans verecek ve devleti yeniden mekanizmanın merkezine taşıyarak, yeni bir kalkınma dili oluşturuluyor. Ama bana kalırsa, muhalif yazındaki bu kalkınmaya yeniden çağrı da geçersiz bir çağrı. Çünkü 1950-70'lerde gerek üretim, gerek yaratılan iş, gerek talep dolayısıyla sermaye birikimi ülke içinde gerçekleşiyordu. Fakat 1980'lerden sonra ticari liberalizasyon, finansal liberalizasyon kalkınma gibi toplumun ortak iyisini işaret eden bir kavramı geçersiz kılmıştır.

Türkiye'deki iş dünyasına bakalım. İş dünyası artık bir şebeke tarzında çalışıyor. Türkiye'deki iş dünyasının, küçük orta boy ya da büyük boy sermaye olsun her birinin öznel tekil çıkarı artık uluslararası ölçekteki şebekeye bağlı. Bu insanlara "haydi ülkeni düşün" dediğinizde, ülkeyi düşündüğü anda kendisinin bağlantıları ve var oluş koşullarına karşı tavır geliştirmesini istersiniz ki bu da tutmaz. Böyle bir varoluştaki, böyle bir dilin, ulusal kalkınmacı bir dilin, ortak iyi referansla bir dilin çok fazla tutmayacağını düşünüyorum.

Teşekkürler.

• **Esfender Korkmaz-** Fuat Ercan'a çok teşekkür ederiz.

Sayın Mehmet Türkay, buyurun.

• **Mehmet Türkay -** Merhaba. Ben bu

Fuat Ercan

Piyasa
mekanizması
üzerinden
yoksulluğu
çöremezsiniz.
İnsanların
yoksulluklarını
kredi
mekanizması
içinde karlılık
alanına
çeviremezsiniz.

oturuma son anda katıldım arkadaşımız Ahmet'in rahatsızlığı nedeniyle. Bir de bir talihsizlik oldu. Biz Fuat'la aynı kürsüde aynı dersleri veriyoruz. Fuat benden önce anlatacağı şeylerin çoğunu anlattı. Dolayısıyla ben nereden başlayacağım diye bir tereddüt halindeyim. Öyle olduğu zaman biraz işi tarihe vuralım diye düşünüyorum. Konu tabii "kalkınma iktisadi yoksulluğa çare olabilir mi?" Tanım gereği olması lazım, ama sürece baktığımız zaman olmadığı. Onun için ben belki en son söyleyeceğim şeyi ilk başta söyleyeyim, sonra yeniden geriye dönelim.

Fuat'ın işaret ettiği haliyle böyle bir yapı ve işleyiş, yani kapitalizmden bahsediyorsak, böyle bir yapı içinde yaşıyorsak, kapitalizm sürekli yoksulluk üreten bir temel ilişki biçimine sahip olduğu için yoksulluğun öyle bir yapı içinde çözümüne dair herhangi bir vaat bence yok. Tabii bunun düzeyleri farklı olabilir, ülkeler arasında farklılıklar olabilir, ama nihayetinde karşıımızda kendisini sürekli farklılıklar yaratan, eşitsizlikler üzerine kuran bir sistemden bahsediyoruz. Böyle bir sistemde de yoksulluğun olması doğaldır. Sadece konjonktüre ya da döneme bağlı dereceleri farklı olabilir. Şu an sanıyorum bunun en üst ya da en fazla göze battığı bir süreçte yaşıyoruz.

Kalkınma iktisadi diye bir disiplinin ortaya çıktığı koşullara baktığımız zaman burada şöyle bir mesele var: İktisatçılar genelde bu meseleleri sadece iktisadın kategorileriyle anlamaya ya da anlatmaya çalışırlar. Bunun belli bir sınırı var diye düşünüyorum. Çünkü "kalkınma iktisadi diye bir alan neden çıktı?" sorusunu sorduğumuz zaman, o konjonktüre baktığımız zaman, yani İkinci Dünya Savaşı sonrası konjonktüre baktığımızda, böyle bir disiplinin ortaya çıkması ya da bir alt disiplinin ortaya çıkmasının ilk ve en önemli nedeni soğuk savaştır. Şayet soğuk savaş koşulları söz konusu olmasaydı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, öyle bir disiplin çıkmazdı. Muhtemelen kalkınma diye bir sorun bu haliyle ya da 50'li, 60'lı yıllardaki formuyla edildiği halde de edilmeyecekti. O iki farklı sistemin rekabetine dayalı bu yeni konjonktürde doğal olarak kalkınma sorunu bu rekabetin bir ifadesi olarak karşımıza çıktı ve bundan sonra da kendisine yeni bir alan açtı.

Peki, "kalkınma iktisatçıları'nın ya da iktisatçıların kalkınmaya dair ilgisinin kaynakları neler?" diye baktığımızda, birbirlerinden çok farklı nedenler görmek mümkün ya da bunları tespit etmek mümkün. Bazıları sadece mesleki kaygılar, yani elinde iktisada dair araçlar var. Dolayısıyla "bu araçlarla ben ülkeler için ne

yapabilirim?" gibi gayet insani sorularla hareket edenler var, gayet pragmatik kaygılarla hareket eden var. Esas itibarıyla da demin söylediğim bağlamda çok açık ideolojik savaşın bir tarafı olarak sürece müdahale edenler var. Örneğin, Rostol diyelim, bu işin en uç noktasına taşımıştır. Bu dönemde kalkınma iktisadının ortaya çıktığı süreçlerde kalkınma nasıl anlaşılıyordu, nasıl tarif ediliyordu? Esas itibarıyla o süreçlere baktığımız zaman, kalkınma sanayileşmeye endeksli bir perspektiften anlatıldı ya da anlaşıldı. Sanayileşme eğer sağlanırsa, çünkü referans buydu, yani eğer sanayileşirseniz zaten siz de kalkınacaksınız. Bu süreç yaşandı, yani Türkiye üzerine baktığımız zaman, Türkiye gerçekten ciddi bir sanayileşme eşliğine atladı, geçti ve gelinen noktada bu kadar yaşanan kalkınma on yılları diye ifade edilen süreçlerin sonunda biz bugün yoksulluğu yeniden konuşuyoruz. Demek ki ortada bir sorun var, yani kalkınma iktisadi ya da kalkınma stratejileri, kalkınma kavramının ima ettiği Fuat'ın da işaret ettiği o ortak iyi üzerinden anlaşılmalı çalışıldığında bazı temel ilişki biçimlerinin açıklayamaz durumda.

O sürece baktığımızda, bir başka özellik, evet kalkınma iktisatçıları kalkınma sorununu nesnesi olarak tanımlanan, az gelişmiş diye tanımlanmaya başlayan eski sömürge ülkeleri bir homojenlik içinde ele aldılar ve bir türlü hangi kaygıyla olursa olsun ileriye dönüp iyimser perspektif ortaya koydular, yani "siz de şunları yaparsanız bizim gibi kalkırırsınız" Tabii böyle bir homojenlik yoktu, yani günün koşullarında Türkiye ile bir Afrika ülkesini karşılaştırdığımızda, böyle bir homojeniten zaten olmadığı açıktı. Ancak buna rağmen siz de eğer yapı ve tüm ilişki sistemleri farklı olmakla beraber aynı reçeteler aşağı yukarı bu ülkelere önerildi. Çünkü oradaki homojenliğin temel kaynağı da, bu ülkelerin az gelişmiş olmasının temel nedeni kendi iç dinamiklerine bağlı olarak açıklandı. Dolayısıyla bu iç dinamiklerin bir şekilde tasfiye edilmesi bu sorunun çözümü için de ilk ve en önemli adım olarak ifade edildi.

O dönemin bir başka özelliği, "siz de bizim gibi olabilirsiniz" vaadi ve bu vaat üzerinden aslında ortaya çıkan yine bir homojen ya da bir standartlaşma, yani az gelişmiş bir ülke gelişmiş bir ülke haline gelebilir eğer şunları yaparsa. Tabii daha geniş kapsamda bakarsak ya da iktisadın sınırları dışında, sosyal bilimin bütünsel işleyiş çerçevesinde bakarsak, modernleşme okulu diye ifade edilen farklı alanların, yani toplumun farklı alanlarını bir şekilde bir çerçeve içinde anlamaya çalışan, yine soğuk savaş koşullarında formüle edilmiş bir bakma biçiminin

Mehmet Türkay

Kalkınma iktisadi diye bir disiplinin ortaya çıktığı koşullara baktığımız zaman burada şöyle bir mesele var: İktisatçılar genelde bu meseleleri sadece iktisadın kategorileriyle anlamaya ya da anlatmaya çalışırlar.

içinde anlam kazandı. Modernleşme okulu da aslında esas itibarıyla demin söylediğim gibi soğuk savaş meselesiyle çok yakından ilgiliydi. Bunu dışarıdan bakan ya da eleştiren insanlar söylemiyor. Fiilen modernleşme okulunun taşıyıcıları, ki bugünlerde yeniden meşhur olan Huntington'a baktığımız zaman, Huntington şunu söylüyordu: "Biz Amerikan bayrağının peşinde bütün dünyayı gezdik." Ne olarak? Bir sosyal bilimci olarak. Demek ki burada bilgi süreçleri öyle birlerinin ya da sosyal bilimcilerin özel merakıyla vesaire değil, belirli bir güç ilişkisi çerçevesinde yönlendiriliyor ve belirli bir güç ilişkisi içinde de anlam kazanıyor.

Yaşanan sürecin genel eğilimine baktığımız zaman, şöyle bir durum çıktı: 1960'lı, 70'li yıllarda bir tartışma, gelişme iktisatçılarının içinde bir tartışma yaşandı. 60'lı yıllar erken bir zamandı gerçi, hatta o dönem Dünya Bankası Başkanı Mac Namara şunu söylemiş: Biz sadece bu işi büyümeye endeksli hale getirdik. Dolayısıyla büyüme bu ülkelerin sorunlarını çözecek durumda değil. Bugüne kadar yapılan vurgular ya da yaşanan süreç bize bunu gösterdi. Sadece iktisadi büyümenin sağlanmasıyla bu ülkelerin içinde bulundukları durumu ortadan kaldırmak mümkün değil, başka yerlere de bakmamız lazım. O günlerden itibaren bu yoksulluk meselesi aslında temellendi. Daha sonra Seers, Amartya Sen gibi başka farklı iktisatçıların da sürece müdahil olmasıyla farklı öneriler ileriye sürülmeye başlandı. 70'li yıllara baktığımız zaman bir yanıyla bu sürecin sadece iktisadi kategoriler üzerinden değil, insani değerlerin de bu sürece katılması meselesi ortaya çıktı. Daha sonra bunun daha farklı bağlamlardaki formülasyonları sürdürülebilir kalkınma gibi literatürlerle yeniden tanımlanmaya başlandı.

Şöyle bir mesele var: 1970'li yıllar tüm dünya açısından bugün içinde yaşadığımız koşulların aslında çerçevesinin çizilmesine neden olan çok önemli bir dönüşüme de işaret eden yıllardı. Bu yıllar biliyorsunuz kapitalizmin krize girdiği yıllar, yani o uzun -tırmak içinde- "altın çağ" diye ifade edilen dönemin, aşağı yukarı 30 yıllık bir dönemin sonuna geldiği ve kapitalizmin yeni bir krizle karşılaştığı yıllar. Dolayısıyla her kriz dönemi gibi, çünkü kriz dönemleri kaotik dönemler değildir, kriz dönemleri aynı zamanda bir yeniden yapılanma süreçleridir. Biz şu an o yaşanan krize dönük yeniden yapılanma, krizi yönetmeye dönük yeniden yapılanmanın çerçevesinin içinde bir dünyada yaşamaya başladık. O kriz koşullarında her şey yeniden sorgulanmaya başladı. Bu sadece Keynesyen iktisada dair bir soru değildi,

Mehmet Türkay

yani 1970'li yıllarda birdenbire ortaya çıkan krizin nedeni olarak Keynesyen iktisat bulundu. Chicago Okulu diye bilinen parasalcı ekolün ortaya attığı temel meseleydi. Zaten devlet o kadar sistematik müdahale yaparsa piyasa mekanizmasına bu kriz olacaktı. Dolayısıyla "öncelikle bu meseleyi halletmemiz lazım." O günden bu yana yeni yeni başka formülasyonlar ortaya çıkmaya başladı.

Sadece bu alanda değildi, sonra modernlik tartışılmaya başlandı, biliyorsunuz modernizm tartışılmaya başlandı. Postmodernizm meseleleri çıktı ve her şey bir şekilde sorgulanır hale geldi. Bu iyi bir şey miydi, kötü bir şey miydi? Tabii burada hangi soruları sorduğumuz çok önemliydi. 1970'li yılların sonunda bu tartışmalara paralel, bu sefer gelişme iktisadına dair bir başka soru sorulmaya başlandı. Fiilen gelişme iktisatçılarının kendileri gelişme iktisadının gerekliliğini tartışmaya başladılar, yani 1940'lı, 50'li yıllarda bu disiplini kuran iktisatçılar, bu disiplinin kurucu iktisatçıları, kendi aralarında bu soruyu sormaya başladılar ve tartışmaya başladılar. Biz ne yaptık? Biz bugüne kadar bu pratik içinde doğru şeyler mi yaptık ya da nerede hata var? Çünkü sürece baktıklarında, yaşanan sürecin sonunda gelinen noktada az gelişmiş ülkeler -tırmak içinde- "kalkınma on yılları" yaşadılar, fakat gelinen noktada çok büyük bir bölümü o güne kadar karşılaşmadıkları bir çok başka sorunla karşılaşan ülkelere ya da toplumlar haline geldiler.

O dönem Hirschman ya da Seers, Levis gibi iktisatçıların kendi aralarında yaptıkları tartış-

Dünya
Bankası
Başkanı Mac
Namara şunu
söylemiş:
Biz sadece
bu işi büyümeye
endeksli
hale getirdik.
Dolayısıyla
büyüme bu
ülkelerin
sorunlarını
çözecek
durumda
değil.

malarda bunlara çeşitli açılımlar getirildi muhakkak. Sonuçta gelinin noktada şu soruldu: Kalkınma iktisadı öldü mü? Buna bir çok taraf farklı cevaplar verdi. Örneğin, Harsman, "evet öldü, Çünkü biz sadece büyüme üzerinden ve bu ülkeleri anlamaya dönük olarak sürekli kuramlar ürettik ve bu kuramların hiçbir karşılığını bulmadık. Dolayısıyla bundan sonra böyle bir iktisada ya da alana o anlamda bir ihtiyaç yok" dedi. Ama bir başka ve önemli bir şey oldu o dönemde, daha doğrusu hep önemsemediğim bir şeydi. Ünlü iktisatçı, kalkınma iktisatçısı Levis'e soruyorlar, daha doğrusu bir makale yazıyor ve "kalkınma iktisadında ne oldu?" sorusuna şöyle bir noktadan hareketle cevap verir: "Kalkınma iktisadı durgunluk dönemine girdi. Öldüğü falan yok, fakat bu durgunluk döneminin esas nedeni de Ford Vakfının önceliklerini değiştirmesidir" dedi. Burada açıkça ifade ettiği şeydi: Ford Vakfının verdiği burslar, 1970'li yıllara kadar kalkınma sorunlarına dönük burslardı ve dolayısıyla doktora düzeyindeki bütün çalışmalarda kalkınmaya yöneliniyordu. Ford Vakfı önceliklerini değiştirmeseydi bu süreç devam edecekti, ancak şimdi bir durgunluğa girdi. Bundan sonra Ford Vakfının, muhtemelen bu günlerde Soros, Ford Vakfının yerindedir. "Ona göre de yeni bir kalkınma meselesi olacaktı" denildi.

Gerçekten de kalkınma iktisadına bir şey olmadı, yani kalkınma iktisadı bu anlamda bu tartışmalarla bir dönüşüm yaşadı ve kalkınma iktisadının 50'li ve 60'lı yıllardaki temel aracı olarak devletin sistematik müdahalesi ve bu yolla kalkınmanın sağlanacağına dair öneriler, bugün yerlne piyasa mekanizmasının kendiliğinden işleyişle kalkınmanın sağlanacağına dair önerilere bıraktı. Bir taraftan baktığımızda, örneğin büyüme içgüdüğü hâlâ devam etmekte, yani nasıl 50'li, 60'lı yıllarda "bu sürecin taşıyıcısı büyümedir" dendiye, dolayısıyla o büyümeye endeksli olarak ortaya çıkan bir kalkınma jargonu bugün yerini piyasa koşullarında büyümeye bıraktı. Tabii yeni dönemin başka ifadeleri de vardı. Bu yeniden yapılanma meselesinde kalkınma iktisadının geldiği durum ya da kalkınma dayalı tartışmaların geldiği duruma baktığımızda, tartışmanın tarafları tabii sadece bunlar, daha doğrusu bağlamları sadece bunlar değildi. Özellikle soğuk savaş -en başta söylediğim olaya döneceğim- bu kalkınma iktisadının asli nedenidir ve olmasaydı böyle bir alan muhtemelen olmayacaktı. 1989 itibarıyla soğuk savaşın bitmesi aslında çok daha önemli bir başka sürecin başlaması anlamına da geldi.

İşte buna "küreselleşme" deniliyor, vesaire farklı durumlarla ifade ediliyor.

Çok önemli bir başka dönüşüm çıktı bu durumda karşımıza. Aslında aktörler çok değişmiyor, yani 60'lı yıllardaki Huntington'ın biliyorsunuz bugün medeniyetler çatışması şeyiyle karşımızda ve burada yaptığı bir vurgu var; bu çok önemli. 60'lı ve 70'li yıllarda az gelişmiş ülkelere vaat edilen "siz de bizim gibi olabilirsiniz" meselesi, 80'li yılların sonu itibarıyla 90'lı yıllar ve soğuk savaşın sorunun geldiği süreçlerde bu sefer başka bir şeye dönüştü. Çünkü en başta söylenen şey, "siz bize benzeyebilirsiniz, siz de bizim gibi olabilirsiniz" meselesi, Batı diye ifade edilen kültürün -aslında kültür demeyelim, ben burada Batıyı şu anlamda, kapitalizmin sembolik mekanı anlamında kullanıyorum- taklit edilebilirliğine, dolayısıyla Batılı değerlerin bu anlamda kapitalist değerlerin evrenselliği kabulünden hareketle işaret ediyordu. 1990'lara gelindiğinde, yani bu soğuk savaş koşullarının ortadan kalmasıyla beraber Huntington'ın söylediği şey, artık Batılı değerlerin evrensel olmadığı, dolayısıyla bunun taklit edilemez bir durum olduğu ve bu anlamda da Batılı değerlerin evrensel değil, unique olduğu, biricik olduğu. Bu ne demek? "Artık siz bizim gibi olamayacaksınız. Siz bizi taklit edemezsiniz, bizim gibi olamazsınız. Herkes kendi yerinde kendi başının çaresine baksın" meselesine kadar da gidebilecek yeni bir açılım getirdi.

Burada önemli olan şeydi: Bu Batılı değerlerin evrenselliği ya da kabulü yine Batılılar tarafından ya da Huntington özelinde reddedilmeye başlandığı süreçte tabii ki kapitalizmin evrenselliği kabulü tutuluyordu, orada bir sorun yoktu. Çok açık bir ifadeyle -bir öz eleştirisi demiyorum, bana biraz küstahça bir ifade geliyor bu- Batılı değerler Batılı değerlerdir. Pardon, o dönem yapılan tartışmada, "eğer biz evrensel olduğumu söylersek Batılı değerlerin her evrensellik iddiasında olduğu gibi arkasından emperyalizm gelir" diye bir ifadesi var Huntington'ın yine. Bu sefer sanıyorum Malezya Başkanı Mahattir Muhammed'le tartışmaya başlıyorlar. Bu sefer Mahattir Muhammed de tersten bir şey söylüyor. "Batılı değerler Batılı değerlerdir, esas evrensel olan Doğulu değerlerdir" diyor. Huntington'da dönüp buna şey diyor, "o zaman buyurun, bundan sonra sizin emperyalizminizi mi izleyeceğiz?" Tartışma bu bağlama gelince, yoksulluk meselesi de bu çerçevede aslında yeniden formüle edilmeye başlandı, yani böyle bir atmosferde kalkınmanın o makro her ne olursa olsun 50'li ve 60'lı yıllardaki makro perspektif

Mehmet Türkay

Türkiye
gerçekten
ciddi bir
sanayileşme
eşiğine atıldı,
geçti ve gelinen
noktada
bu kadar
yaşanan
kalkınma
on yılları
diye ifade
edilen
süreçlerin
sonunda biz
bugün
yoksulluğu
yeniden
konuşuyoruz.

böyle bir süreç içinde bütün alanlarda o makrodan mikroya, bütünden parçaya doğru bir sürecin işlemesiyle beraber kalkınma meselesi de artık bugünlerde -tırnak içinde- "ulusallık" meselesi olarak tartışılıyor. Bunu önerenler var, ama bugün kalkınmanın formüle edildiği alanlara baktığımızda, çok daha küçük ölçekte, yani özellikle o bölgesel kalkınma meselesi çerçevesinde anlam kazanan bir süreç. Daha fazla uzatmayalım.

Nihai olarak şunu söylemeye çalıştım ya da şunu belirterek bitireyim: Evet, böyle bir yapı ve ilişki sistemi içinde kalkınma diye bir sorun var mıydı? Bence kalkınma diye bir sorun yok, yani kalkınmanın kavramıyla ima edilen durum açısından baktığımızda, bu sorun mevcut yapı ve ilişkilerin üstünü örten bir perde olarak ancak anlaşıldığında sorun haline geliyor. Çünkü her halükarda yaşanan sürecin bize gösterdiği şey, evet kalkınma diye bir süreç yaşanmadı. Ama kalkınma diye ifade edilen kavram, bu sürecin anlaşılmasını zorlaştıran önemli işlev yerine getirdi ve böyle bir çerçeve içinde de bugünün şartlarında bu meselenin yeniden formüle edilmesi artık yeni güç ilişkilerine bağlı olarak anlam kazanacak. Sorular gelirse bunları açarız.

Teşekkür ederim.

• **Esfender Korkmaz-** Efendim, çok teşekkür ediyoruz Mehmet Türkay'a. Ertuğrul Ahmet Tonak, buyurun.

• **Ahmet Tonak-** Teşekkürler.

Panelimizin konusu "Yoksulluğu Aşmada Yeniden Kalkınma İktisadi mı?" olduğuna göre müsaadenizle bu konuyu bizzat bu başlığın kavramlarını kısaca sorgulayarak ele almak istiyorum. Yoksulluk, günlük geliri 1 ya da 2 dolar olan milyarlarca insanın durumunda olduğu gibi, bazı durumlarda kendini mutlak bir şekilde gösterir. Aynı zamanda da görece bir olgudur. Mesela, 7 000-8 000 dolarlık bir yıllık gelir, Türkiye ortalamasının aşağı yukarı iki katına tekabül ederken, zengin batı ülkelerinde yoksulluk sınırının altında bir gelir seviyesidir.

Bir başka deyişle, hem ülkeler arasında zenginlik, yoksulluk farkı, hem de ülkelerin kalkınmışlık seviyelerinden kısmen bağımsız olarak; bunu da belirtmek istiyorum, çünkü kalkınma oluşukça gelir dağılımındaki bozukluk, zenginlik, yoksulluk farkının ortadan kalkacağı beklentisi oldukça haklıdır kalkınma iktisadına. Fakat bildiğimiz gibi, gelişmiş ülkelerde kendi içinde zenginlik, yoksulluk farklılaşması önemli şekillerde, özellikle 1970 sonrasında kendini göstermektedir. Bu anlamda yoksul kapitalist ülkelerin yoksulluğu mutlak yoksulluktur ve bu yapıyla sorun bence dünya ekonomisinin

biçimsiz gelir dağılımı meselesi, bir bakıma ülke ekonomileri arasında dünya zenginliğinin paylaşılması olarak görülebilir.

Öte yandan da, ülkeler arası kalkınmışlık farkı, genellikle sanayileşme düzeylerindeki farklılık referansı ile açıklanır. Kalkınma iktisadi, yani bu çerçeveden bakarsak, kendine dar anlamda sanayileşmenin geliştirilmesi, dolayısıyla kalkınmanın sağlanması, dolayısıyla pastanın büyümesi ve bu yoldan da yoksulluğun giderilmesi ekseninde tanımlaya gelmiştir. Böyle tanımlanırsa, bence yoksulluğun, ki görece haliyle gelişmiş batı ülkelerinde, kapitalist ülkelerde var olduğunu görmekteyiz. Bizzat yoksulluğun beslendiği kaynağı teşhis etmesi bence oldukça güçleşir. Bu perspektiften geliştirilen politikalarda etkin olamaz. Güney ülkelerinin, üçüncü dünya ülkelerinin sonra 50-60 yıllık kalkınma macerası, birkaç nadir durumu saymazsak, tam bir başarısızlıktır. Bugün zaten bu konunun yoksulluğun bu yoğunlukta dünya ölçeğinde yaşandığı bir anda tartışılması, bu durumun kabulü anlamına gelir. O zaman "yoksulluğun kaynağı nedir ve kaynağın tespitiyle benimsenebilecek yoksullukla mücadele perspektifi kısa ve uzun dönemde ne olabilir?" sorularını sormak gerekiyor. Bu sorulara kısaca cevap vermeye çalışacağım.

Yoksulluğun kaynağı, içinde bulunduğumuz üretim ilişkilerinin kapitalist niteliği ve piyasanın mantığıdır, en kısa şekliyle söylemek gerekirse. Eğer bir ekonomide üretim, yatırım ve kaynak tahsis kararları sadece ve sadece kâr motivasyonu ile alınıyorsa ve de kârın maksimizasyonu ancak ödenmemiş emek miktarına el konulması ve bu miktarın artırılması yoluyla gerçekleştiği kabullenirse, yoksulluğun varoluş ve sürekli yeniden üretim zeminini tespit etme imkanı doğar. Klasik jargonla bu belirlediğim zemin, kapitalist ekonominin emek-sermaye ilişkisi alanına tekabül eder ve yoksulun bence yapısal belirleyenleri de bu temelde oluşur ve yakalanabilir. Bu alanı piyasanın mantığına ilişkin nispeten az vurgulanan bir gözlemler genişletmek istiyorum.

Piyasa, aynı zamanda işletmelerin, tekil sermayelerin karşı karşıya geldikleri ve kıyasıya mücadele ettikleri bir alandır. Bu alandaki sermaye ilişkisi, işletmeleri birim maliyetli düşürecek, yani moda ve nötr sanisi yaratan ifadeyle daha rekabet edebilir, daha verimli hale getirecek tedbirler almaya zorlar. İşçilere ürettiklerinden mutlak ve görece olarak daha az pay vermek bu tedbirlerin en başında gelir. Bu durum, -yine bence- şirket yöneticilerinin insafsızlığından değil, hatta daha makro düzeyde devlet politikalarının şekil değiştirmesiyle

Mehmet Türkay

Mahattır
Muhammed de
tersten
bir şey söylüyor.
"Bahlı değerler
Bahlı
değerlerdir,
esas evrensel
olan Doğulu
değerlerdir"
diyor.

önlenilecek bir durum değil, bizatihi rekabetin, yani piyasanın mantığından kaynaklanır. Bu meyanda birim maliyeti düşürecek teknolojik tercihler, makineleşme de bir bakıma yoksulluğun makro belirleyenlerini oluşturur. Makineleşme uzun dönemde kâr haddinin seyrini olumsuz etkileyerek, durgunluğu ve ekonomik krize yol açacak ve yoksulluğu katlanabilir olmaktan çıkarıp, mesela büyük buhran döneminde yaşandığı gibi ya da 70'den sonra uzun bir süre yaşadığımız veçhile gerçek ücretlerin durgunlaşması şeklinde olduğu gibi, âdeta barbarlık düzeyine çekecektir. İçinde bulunduğumuz -gelişmiş olsun veya olmasın- ekonomilerin yoksulluğu yaratan ve besleyen yapısı, bu söylediğim şekilde bir perspektiften anlaşılırsa, yoksullukla mücadelenin uzun dönem politikasının ne olması gerektiğini sanıyorum kestirebiliyorsunuz.

Kısaca belirtmek gerekirse, bu perspektifin bize önerdiği -çözüm diyeyim- uzun dönem çözüm, kapitalizmi aşma politikasını benimsemekten geçer. Yoksulluk ancak kapitalizmin piyasa mantığının dışına çıkılarak aşılabılır. Fakat realist olmak gerekirse, ufukta bu olasılık yakın gözükmediği için kısa veya orta dönem içinde bir tercihimiz olması gerekiyor. O politika tercihinin de yoksulluğun işe ya da sadaka -biraz kaba deyimlerle belirtiyorum- dağıtılarak çözülemeyeceği görüşündeyim. Aziz Bey, vatandaşlık ücreti, ben ona sosyal ücret kategorisini de ekleyeyim ya da mikro kredi yollarıyla yoksulluğun kısmen giderebileceği görüşünde. Oysa bence yoksulluğun kaynağı, üretim içi paylaşım da bir bakıma gizli, gömülü olduğundan bizzat o düzeyde piyasanın belirlediği geçinilmesi imkânsız ücreti toplumsal ve ahlaki haklılık temelinde geçinebilir, yaşanabilir ücret seviyesine çekmek gibi bir doğru ve etkili politikayla bir şekilde önlenmesi mümkün olabilir.

Kalkınma iktisadının kapitalizmin aşılması sürecine katkısı konusunda da bir şeyler söylemek istiyorum bu noktada. Kalkınma iktisadı diye bir alanın varlığı, tanım gereği varolan durumdan, mesela aşırı yoksulluk durumundan memnuniyetsizliği ve daha kalkınılmış tercih edilebilir duruma geçmeyi ima eder. Dolayısıyla bu bağlamda içinde bulunduğumuz durumun kavranış şekli, yani bizim panelde konuştuğumuz konular itibarıyla yoksulluğun kaynaklarının kavranış şekli, varmak istediğimiz tercih edilir konuma ulaşabileceğimizin politikalarını, stratejinin de ipuçlarını verecektir. Ama varmak istediğimiz safhanın, durumun, gelişme seviyesinin, toplumsal kuruluşunun, o neyse kalkınma

Ahmet Tonak

Ahmet Tonak

Güney
ölkelerinin,
üçüncü
dünya
ölkelerinin
sonra
50-60 yıllık
kalkınma
macerası,
birkaç nadir
durumu
saymazsak,
tam bir
başarısızlıktır.

yoluyla izlenecek çeşitli iktisat politikalarıyla varılacak nokta, onun da olabildiğince o noktadan, o konumun da netleştirilmesi sanıyorum tartışmaya açılmalı. İşte bu noktada iktisat dalının kendini aşan, daha kapsamlı perspektiflerle haşır neşir olması elzem. Ekoloji, sosyoloji, psikoloji, kültürel ve sanatsal disiplinlerden, faaliyetlerden beslenmeyen yaklaşımlar, ki iktisat bence böyle bir zaftan başından beri muzdariptir. İnsanlığın kompleks arzuları karşısında sığ kalacak ve gerçekçi olmayacaktır.

Dünyanın gidişatına ilişkin çok kaynaktan beslenen senaryolara ihtiyacımız olduğu düşüncesindeyim. Gelecek belirsizliklerle örülü olduğundan bu belirsizliklerin akabileceği yönleri tartışarak, olası çözümleri içeren farklı senaryolar oluşturulmalı. Varolduğumuz durumun kurumları, değerleri, kültürel boyutları, iktisadi, siyasi, ekolojik belirleyenleriyle birlikte ele alınarak operasyonelleştirilmeli ve dinamikleri anlaşılmalıdır. Ancak böylesi kapsamlı çalışmalarla içinde yaşadığımız dünyanın tikanık ve umutsuz halinin nelere gebe olduğunu gösterme şansımız olacaktır. Kalkınma iktisadı, olsa olsa bu çalışmaları besleyen akademik alanlardan ancak biri olabilir. Kalkınma iktisadına bağlayacağımız umutlar da, bizatihi iktisadın bu alt alanına bağlaya-cağımız umutlar da bence bu alanın bu tür ileriye dönük varmak istediğimiz, arzuladığımız konunun muhtevasına ilişkin geliştireceğimiz senaryolar bağlamında üretebileceği kısmi katkısına bağlı olarak tanımlanmalıdır. Katkı kısmi olunca, dolayısıyla

kalkınma iktisadının da bence oldukça abartmadan alçak gönüllü bir biçimde ele almakta yarar olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

• **Esfender Korkmaz-** Efendim, çok teşekkür ediyoruz.

Değerli arkadaşlar, sorusu olan arkadaş varsa, yine yazılı olarak getirsin. Şimdi iki tane soru var. Biri Fuat Ercan'a, öbürü de Sayın Aziz Akgül'e. Fuat Ercan'a sorusunu veriyorum. Buyurun. Soru almayan arkadaşlara da tabii 5'er dakika veya 3'er dakika konuşmak hakkı verebilirim.

• **Fuat Ercan-** Soruyu sizlerle paylaşayım. "İktisadın amacı doğrultusunda bazı insanların refah düzeyi artarken, bir o kadar insan da yoksullaşmakta. İktisat bilimi kendi içinde büyük bir çelişki içinde. Günümüzde gerçekleri yansıtmakta zorlanıyor. Acaba bunun sebebi iktisat bilimi üzerindeki parasal büyük güçlerin, örneğin IMF'nin etkisi var mı? Bu güçlerden iktisat bilimi nasıl sınırlanabilir ve daha gerçekçi ve herkes için eşit çözümler üretebilir ya da bu sistemin yoksulluğu gelecekte çözüm bulabileceğini düşünebiliyor musunuz?"

Zor bir soru ve birkaç açılımı var. Aslında ilk elden iktisat disiplini için bir şeyler diyebiliriz; iktisat disiplini ve onun sosyalizasyon aracı olan ders kitapları artık Türkiye'nin ya da dünyadaki kapitalizmin yapısal gerçeklerine işaret etmekten çok uzaklar. Artık ders kitapları gerçekten de üzerine düşünülmesi gereken, çok eleştirmemiz gereken bir yapı arz ediyor. Dünyadaki gerçekliği açıklayamıyor. Peki, iktisat kendi içinde doğruları gösterir mi?

İkinci olarak ise özellikle kapitalizmle birlikte başlayan sosyal gerçekliği anlamak için iyi ve doğru, başarılı, başarısız kavramlarının tek başına kullanmanın yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü sosyal gerçeklik özellikle kapitalist toplumda, iyi ve kötü yada başarılı ve başarısızlık nesnel toplumsal koşullara bağlı olarak değişir. Genellikle de bir kesimi için başarılı olan bir diğer kesim için başarısız olabilir. Diğer yandan bu düşünceyi doğrulayacak bir ifade de yukarıda ifade ettiğim kapitalist üretim ilişkilerinin yapısı ile ilişkili. Kapitalist toplumda üretim oldukça eşitsiz iki toplumsal taraf arasındaki ilişkiler dolayında biçimlenir. Bu anlamda bireysel sermaye için iktisat ders kitaplarının da ifade ettiği gibi işçi diğer metaller gibi fiyatı olan bir girdiden başka bir şey değildir. İşçi olmayan ya da olmayan diğer kesimler ise iktisadi mantığın dışında yer alırlar. Bir de emek-güçlerini bir girdiye bile dönüştüremeyen kesimler vardır. Bunlar oldukça

farklı kaynaklardan beslenir (köylülüğün çözülüşü, teknolojik gelişme vs). Bu durumda bireysel sermayeler için karlılığı ve dolayısıyla girdiği en etkin kullanma öne çıktığı ve bu mantığın egemen olduğu ortamda eşitliğin oluşması ya da yoksulluğun azaltılmasından söz edilemez. Ama diğer yandan uzun erimli ve sistemin yeniden üretiminin gerekli olduğunu düşünen kesimler ve çevreler için özellikle yeniden dağıtım politikalarını öne çıkaran sosyal demokratlar yoksulluk ve eşitsizliğin azaltılması için bazı düzenlemelere yönelebirlirler. Ama bu yönelme ancak yine sistemin sınırlamaları dahilinde gerçekleşir.

Yoksulluk kavramının ilginç bir şekilde iktisat literatüründe eski ders kitaplarında olmayan, yeni ders kitaplarına giren "etkinlik" kavramını birlikte düşünün. "Uluslararası rekabet ve etkinlik" dediğiniz zaman etkin olacak ne? Birim zamanda elde ettiğiniz kârı daha da fazla- laştırma. Fazla- laştırmak için ne yapmanız lazım? Maliyetleri aşağı çekmeniz lazım. Maliyeti aşağıya çekmek için ne yapmanız gerekiyor? Değişken sermaye olan tek kontrol edildiğiniz unsur, emek üzerinde denetim kurmak. Bu anlamda iktisat ders kitapları ve iktisat derslerini etik olarak kabul edilebilir olduğunu düşünmüyorum.

İkincisi, acaba IMF'nin etkisi var mı? Türkiye'de bence kolaycı bir yöntemimiz var. Sistemi anlamaya çalışırken referans noktalarımız hep IMF, Dünya Bankası oluyor. Tabii ki etkisi var, ama IMF ve Dünya Bankası kendi başlarına yapıyı belirleyen birer aktörler değiller. Yoksulluğun ve yoksulluk gibi temel değişkenlerin esas belirleyici ögesi, ülke içinde ve uluslararası alanda devam eden birikim mantığı. Birikim mantığı öyle bir mantık ki, artık bireylerin kendi ifadelerinin ötesinde yapısal bir zorunluluğa dönüşmüş durumda. O anlamda da bu yapısal zorunluluk öyle noktaya ulaşmış ki "plastik bir hapishane gibi. Ona karşı bir şey yaptıkça bizi daha çok içine çekiyor." Mesela yoksulluğu önlemek için bu mikro kredi mekanizması da öyle. Sen mücadele ettikçe, aslında sistemin yapısal unsurlarını çok daha içselleştiriyorsun, mücadele ettikçe çok daha içselleştiriyorsun.

Yoksulluk ya da ücret mekanizması aşağı çekilir mi? Bunun en tipik örneği, mikro kredi mekanizmasının en çok kullanıldığı Bangladeş'teki verilere baktığımızda, 1990-2004 verilerine baktığımızda, bu ülkede mikro kredi mekanizması harekete geçiyor. İktisat disiplini artık mikro kredi mekanizması üzerine kurulan bir dizilim geliştiriyor. Yine aynı iktisat yapıyor. "Etkinlik" deniyor. "verimlilik"

Ahmet Tonak

Yoksulluk
ancak
kapitalizmin
piyasa
mantığının
dışına
çıkılarak
aşılabilir.

deniyor, yoksullar için kaynaklar vicdan üzerinden elde edilirken, aynı kaynaklar yoksullara borç olarak (kredi) olarak aktarılıyor. Bangladeş'e baktığımızda, 1990'la 2004 arasında kişi başına gelir artıyor, Gayri Safi Millî Hâsıla artıyor, enflasyon düşüyor, fakat yoksulluk sayısı neredeyse ikiye katlanıyor. Bu nasıl bir iş? Yoksullukla mücadele edilen bir mekanizma, iktisat literatürünün gösterdiği bir mekanizma Bangladeş'te yoksulluğu kat kat artıracak bir sonuca yol açıyor. Afrika'daki iş adamlarının yaptığı bir çalışmada: "Bizim krediye ihtiyacımız var. Bu mikro kredi mekanizması ifadesini gündemimize almamamız gerekiyor" diyor. O anlamda bu sistemde, bu yapıda sosyal bilimci olarak, işleyen bu mekanizmanın eşitsiz olduğunu ve bu anlamda devam etmesinin de etik bir şey olmadığını söylemek istiyorum. Ama sorun kuşkusuz etik sorunu değil, sorun sistemin baskısı altında olan sınıf-kesimlerin kendilerini ifade etme, gerçekleştirme sorundur.

Bir de şöyle bir şey söyleyeyim sonuya atfen. İktisat disiplini ne kadar olumsuzluklar içerse bile son dönemlerde Boğaziçi Üniversitesinde, -Aziz Bey'e de verdim bilgileri-Istanbul Üniversitesinde mikro kredi üzerine çok anlamlı, çok değerli tezler yazıldı. Diyarbakır örneğin, tek tek gidip gözlem üzerinden yapılan çalışmalar var. O anlamda artık gerçi herhalde bugünlerde sonuç vermesi gerekiyor, ama Diyarbakır'daki ya da Türkiye'deki mikro kredi mekanizmasının açmazları ya da açarları da artık elimizin altında tezlere dönüşmüş durumda. Başka ne diyeyim? Biraz dağıttım herhalde. Daha fazla dağıtmadan ne söylesem? Herkes için eşit çözüm olabilir mi? Bu yine iktisadın Paratocu mantığının ürünü. Ne yazık ki bu dünyada bu mantık geçerli değil. Herkesin durumunu bozmadan birisinin durumunu iyileştirme, o zaman herkesin ortak çıkarlar peşinden koştuğunu düşünürsünüz. Zamanımız olsaydı belki detaylandırırdık, 1980'lerden sonra tam tersine sistemin içindeki sermaye gruplarının kendi içinde bile çelişkileri öyle bir noktaya geldi ki, mesela şimdiki Ankara Ticaret Odasının talepleriyle ithal çıkışlı bir ekonomi eleştirisiyle, onun istekleriyle TIM'in, Türkiye İhracatçıları Meclisinin talepleri, döviz üzerine, faiz üzerine ya da büyük üreticilerin ya da Anadolu Kaplanlarının taleplerini bir araya getirseniz, herkesten ortak iyi diye bir şeyin olmadığını görürsünüz. Süreç çok çatışmalı bir süreç, yasaların her birinde bu çatışmalar kendini ifade ediyor ve çatışma sürecinin ya da bu kavgalı süreçte etkin olan, donanımı olan, güçlü olanlar kendisini ifade edebiliyor. İktisatta kötü bir şekilde bu eşitsiz olan, eşitsiz değer-

lendirilen o yani, eşitler arasındaymış gibi bir nötraleze üzerinden ifade ediyor. Bunun pek gerçekçi olduğunu düşünemiyorum.

Teşekkürler.

• **Esfender Korkmaz-** Teşekkürler.

Buyurun Aziz Bey.

• **Aziz Akgül-** Efendim, çok teşekkür ediyorum. Bu fakirlik ve işsizliğin azaltılmasına yönelik olarak hepimizin üzerinde uzlaştığı hususlardan bir tanesi, ekonomik büyümenin beraberinde işsizliği ve yoksulluğu azaltacağı şeklinde bir kanaat vardı. Zaten bütün ekonomiler büyüme eğiliminde, dolayısıyla öyle bir arayışın içerisinde. Ama büyüme bu sorunu maalesef tek başına çözemiyor. Çözemeyince, o zaman alternatif mekanizmalar üretilirdi. Alternatif mekanizmaları hemen konuşmamın başında mikro kredi, vatandaşlık geliri ve alle reislerinin kamu istihdamı şeklinde şu anda dünyada uygulanan üç farklı yaklaşım. Bunları birlikte uygulanan ülkeler var, aynı aynı uygulayan ülkeler var, ama netice itibarıyla fakirliğin ve işsizliğin azaltılmasına dönük olarak uygulanan mekanizmalar. Mikro kredi, bunların içerisinde en yaygın olanı ve başarılı olanıdır.

Fuat Hocamın verilerinin, o "Bangladeş'teki fakirliği azaltıyor" verisini nereden getirdiğini biliyorum, ama bizim elimizdeki veride de bugüne kadar Bangladeş'te sadece Graminbank, 5 milyon kişiye 5 milyar dolar teminatsız, kefaletsiz kredi transferi sağlıyor. Düşünebiliyor musunuz, bu insanların böyle bir kredi alma potansiyelleri yok. Bu sadece bir organizasyon, Graminbank. Brak ve onun benzeri olan yaklaşık 20 civarında farklı mekanizmalarla sadece Bangladeş'te 15 milyon insan mikro kredi kullanıyor ve kullanmaya devam ediyor. Bunların yüzde 40'ı, -bakın, altını çizerek söylüyorum-Bangladeş şartlarında yoksulluk sınırının üzerine çıkan insanlar.

Bir de mikro kredinin dünyadaki başarısıyla ilgili de müsaade ederseniz son bilgi verip, o hususu kapatmak istiyorum. 2005 yılında Birleşmiş Milletler 191 üye ülkenin de imzasıyla yoksulluğun azaltılmasında en önemli strateji olarak mikro krediyi kabul ettiler ve uluslararası mikro kredi yılı ilan edildi. O destekler o şekilde verildi, Diyarbakır örneğine geldiğimiz zaman da, açıkçası fiilen işin içerisinde olan bir şahıs olarak, ben orada okuma yazma bilmeyen, hiçbir şekilde daha evvel hiç kimseyle etkileşim içerisinde olmayan o kadınlarımıza onları bulup çıkarıp, onlara "gelin kardeşim, siz aynı zamanda üretken olun, ailenize katkıda bulunun, çocuklarınızı daha iyi yetiştirin" şeklindeki bu desteğin başarısız olarak görülmesi veya aile

Fuat Ercan

Bu durumda bireysel sermayeler için karlılığı ve dolayısıyla girdiği etkin kullanma öne çıktığı ve bu mantığın egemen olduğu ortamda eşitliğin oluşması ya da yoksulluğun azaltılmasından söz edilemez.

içerisindeki gerili artırdığı şeklindeki şeye inanmak mümkün değil. Çünkü ben bızatlı için içerisindeyim. Ben bunun açıkçası inanılmaz derecede başarılı olduğunu buluyorum.

Benim Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiğim mikro finans kuruluşları hakkındaki kanun teklifini de inşallah gerçekleştirdiğimiz zaman, Türkiye'nin her köşesinde mikro kredinin yaygınlaştırılması gerekir. Aksi takdirde ne olur biliyor musunuz? Bizim şu anda uyguladığımız sosyal yardım politikası gibi bir uygulama şekli olur. O da nedir biliyor musunuz? Dilencilik kültürünün yaygınlaşmasına katkıda bulunuyoruz şu anda, yani hibe şeklindeki yardımlarla devamlı avuç açan, hayır kardeşim, insanlar onurlu çalışacak, onurlu yaşacak. Bunu sağlayacak olanlar da bizleriz. Üniversitenin bunun için fikir üretmesi lazım, yani insanların onurlu bir şekilde yaşamalarını temin edecek mekanizmaları üretmemiz lazım. Şu anda üretilmiş ve uygulananların başında mikro kredi geliyor. Ama Türk üniversiteleri oturur, daha da güzel bir mekanizma geliştirir, biz de oturur uygulayız bunu. Bunun arayışı içinde olmamız gerektiğine inanıyorum. Burada arkadaşlarımızın bir sualı var.

Sadece kadınlara yönelik mi? Esas itibariyle kadınlara vermeyiz temel sebebi şu: Aile ve toplum içerisinde yoksulluktan en fazla muzdarip olan ana kitle annelerdir. Dolayısıyla annelere sahip çıkmak suretiyle aslında biz ailedeki bütünleşmeyi ve özellikle çocuklarımızı daha iyi eğitilebilir ortamlarda, daha iyi bakılsın, daha iyi beslenebilsin diye arzu ediyoruz ve kadının toplumdaki gücünün artırılması, aile içerisindeki gücünün artırılmasına katkı sağlamamız açısından kadınlara alıyoruz. Tabii biz Gramin yaklaşımını seçtiğimiz için esas itibariyle kadına alıyoruz, ama diğer yaklaşımlarda, yani hemen konuşmamın başında anlattığım, Nafika, Aksiyon gibi diğer kuruluşlar erkeklerle yönelik de program yapıyorlar. Bizim Diyarbakır'da uyguladığımız uygulamada sadece kadınlara veriyoruz, ama erkekleri dışlamıyoruz, yani bize mikro kredi almak için bir erkek müracaat ettiği zaman "hayır, sana vermiyoruz" demiyoruz. Ama evli değilse annesini, ablasını, kız kardeşini - mutlaka bir kadınla beraber- bize gelmesini, evliyse eşleriyle beraber gelmesini, bize muhatap olacak, krediyi alacak olan şahsın kadın olmasını arzu ediyoruz biraz evvel ifade ettiğim sebeplerde.

Kredi sürekli olacak mı? Gayet tabii bizim bir amacımız var burada. Krediyi bir fantezi olarak "aman ne kadar güzel, 500 kuruş verelim bunlara da kredi alsınlar" demiyoruz. Amacımız

ne biliyor musunuz? Yoksulluk sınırının üzerine çıkarmaktır. Mikro kredi de öyle yapar zaten. Ben size şimdi bir örnek vereyim. Bakın, Filipinler'den Cristina diye bir kadına, 1985 yılında 1 yıl için 38 dolar kredi verilmiş, 1986'da kredisi 125 dolara çıkarılmış, 1987'de 175 dolara, öyle gitmiş. 2001 yılında ne olmuş biliyor musunuz? 10 000 dolar kredi alabilir. Teminatsız, kefaletsiz mekanizmayla 10 000 dolar kredi almış. Bir de o yetmiyor, 4 000 dolar da tasarruf sağlamış. Biz de tasarruf yapıyoruz orada kendi hesaplarına. Ne diyoruz biliyor musunuz? Her hafta 1 milyon lira tasarruf yapar mısınız? O tasarruflarını nerede kullanıyor bu insanlar biliyor musunuz? En fazla kullandıkları zamanlar da, okulların açıldığı zaman, çocuklarına hiç olmazsa bir şeyler alsınlar diye. Hem tasarruf kültürünün gelişmesine katkı sağlıyoruz orada, bazıları geliyor "ben 1 milyon değil, 2 milyon yapabilir miyim, 3 milyon yapabilir miyim?" diyenler de var. Ama bizim karşımıza "hayır kardeşim, ben tasarruf yapmak istemiyorum." Çünkü bu tamamen ihtiyari bir olay, kendi hesaplarında çünkü. Biz bir banka faaliyeti yapamıyoruz, öyle bir mekanizmamız yok valilikle ilgili.

Söylemek istediğim husus, bizim uygulamamız Diyarbakır'da şu an tabii çok yeni. 2.5 yıl içerisinde bu insanların gerçekten fakirlik sınırının üzerine çıktılar mı, çıkmadılar mı? Şu ana kadar Cambridge Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, bu iki tezi daha görmedim. Ama Cambridge'te yani oradan Tuğçe Bulut'un Boğaziçi Üniversitesine yaptığı bir çalışma var. Daha henüz elimizdeki Diyarbakır'dakilerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyesiyle ilgili elimizde böyle çok önemli bir veri yok. Pilot proje olarak Diyarbakır'da başlatık, ama biraz evvel de ifade ettiğim gibi, mikro finans kuruluşları hakkında kanun teklifi gerçekleştiği takdirde, çünkü bir hukuki zemini olması lazım. Biz şimdi valilikle beraber yapıyoruz. İl Özel İdaresi Kanununda yaptığımız değişikliklerle valilikler şu anda mikro krediyi uygulayabilirler, ancak kolay değil. Bizim bir sektör olarak, mikro finans sektörü olarak bunu geliştirmemiz lazım. Bununla ilgili olarak mevduat kabul eden, mevduat kabul etmeyen iki çeşit mikro finans kuruluşları öneriyoruz Türkiye için ve onun uygulanmasının Türkiye açısından faydalı olacağını düşünüyoruz.

Mikro finans kuruluşları içerisinde mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşları olarak da, sivil toplum kuruluşlarının orada özellikle için içerisinde olmasını arzu ediyorum. Neden biliyor musunuz? Biz mikro finans kuruluşları istediğimiz kadar kuralım, şu anda yaptığımız

Fuat Ercan

Herkes için eşit çözüm olabilir mi? Bu yine iktisadın Paratocu mantığının ürünü. Ne yazık ki bu dünyada bu mantık geçerli değil.

teşvikler gibi, Hakkari'de o mikro finans kuruluşu gidip mikro krediyi çalışmalarına başlamaz, başlayamaz. Yapmamız gereken ne o zaman? Hakkari'deki bir sivil toplum kuruluşunu harekete geçirmemiz lazım. Oradaki bir derneği, yerelde bizim çalışmamız lazım. Onun için sivil toplum kuruluşları lazım. Bakın, mikro finans kuruluşları altında kanun teklifi eğer gerçekleşirse ilk kurulacak olan yerlerin başında İstanbul, Ankara, İzmir geliyor. Bu normaldir, çünkü iş adamı gelecek yatırım yapacak. Çünkü bu bir sektör. Oradan da hem para kazanacak, hem de bu insanlara destek sağlayacak.

Türkiye genelinde şu anda, daha doğrusu Diyarbakır'da verdiğimiz miktarla ilgili bir husus söyleyeyim. Şu anda 100 milyon ila 2 milyar arasında kredi veriyoruz ikinci yılda olduğumuz için. Üçüncü yılda olduğumuz zaman 3 milyar, 4 milyar, 5 milyar böyle yürüyecek. Gene o sermaye birikimi merdiveni dediğimiz yaklaşımla insanların birer küçük işletme haline gelmesini arzu edeceğiz. Ondan sonra da aslında onları terhis edeceğiz, yani mikro finansları onları terhis edip, normal piyasa şartlarına girip kendi mekanizmalarını götürmelerine yardımcı olacağız.

Şuna da müsaade ederseniz, şu anda kullandığımız kaynak tamamen hibeler. Biraz evvel de ifade ettiğim gibi, kişisel olarak en büyük desteği bize Nevzat Yalçıntaş Hoca yaptı, yani maddi yardım açısından söylüyorum. 800 milyar lira para toplandı şu ana kadar. 2.5 trilyon kredi verdik. Ne demek o biliyor musunuz? Gelen kredi tekrar dönüyor, o manada. Ben açıkçası çok sofistike, filozofik değerlendirmelerin içerisinde girilmesinin çok faydalı olduğuna inanmıyorum. Onun için ben Begüm Hanımın değerlendirmelerinin dışında mikro kredi esas itibarıyla sadece Türkiye'de değil, zaten inanmayanlar çoğunlukta olduğu için biz pilot proje olarak uyguladık. Ben size bir şey söyleyeyim mi? Müsamahanıza sığınarak söylüyorum, inanılmadığı için, her seviyede inanılmadığı için oturup başlangıç sermayesini kendim koydum. Niye biliyor musunuz? İnanırmak, şu anda vallahi 2 750 kişiye geldik, 800 milyar lira verdik, 2.5 trilyon oldu. Onun için sadece Türkiye'de değil, dünyanın her tarafında çok başarılı yürütülebilir, uygulanabilir, netice alınabilir ve insanların onurlu bir şekilde avuç açmadan, bakın kredi alıyor. Kredi almak ayıp bir şey değil, ama avuç açmak bana çok güzel bir şey gelmiyor. Hem veren açısından çok güzel bir şey değil, hem alan açısından güzel bir şey değil. Ama kredi verdiğiniz zaman o insanlar kendi üretkenliğini, kendi potansiyellerini ortaya koyup, ileriye dönük gelecekten

hiç olmazsa daha iyi bir ortamda gerçekleştirmeye çalışacaklardır.

Teşekkür ederim.

• **Esfender Korkmaz** Teşekkürler. Size de bir soru var Mehmet Bey.

• **Mehmet Türkay**- Duygu Hanım, "kapitalist sistem yoksulluğu yaratıyorsa ve bu sistem içinde bu probleme bir çözüm bulmak mümkün değilse, yoksulluk artarak devam eder mi? Her ne kadar bu sistem yoksulluğu yaratıyorsa da çok uzun vadede yoksulluk probleminin kapitalist sistemi tehdit etme olasılığı var mı?" diyor.

• **Esfender Korkmaz** - Buyurun Sayın Mehmet Türkay,

• **Mehmet Türkay**- Evet, aslında baştan beri söylediğimiz şey, yani benim ya da Fuat'ın ya da Ahmet Beyin söylediği şeyler birbirlerine paralel şeylerdi. Yoksulluk meselesi keşfedilen bir şey oldu. Sanki yoktu, birdenbire adı konuldu ve bunun üzerinden de özellikle bu son dönemde aslında ciddi bir de piyasa oluşmaya başladı. Bu işin de bir tür şey haline geldiği bir süreç yaşanıyor. Söyleyip kaçmak ya da en sonunda söylemek anlamında söylemiyorum, "bu meselelerle bence olan nedir?" diye baktığım zaman, -ki muhtemelen daha önce de dile getirilmiş olabilir bu söyleyeceğim şey- bugün yapılan şey, yoksulluğu ortadan kaldırmaya dönük bir şey değil. Yoksulluğu yönetmeye dönük bir projedir bu. Dolayısıyla yoksulluğu kabul edip ve bunu nasıl yönetirizle ilgili olan bir meseledir. Bence mikro kredi meselesi de bu çerçevede değerlendirilmeli.

Vardır, artmaktadır, biz bununla nasıl baş ederiz ve dolayısıyla biz bunu nasıl yönetiriz? Nedenlerini ortadan kaldırmaya dönük bir perspektif olduğunu düşünmüyorum. Kapitalizmin kendini sürekli bu tür çelişkiler ya da eşitsizlikler üzerine kurduğunu söylemişim. Ancak bu şekilde kendini yeniden üreten bir sistem. Dolayısıyla kendi kendini imha etme, çünkü oturumlarda bu konuşuldu, "kapitalizm bir de potansiyel olarak kendini imha etme gibi bir niteliğe de sahip" denildi. Bunun yolları ne olacak? Yoksulluk meselesi ya da bu meselelerin algılanmasında bir başka sorun hissediyorum, sadece yoksulluk meselesiyle ilgili değil. Çok farklı bir insan tipi çıktı ortaya son 20 yıla baktığımızda, bunu yanlış hatırlamıyorsam, Oscar Wilde olabilir, erken bir zamanda bir tespitte bulunmuş. Öyle bir insan tipi ortaya çıkıyor ki, her şeyin fiyatını bilen, ama değerini bilmeyen bir insan tipinden bahsediyor. Bu aslında sanıyorum bugünlerde çok daha kabul edilir, yani çok daha görünür

Aziz Akgül

Bangladeş'te
sadece
Grameenbank,
5 milyon
kişiye
5 milyar
dolar teminatsız,
kefaletsiz
kredi transferi
sağlıyor.

hale geldi böyle bir insan tipi ve böyle bir algılama. Böyle bir yapı ve işleyiş içinde yoksulluğu sürekli yeniden üreten, sürekli sadece yoksulların çoğalması değil, yoksul olmayanların da yoksullaştığı bir süreç yaşanıyor. Bugün Türkiye'ye baktığımız zaman, sadece Türkiye değil, tüm dünyada en son bunların örneklerinin çok açık bir şekilde Amerika Birleşik Devletlerindeki kasırga meselesinde gördük. İnsanlar orada yoksul olduğu için bölgeleri terk edemediler ve orada kaldılar, dolayısıyla bunlar mağdur oldular. Ama Amerika'nın dışarıya verdiği görüntüye baktığımız zaman, başka bir şey. Büyüme meselesi dolayısıyla özellikle bu şeyin ölçülmesinde az gelişmiş ülke vesaire kategoriler kullanılırken, bu 2 000 dolar kişi başına düşen gelir meselesi referans olarak alınır. Biz bunu biliyoruz ki, o 2 000 dolar bir şeyi ifade etmiyor. 2 000 dolar bugün şu an Türkiye'deki kişi başına gelire baktığınız zaman 3 000 civarlarından bahsediliyor. Marmara bölgesine baktığımız zaman bu 15 000 bölgesine çıkıyor. Kars'a gittiğiniz zaman bu 300 dolara düşüyor. Ağrı olabilir, fark etmez.

Bakin, o zaman burada biz yoksulluğu neye göre anlayacağız? Az gelişmiş, gelişmiş olduğunu neye göre tanımlayacağız? "Bu ülkede 3 000 dolar kişi başına gelir var" diyoruz, öbür tarafta 300 dolar bile değil. Dolayısıyla bu çelişki, bu kendini yeniden üretecek ve kapitalizmin kendini yenilemesi için böyle bir ilişki zaten zorunlu. Çünkü mevcut yapı ve ilişkiler artık her şeyi meşru göstermeye başladı. Bugün moderniz, kapitalizm vesaire bunlardan bahsediliyor. Bugün örneğin köle emeği kullanılıyor, yani Çin meselesi de var burada tabii, ama Mısır'da yapılan bir ihalede Türk firmaları çok düşüremiyorlar fiyatı daha fazla, Çin firmaları alıyorlar. Sonra bakıyorlar "bunun şeyi nedir?" diye. Çinliler orada elektronik prangalı mahkumları kullanıyorlar işçi olarak, herhangi bir ücret vermeden doğal olarak. Dolayısıyla bugün artık tabii onlar yoksul falan sayılmıyor. Mahkûm demek köle durumunda, yoksulluk kategorisi içinde bile değiller. Bu tür kullanabilir bir durumda, nedir bunun nedeni? Aslında hem Ahmet, hem Fuat işaret etti, rekabet meselesidir. Biz rekabeti bu kadar göklere çıkartıyoruz, ama "bunu mümkün kılan araçları nedir?" diye baktığımızda, insanların hepsi herkes açısından ortak iyi diye bir şey ortaya çıkmadığı gibi birileri için ciddi felaket ortaya çıkıyor. Dolayısıyla böyle bir şey elbetteki kendi içinde sistem açısından potansiyel bir gerilim yaratacaktır. Ama buradan ne çıkar? Net bir şey söylemek, ille de böyle bir "kapitalizm

yoksulluk nedeniyle yıkılacaktır" demek de çok mümkün değil. Muhtemelen kendini yeniden üretmenin bir biçimi olarak hali hazırda devam ediyor, edecek gibi görünüyor.

• **Esfender Korkmaz** - Evet, teşekkür ederim. Ertuğrul Bey'e de bir söz verelim; buyurun.

• **Ahmet Tonak** - Ben ilk sunuşumda sadece değinerek geçtiğim bir iki kavramı açmak istiyorum. Çünkü yoksulluğa çözüm olarak kullanıldığı. Bunlar vatandaşlık ücreti, mesela Aziz Bey'in sık sık gündeme getirdiği, diğeri ise benim bahsettiğim sosyal ücret çözümü diyelim, politikası diyelim. Bunlar hatta bazen birbiri yerine de kullanılıyor. Aslında farklı şeylere referans olarak bu iktisat politikaları geliştirilmiş vaziyette. Vatandaşlık ücreti bildiğiniz gibi bir tür yoksulluk yardımı. Gerekçe olarak, vatandaş olma gösterilmekle birlikte bir tür seviye belirleniyor, yoksulluk seviyesi belirleniyor. O seviyenin altında olduğunu kanıtlarsanız, o zaman devlet bir şekilde bir para aktarımı yapıyor yaşayabilmemiz için.

Sosyal ücret ise bildiğimiz gibi aslında bu tip para yardımlarının, değişik biçimlerdeki para yardımlarının yanı sıra devletin götürdüğü hizmetleri de içeren ve dolayısıyla ille de yoksul olmayı gerektirmeyen bir kategori ve iktisat politikası. Keynesçi iktisat politikalarının hâkim olduğu dönemlerde bildiğimiz gibi, şu ya da bu yardımlar, okulların bedava olması, hastane, sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde ücretsiz olarak o ülke insanlarına sunulması, vesaire şeklinde büyüyebiliyor. Buna aslında ben şeyi de katayım isterseniz, bu mikro kredi meselesinde bir çözüm olarak. Bütün bu çözümlerde, bunların aralarında tabii farklılıklar olmakla birlikte bu uygulama şekillerini ve muhtevalarını dikkate alarak gözden kaçırmamız gereken bir husus var. Onu özellikle vurgulamak istiyorum. O da şu: Bu tip programların kaynağı nereden geliyor? Bu tip programlar gerçekten gelir dağılımında yeniden paylaşımına neden olabiliyor mu?

İkinci soru da, özellikle vatandaşlık ücreti durumunda bence ortaya çıkıyor, bir tür yoksulluk yardımı programlarında ortaya çıkıyor. "Bu toplanan fonların kullanım şekli ve bu sürece kimlerin katıldığı, nasıl karar verildiği, bu fonun büyümesi ya da kullanılması konusundaki karar mekanizmalarındaki kistaslar nedir?" sorusu. Fonların kaynağı konusunda benim özellikle bu sosyal ücret konusunda yaptığım birtakım çalışmalardan çıkardığımız sonuç şu: Sadece gelişmiş bir ülke değil, aslında 7-8 ölkeye ve o ölkelerin verilerine

Aziz Akgül

Üniversitenin
bunun için fikir
üretmesi lazım,
yani insanların
onurlu bir şekilde
yaşamalarını
temin edecek
mekanizmaları
üretmemiz lazım.

dayanılarak yapılmış bir çalışmadır. Amerika ve gelişmiş batı Avrupa ülkeleri, Avustralya dahil olmak üzere bu ülkelerde bir kere fonların kaynağının çoğunu Amerika'da tamamını aşan miktarını, dolayısıyla aslında gelir dağılımını negatif etkilediği bile iddia edilebilecek bir şekilde çalışanlardan alınan vergiler oluşturuyor.

Şunu demek istiyorum: Biz bu tip fonlara ve programlara bakarken, aslında bu fonların kaynağının ne olduğunu da, yani bir bakıma vergilendirmenin muhtevasını, vergilerin kimden toplandığını da dikkate almak zorundayız. Eğer bir tarafta vergiler, öbür tarafta bu tip yapılan harcamalar ve ödemeler şeklinde bir muhasebe sistemi kuracak olursak, ortaya çok garip sonuçlar çıkıyor. Mesela Amerika gerçeğinde aslında "refah devleti" dedikimiz, sosyal ücretin arttığını gözlemledikimiz dönemlerde bir bakıyoruz ki, çalışanların bir kısmı çalışmayanları aslında destekliyor. Bir gelir dağılımında bir düzleme değil, tam tersine çalışanları kendi içinde devlet aracılığıyla zoraki bir gelir bölüşümü ile yüz yüze kaldıklarını görüyoruz. Keza, Türkiye'de, -bunu yeni okudum- bizim bu yoksulluk yardımı altında topladığımız fonların bir kısmını biliyorsunuz işçilerden, bir kısmının çoğunu bildiğim kadariyle işverenlerden gelen fonlardan oluşuyor. Bu fonları kullanma hakkı tamamen devlette.

Bakıyoruz, -gene hatırladığım kadariyle, yanlış olabilir bu bilgi- yüzde 70, yüzde 80'i de borsada, tahvil piyasalarında falan, yani kısmen spekülasyon amaçlarıyla kullanılıyor. Dolayısıyla o yüzde 70'lik kısım yoksullara yardım olarak toplanmış, bir kısmı işçilerden, çoğunluğu işverenlerden gelen fonun kullanımında aslında esas ihtiyacı olan işçilerin herhangi bir karar mekanizmasına katılma imkanları da ellerinden alındığı gibi, spekülasyon birtakım borsa ve tahvil pazarlarında bu fonda ek bir spekülasyon fon kaynağı olarak devlet tarafından kullanılmaktadır. Bu tip inceliklere hem kaynakların nereden gelip kime gittiğine, hem de kaynak kullanımındaki karar mekanizmalarının da kimin elinde olduğuna dikkat çekilmesi sanıyorum bu tip tartışmalarda yerinde olur.

Teşekkürler.

• **Esfender Korkmaz** - Teşekkür ederim. Fuat Beye en son soruyu Sayan arkadaş sormuş. Buyurun Sayın Ercan.

• **Fuat Ercan**- Zor bir soru sormuş. İlk önce Sayın Aziz Beyin söylediklerine ait birkaç şeyi vurgulamak istiyorum; benim esas takıldığım nokta o. Verdiğim veriler Dünya Bankasıyla Asya Bankalar Birliğinin verileri.

• **Esfender Korkmaz** - Teşekkür ederim. Fuat Beye en son soruyu Sayan arkadaş sormuş. Buyurun Sayın Ercan.

• **Fuat Ercan**- Soruya cevap vermeden önce Sayın Aziz Beyin söylediklerine ait birkaç şeyi vurgulamak istiyorum. Verdiğim veriler Dünya Bankasıyla Asya Bankalar Birliğinin verileri, isterse kendisine iletebilirim.

Aslında ciddi ciddi üzülüyorum. Bu konuya girmek istemezdim ama Son zamanlarda ilginç bir işletme mantığı hayatın her yanına öyle bir sızıyor ki, şöyle bir şey düşünebiliyor musunuz? Aziz Beyin Meclis tutanaklarında yaptığı konuşmalar da bu mantığı açıkça görülebiliyorsunuz. Oysa AKP iktidara gelmeden önce bir Yoksulluk Raporu hazırlamış. Bu Yoksulluk Raporunda çok güzel veriler vermişler; o da şu: Dünyanın farklı ülkelerini sosyal güvenlik harcamaları, eğitim ayrılan kaynaklar falan ve bunların Gayri Safi Milli Hâsıla içindeki paylar veriliyor. Mesela Belçika yüzde 25, -bu sosyal harcamaların toplam Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla içindeki payı- Fransa yüzde 26, İtalya yüzde 25, Portekiz yüzde 23 gibi. Sonra Türkiye'deki sosyal güvenlik harcamaları veriliyor; eğitim, sağlık. Onlar ise yüzde 4 ile yüzde 7 arasında dolaşıyor ve çok da güzel bir ifade kullanılıyor. "Burada gelir dağılımı bozuk, kamu harcamalarını gelir dağılımını düzelterek bir şekilde ele almamız gerekiyor" deniliyor.

Seçim sonrası iktidara gelindiğinde, yukarıda konuşmamın girişinde ifade ettiğim teknisyen ve politikacı anlayışı egemen oluyor. İnsanların eğitim, sağlık, konut gibi temel hakları ve bu haklarına ulaşmaları için gerekli olan kamusal hakları, Anayasada yer alan hakları ve bu hakların talep edilmesini, Aziz bey konuşmalarında dilencilik ya da el açma gibi ifadelerle dile getiriyor ve ben bunu anlamıyorum. Dilencilik yapmayacağız ne yapacağız? Mecliste yapılan, yine Aziz beyin ifade ettiği gibi, sermaye aktaracağız. Nereden sermaye aktaracağız? Aziz Beyin yine konuşmasında ifade ettiği, Türkiye'de "Poor and Poor" dedikleri 7 milyon insan var. Bu insanları kredi aktaracağız, sermaye gerekli. Nereden gelecek bu sermaye? Sivil toplum kuruluşlarından. 7 milyon insanın eğitim, sağlık ve diğer sorunlarını sivil toplum kuruluşlarından ve dolayısıyla bankacılık faaliyetleri ile karşılayacaksınız. Detay agiremiyorum ama iki tane temel mantık var burada. Bir yandan yoksul adına el açıp kaynak buluyorsunuz. Yani birileri hibe ediyor. İsimler zikrediliyor. Soros Vakfının, ifadeler yine hibeye dönüşüyor bir yandan. Diğer yandan sizler bu hibeyi kredi adında borç

Mehmet Turkey

Amerika Birleşik Devletlerindeki kasırga meselesinde gördük. İnsanlar orada yoksul olduğu için bölgeleri terk edemediler ve orada kaldılar, dolayısıyla bunlar mağdur oldular. Ama Amerika'nın dışarıya verdiği görüntüye baktığımız zaman, başka bir şey.

olarak "yoksul" olarak tanımlanan kişilere aktarıyorsunuz. Yani onları piyasanın içine çekiyorsunuz. Bu önemli bir değişim, bunu ifade etmek istedim. Ne kadar çabuk unutuldu Türkiye'de 1960'lar, 70'ler de eğitim, beslenme, sağlık konut gibi ihtiyaçları, kamu harcamaları içinde değerlendirilirdi. Ama şimdi bu fırsatlara ulaşmak için bankaya borçlanmanın gerekli olduğu ileri sürülüyor. Bu gelişmeler aslında Türkiye'de kapitalizmin eşitiz işlediği mekanlara daha fazla sızması işlevini yerine getiriyor. Bu yapısal işlevi de sivil toplum kuruluşları, piyasa yönelimli devlet ve projeli akademisyenler üstlenmiş durumdadır.

• **Esfender Korkmaz-** Fuat sen şimdi sordun, Aziz Bey de cevap versin, sonra soruya geç. Buyur Aziz Bey. Biz demokratik bir oluşumuz burada.

• **Aziz Akgül-** Bunlar anlaşılması mümkün olmayan şeyler. Düşünebiliyor musunuz, sağlık harcamaları, eğitim harcamaları, konutla ilgili, ki bizim AK Parti iktidarı olarak iktidar ettiğimiz üç tane alan var. Düşünebiliyor musunuz, biz iktidara geldiğimiz zaman bütçeler içerisinde Milli Savunma Bakanlığı bir numaradaydı. Son 3 yılda Milli Eğitim bütçesi şu anda bir numarada, yani en fazla değer verdiğimiz bütçelerden bir tanesi. İkincisi sağlık, üçüncüsü de konut. Biz şu anda bütün cumhuriyet tarihi boyunca 150 000 konutluk proje gerçekleştirdik, ki rahmetli Özal bu işin öncülerindendir, biz sadece 1 yılda 150 000 konut yaptık. Biz onları tartışmıyoruz. Bizim burada tartıştığımız husus, şu anda "sosyal yardım politikası" diyorum. Bakın, bizim iktidarımızda da şu anda uygulanan, oradaki sosyal yardım politikasına insanlara hibe şeklinde şu veya bu şekilde bir şeyler veriyoruz. "Bu hibe şeklindeki yardımlar dilencilik kültürünün yaygınlaşmasına sebebiyet verir" diyorum. Ne yapmak lazım peki? O zaman bunları üretken hale getirmek daha anlamlıdır.

Bu kadar söylüyorum ve bitiriyorum. Teşekkürler.

• **Esfender Korkmaz-** Teşekkürler. Fuat bir dakikan kaldı. Fuat benim meğerse, Çıldır Köyü değil tabii, çok güzel, dünyanın en güzel kasabası benim kasabamdanmış. Ben de bunun başarısı nereden geliyor diye merak ediyorum.)

• **Fuat Ercan-** Belalı bir soru. "Avrupa Birliği süreci yoksullukla nasıl bağlantı kurulabilir? Bunu nasıl ele alırsınız?" Bence belalı bir soru, çok zor bir soru.

Son zamanlarda Avrupa Birliğini anlamız açısından Avrupa'da etkili olan ERT ve UNICE'nin çalışmaları ile Lizbon Bildirgesine'ne ve son olarak Türkiye için hazırlanan İlerleme Raporları'na baktığımızda temel vurgu şu olduğunu görüyoruz: "Avrupa Birliğine üye ülkeler, verimlilik konusunda ABD ve Japonya'nın çok gerisine düştü ve mesafe açılıyor" Gerçekten de mesafe açılıyor. Tüm bu raporlar küresel rekabet ortamında Avrupa Birliğinin geleceği için verimliliğini artırmasının gerekli olduğu dile getiriliyor. Bu talebe yönelik stratejiler geliştiriliyor. Peki, verimlilik nasıl artırılacak? UNICE'nin raporu, ERT'nin ve aynı zamanda Lizbon Bildirgesine baktığınızda, verimliliği artırmak için iş gücünü gündeme getiriyor. "İş gücünün iki şekilde verimliliği artırılabilir" diyor. Birisi, iş gücü yeni alanlara taşınmalı, yeni alanlar Doğu Avrupa ülkelerindeki yeni katılan ülkeler, sermayenin her zaman insanlar arasında farklılıkları kullanması, yani birinci referans noktası Doğu Avrupa ülkelerindeki yeni iş alanı.

İkincisi, esas Avrupa Birliğinin önümüzdeki dönemdeki -Türkiye'yi de etkileyecek- esas belirleyici yanı, iş gücü politikalarıyla eğitim politikalarının birleştirilmesi yönünde. Sonuçta iş gücü kendisini değerli kılmak için, kendisine yatırım yapmak zorunda. Yaşam boyu eğitim.

Fuat Ercan

Türkiye'de

"Poor and Poor"

dedikleri

7 milyon

insan var.

Bu insanlara

kredi

aktaracağız,

sermaye

gerekli.

Nereden

gelecek bu

sermaye.

Bu gelişmeler Avrupa Birliği açısından önümüzdeki dönemde, iş gücü piyasasında muazzam farklılaşmalar yaratacaktır. Üretken olmayan, yani verimli olmayan, yani kendi emek gücünü değerli kılmayan insanlar bu piyasada, özellikle bizim genç üniversite mezunu arkadaşlar, (mezun olanların yüzde 32'si işsiz) çok olumsuz sonuçlarla karşılaşabilirler ya da üretim zincirinin çok farklı emek yoğun halkalarına eklenilebilirler. Ama bu önümüzdeki dönemde belirlenecek bir şey. Bazı küçük ölçekli işletmeler bu süreçten olumlu etkilenecek bence. Ama küçük işletmenin olumlu etkilenmesi demek, küçük işletme çalışanlarının olumsuz etkilenmesi demektir. Küçük işletmelerin uluslararası sisteme entegre

olması demek, şu an en son yapılan bir çalışmada küçük işletmelerin yüzde 76'sı ihracat yapmak istiyor. İhracat yapmak için de maliyetleri aşağıya çekmek zorunda. Maliyetleri aşağıya çekmek için enerji ve benzeri politikaların yanı sıra çocuk emeği, kadın emeği ve daha çok kullanılır hale gelecek. Son söz olarak yoksulluk sorunun karşılıklı toplumsal ilişki ve güçlerle ilgili bir olgu. Yoksullar kendilerine sermaye değil de, yaşam hakkı istediklerinde ve kendilerinin olanı istediklerinde bu iş çözülecektir.

• **Esfender Korkmaz** - Efendim, çok teşekkür ediyoruz. Katılanlar için, buraya kadar zahmet ettiniz, hepinize iyi günler, saygılar.

Fuat Ercan

Son söz
olarak
yoksulluk
sorunun
karşılıklı
toplumsal
ilişki ve
güçlerle
ilgili bir olgu.
Yoksullar
kendilerine
sermaye
değil de,
yaşam hakkı
istediklerinde
ve kendilerinin
olanı
istediklerinde
bu iş
çözülecektir.

Güneş'in olduğu yerde...

Rahatlık var!

Güneş Sigorta, özel otomobilinizi ya da ticari aracınızı pek çok riske karşı güvence altına alarak size, fiyat, servis indirimi ve kiralık araç yardımı avantajları sağlayan "Kasko Sigortası" ile hizmetinizde...

Güneş'in sıcaklığını hissetmek, sevdiklerinizle birlikte trafikte içiniz rahat yolculuk etmek istediğiniz süreçte!

- Ferdi yardım
- Aracın kurtarılması
- Aracın çekilmesi
- Konaklama
- Geri dönüş

www.gunessigorta.com.tr

0 212 355 65 65

GÜNEŞ SİGORTA

"Kendinizi iyi hissedeceksiniz"

İKTİSATÇILAR HAFTASI'NIN 30 YILI

1974	"SANAYİLEŞMENİN NERESİNDEYİZ?"
1975	"1975 YILINDA TÜRKİYE"
1976	"1976 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ VE IV. BEŞ YILLIK PLAN"
1977	"İKTİSADİ KALKINMA VE MUCİZE"
1978	"AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER VE KEYNESGİL TEORİ"
1979	"SANAYİLEŞME SORUNLARI VE AZGELİŞMİŞ ÜLKELER"
1982	"BUNALIMDAN BÜYÜMEYE GEÇİŞTE TÜRKİYE EKONOMİSİ"
1983	"CUMHURİYETİN 60.YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ"
1984	"PIYASA EKONOMİSİNE GEÇERKEN"
1985	"İKTİSAT POLİTİKALARI VE GELİŞME DOĞRULTULARI"
1986	"EKONOMİ VE DEMOKRASİ"
1987	"AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE"
1988	"YAPISAL DEĞİŞİKLİĞİN NERESİNDEYİZ?"
1989	"TÜRKİYE İÇİN ALTERNATİFLER"
1990	"DEĞİŞEN DÜNYA, DOĞU AVRUPA VE TÜRKİYE"
1991	"EKONOMİ VE SİYASETTE YENİ STRATEJİLER"
1992	"DEĞİŞEN DÜNYA, TÜRKİYE VE ON YILLAR"
1993	"YENİ YÜZYILA DOĞRU DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE NE OLABİLİR?"
1994	"DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YENİ EĞİLİMLER"
1995	"EKONOMİ VE SİYASETTE KRİZ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ"
1996	"DÜNYA NEREYE GİDİYOR? KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE"
1997	"TÜRKİYE'DE SERMAYE, DEVLET, SİYASET"
1998	"TÜRKİYE'NİN DİNAMİKLERİ"
1999	"YÜZYIL BİTERKEN GELECEĞE BAKIŞ"
2000	"DEĞİŞEN DÜNYADA TÜRKİYE'NİN YERİ"
2001	"İKTİSAT-İSTİKRAR VE TÜRKİYE"
2002	"2003'E GİRERKEN SORUNLAR VE ARAYIŞLAR"
2003	"CUMHURİYETİN 80.YILINDA YURT VE DÜNYA"
2004	"YENİDEN ŞEKİLLENDİRİLEN DÜNYA VE TÜRKİYE"
2005	"İKTİSAT VE YOKSULLUK"

ab-türkiye ve yoksulluk

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a armağan

3. gün

17 Aralık 2005, öğleden sonra

oturum başkanı : Ömer Çetin Nuhoğlu
panelistler : Mehmet Dülger
Onur Öymen

• **Burhan Taştan-** Sayın konuklar, Cemiyetimizin 1964 yılından bu yana sürekli olarak devam ettirdiği İktisatçıları Haftasının üçüncü gün ikinci oturumuna hoş geldiniz. Bugün öğleden sonraki oturumumuzda "AB, Türkiye ve Yoksulluk" konuları incelenecek. Katılımcılarımızdan Prof. Doktor Hasan Kirmanoğlu, gribal enfeksiyon nedeniyle son dakika bize bilgi verdi ve katılamayacağını ifade etti. Diğer oturumcumuz Can Baydaroğlu'na ise henüz ulaşamadık. Oturumumuzu, oturum başkanımız Ömer Çetin Nuhoğlu yönetecek.

Sayın Nuhoğlu, buyurun efendim.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Değerli hocalarım, değerli konuklar, değerli öğrenciler, değerli katılımcılar, diğer panelist arkadaşlarımızı, büyük üstatlarımızı masaya alarak bence panelimizi hemen başlatalım. Buyurun sayın katılımcılarımız.

Değerli konuklar, geçen sene çok önemli bir günde gerçekleştirilen 29. İktisatçıları Haftasını hepimiz hatırlıyoruz. "Yeniden Şekillendirilen Dünya ve Türkiye" konusu 17 Aralık katılım sürecinin başlangıcı olan dönemle

aynı tarihe gelmişti. Bugün de 30.'su gerçekleştirilen İktisat Haftasında çok önemli bir konu, İktisat ve Yoksulluk konusunu konuşacağız. Üçüncü günümüz ve bu son oturumumuz, daha çok diğer konuşmalarla ortaya çıkan ve bugün de bir başka bakış açısıyla bunları değerlendireceğimiz konuşmada, ben geçen seneki örneği hep yanımda taşıdığım için biliyorum. Çok önemli bir başvuru kitabı, bir başucu kitabı, bir yayın olarak her dönemde bu toplantıların sonuçları tüm katılımcılara ve daha sonra da bu konudaki ihtiyaç duyulan tüm kesimlere önemli bir kaynak girdisi oluyor. Bugün bu toplantımızın da geniş kitlelere ulaşacağını ve bunlardan da bir başvuru olarak faydalanacağını hepimiz biliyoruz. Bu açıdan İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin bu panelleri, bu konferanslarının ülke ekonomisine katkısını da biliyoruz. Onlar için ben Başkana, Yönetim Kuruluna ve Mütevelli Heyetine şükranlarımı şahsım ve tüm katılımcılar adına sunuyorum.

Sözü öncelikle Sayın Dülger'e vermek istiyorum. Buyurun Sayın Dülger.

• **Mehmet Dülger**- Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Hem Divanı, hem burayı şerefli misafirleri, değerli hocalarımızı, değerli öğrenci arkadaşlarımızı, hanımefendileri ve beyefendileri sevgiyle, saygıyla selamlıyorum. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti aşına olduğum bir yer. Daha önce daha serbest olduğumuz zamanlarda buralarda pek çok konuşma yaptım, pek çok işin ehli insanları dinledim ve çok istifade ettim. Ben ekonomist değilim, bu konuları da anlatırken birtakım şeylerde hata yaparsam peşinen özür dilerim. Çarpık bir şey söyleyeceğimi sanmıyorum, ama dikkatle söylemeye çalışacağım, o konuda da çok büyük bir hizmet yapıldığı kanaatindeyim. Türkiye'nin hakikaten çok nezih bir alımı, çok büyük fikri katkıları da var. Onların da devamını bundan sonraki yıllar için diliyorum.

Yoksulluk teması bana kalırsa dünyanın bir numaralı teması, ne kadar konuşsak, ne yapsak onun altından kolaylıkla kalkamayacağız. Bugün üçüncü gün, ilk iki gün içerisinde bu sabah yapılan konuşmalarla meselenin ekonomik tarafı ortaya konuldu. Ben bir iki küçük tariftten sonra dünya ve Türkiye istatistiklerinden tipik bulduğum birkaç rakamı söyleyeceğim. Daha sonra, Türkiye'de istihdam, sektörel değerler, işsizlik, onları da hatırlatacağım. İkinci bölüm benim için önemli. Türkiye'de yoksulluğun siyasi niteliği var. Bu sürecin birtakım sonuçları var. Bu sonuçlar halka yansıyor. Fakirliğin tabana yayılması konusunda biz iktidar olarak bu işi ele aldık, bir şeyler yapmaya çalıştık. Tabii yoksulluk çok derin, dev adımlar atılması mümkün olmuyor. Bir de yoksulluk bağlamında Türkiye'nin Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerine göz atmak istiyorum. Asıl tartışma noktasının burada çıkacağını tahmin ediyorum. Bu suretle konuşmamı bağlamak istiyorum.

Bildiğiniz üzere yoksulluk gerçekten günlük kullanımda insanın yaşaması için gerekli olan mal ve eşyalardan mahrum olmasına verilen isim. Görünürdeki temel neden ya alım gücünün zayıf olması yahut alım gücünün hiç olmaması. Burada mutlak yoksulluk; kendisi için gerekli besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirememek olarak biliniyor. Bir de görece yoksulluk var. Dünya Bankası günlük geliri 2.400 kalori besin almaya yetmeyen insanları mutlak yoksul olarak tanımlıyor. Dünya Bankasının yürüttüğü anketlere göre, 98 yılı itibarıyla dünyada günlük 1 doların altında gelir elde eden nüfus 1 milyar 798 milyon 900 kişi olup, bu sayı yaklaşık olarak dünya nüfusunun yüzde 20'sine karşılık geliyor, yani dünyada her beş kişiden biri yoksul. Dünyanın Gayri Safi Milli Hâsılasının da 35 trilyon dolar civarında

Mehmet Dülger

olduğu hesaplanıyor. Bu 35 trilyon doların yaklaşık 17 trilyonu üç ülke tarafından üretiliyor; Almanya, Japonya ve Amerika. Bu üç ülkenin toplam nüfusuysa 500 milyon. Dünyamızda yaklaşık 6 milyar insan yaşadığına göre, dünyadaki yoksulluk sorununun genel olarak bir üretim sorunu olmaktan öteye bir bölüşüm sorunu olduğunu çok rahatlıkla söyleyebiliriz. Bugün dünyadaki üretim eşit biçimde insanlara dağıtılmış olsaydı, dünya üzerindeki her insanın aylık 486 dolar geliri olacaktı. Bu rakam günlük olarak 16 dolar 20 sente tekabül ediyor. Dünya Bankasının gelişmiş sanayi ülkeleri için yoksulluk sınırı 14 dolar 4 sent. En yüksek sınıf baz alındığında dahi dünyada yoksulluğun kalmayacağı anlamı çıkıyor, tabii bu ideal bir şey. Roger Garodi diyor ki, "bütün insanları doyurabilme imkanımız var. Bütün mesele ekonominin gayesini bilmektedir"

Burada bir büyük gerçeğe işaret etmek istiyorum. Yoksulluk sorunu her toplum kendine göre çözmek mecburiyetinde. Başkaları gelip sizin yoksulluğunuzu ortadan kaldıracak değil. Öyle bir şeye niyetlenseler dahi ortaya koyacakları reçetelerin size uygun olup olmayacağı meselesi, tabii su götürür. Bazı ülkeler için yoksulluk bölüşüm sorunu olmaktan ziyade, yetersiz üretim sorunudur; ona da işaret etmek istiyoruz. Çeşitli sebeplerden, yani bölüşüm, üretim, tüketim, istihdam gibi sebeplerden ötürü oluşan yoksulluğa bir tek çözüm yolu götürmek de mümkün değil. Bunu da yegane günah keçisi olarak ilan etmek doğru değil. Yoksulluğun küreselleşmeyle birlikte hız

Dünyamızda
yaklaşık
6 milyar
insan
yaşadığına
göre,
dünyadaki
yoksulluk
sorununun
genel olarak
bir üretim
sorunu
olmaktan
öteye
bir bölüşüm
sorunu
olduğunu
çok rahatlıkla
söyleyebiliriz.

kazandığını bu arada söylemek istiyorum. Küreselleşmeyi, ulusal ekonomilerin dünya piyasalarına eklenmesi ve ekonomik karar süreçlerinin sermaye birikimine yönelik dinamikleri olarak tanımlarsak, yoksulluğun küreselleşmesini anlamak için kapitalizmin temel mekanizmalarını tabii göz önüne getirmemiz lazım. Yoksulluğun küreselleşmesiyle dünya içerisinde ucuz emeğe dayalı bir ihracat ekonomisinin gelişmesine destek olunmaktadır; sırtı burada.

Ben çok yakın bir tarihte Çin'deydim. Çin'de bize şöyle söylediler: -Çin'in ne kadar büyük bir yarışma içerisinde olduğunu hepimiz biliyorsunuz- "Biz şu ana kadar getirdiğimiz ekonomiyi Çin'in en doğusundaki çok ucuz emeği kullanarak sağladık. Yalnız ekonomiyi derledikçe bu alemin geliri yükselmeye başladı. Çin bu şeye devam etmek mecburiyetinde. Doğu'dan Çin'in ortasına geçiyoruz. Ortada; dünya pazarlarında bütün rekabet kurallarını alt üst edecek çok ucuz mallar üreteceğiz. Oranın da hayat seviyesi yükselirse, bu sefer Çin'in batısına geçeceğiz." Bu ikinci ve üçüncü şeyler için önlerine koydukları süre asgari 20 yıl, yani Çin'in bu vahşi rekabetini 20 yıl daha göreceğiz. Orada çok hayretle görmüştüm. Cezayir'de büyük bir ihaleyi almış Çin. Üstelik sıfır işçi ücretiyle. Meğer hapishaneleri boşaltıp götürüyorlar, sıfır işçi ücreti. Adam da bir delikte oturacağına, gidip açık havada inşaat yapıyor. Nasıl yapılabiliyorsa yapıyor. Yani böyle de kendilerine mahsus, son derece orijinal çareler buluyorlar.

Bu parantezden sonra küreselleşme açısından duruma bakalım. 1968-95 yılları arasında dünyanın en zengini olan yüzde 20'lik insan kitlesi, dünya üzerindeki gelirlerini yüzde 70'ten yüzde 86'ya çıkarttı. Dünyanın en yoksulu olan yüzde 20'lik kitlenin geliri ise dünya gelirinin yüzde 2.3'ünden yüzde 1.3'üne düştü. Bugün Amerika'da yaklaşık 60 milyon, Avrupa'da ise 80 milyon insan yoksulluk sınırında yaşıyor. İstatistiklere göre, 800 milyon insan, yani her yedi kişiden bir kişi yatağına aç gidiyor. 3 milyar insan yeterli sağlık hizmeti alamıyor, hâlâ 1.2 milyar insan da temiz içme suyuna sahip değil. Yoksulluğun dünya üzerindeki manzarası hakikaten çok kötü. Türkiye için vereceğim rakamlar 2006 yılı Devlet Planlama Teşkilatının yıllık programından aldığım rakamlardır. Türkiye'de nüfusun yüzde 1.3'ü gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırının altında, yüzde 28.1'i gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. İki mutlak açlık sınırı altında, diğeri zorunlu geçim harcamaları altındadır.

İkisinin toplamı yüzde 30'dur. Yani 3 kişinin 1'i Türkiye'de çok büyük sıkıntıda. Sıkıntıya bakıyorum, kırdı yaşayanlar yoksulluk oranında 2002'de yüzde 35 iken, 2003'te yüzde 37 olmuş, yani bir artış var. Kadınlar burada çok kötü bir pay alıyorlar. Okur yazar olmayanlar iş imkanı bulamadıkları için pay alıyorlar. Tarım sektöründe yevmiyelilerde gıda ve gıda dışı yoksulluk yüzde 27 imiş 2002'de, 2003'de yüzde 28'i buluyor. Türkiye'de Kasım 2005 itibarıyla gıda harcamasında 12 aylık artış yüzde 6.71. Kasım 2005'te açlık sınırı 530 Yeni Türk Lirası, yoksulluk sınırı da 1.610 Yeni Türk Lirası. Asgari ücretle ancak 6.5 gün insan onuruna uygun bir hayat sürdürmek mümkün oluyor. Türkiye'deki gelir dağılımı manzarasına baktığımız zaman, burada bir siyasi eleştiri getirmeme müsaade buyurmanızı rica ederim. Ben de Devlet Planlama Teşkilatının eski mensuplarından bir tanesiyim. Bu araştırmaları nedense pek fazla istemezler siyasiler. Aslında bu araştırmayı yaptığınız zaman bir gün içerisinde aldığınız şeyin manası yoktur, senelere yayılacak ve gelişmeyi göreceksiniz. Toplum fukaralaşıyor mu, yoksa zenginleşiyor mu? Orada adımlar nasıl oluyor? Politikaları bu şekilde belirlemek lazım. Gelir dağılımında yüzde 20'lik gruplar halinde istatistik çıkıyoruz. En yoksul yüzde 20'si millî gelirden 1987 yılında yüzde 5.2 alırken, 2003'te yüzde 6 alıyor. İkinci yüzde 20'lik 87 yılında 9.6 alırken, 2003'de 10.4 alıyor. Üçüncüsü 87'de 14.1 alırken, 2003'te 14.5 alıyor. Dördüncüsü 87'de yüzde 21 alırken, 2003'de 20.9'a düşüyor. Ülke nüfusunun en zengin yüzde 20'sini oluşturan aileler, 1987'de yüzde 49.9 alırken, onlar da yüzde 48.3'e düşmüşler. Ama aradaki dengesizlik aşağı yukarı çok fazla fark etmeden devam ediyor. Yüzde 20'lik gruplara göre en zengin aileyle en fakir arasındaki gelir farkı 87 yılı itibarıyla 9.6 kat iken, 1994'te 11.2 kata çıkıyor, 2002 yılında 9.5 kata, 2003 yılında da 8.1 kata iniyor, yani tedrici düzelme var. 94 yılı itibarıyla Türkiye'deki en zenginle en fakir arasındaki fark 234 kat. Başka bir ifadeyle en yoksul 134.000 ailede aile başına düşen yıllık ortalama gelir 392 dolar, en zengin 134.000 ailede aile başına düşen ortalama gelir 91.898 dolar. Bunlar son rakamlar.

Maalesef baştan söylediğim gibi Türkiye'de yoksulluk sınırı ve yoksulluğun boyutlarıyla ilgili resmi bir çalışma elimizde yok. Tabii müesseselerin, üniversitelerin, birtakım enstitülerin yaptıkları çalışmalar var. 2002 yılında Türkiye'de ilk kez yoksulluk sınırı ve oranı resmen açıklandı. 2002 yılı yoksulluk çalışmasına göre 4 kişilik bir hanenin aylık

Mehmet Dülger

Kamu kesimi alt gelir gruplarına kaynak ve gelir aktarma reflekslerini kaybetmiştir. Bu haliyle Türk kamu kesimi Osmanlı'dan bile geridir.

yoksulluk sınırı gıda için ayda 133 milyon, gıda ve gıda dışı harcamalar için 310 milyon. 2002 yılında Türkiye'de fertlerin yüzde 1.35'i açlık sınırında, yüzde 27'si yoksulluk sınırının altında yaşıyor. 2003'teki çalışmaya göre Türkiye nüfusunun yüzde 1.29'u açlık sınırının altında, yüzde 28.12'si de yoksulluk sınırının altında. 4 kişilik bir hanenin aylık açlık sınırı 168 milyon liraya yükselmiş, aylık yoksulluk sınırı da 417 milyon liraya çıkmış.

Türkiye'nin bu bakımdan en önemli sorunu işsizlik. Hükümetimiz de bunu açıkça ilan etti. Birtakım noktalarda belirli iyileşmeler olmasına rağmen işsizlik sorunu o kadar da kolay çözülecek bir sorun değil, hâlâ bizim hakikaten en önemli sorunlarımızdan bir tanesi. Türkiye'nin sorunu tabii yeterli derecede istihdam yaratamamasıdır. İstihdam yapısına baktığımız zaman, istihdamın büyük bir oranı tarım kesiminden geliyor. Verimlilik çok düşük ve burada çok geniş iş gücünün barındırılması, iş gücü piyasasının etkinliğini de sıkıntıya sokuyor. 2004 yılında iş gücü piyasasına istihdam açısından baktığımız zaman, tarımın istihdamdaki payı yüzde 34. Bugün aşağı yukarı 7.4 milyon insan tarımda çalışıyor. Sanayide çalışanlar istihdamın yüzde 18.3'ünü, inşaatkiler de yüzde 4.7'sini teşkil ediyorlar. Bu rakamları çok fazla vermek istemiyorum, aşağı yukarı durum ortaya çıkıyor. Üstelik bana göre nispeten çok daha ehil olanlar bu noktaları herhalde önceki seanslarda konuştular ve tartıştılar.

Ben şimdi, Türkiye'deki yoksulluğun siyasi nitelikli kökenine eğilmek istiyorum. Bunu hatırlamamız lazım. Eleştirel olmaktan korkmayacağız, burası serbest bir ortam. Herkes tabii hem düşüncesini ifade edecek, hem de "bundan acaba ne sonuçlar çıkarabiliriz?" onu görmek istiyoruz. İki husus var. Bir tanesi, Türkiye'nin sermaye birikimini geliştirmesi amacıyla kullanılan hükümet mekanizmalarıdır. Kamu kesimi alt gelir gruplarına kaynak ve gelir aktarma refleksiğini kaybetmiştir. Bu haliyle Türk kamu kesimi Osmanlı'dan bile geridir. Dolayısıyla bunu uygulama mekanizmaları yok. Olanlar işlemiyor, her şey de kâğıt üzerinde. Alt kesimlere hiçbir şey ulaştırmayan önder ülkelerden biriyiz. Bu kaynak için de oluyor, hizmet için de oluyor. Mesela okul yapılıyor, okul yetersiz. Yeri uygun değil, öğretmeni yetersiz, beslenme yok, öğrenciler arabalarda taşıyor; istirap; hizmet değil. Anne gönderiyor, "acaba akşam gelecek mi, gelmeyecek mi?"

Hizmet için söyleyeyim. Tarım kesimine destekleme fiyatları veriliyordu. O da kaldırıldı,

şimdi birtakım kurullar kuruldu. Bu doğru muydu, değil miydi? Toprak Mahsulleri Ofisi artık fiyat vermiyor. Adamlara balık vereceğinize, tabii balık tutmayı öğretmek belki daha iyi. Bizatihi üretimin içerisinde bulunan kişilerden bize telefon geliyor. - "Ofis buğday almıyor" "Almıyor, siz buğday üreticisi misiniz?" "Evet" "Almadığını bilmiyor musunuz?" "Bilmiyoruz" Toprak Mahsulleri Ofisinin fonksiyonu tamamen değişti. Buğday fiyatı çok fazla düşerse belirli fiyattan alacak, çok fazla üretim olursa o da buğday sürecek. Bu suretle piyasayı dengelemeye çalışacak. Aslında öyle bir fonksiyon olması lazım. Destekleme fiyatının orijinine baktığınız zaman, destekleme fiyatıyla aslında "eğer serbest piyasada belirli bir fiyata satamazsa, ben senden bunu satın alıyorum" diye devlet bir angajman yapıyor. Bu birinci önem, çok önemli bir husus. Bu refleksi kaybetmiş olan devlete yeniden bu refleksi kazandırmak ve bunu içinde bulunduğumuz ekonomik sistemin şartlarına göre yapmak lazım geliyor.

İkinci, 1987'de konvertibilite kararı aldık, paramızın çevrilebilme kararı aldık. Ama bunun yanında birinci olarak; genç sanayilerin korunması, ikinci olarak; enflasyon ve devalüasyon eğilimlerinin yönetilmesi, üçüncü olarak kısa ve uzun vadeli dış paranın giriş ve çıkış hareketlerinin denetlenebilmesi tedbirlerin alınmaması yüzünden Türkiye hem sermaye, hem de tasarrufları açısından büyük bir kanama geçirdi. Kısa vadeli sıcak para "saadet zinciri" yoluyla önce kendini fazla değerli Türk parasına çeviriyor, yüksek faizleri toparlıyor, döviz bazında yüksek kazanç sağlayarak dışarıya çıkıyor. Amerika'da dolara yüzde 3, yüzde 5, yüzde 7 kazanılırken, Türkiye'de bu yüzde 49-50'ler civarında. Korkunç bir şey, Türkiye hakikaten bu konuda para kazanılan bir cennet. Bunu işleten mekanizmalardan bir tanesi de faizin yüksekliği, enflasyonun yüksekliği ve kur farkının yüksekliği. Türkiye bundan hâlâ kurtulmuş değil. Ekonomisini borcu borçla ödemek suretiyle götürdü. Borçla artı değer üretmek yoluna gidemedi. AK Partinin iktidara gelmesinden bu yana nispi bir düzelme olsa dahi, genel olarak baktığınızda, gözükten manzara sadece borç vadelerinin uzun olması, borç faizlerinin düşmesidir. Evveliden bir ayda, iki ayda para istenirken, biz şimdi 10 senelik para bulabiliyoruz. Bu konudaki faizler çok yüksekken, daha düşük faizlerde buluyoruz. Ama ekonominin asıl çalışma mekanizması içerisindeki borcun borçla ödenmesi meselesi değişmiş değildir.

Peki, 1 milyon dolar Amerika'da yılda

Mehmet Dülger

Yoksullaşma sürecinin birtakım sonuçları oldu. Ne oldu? Orta sınıf ortadan kalktı. Orta sınıfın ortadan kalkmasının siyasi en önemli sonucu demokrasinin sıkıntıya girmesidir.

50.000 dolar kazanırken, Türkiye'de kat be kat dolar kazandı. Bu doları da orta, orta alt ve alt gelir grupları ödedi. Kriz de zaten bundan doğdu, yaşadığımız ekonomik sıkıntı da bundan doğdu. 1994-98-99-2000 ve 2001 krizleri aynı zincirin halkalarıdır. IMF telkini, Sayın rahmetli Özal ile başladı ve Sayın Derviş ile şahkasına vardı. AK Parti büyük bir güçle gelmiş olduğu halde bu konuda bu sistemi bir ölçüde devam ettirmekte, IMF ile standby anlaşmaları imzaladı. Buna bir de 87'de başlayan kanama, hortum olayını ekleyin. Hazineye kurdurulan bankalar bu süreci hızlandırdı. Hükümet, bürokrasi ve iş alemi beraberliği, âdeta bir oligarşi olan bu beraberlik, bu kanamadan çok büyük pay aldı. Borçlanma, yüksek faiz, enflasyon, kur farkları, zamanında yapılamayan devalüasyonlar bu sürecin temel unsurlarıdır. Halkın elindeki tasarruf toplandı, bu tasarruflarla borsada oynandı, hortumlandı, bankalar batırıldı. Paralar, halkın tasarrufları batırılanların cebinde kaldı. Batan bankaları kurtarmak için de hükümet, halkın verdiği paralardan topladığı vergilerle bu batıkları önlemeye çalıştı.

1997 ve 98'den itibaren Türkiye'den ayrıca uluslararası finans çevreleri de faydalandılar ve bu sürece IMF vasıtasıyla el koydular. Hazine ve Merkez Bankası bu amaçlara hizmet etti. Hazine Müsteşarıyla Merkez Bankası Başkanı, önce IMF ile standby imzalamasına gittiler. Amerika'da konuştular, geldiler. Bunun gerektiğini zamanın Başbakanı Sayın Ecevit'e telkin ettiler. Standby imzalandı. Sayın Ecevit bu konudaki pısmarlığını defaten dile getirmiştir. İkinci hata, tabii Sayın Derviş'i Hükümetin içerisine almak oldu. Sayın Ecevit "bunda da hatıta ettiğini" defalarca söyledi. Sayın Derviş, bu standby anlaşmasını sıkı şekilde uyguladı. Dolarizasyon başladı, borçlar dolara bağlandı, borçları borçla ödeme süreci de sağlandı. Türkiye'deki temel yoksulluğun gidişatı budur. Bunun da hesabı henüz daha sorulmadı. Yoksullaşma sürecinin birtakım sonuçları oldu. Ne oldu? Orta sınıf ortadan kalktı. Orta sınıfın ortadan kalkmasının siyasi en önemli sonucu demokrasinin sıkıntıya girmesidir. Çünkü çok zengin adam halkın meselesiyle meşgul olmaz, yani ona ne. Çok fakir adamın buna ayıracak hali de yoktur, zaten kendi karnını doyurmaya çalışıyor. Demokrasi orta sınıfların sağlam olduğu ülkelerin sistemidir. Dolayısıyla biz zengin ve fakirden ibaret bir toplum olduk. Birtakım rakamlar bu fukaralığın bir ölçüde yayılmaya devam ettiğini gösteriyor. Okula gönderilmeden çalıştırılan çocuk sayısı dünyanın en yüksek ülkelerinden biriyiz. Yoksullaşmanın sonuçlarını sıralıyorum. Başka

bir tanesi, ahlaki değerlerimiz tamamen çöktü. Ne yapalım açız yani. Aç olanın yapmayacağı bir şey yok. Onun için birtakım ahlaki değerler eğer karnınızı doyurmuyorsa bunları götürüyorsunuz. İşsizlikte çok büyük artış bu sonuçlardan bir diğeri. Bu sonuçların halka yansımaları karşısında, bu büyük borç ve faiz sarmalından kurtulmak için, bizim Hükümetimiz de, bizden evvelkiler de tabii olarak yatırımları kısma durumunda kaldı. Özellikle dolaylı olmak üzere vergilerin yükseldiğini, ücretlerin reel olarak enflasyon ve verimlilik karşısında hakkını alamaması dolayısıyla gerilediğini görüyoruz. Çünkü aradaki fark borç ödemeye gidiyor. Asgari ücret yetersiz, 4 kişilik aile tek asgari ücretle geçinmiyor. İstihdam yaratılmıyor. Toplumun burada çok önemli bir açmazı var. Her aile ferdine asgari ücretle istihdam mı sağlanacak, yoksa asgari ücreti yeterli kılacak bir aile yardımı mı yapılacak? Türk toplumunun yapısı itibarıyla bizim Avrupa'dan aldığımız bir fikir olarak asgari ücretin tek insanın ihtiyacına göre hesaplanması süreci çok doğru değil. Fiili olarak tek insan için hesaplasanız, aile için yetmiyor sonuçta. Bu hakikaten yoksulluğu fevkalade yaygınlaştıran hususlardan bir tanesi. Sendika kesintisi olsun, SSK primleri, gelir vergisi olsun; bunlar da yüksek oranda seyrediyor. Kaynakta kesme bakımından dünyanın en yüksek oranları bizim ülkemizin oranlarıdır. Bunlar istihdam vergisi olarak telakki edildi, bütçe vesilesiyle Sayın Maliye Bakanı açıklama yaparken, "artık bu istihdam vergilerini biraz düşürelim" diye bir beyanda bulundu. İyi bir başlangıç. O zaman işveren ne yapıyor? Makineleşiyor, işsizlik yükseliyor, fakirlik de katmerleşiyor. Ücretler içerisindeki aile yardımlarının en küçük olduğu ülkelere bir tanesi biziz. Türkiye; ILO'nun sosyal güvenlik programlarının hepsini kurdu, sadece aile yardımlarını uygulamıyor. Yakacak yardımı, çocuk yardımı, çalışmayan eş yardımı; bunları asgari ücrete eklemek imkanı olabilirse, tabandaki fukaralığa bir şey yapabiliriz.

Şehirler etrafında fukaralık çok arttı, şehirlerde müthiş bir göç var. Bu önemli ve incelenmesi gerekli bir konu. Şehirler netice itibarıyla fukara çekiyor, yani şehirler çaresizlerin göçünün toplandığı yerler halinde. Ziraat Bankası'nın köylüye, Halk Bankası'nın esnafa verdiği kredilerde, hem kredi miktarları az, hem kredi miktarlarının faizleri çok yüksek. Bunlarda çok önemli değişimler oldu. Onları soru gelirse, ortaya koymak isterim.

Fukaralıkla mücadelenin en önemli alanları, biri eğitimidir, biri madenciliktir, biri de ormancılıktır. Bunlar bütçemizde maalesef

Mehmet Dülger

Avrupa
Birliği
ekonomisi,
ekonomik,
sosyal,
kültürel
boyutlarıyla
Türkiye'nin
üyeliliğini
veya adaylık
aşamasında
yoksulluk ve
geri kalmışlığını
finanse
edecek
güçte de
değil zaten.

yatırım açısından en küçük oranlarda olanlardır. Galiba süremi bitiriyorum. 5 dakika müsaade ederseniz, bu Avrupa Birliğiyle olan hususu hatırlatayım. İnanın, hakikaten satır başları halinde "Avrupa Birliği bağlamında Türkiye'nin bu açıdan hangi işler, hangi sıkıntıları olabilir?" onları söyleyeceğim.

Türkiye, zamanı geldiğinde Avrupa Birliğine 10 yeni ülkenin nüfuslarına denk bir nüfusa sahip olarak katılmış olacak. Genç nüfusuyla Avrupa Birliğine canlılık getirecek. Ancak bugünkü şartlar altında işsizlik ve yoksulluk sorunu orada da baş gösterecek. Türkiye, Avrupa Birliğinin açık pazarı haline geldi. Çok önemli bir şeyi söylemek istiyorum. Avrupa Birliği; bugünkü şartlar kapsamında Türkiye'deki yoksulluğu önlemek amacıyla yönelik kaynak aktarmı yapmayacak. Avrupa Birliğiyle Türkiye arasındaki sosyal gelişmişlik farklarının giderilebilmesi için veya Avrupa Birliğinin Türkiye'nin bu açığını kapatabilmesi için en azından Türkiye'nin toplam dış borçlarına denk bir kaynağı sağlaması gerekiyor. Avrupa Birliği vatandaşı, 457 milyonu buldu. 457 milyon insan, ilave 70 milyon Türkiye için vergi ödemek veya ilave vergi yükü altına girmek istiyor. Avrupa Birliği ekonomisi, ekonomik, sosyal, kültürel boyutlarıyla Türkiye'nin üyeliğini veya adaylık aşamasında yoksulluk ve geri kalmışlığını finanse edecek güçte de değil zaten. Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in Avrupa Birliği kaynaklarından almış oldukları devasa fon katkısına rağmen aradan geçen sürede 25 üyeli Avrupa Birliği ortalama gelirini geçememeleri aynı zamanda Türkiye'nin kaynak ihtiyacının boyutlarını da ortaya koyuyor. Onlara veriyorsunuz, onlar geçemiyorlar. Türkiye nüfus itibarıyla kat ve kat, nasıl altından çıkacağız? Orta ve uzun vadede Avrupa Birliğinin yaşayacağı bir hazımsızlık durumunda, refah sahibi ülke vatandaşlarının yoksul ülke vatandaşlarını asalak olarak görme riski doğacak. Bu ise Avrupa Birliğinde çözümlemeyi kolaylaştıracak bir tehdit unsuru olarak rahatlıkla görülebilir. 15 üyeli Avrupa Birliği veya 25 üyeli Avrupa Birliği, kesinlikle refahından taviz vermeyecek. Bölgesel gelişme programları kapsamında 10 yeni üye çok önemli bir kaynak kısıntısıyla karşı karşıya kalıyorlar. Bu kısıntı Türkiye'ye de geldiği zaman, hem daha fazla olacak, hem daha katı olacak. Kaynakların yeniden dağılımı aşamasında 12 üyeli Avrupa Birliği veya 15 üyeli Avrupa Birliğini sürekli olarak verici ülke konumunda olmaları genişlemeye yönelik çabaları frenleyecektir. Oralarda problemleri zaten bütçe vesilesiyle görebiliyoruz.

Benim burada size söylemek istediğim sonuç şudur: Türkiye'nin yoksulluk babında temel sıkıntısı bir kırsal alan, bir de kentler çevresinde göç ederek yerleşen insan gruplarıdır. Bunun çözümü: Bir, istihdam yaratmak; iki, asgari ücretli alle yardımıyla desteklemek; üçüncüsü de istihdamı ülke sathında yaymak. Çünkü adam göç edip geldiği zaman ekonomik bakımdan işletilebilecek kaynakları işlemeden bırakıyor. Halbuki tarlalarımızın her biri besin kaynakları, süt kaynakları, et kaynakları, yün kaynakları, pamuk kaynakları, ama bunların hiçbir tanesini yapmıyor. Ben burada bir adama sordum; Taksim'de bilet satıyor. "Sen nerelisin?" dedim. Erzincan'dan gelmiş. Dedim ki, "bu seni geçindiriyor mu? Niye geldin buraya?" "Vallaha bilet satarak kazandığım para, orada kalsaydım kazanacağım paradan çok" dedi. Bilet satarak ne kazanabilirsiniz düşünün? Adamın Erzincan'daki gelirinin ne olduğunu düşünün ve hakikaten fukaralığın ölçüsünü anlama bakımından çok ilginç şey.

Avrupa Birliğiyle olan meselede göreceğiz ki bu yoksulluğu aşma çözümlerini mutlaka kendimiz yaratacağız, yani dışardan evet gelirse iyi olur, ama bunu kendimiz yaratmak mecburiyetindeyiz.

Ben bir feryatla bitirmek istiyorum müsaade ederseniz. Medyada birtakım köşeler tutulmuş. Televizyonlarda, haberlerde, basında para piyasası programlarıyla Türkiye'deki gerçek ortamı yansıtmayan çok ciddi bir pompalama söz konusu. Akademisyenlerden, üniversitelerden, sivil toplum kuruluşlarından, fikir fırınlardan, sendikalardan, meslek kuruluşlarından yapılandırılmış bir itiraz sesi çıkmıyor, duyamıyoruz. Çok esaslı, bunları söyleyecek yerler var, birtakım ortamlarda bunun sesini bütün Türkiye için duyurması lazım. "Bunu sorgulayalım" diyorum. Çünkü bir tehlike var. Ben iktidar partisinin milletvekiliyim. Ses çıkmayınca hükümet yaptıklarının doğru olduğunu zannediyor. Hepinizi sevgiyle selamlıyorum.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Sayın Dülger'e çok teşekkür ediyoruz. Şimdi iktidar partisine söz vermek istiyorum.

• **Mehmet Dülger-** Şimdi de o bizi övecek.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Buyurun Sayın Öymen.

• **Onur Öymen-** Çok teşekkür ediyorum. Sayın Başkan, değerli konuklar, değerli izleyiciler, iktidar feryat ederse muhalefet ne söylesin? Bize söyleyecek söz kalmadı. Sayın

Mehmet Dülger

Avrupa
Birliğiyle
olan
meselede
göreceğiz ki
bu yoksulluğu
aşma
çözümlerini
mutlaka
kendimiz
yaratacağız,
yani dışardan
evet gelirse
iyi olur,
ama bunu
kendimiz
yaratmak
mecburiyetindeyiz.

Dülger'e dürüstlüğü için teşekkür ediyorum. Değerli arkadaşım birçok konuyu bütün çıplaklığıyla ortaya koydu. Ben de bir iki ilave yapmak istiyorum. Eğer iktidarla muhalefet ülke sorunları hakkında böyle açık yüreklilikle tartışırsa, bu sorunların çözümü için olumlu adımları atılmasına mutlaka katkı sağlar. Onun için ben de aynı açık yüreklilikle görüşlerimi size aktarmaya çalışacağım.

Bir kere bu toplantının konusu yoksulluk; daha çok oradan hareket edelim ve bugünkü sorunlarımıza gelelim. Yoksulluk ve zenginlik konusu, aslında çok uzun geçmişi olan bir konudur. Tarihte de bu konular çok tartışılmış. Bakınız, ünlü düşünür Plütarh diyor ki, "cumhuriyetlerin en eski ve en ölümcül hastalığı, zenginlerle fakirler arasındaki dengesizliktir" Daha o devirde söylemiş. İncil'de var. İncil bakın ne diyor: "bu kötü dünyada, aşağılık dünyada fakirler çok ıstırap çekiyor, fakat öbür dünyada cömertçe mükâfatlandırılacaklardır" "Onun için siz ümitlerinizi öbür dünyaya ayırın" diyorlar; bugün de bazıları söylüyor bunu. "Siz bu dünyada bu kadarla idare edin" diyorlar. Biz de diyoruz ki, "bu dünyada insanlar rahat ve mutlu yaşasınlar, öbür dünya için de hazırlıklarını ayrıca yapsınlar"

Adam Smith'in biliyorsunuz Milletlerin Zenginliği kitabındaki temel felsefe, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler, ekonomi kendi dengelerini kendisi bulur, yani ekonominin zengin fakir dengesini sağlaması için önemli bir fonksiyonu yoktur" anlayışını getiriyor. Nüfus konusunda dünyanın en ünlü düşünürlerinden, yazarlarından biri, 1766 ile 1834 yılları arasında yaşamış olan Malthus'un ki daha ilginç, diyor ki, "fakirler fakirse, bu onların kusurudur. Fakirlerin fakir olmasının sorumluluğu kendilerine aittir. Bu kadar çok çocuk yapmasınlar, bu kadar üremeselerdi" Fakirleri koruma zihniyeti, fakirlerin desteklenme ihtiyacı aslında çok eski bir fikir değil, doğrusunu isterseniz çok daha yakın bir geçmişte olmuş. Bu aynı şekilde sosyal Darwinizm dedikleri teori de doğanın güçlülere koruduğu, güçsüzleri tasfiye ettiği düşüncesine dayanıyor; Herbert Spencer de bunları söylüyor.

Çok fazla geçmişe gitmeyelim, daha yakın tarihlere bakalım. 20. Yüzyılın içinde görev yapmış olan Amerikan Cumhurbaşkanları bunlar da "fakirlere yapılan yardım ekonominin gelişimini engeller" diyorlar. Dünya bu zihniyetlerle yola çıkmış ve gerçekten bugün artık dünyada aklı başında hiçbir insanın savunamayacağı çarpık bir tablo içine girmişiz. Sayın Dülger bazı rakamlar verdi, ben onları tekrarlamayacağım. Fakat ben size bir iki çarpıcı

Onur Öymen

rakam vereyim gene de. Bu dünyanın içinde bulunduğu gelir dağılımı adaletsizliğini, çarpıklığını çok net bir şekilde ortaya koyuyor. Bugün dünyada 358 tane dolar milyarderi var. Bu 358 dolar milyardlerinin toplam serveti, dünyanın nüfusunun yansına eşit. 358 insan, 3 milyar insan kadar para sahibi. 3 milyar insanın yıllık geliri kadar toplam servet sahibi ve bugün dünyadaki toplam gelirin yüzde 82.7'si dünya halkının en zengin yüzde 20'sine gidiyor. En fakir yüzde 20'sine düşen pay yüzde 1.04'ten ibaret, yani dünyanın gelir dağılımı bozukluğu Türkiye'nin rakamlarından da çok daha kötü maalesef.

Gelişme nasıl? Gelişme bakalım, gelişme bunu düzelterek yöndeysen "bir süre sonra dengeler kurulacaktır" diyebiliriz. Gelişme öyle değil. Gelişme çok olumsuz yönde gidiyor. Bu küreselleşme çağında zenginler daha zengin oluyor, fakirler daha fakir oluyor. Bu ülkeler zengin ülkeleri nasıl yakalayacak? Bu gidişle, dünyadaki ekonomik sistem değişmedikçe bu mümkün değil. Son 10 yılda Amerika'da kişi başına gelir 7.257 dolar artmış, buna karşılık Etiyopya'da 10 yıldır 41 dolar artmış sadece. İşte dünyadaki açık böyle büyüyor ve gerçekten artık hiçbir ölçüye göre, hiçbir adalet ölçüsüne göre savunulamaz hale geliyor. Bunu telafi etmek için devletler nasıl önlem alıyorlar? Artık herkes anladı ki, ekonominin kendi kendine işlemesi sosyal adaleti sağlamayacak, gelir dağılımını sağlamayacak, adil bir dünya düzeni kurulmasını sağlamayacak. O zaman ne yapacağız? O zaman devletler devreye girecek.

Artık herkes anladı ki, ekonominin kendi kendine işlemesi sosyal adaleti sağlamayacak, gelir dağılımını sağlamayacak, adil bir dünya düzeni kurulmasını sağlamayacak. O zaman ne yapacağız? O zaman devletler devreye girecek.

Bazıları devletlerden çok şikâyetçiler, biliyoruz, biz o kadar şikâyetçi değiliz. Çünkü bütün çağdaş ülkelerde devlet sosyal dengeleri sağlamak için gelir dağılımı bozukluğunu düzeltmek için çok önemli bir rol oynuyor, bir işlev yapıyor.

Size somut bir örnek vereceğim: Bakınız, devlet yardımı olmasaydı birkaç Avrupa ülkesinde fakirlik oranı ne olacaktı? Fakirlik şu, Avrupa'da kabul edilen ölçü şu: Eğer halkın bir bölümünün geliri ortalama gelirin yüzde 50'sinden düşükse, o kitleye fakir kitle deniliyor; fakirlik sınırı bu. Ortalama gelirin yarısından, yüzde 50'sinden az gelir sahibi olmak. Japonya'da yüzde 60'ından az olana da "fakir" diyorlar, Avrupa yüzde 50. Almanya'da eğer devletin sosyal yardımı olmasaydı, -dikkat edin- halkın yüzde 31'i fakirlik sınırının altında yaşayacaktı, Fransa'da yüzde 36'sı fakir olacaktı, İngiltere'de yüzde 30'u, İsveç'te yüzde 36.5'u, Kanada'da yüzde 24'ü, Amerika'da da yüzde 27'si fakirlik sınırının altında yaşıyor olacaktı. Devlet yardımları neyi sağlıyor? Şunu sağlıyor: Bu söylediğim ülkelerde fakirlik sınırının altında yaşayanların oranı, -hepsini tek tek sıralamayayım ama- yüzde 6.08 ile yüzde 5.06 arasında değişiyor. Bu kadar azaltmışlar fakirlerin oranını devletin katkıları sayesinde; işte sosyal devlet bu, Avrupa bu, Avrupa Birliği bu, Bizim Amerika'dan biraz daha fazla. Amerika'da bugün halkın yüzde 17'si fakirlik sınırının altında, çünkü hâlâ o Coleridge'nin, Herbert Hoover'in anlayışı Amerika'da hâkim, yani devletin sosyal görevleri konusu Avrupa'daki kadar gelişmiş değil.

Bu genel tabloyu gördükten sonra Avrupa Birliği'nin temel yaklaşımına bakalım. Avrupa Birliği'ndeki yaklaşım nedir? Avrupa Birliği'ndeki temel yaklaşım şu: Diyorlar ki, "Bir, farklar arasındaki gelir dağılımını düzelterek" Nasıl düzelterek? Demin söylediğim gibi, sosyal yardımlar, işsizlik sigortası primleri vesaire. İkinci, "bölgeler arasındaki gelir dağılımı bozukluklarını düzelterek" Nasıl düzelterek? Bunun için özel bölgesel kalkınma fonları oluşturulmuş. Eğer bir bölgenin geliri ülkenin toplam gelirinin yüzde 75'nin altındaysa, o bölge fakir bölge sayılıyor ve o bölgenin kalkındırılması için Avrupa Birliği bütçesinden özel katkılar sağlıyor. Yunanistan, Portekiz ve İrlanda'nın tamamı geri kalmış bölge sayılıyor ve bu ülkelere Avrupa Birliği gerçekten çok büyük katkılar sağlıyor. Bunların hepsinin rakamları var, ama size sırf bir fikir vereyim, fazla ayrıntısına girmek istemiyorum. Şaşırtıcı bir şeydir, Avrupa Birliği'nin bütçesinden ve Avrupa Yatırım Bankasından Yunanistan'ın üye olduğundan bu

yana 1981 ile 2006 yılları arasında aldığı hibe ve kredilerin toplamı tam 90 milyar Euro'dur. Bunun önemli bir bölümü hibedir. Efendim, İspanya'nın aldığı 200 milyar Euro'dur, Portekiz'in aldığı 85 milyar Euro'dur. Avrupa Birliği kendisine üye ülkelere kalkınmışlık farkının giderilmesi için bu kadar büyük bir destek sağlıyor.

Değerli arkadaşlar, bu genel tablo içinde Türkiye'nin durumu ne? Türkiye'nin durumu şu: Türkiye aslında dünyanın en zengin ülkelerinden biri. Belki bazıları için tuhaf gelecek, fakat uluslararası bilimsel araştırmalara, yayınlara göre Türkiye dünyanın en zengin, ekonomisi en güçlü 20 ülkesinden biridir. Satın alma gücü paritesine bakarsanız, Türkiye Avrupa'da 6. sırada geliyor. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, ardından Türkiye geliyor. Demek ki Türkiye aslında bazılarının sandığı gibi fakir fukara bir ülke değil. Türkiye zengin, güçlü bir ülke. Peki, bu ülkede yaşayan insanların durumu ne? İşte o farklı. Bu ülkede yaşayan insanlar aslında zengin bir ülkenin fakir çocukları gibi yaşıyorlar, büyük çoğunluğu böyle. Niçin? Çünkü dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok büyük bir gelir adaletsizliği var, gelir dengesizliği var.

Bizdeki resmi rakamları kabaca söyleyeyim size; milli gelirimizin yarısı en zengin yüzde 20'ye gidiyor, en fakir yüzde 20'de yüzde 5'ini alıyor milli gelirimizin. Bu Portekiz'in, Avrupa Birliği'ne üye olmadan önceki gelir dağılımı tablosuna tıpatıp eşittir. Biz ümit ediyoruz ki, Avrupa Birliği'ne üye olursak, bu dengesizlik tablosu değişecek. Bunun sonucu ne olur? Bunun sonucu şu oluyor: Türkiye'de 1 milyon insan, tam rakamını resmi rakamlara göre 985.000, açlık sınırının altında yaşıyor. Akşam yatağa aç giriyor. Bazı ilçelerimiz var, biz gittik gördük yerinde. Halk mahcup olmasın diye her gece 12'den sonra bir küçük ilçemizde, Karadeniz'de 2.800 ekmek dağıtılıyor evlere. Milletin ekmek alacak parası yok; Türkiye'nin gerçeği bu. Biz burada başka konuları tartışıyoruz, pembe ufuklar edebiyatını okuyoruz gazetelerde, Sayın Dülger'in söylediği gibi, canlı ve heyecanlı televizyon programlarında, fakat işin aslı o ki, ülkemizde 1 milyon insan aç, yiyecek ekmeği yok. Türk halkının 20 milyonu fakirlik sınırının altında yaşıyor. İşte bu mutlaka hemen çözmemiz gereken bir konudur. Bunu nasıl çözeceğiz? Bizim çözüm önerilerimiz belli, ama göstergeler bu tablonun daha da vahim hale gelebileceğini gösteriyor. Nereden çıkıyoruz bunu?

Madde bir, üç sene önce -hanı bu iktidar, o iktidar dememek için söylüyorum- Türkiye'nin

Onur Öymen

IMF'nin amaçlarından biri sosyal dengeleri sağlamak değil, böyle bir amacı yok. Avrupa Birliği'nin var, bizim Avrupa Birliği'nin bu sosyal dengeleri sağlama sisteminden yararlanmamız gerçekten önemli.

carî açığı 1.5 milyar dolar, bu sene Türkiye'nin carî açığı 23 milyar dolar. Bu alarmdır, bu bir kriz alarmıdır hoşumuza gitse de gitmese de. Çok ciddi bir rakam bu. Buna benzer çok ciddi ve rahatsızlık verici göstergeler var. Her hükümet, her dönemde kendini başarılı göstermek için bir iki yerden bir iki istatistik bulur, onları ön plana çıkarır. Hangi alanda biraz iyi bir iş yapmışsa, onu çıkarır, öbürlerini biraz gözardı etmeye çalışır, ama objektif gerçekler bu. Biz IMF ile müzakere ederek bütçemizin yüzde 6.5'ü kadar faiz dışı fazla vermeyi kabul etmişiz. Peki, bizden başka hangi ülke kabul etmiş bunu? Bizim bildiğimiz hiçbir ülke, hiçbir ülke bu kadar büyük bir faiz dışı fazla vermeyi kabul etmemiş. Niçin? Çünkü faiz dışı fazla ne kadar yüksekse, yatırım o kadar az. Yatırım ne kadar azsa, işsizlik o kadar yüksek. Tablomuz bizim bu.

Başka ülkelere bakıyoruz, bir an önce IMF'nin kurallarından kurtulmak için olağanüstü çaba sarf ediyorlar. Rusya mesela, kısa bir süre önce IMF'ye olan bütün borçlarını ödedi, hesabı kapattı, biraz da faiz kârı sağladı. Dedi ki, "biz bu sistemle devam edemeyiz, yani sürekli olarak IMF'nin gündeminde gidemeyiz." Evvelsi gün Arjantin aynı şeyi yaptı. Devletin rezervlerinin büyük bir bölümünü gözden çıkardı, hepsini ödedi IMF borçlarının. "Biz kendi başımıza gideceğiz. Artık IMF'nin gündeminde gidemeyiz" dedi. Gidersek ne olur? Gidersek şu olur: Nobel Ödülü sahibi, Başkan Clinton'un ekonomi başdanışmanı meşhur Joseph Stiglitz'in "Kükreyen Doksanlar" kitabında yazdığı gibi IMF'nin girdiği her ülkede zenginler daha zengin oluyor, fakirler daha fakir oluyor, sosyal patlamalar oluyor.

Size bir fikir vereyim. 1999 Aralıkından 2000 yılının Eylül ayına kadar olan süre içinde IMF ile anlaşma yapan ülkelere 50'den fazla ayaklanma çıkmıştır. Bu ülkeler arasında Arjantin, Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Kenya, Nijerya ve Güney Afrika gibi ülkeler var. Halk dayanamıyor, halk ayaklanıyor, patlıyor, sistem patlıyor. Çünkü IMF'nin amaçlarından biri sosyal dengeleri sağlamak değil, böyle bir amacı yok. Avrupa Birliği'nin var, bizim Avrupa Birliği'nin bu sosyal dengeleri sağlama sisteminden yararlanmamız gerçekten önemli. Avrupa Birliği, ekonomik konularda, mali konularda kendi içinde bu dengeleri sağlıyor, gerçekten önemli işler yapıyor. Ama şunu itiraf edelim ki, Türkiye ile ekonomik ve mali ilişkilerinde Avrupa Birliği aynı başarıyı gösterememiştir. Bazen Avrupa Birliği olumlu bir adım atmaya çalışmıştır, bir Avrupa Birliği ülkesi bunu engellemiştir. Mesela Yunanistan, Avrupa Birliği'ne üye olduğunda

denilmiştir ki, "Türkiye ile Yunanistan arasındaki dengeler bozulmayacak" Avrupa Birliği'nin konsey kararı var. Yunanistan girer girmez ne yaptı? 1981 yılında Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye dördüncü mali protokolünü veto etti. 600 milyon Euro, o zamanki parayla bugünkünden daha kıymetli bir değer olan 600 milyon Euro'luk alacağımızı sildi.

Gümrük Birliği'ne girdik 1995 yılı sonunda. Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye büyük bir yük yükleyeceğini hepimiz biliyorduk. Biz de biliyorduk, Avrupalılar da biliyordu. Onun için buna paralel olarak bir ekonomik destek paketi hazırlandı. Her sene 375 milyon nakit katkı alacaktık, Buna ilaveten ekonomi sıkıntıya düşerse çok önemli miktarlarda destek alacaktık, Avrupa Yatırım Bankasından çok uygun şartlarla, büyük miktarda kredi alacaktık. Ne oldu, kaç kuruş aldık? Ben size söyleyeyim hemen. Sıfır kuruş. Niçin? Çünkü Kardak'ı bahane ederek Yunanistan hemen 1996 yılının Ocak ayında Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni telafi etmek için alacağı bütün yardımları bir anda veto etti ve **biz uzun süre beş kuruş alamadık.** Ondan sonra lütfettiler, **bizi Suriye, Fas, Ürdün gibi Akdeniz ülkelerine yardım yaptıkları MEDA fonlarına soktular. Oralar**dan gülünç denecek kadar az bir para aldık.

Uzun lafın kısıası, Avrupa Birliği bize ne vaat etti, ne verdi, diğer ülkelere ne verdi? Kısaca ben size söyleyeyim. 1963 yılından 2003 yılına kadar geçen süre içinde Avrupa Birliği, Türkiye'ye 7 milyar EURO vaat etti. Bu 7 milyar Euro'nun 6.4 milyarını taahhüt etti. "Size 6,04 milyar vereceğim" dedi. Bu 6,04 milyarın sadece 3,07 milyarını tahsisata bağladı ve bunun içinden 2,08 milyarı kredi ve 921 milyon da sadece hibe olacak kadar para Türkiye'ye tahsis etti. Toplam olarak fiilen elimize geçen para bu 40 yılda 2,02 milyar Euro'dan ibarettir, yani 7 milyar taahhüt ediyor, 2,02 milyar veriyor. Bu büyük bir haksızlıktır. Bununla mücadele etmek lazım. Burada eksiklerimiz nedir? Burada eksiklerimiz bizim devlet olarak bunun mücadelesini bundan önceki hükümetler zamanında da, şimdi de yeterince yaparak hakkımızı alamamamızdır. Diğer ülkeler ise -demin de örneklerini verdim- çok büyük katkılar sağladılar. Mesela Bulgaristan'ın aldığı hibe yardımı -nüfusu Türkiye'nin 1/7'i- Türkiye'nin iki mislidir. Diğer ülkeler de çok büyük katkılar sağladılar.

Eleştirmek kolay da, çıkış yolu ne? Çıkış yolunu nasıl gördüğümü birkaç cümleyle özetlemek istiyorum. Hepinizin izlediği gibi Avrupa Birliği'nin raporunu biz kuvvetle eleştiriyoruz. Avrupa Birliği'nin raporunda 4-5

Onur Öymen

Avrupa Birliği'nin raporunda 4-5 noktada bizim hiçbir zaman kabul edemeyeceğimiz, hiçbir Türk hükümetinin içine sindiremeyeceği haksız suçlamalar, eleştiriler var.

noktada bizim hiçbir zaman kabul edemeyeceğimiz, hiçbir Türk hükümetinin içine sindiremeyeceği haksız suçlamalar, eleştiriler var. Fakat onları bir an için bir tarafa bırakalım. Ekonomik içerikli, teknik içerikli önerilerin ve eleştirilerin içinde biz ana muhalefet partisi olarak zannediyorum ki, yüzde 75'ini veya yüzde 80'ini kabul edebiliriz. Aynen bizim söylediklerimizi söylüyorlar. Size hepsini anlatmayacağım, ama bir iki örnek vereyim. Mesela diyor ki, "Türkiye'de yolsuzluk ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir" Sayfa 17. meraklılar için söyleyeyim, Efendim, "Sayıştayın yetkilerinin genişletilmesi yoluyla şu anda mali denetim altında olmayan kurumlar denetlenmelidir. Bazı devlet kurumları mali denetim altında değildir" diyor. "Milletvekili dokunulmazlığı kaldırılmalıdır" diyor. Bunları çok açık şekilde söylüyor. Onun dışında yaklaşık 100 kadar eleştiride bulunuyor Türkiye'ye ve bu eleştirileri de somut unsurlar olarak söylüyor. Diyor ki, "yüksek siyasi ve sosyal maliyetler yapısal reformların daha kararlı biçimde uygulanmasını güçleştirmektedir" Ne demek siyasi maliyetler? Demek ki "Siz ekonominin gereğini yapmıyorsunuz, siyasi amaçlı iş yapıyorsunuz" diyor. Ondan sonra ne diyor? "Hükümet son dönemde bazı duruma özel -ne demekse?- politika değişikliklerini uygulamaya koymuştur. Bu gibi önlemler mali istikrarı tehlikeye sokmaktadır ve reform programının inandırıcılığını zedelemektedir" diyor. "Türkiye'de ekonomik politikaların uygulanması ve uygulanması hayli bölünmüş ve eş güdümden uzaktır" diyor, sayfa 45. "Ticari ve cari açıklar artmaya devam etmiş ve bazı liyeşmelere rağmen ekonominin dış etkilere karşı savunmasızlığı düzeltilmemiştir" diyor. Hepsini okuyamayacağım, ama bunları size örnek olarak söylüyorum. "Borcun yapısı hâlâ makro ekonomik ve mali istikrara tehdit oluşturmaktadır" diyor. Bankacılık sektörünü eleştiriyor, "yatırımcılarla halk arasında aracılıkta yetkisiz kalmaktadır" diyor. "Tüzel bono piyasası geliştirilememiştir" diyor. "Sigorta sistemi küçüktür, risk sermayesi gelişmiyor. Mali holding, finansal kredi, kiralama, faktoring, firmalar vesaire bunlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna devredilmelidir" diyor. "İş sayısı azdır, yaratılan iş azdır, işsizlik çok yüksektir. Gençler arasında işsizlik yüzde 20.05'tir. Çok yüksektir, bunu mutlaka düzeltilmesi lazım" diyor. "Ekonominin mali istikrarsızlığa karşı kırılganlığı devam etmektedir" diyor. "Kayıtdışı istihdam artmıştır" diyor. Çok ciddi eleştiriler var. Neler yapılması gerekiyor, hepsini de anlatıyor teker teker.

Merak eden arkadaşımız varsa, bana e-mailini versin, ben size bunun tam listesini gönderirim. "Müktesebata uyum yetersizdir. Sermayenin serbest dolaşımında Kamu İhale Yasası çok yanlıştır" diyor. "2004 yılında çıkarılan bir yasa, Avrupa mevzuatına tamamen terstir" diyor. Yeni çıkarttık, daha bir sene önce. Niçin Avrupa mevzuatına aykırı yasa çıkarıyoruz? Avrupa Uyum Komisyonumuz var. Draya mı göndermediniz, orada uzmanlarımız mı yetersizdi? Buna benzer birçok eleştiride bulunuyor. Tarım alanında çok ağır eleştiriler yapıyor. "Tarımsal reform programından Türkiye geri gitmektedir. Bırakınız ilerleme kaydetmeyi Türkiye tarımda geriye doğru gidiyor" diyor. "Hayvancılığı eleştiriyor, gıda güvenliği çok kötüdür. Gıda güvenliğinde denetim yok" diyor. Gıda güvenliği halkın sağlığını ilgilendiriyor. "Gıda güvenliğinde denetim sağlayamıyorsunuz" diyor. Demin söyledim, "2004 tarihli Gıda Kanunu, Avrupa mevzuatına taban tabana zıttır" diyor. Vergiyi eleştiriyor, mali yapılanmayı eleştiriyor.

Demek ki ne yapmak lazım? Demek ki Avrupa Birliği'nin haksız eleştirileriyle mücadele edilirken, haklı eleştirilerine kulak vermek lazım. Bunu nerede yapacağız? Bunu mecliste yapacağız; bizim görevimiz bu. İktidar, muhalefet ilgili komisyonlarda oturacağız, bunları tek tek, madde madde ele alacağız. 100'den fazla çok ciddi eleştiri var hükümete. Bize bu görev düşüyor. Basına ne görev düşüyor? Basına da şu görev düşüyor: Bu medya, siyaset, ticaret ilişkisini bir an için bir tarafa bırakıp, ülkenin çıkarı ne gerektiriyorsa, bu gibi eleştirileri halka açıkça anlatmak gerekiyor, yani basının görevi bu. Halktan bilgi gizleyerek, "hükümeti destekleyelim, hükümete payanda olalım. Bizde belki bir ihale kazanırız" filan dediğiniz anda ülkeye zarar veriyorsunuz. Hükümete zarar veriyorsunuz. Hükümete haklı ve yapıcı eleştiri yöneltseniz, bizim şimdi yaptığımız gibi hükümete faydanız olur. Hükümet dikkatle dinler sizin söylediğiniz lafları. Ama dersiniz ki, "Türkiye nurlu ufuklara gidiyor, falanca Türkiye'yi çok methetti, filanca firmanın CEO'su bundan daha güzel ülke olmaz" filan dedi. Siz bunlara kanarsanız ve halkı böyle balonlarla şişirirseniz, Türk ekonomisi bugün düştüğü duruma düşer.

Odalar Birliği Başkanı bizi ziyaret etti, dedi ki, "büyük bir endişe içindeyiz. Sıcak para bu cari açığı kapatmak için geliyor. Gelen 10 milyar dolar sıcak para, 16 milyar dolar olarak gidiyor buradan" Yüzde 60 kâr yapıyor yabancı spekülâtif yatırım. Yüzde 60 dünyanın hiçbir

Onur Öymen

Sıkıntımız nedir?

Ben size sıkıntımızın sebebini iki kelimeyle söyleyeceğim. Sadece bu hükümeti kastetmiyorum, yani uzunca bir süreden beri Türkiye'nin sıkıntısı kötü yönetimdir.

yerinde yok. Türkiye'yi biz o hale getirmişiz ki, sizin paranızı, halkın parasını, yabancı sıcak para döviz bazında yüzde 60 kârla toplayıp gidiyor; işte vahim olan bu. Bunlara karşı tedbir alacağız, yani bu ülkeyi böyle bırakamayız. Ekonominin gidişini böyle bırakamayız. "Biz çok başarılıyız, bilmem nerede alt geçit yaptık, üst geçit yaptık, kanalizasyon yaptık" Böyle olmuyor bu işler. Ekonominin temel göstergeleri endişe verici, alarm zillerini çalıyor. Değerli arkadaşlar, benim size söyleyeceğim şudur: Ekonominin temel çıkarları konusunu çok açıkça tartışmalıyız. Bu gibi forumlarda tartışmalıyız, mecliste tartışmalıyız, basında tartışmalıyız. En azından temel alanda, eğer temel konularda bir sapma varsa, bir yanlış gidiş varsa, Sayın Dülger'in de söylediği gibi bunlara mutlaka çare bulmalıyız. Bulabilir miyiz? Buluruz. Buna çare bulabiliriz. Sıkıntımız nedir? Ben size sıkıntımızın sebebini iki kelimeyle söyleyeceğim. Sadece bu hükümeti kastetmiyorum, yani uzunca bir süreden beri Türkiye'nin sıkıntısı kötü yönetimdir. Siyasi düzeyde kötü yönetimdir, bürokrasi düzeyinde kötü yönetimdir. Çok açıkça konuşmak zorundayız bunları. Meclis komisyonlarında, ilgili bakanlıkların, ekonomi bakanlıklarının, maliye bakanlıklarını, çeşitli bakanlıkların en üst kadroları geliyor. Bize anlattıklarını dinlediğimiz zaman dehşete kapılıyoruz. Biz bu kadrolarla Türkiye'yi idare ediyorsak, çok vahim bir tablo var karşımızda demektir.

Örnek vermek istemiyorum, ama öyle durumlarla karşı karşıya kalıyoruz ki, gerçekten kanınız donuyor. İktidar da, muhalefet de beraberiz, zannetmeyin ki, biz Mehmet Beyle farklı şeyleri söylüyoruz. Komisyonlarda oturduğumuz an aynı şeyleri söylüyoruz. Aynı tabloyu görüyoruz karşımızda. Öyle projeler, öyle sözleşmeler, öyle öneriler getiriyorlar ki, dehşete kapılıyoruz. Çağdaş bir ülkede olmayacak şeyler bunlar. O bakımdan yönetimi iyileştireceksiniz. Bu Avrupa Birliği raporuna dikkatle bakarsanız 15-16 yerinde "personel, idare kötü, idare yetersiz" diyor. "Bu idareyle bu işi yapamazsınız" diyor, yani "İdarede kayırmacılık yapmayacaksınız. En yetenekli insanı layık olduğu yere koyacaksınız" diyor; mesaj bu. "Yok benim adamım olsun, ellimin altında olsun" dersiniz, işte bu sonucu alıyorsunuz. Çünkü bütün bunları düzeltmek için çağdaş kafalı, uygar, çok ileri birliktirli olan insanlar lazım.

Geçenlerde Avrupa Uyum Komisyonunda çok üst düzeyde bir bürokrat geldi, genel müdür. Kendi konusunda bir yasa tasarısı hazırlamış. "Avrupa Birliğine uygun mu bu?" dedik.

"Avrupa Birliği ülkelerinde bu iş böyle mi?" dedik. Biraz hık mık ettiler, dedik "araştırmadınız mı?" "Vallaha arkadaşlar baktılar, ama ben pek anlamam, çünkü yabancı dil bilmiyorum" dedi. Yabancı dil bilmeyen insanı genel müdür yapmayacaksınız; bu kadar basit. Çağdaş bir Türkiye bunu kaldıramaz. Sıkıntılarımız bunlar. Bunları açık yüreklilikle konuşursak, tartışsak, o zaman mutlaka çözüm yollarını da birlikte buluruz. Türkiye buna layık değil. Karagümrük takımıyla Şampiyonlar Ligine gidemezsiniz. Türkiye'nin sorunu budur. Üçüncü düzeyde bir bürokrasi ile Türkiye'nin bu sorunlarını kaldıramazsınız. En önemli görev siyasetçilere düşüyor. İktidarla muhalefetiyle bizim sorumluluğumuz bu işler. Biz el ele vererek Türkiye'yi bu içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtarmakla görevliyiz ve inanıyorum ki bunu da yapacağız.

Çok teşekkür ediyorum.

• **Ömer Çetin Nuhoglu**- Sayın Öymen'e çok teşekkür ediyoruz. Değerli konuklar, iki değerli siyasetçimiz, devlet adamımız ve tecrübeli bürokratımızın iktidar ve muhalefet olarak değil de, kendi düşündüklerini ülke yararına çok açık, şeffaf ortaya koydular. Sayın Dülger'in ve Sayın Öymen'in de söylediği gibi burası siyaset ortamı olmadığı için çok net olarak bunları paylaştılar. Ben iki değerli katılımcımıza, panelistimize verdikleri bilgilerden dolayı sizler ve şahsım adına şükranlarımızı sunuyorum.

Şimdi, soru-cevap ve yorumları almaya devam edeceğiz. Buyurun.

• **Yusuf Ergen** - Sorum Onur Bey'e olacak. 2004 yılında Nobel Ödülünün Edward Prescott'a verilmesinin sebeplerinden biri de 77 yılında yaptığı bir çalışmasıydı. O da siyasilerin politika yaparken asimetrik davranmaları. Türkiye'ye bakıyoruz, çok fazla hükümet değişti, yoksulluğun çok fazla görüldüğü ülkelerde de hükümetlerin çok değiştiğini görüyoruz. Her hükümet farklı politikalarla dolaylı ciddi sorunlar yaşıyor, yani bir hükümet geliyor tarıma sübvansiyon verirken, diğer hükümet bunu kesiyor ve çok ciddi bir asimetrik sorun ortaya çıkıyor. Sizce yoksullukla mücadele sorunu hükümetin mi, yoksa devletin mi sorunudur? Bu ayrımı nasıl gerçekleştirebiliriz? Türkiye'de geçekon-dulaşma, kırdan kente göç gerçekten hükümetlerin yanlış uygulamalarından mı kaynaklandı, her hükümetin farklı davranmasından mı kaynaklandı.

• **Ömer Çetin Nuhoglu**- Teşekkürler Sayın Ergen. Buyurun.

Onur Öymen

Üçüncü
düzeyde bir
bürokrasi
ile Türkiye'nin
bu sorunlarını
kaldıramazsınız.
En önemli
görev
siyasetçilere
düşüyor.
İktidarla
muhalefetiyle
bizim
sorumluluğumuz
bu işler.

• **Engin Kılıç-** Merhabalar. Sorum Sayın Dülger'e: Kendileri çiftçilere destekleme politikasının kaldırıldığını ifade ettiler. Oysa Amerika Birleşik Devletlerinde çiftçilere 80 milyar dolar tutarında bir destekleme var. Bu konuya bakış açılarını öğrenmek istiyorum. Ömer Çetin Nuhoğlu- Teşekkürler Sayın Kılıç. Buyurun.

• **Salim Sayar-** Avrupalılar milliyetçi ve dindar görünüyorlar. Biz onlardan daha milliyetçi ve daha dindarı. Bizim dinimizi niçin küçümsüyorlar? Bize niçin dinimizin terörist olduğunu söylüyorlar? Aynı zamanda 2000 senelik topraklara sahibiz ve bu toprakları kanla aldık. Ortadoğu, Balkanlar ve diğer taraftan Türki cumhuriyetler burada bir eksen teşkil ediyoruz, bir odak teşkil ediyoruz. Bunun hakkında acaba niçin stratejiler üretmiyoruz ve bunu doğrudan doğruya basın yoluyla, televizyonlar yoluyla, üniversiteler yoluyla niçin topluma duyurmuyoruz? Bizi aşağılıyorlar, bizi eşitsizliğe götürüyorlar, aynı zamanda bize ikinci sınıf muamelesi yapıyorlar. İkinci sınıf muamelesi yapmalarını engellemek için neden aktif bir şekilde kendi bilgimizi, becerimizi kullanarak bunları yapmıyoruz?

Diğer bir nokta, Türk toplumu aynı zamanda Ortadoğu'yu kaplayan büyük bir zenginlik olgusu üzerinde duruyor. Burada büyük, zengin kaynaklarımız var. Bu kaynakları almak için türlü türlü yalanlar söylüyor, bunlara sahip olmak istiyorlar. Acaba bunları görerek, bunları doğrudan doğruya öne çıkararak, bunlara cevap vererek niçin aktif -sağcımızla, solcumuzla, güneylimizle, kuzeylimizle- çalışmalar yapmıyoruz? Acaba yapıyor muyuz? Bundan biraz şüphe ediyorum. Saygılarımla sunuyorum.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Teşekkürler Sayın Sayar. Buyurun.

• **Reşat Tüzünataç-** Sorum Sayın Öymen'e: Konuşmanızda yoksulluğa çarelerden bahsettiniz. Hazır kendisini burada yakalamışken, Parti Başkanları Deniz Baykal'ı partiden uzaklaştırma çarelerine bakıyorlar mı? Biraz mevzunun dışına çıkıyorum, ama bunu da sormak istiyorum.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Teşekkür ediyoruz Reşat Bey. Buyurun.

• **Mustafa Uzun-** İktisat Fakültesi Cemiyeti'nin yapmış olduğu bu toplantıyı takdirde karşılıyorum. Konu çok önemli, çok da önemli katılımcılar sağlamışlar. Ayrıca konuşmacılar ve yöneten değerli yöneticiye de teşekkür ediyorum. Konuşmacıların da değinmiş olduğu gibi, yoksulluğu gidermeye çalışıyoruz, ancak küreselleşme sebebiyle yoksulluk

gelişmekte olan ülkelerin aleyhine bir gelişim göstermektedir. Yoksulluğu gidermeye çalışırken hükümet düzeyinde bundan evvel de yapılan uygulamalar çok olumlu. Konuşmacıların da değinmiş oldukları gibi, orta sınıfı yoksulluğa katmamamız lazım. Bunun için stratejik bir çalışma yapmak lazım ve ülkenin lokomotifini belirlememiz lazım. Biliyorsunuz, özelleştirme sebebiyle birçok dev şirketimiz, halka mal olmuş şirketler; bunlar elden gidiyor. Bunlar bir nevi halkın ortaklıkları sayılabilir. Tabii ki borçlarımızı ödeyeceğiz ve ekonomiyi bir düze çıkaracağız. Karma ekonomiden Türkiye'nin uzaklaşmakta olduğunu anlıyoruz. Lokomotif güç belirlenmeli, siyaset grubu, toplum, sivil toplum örgütleri elele vererek, bir strateji belirlemeli ve çalışmaları bu şekilde götürmeli. Küreselleşme sebebiyle toplumumuzun ve gelişmekte olan toplumların aleyhine olacak gelişmeleri önlememiz lazım. Teşekkür ederim.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Teşekkürler Sayın Uzun. Evet hanımefendi.

• **Bengü Cinemre-** "Yüzde 1 küsur açlık sınırı altında" dediniz. Bu yüzde 1 varoşlarda mı, yoksa kırdada mı daha çok? Buna ilişkin bir veri var mı? Onu rica edeceğim.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Teşekkürler hanımefendi. Buyurun.

• **Erdoğan Yıldız-** Sorum Sayın Öymen'e olacak: Avrupa Birliğiyle ilgili bir soru. Konuşmalarında da değindiler. Bizim Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerimiz normal bir zeminde işlemiyor, anormal bir zeminde işliyor. Bunlardan en önemlisi de 6 Mart 1995 belgesi. Avrupa Birliğine üye olan tüm ülkeler, önce tam üye oldular, sonra Gümrük Birliğine katıldılar. İspanya, Yunanistan çok sonradan Gümrük Birliğine girdiler, tam üye olduktan sonra. Yoksulluktan, fakirlikten bahsediyoruz. Bu 10 yıllık süreçte Gümrük Birliğinin, yani tek yanlı bağlanmanın bize ne kadar kaybettirdiği rakamlarla ortada. Dolayısıyla bu tek yanlı bağlılığı gözden geçirmek durumundayız. Bu konuda Sayın Öymen partinizin bir çalışması var mı efendim? Teşekkür ederim.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu-** Biz teşekkür ediyoruz.

• **Burhan Taştan-** Cemiyetimizin Genel Sekreteriyim. Benim sorum Sayın Mehmet Dülger'e olacak. İlk önce Mehmet Dülger'e çok teşekkür etmek istiyorum, çok güzel bir özeleştiriyi yaptı. Şu andaki Türkiye'nin fotoğrafını hiçbir sansür uygulamadan bize bütün çıplaklığıyla anlattığı için çok teşekkür ediyorum kendisine. Biz de üç günlük süre içerisinde

Biz de
yoksulluğu
belki çözebiliriz,
ama rejim
giderse
bir daha
kolay kolay
elde edemeyiz.

yoksulluğun ülkemizde yapmış olduğu tahribatı izlemeye çalışıyoruz. Benim Mehmet Dülger'e sorum şu olacak: İktidara geldikleri dönemden bu döneme kadar iç borçlarında yaklaşık 100 milyar doların üzerinde bir artış oldu. İç ve dış borç faizi olarak bir önceki bütçemizde de aynı rakamlar vardı, bu sene de aynı rakamlar var. Yaklaşık 46 katrilyon liralık iç ve dış borç ödememiz söz konusu; bütçemizin 1/3'lük bir bölümüne tekabül ediyor. Bunun günlük indirgenmesi 100 milyon dolar civarında bir rakama tekabül ediyor. Bu 100 milyar dolarlık iç ve dış borç artışı, üç yıllık süre içerisinde nerede kullanıldı? IMF'den hangi tarihte kurtulmayı hedefliyoruz? Bunun cevabını verirseniz çok teşekkür edeceğim.

İkinci sorum Sayın Öymen'e olacak. Avrupa Birliği fonlarından diğer ülkelerin almış olduğu payları söylediğiniz zaman, rakamların ne kadar büyük, ne kadar devasa olduğunu gördük. Bizim bu fonlardan faydalanma ihtimalimiz bundan sonra oluşacak mı? Rakam boyutları bu düzeyde olacak mı? Bunun Türkiye'deki yoksulluk üzerindeki etkileri hakkında bilgi verirseniz teşekkür edeceğim efendim. Sağolun.

• **Ömer Çetin Nuhoglu**- Teşekkür ediyoruz Burhan Bey. Buyurun.

• **Ömer Çetin Nuhoglu**- Gündem, yoksulluk ve AB. Madalyonun bir de öbür yüzü var. O da rejim konusu. Sayın Mehmet Dülger Bey'e soracağım. Yıllardır Sayın Demirel'in yanındaydınız, AKP'ye geçtiniz. Ne umdunuz, ne buldunuz? Özellikle rejim konusunda bize açıklama yapabilir misiniz efendim? Yapılanları biliyorsunuz, onları detaylandırmama gerek yok. Bunu önemsiyoruz, çünkü rahmetli İnönü'ye sormuşlar, "bizi aç bıraktın" diyor köylü. O da diyor ki, -meşhur lafi- "aç bıraktım ama babasız bırakmadım" Biz de yoksulluğu belki çözebiliriz, ama rejim giderse bir daha kolay kolay elde edemeyiz.

İkinci sorum da Sayın Öymen'e. AB ile ilgili. Hep Atatürkçü geçiniyoruz, ama maalesef bütün veciz söylemleri yavaş yavaş neredeyse gidiyor elimizden diye gene bir endişe var. "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" diyor, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yazıyor. Gerçekten bunu devam ettiriyor muyuz, yoksa yavaş yavaş o da elimizden gidiyor mu efendim? Teşekkür ediyorum.

• **Ömer Çetin Nuhoglu**- Biz teşekkür ediyoruz.

• **Ali Osman Şalılı**- Marmara Üniversitesi. Sorum Onur Öymen Bey'e. Yoksullukla ilgili çözümlerde bölgesel kalkınmadan bahsetmişti. Hükümetle birlikte ittifak halinde yaptıkları

çalışmalar hakkında bilgi verebilir mi?

• **Ömer Çetin Nuhoglu** - Teşekkür ediyoruz. Evet, son olarak buyurun.

• **Emrullah Oldaç**- Sorum Sayın Dülger'e:

Üç günden beri devam eden seminerde muhtelif panelistler, "küreselleşme artıkça yoksulluk artıyor" dediler kısaca. Bu arada yine Sayın Dülger bugünkü konuşmasında, AB'ye girildiğinde şunları beklemeyiniz, bunları ümit etmeyiniz, özellikle Avrupa Birliğindeki 15-20 tane gelişmiş ülke halkının refahlarından fedakarlık etmeyecekleri gibi olumsuzluklar olacağını ve kısaca fazla bir şey beklenmemesi gerektiğini söylediler. O zaman Avrupa Birliğine girmek için bu kadar yırtınmamızın sebebi nedir?

İkinci sorum, yine Sayın Dülger'e. Çin'in Cezayir'de sıfır maliyetli emek gücüyle ucuz bir ihale aldığını söylediler. Çin, cezaevlerindeki hükümlülere Çin'den Cezayir'e kadar götürüp sıfır maliyetle çalıştırdığına göre, biz Türkiye'de cezaevlerindeki insanlarımızı acaba bir şekilde çalıştırarak ekonomimizi kalkındırma gibi bir imkânımız olabilir mi? Yasal olarak bunlar mümkün müdür? Teşekkür ederim.

• **Ömer Çetin Nuhoglu**- Teşekkürler Sayın Oldaç.

Değerli arkadaşlar, değerli katılımcılar; ben affınıza sığınarak değerli iki siyasi siyasetçimizi, devlet adamımızı burada bulmuşken, yönetici olarak soru soramama gibi bir durumda kendimi hissettim. Ama affınıza sığınarak bunu sormak istiyorum. Çok önemli bir tespitti iki panelistimizde de. 99 ve 2001 yılındaki yaşadığımız krizlerden bahsedilirken, net olarak sıcak paranın geliş ve 1 milyon dolarlık bir rakamın Türkiye'den 3 milyon dolar olarak çıkışından bahsedildi. Bu sürecin sonucunda krizleri yaşadık ve bu krizlerin karşılığını orta, alt ve dar gelirliiler ödedi; Sayın Dülger özellikle bunun altını çizdi.

Ben şunu merak ediyorum: 2001'deki sıcak paranın çok daha üstünde, 2.5 katı daha fazla şu anda sıcak parayı konuşuyoruz. O tarihte sadece mali piyasalar borçlu iken, bugün kredi kartları 16 katrilyon lira borçlu, -tüketicilerden bahsediyorum, halkımızdan bahsediyorum- mali piyasalar borçlu, devletin borcu sadece iç borç 100 katrilyon arttı. Sanayici, tüccar borçlu. 1999 ve 2001 yılında sadece mali piyasalar borçlu iken bu krizi yaşadık ve sıcak paranın bedelini orta kesim ödedi. Şu anda bütün kesimler borçlu iken, bu bedeli ödeyecek miyiz, ödemeyecek miyiz, ne boyutta ödeyeceğiz, kimler ödeyecek? Ben ara bir soruyla seyirci olmanın, dinleyici olmanın tadını

Onur Öymen

Liberal partilerin önceliği farklıdır, muhafazakâr partilerin önceliği farklıdır, yani farklı ideolojiye mensup partilerin, demokrasilerde aynı politikaları izlemeleri zaten beklenemez.

da tattım. Teşekkür ediyorum sizlere. Sayın Öymen, buyurun.

• **Mehmet Dülger-** Önceliği muhalefet alsın.

• **Onur Öymen-** Çok güzel sorular sordu arkadaşlarımız. Kısaca söyleyeyim: "yoksullukla mücadele etmek hükümet sorunu mu, devlet sorunu mu?" denildi. Gayet tabii ki hükümet sorunu. Şunun için hükümet sorunu: Her hükümetin kendi ideolojisine göre, programına göre farklı yöntemleri vardır, öncelikleri vardır. Sosyal demokrat partilerin önceliği, sosyal adaleti sağlamaktır. Liberal partilerin önceliği farklıdır, muhafazakâr partilerin önceliği farklıdır, yani farklı ideolojiye mensup partilerin, demokrasilerde aynı politikaları izlemeleri zaten beklenemez. Halk da hangi konuya öncelik veriyorsa, o görüşteki partileri seçer, o partilerin izleyeceği politikalara bakarlar. Niçin Almanya'da sosyal demokratlar seçimi kaybetti? Çünkü sosyal devlet anlayışını törpülemek zorunda kaldılar, halkın sosyal kazanımlarını, sosyal alandaki avantajlarını biraz sınırladılar, törpülediler. Buna duyulan tepkiler ne? Aldıkları oylar çok azaldı. O nedenle halkın, siyasi partilerin programına göre oy vermeleri önemlidir. Yoksullukla mücadele onun için hükümetlerin öncelikli sorunlarından biridir. Bu vesileyle bir şeyi söylemek istiyorum. Demin her şeyi konuşmadık, tabii vakit de sınırlıydı, ama eğer Sayın Başkan müsaade ederse söyleyeyim. Bu konularda hükümete mi bir görev düşüyor, devlete mi düşüyor, muhalefete mi düşüyor? Hepsine düşüyor, ama daha önemli görev halka düşüyor. Eğer halkta yeterince bilinçlenme yoksa, demokratik bir ülkede olması gereken sorumluluk duygusu yeterince yaygınlaşmamışsa, o zaman karşınıza çıkan tablo gerçekten çok düşündürücü bir tablo oluyor. Türkiye'nin sıkıntısı nedir? Aşırı derece borç yükü altına girdik. Acaba niçin? Türkiye düzeyindeki bir ülkenin yapması zorunlu olan harcamalar var. Kaçınamazsınız; askeri harcamalar var, memur maaşı vereceksiniz, zorunlu altyapı yapacaksınız, zorunlu harcamalarınız var devlet olarak. Buna karşı da bir geliriniz olacak. Geliri nereden sağlayacaksınız? Vergiden sağlayacaksınız. Bakınız, size bir iki rakam vereyim şaşıracaksınız. Türkiye'de -en son rakamlar bunlardır- doktorların yılda ödediği ortalama vergi 1.06 milyar. Düşünebiliyor musunuz? Elektrikli ev aletleri imal edenlerin devlete vergi olarak yılda ödediği para 1 milyar 40 milyon lira. Türkiye'de ortalama olarak yılda ödediği vergi 957 milyon liradan ibaret. Eski parayı söylüyorum, yani YTL değil bunlar. Bir otelin

bir yılda ödediği vergi ortalama 957 milyon lira, yani şaşıracak rakamlar. Bina inşaatı yapanlar yılda ortalama 659 milyon vergi ödüyor. Mobilya yapanlar yılda ortalama 300 milyon vergi ödüyor. Bir lokantaya gitseniz bu kadar para veriyorsunuz.

Değerli arkadaşlar, eğer biz vatandaş olarak devlete vergi ödeme görevimizi yapmazsak, devleti işte böyle avuç açan duruma düşürürüz. İktidarların tabii vergi kaçığını önlemek görevleridir, ama vatandaş olarak bizim de görevlerimiz var. Biz de sorumluluğumuzun bilinci içinde hareket etmeliyiz; bunu unutmamak lazım. Türkiye bu kadar büyük borç altına girdiyse, bunun en önemli sebeplerinden biri vatandaşların hâlâ kazançlarının üzerinden vergi ödemeyi bir görev saymamalarıdır. Buna mutlaka dikkat etmek lazım.

Avrupa'nın milliyetçiliği, din meselesini bir arkadaşımız sordu. Burada şunu söylemek lazım: Aslında milliyetçiliği kelime olarak başka türlü tarif ediyoruz, Avrupalılar başka türlü tarif ediyor. Avrupa'da "milliyetçiliyim" dediğiniz zaman, sizi ırkçı zannederler, yayılmacı Hitler gibi, Mussolini gibi zannederler. Bizim milliyetçiliğimiz ise Atatürk milliyetçiliği, Anayasamızda yer alan, yani başka ülkelerin menfaatine zarar vermeyi amaçlamayan, ama Türkiye'nin ulusal çıkarını korumayı amaçlayan milliyetçilik. İşte bu anlayış aslında bütün ülkelerde geçerlidir. Dünyada bütün ülkeler kendi ulusal çıkarlarını korurlar. Bakınız, Amerika'da çelik sanayi sıkıntıya düştü, dünyada rekabet gücünü kaybetti 2-3 sene önce. Başkan Bush, çelik ürünleri ithalatına yüzde 30 vergi koydu. "Madem beceremiyorsunuz isteyene satarım, hiçbir millî çıkar da gözetmem, ekonominin gereği neyse onu yaparım" demedi, millî çelik sanayini yabancıya karşı koruyor. Ulusal çıkarlar böyle korunuyor. Özelleştirme, bizim umurumuzda değil, yani en değerli tesisimizi, birikimimizin -arkadaşlarımız sordular, söyleyeyim- yüzde 100'ünü yabancıya satarım. Ne çıkar? Ne var bunda? Yabancılar da böyle mi yapıyor?

Bakın, İngiltere'de British Petrol Şirketinin hisselerinin yabancılar satışına gündeme geldi, daha doğrusu bir bölümünün özelleştirilmesi gündeme geldi. Bir Kuveyt şirketi yüzde 22'sini almaya kalktı. İngiltere ayağa kalktı, satmadılar. "Satamayız, bu İngiltere'nin ulusal çıkarlarına zarar verir" dediler. Pazarlık, kıyamet; yüzde 10'unu sattılar. Kaliforniya'da bir petrol şirketini bir Çin firması satın almaya kalktı, 8 milyar dolar teklif verdi Kaliforniya'daki petrol şirketini almak için. Satmadılar, 7 milyar dolara bir başka Amerikan firmasına sattılar. Gidiniz

Onur Öymen

Türkiye
bu kadar
büyük borç altına
girdiyse,
bunun en
önemli
sebeplerinden
biri vatandaşların
hâlâ kazançlarının
üzerinden
vergi ödemeyi
bir görev
saymamalarıdır.

bakınız Fransa'ya, Fransa'daki özelleştirme politikasına bakınız. İsteyen yabancı şirket, istediği firmayı, devlet firmasının istediği miktarını alabiliyor mu, alamıyor mu? Fransa'da yüzde 10'u aştığınız zaman Bakanlar Kurulundan özel yetki lazım. En önemli özelleştirmede bile altın hisseyi devletin elinde tutuyorlar. Herkes ulusal çıkarını koruyacak, biz korumayacağız; yanlış olan bu.

O bakımdan biz demiyoruz ki, "kaskatı politikaları izleyelim, hiç özelleştirme yapmayalım. Basma fabrikasını bile devletin elinde tutalım" filan. Artık bunu diyen yok. Gayet tabii ki özelleştirme yapacağız, ama insaf edelim. Yabancı nasıl yapıyorsa biz de öyle yapacağız. Avrupalılara gidin bakın, Almanya'ya gidin bakın, Doğu Almanya'daki devlet kuruluşlarını birleşmeden sonra özelleştirmek için Treuhandanstal diye bir kurum kurdular. Öyle kurallar koydular ki, o malı alan firma yeni yatırım yapmak zorunda, yeni teknoloji getirmek zorunda, istihdamı muhafaza etmek zorunda. Yapmazsa ne olur? Hemen geri alıyorlar. Kaç tane Türk firması, Doğu Almanya'da özelleştirmeden tesis satın aldı. Çoğunu ellerinden geri aldılar bu koşulları yerine getirmediği için.

Biz ne yapıyoruz? Ben daha geçenlerde gittim, Kastamonu'da, Sinop'ta birçok tesis özelleştirilmiş, satın alanlar tesisleri kapatmış, işçiler sokakta. Bunun takibati yok. "Bize üç kuruş para versin, ne yaparsa yapsın. Ekonomiye fayda mı sağlıyor, zarar mı sağlıyor? Gitsin" Kastamonu Taşköprü'de Orta Doğu'nun tek sigara kâğıdı üreten fabrikasını özelleştirmişiz. Adam "bunu üretmiyorum, defter kâğıdı üreteceğim" demiş. 500 işçi sokakta ve biz sigara kâğıdını ithal ediyoruz. Bu özelleştirme. Bunu mu istiyoruz? Bunları açıkça aramızda konuşmamız lazım. Ülke çıkarlarını değerlendirirken, yabancı ülke ne yapıyor? Çok teşekkür ediyorum arkadaşımıza bunu sorduğu için. Yabancı ülkeler ne yapıyor, biz ne yapıyoruz? Gözü kapalı hareket etmeyeceğiz. Çağdaş bir ülke olacaksak, çağdaş ülkelerin yaptığını yapacağız. Mannesmann telekomünikasyon firmasını İngiliz firması Vodafone satın almaya kalktı, Schröder müthiş bir tepki gösterdi. "Bu, Alman kültürüne aykırı, satmam" dedi. Satmadı, kıyameti koparttı. Ondan sonra uzun pazarlıklarla başka bir formül buldular.

"Dev şirketler elden gidiyor" dedi bir arkadaşımız. Hakikaten böyledir, yani bunlar bizim kazanımlarımızdır. Bizden önceki kuşakların, cumhuriyet kuşaklarının halkın parasıyla ürettikleri çok değerli bir servetimizdir. Bunları gözü kapalı satamayız. Bunların

çoğunun stratejik değeri var. O bakımdan diğer ülkelerin yaptığını yaparak bu konuda dikkatli hareket etmek zorundayız. "Açığımız var, hepsini satarız, kaç para alırsak alırız borcumuzu kapatırız" filan olmuyor. Biz o bakımdan dikkatli olmak zorundayız.

Bir arkadaşımız Gümrük Birliğini sordu. Değerli arkadaşlar, Gümrük Birliği bizim lehimize olmuş mudur, lehimize sonuç vermiş midir? Avrupa Birliği, Türkiye ile ortaklık anlaşması yaparken, ona bir 60. madde koydular. 60. madde şu: Eğer Türkiye'den bir sanayi ürününün Avrupa pazarına gümrüksüz ithalatı Avrupa Birliğinin çıkarına zarar verecekse, korumacı tedbir alabilir. Bakın, o Avrupa Birliği korumacı tedbiri düşünüyor, siz düşünmüyorsunuz. "Korumacı tedbir alabilir" dediler, devleti sıkıştırdılar. Devlet yanaşmadı, ama özel sektörü zorladılar, kota uygulamaya başladılar tekstil ürünlerinde. Türkiye satabileceği kadar satamadı.

İkincisi, bir çok malda tarife dışı engel uyguladılar. Bir çok malda haksız dumping uyguladılar. Böylelikle Türk ihracatının, Türk sanayicisinin de elini kolunu bağladılar. Bundan çıkış yolu neydi? Bundan çıkış yolu Gümrük Birliğiydi. Gümrük Birliğini zaten 25 yıl önce kararlaştırmıştık. Üç bölüm halinde hazırlık dönemli, geçiş dönemli, vesaire 22 yıllık tarifelerle adım adım Gümrük Birliğine gidecektik. 1995 yılında yapıldı, ama 95 yılında kararlaştırılmadı Gümrük Birliği. Çok uzun geçmişi var. Eksik olan ne? Eksik olan şu: Gümrük Birliği dediğimiz şey, aslında sadece ve sadece sanayi mallarında Gümrük Birliğidir. Biz buna hizmetleri sokturmaya çalıştık. 15 ülkeydi Avrupa Birliği, 14 ülkeyi ikna etti, bir tanesini edemedik. O da tahmin edeceğimiz gibi Yunanistan değil de, Almanya idi. Almanya bizim hizmet sektöründeki yüksek rekabet gücümüzü bildiği için kabul etmedi, sokturamadık. "Siz şimdi kabul edin sanayi ürünlerini de, zaman içinde hizmetler sektörünü yaparız" 10 yıldan beri vermediler bize. Geçenlerde Brüksel'de Avrupa Birliği yetkililerine "hizmetler sektörünü Gümrük Birliğine sokma ihtimali var mı?" diye sordum. "Hiç ümit yok" dediler. İşte devlet bunu yapacak, hükümet bunun mücadelesini verecek.

İkincisi tarım. Tarımı da sokturamadık. Eğer biz tarımı -şahsi kanaatimi söyleyeyim. Burada uzman ekonomistler var, onların sahasına girmek istemem- ve hizmetler sektörünü Gümrük Birliğine sokturabilseydik, belki de bu çektiğimiz krizleri, yaşadığımız krizleri ya yaşamayacaktık, ya bu kadar vahim olarak yaşamayacaktık. Bu bize müthiş bir alan

Onur Öymen

Özelleştirilen
şirketler
bizden
önceki
kuşakların
cumhuriyet
kuşaklarının
halkın
parasıyla
ürettikleri
çok değerli
bir
servetimizdir.
Bunları
gözü kapalı
satamayız.
Bunların
çoğunun
stratejik
değeri var.

sağlayacaktı, bir faaliyet sahası sağlayacaktı. Bunu yaptıramadık. Gümrük Birliğinde eksik olan budur.

AB fonlarından ilerde yararlanma imkânımız olacak mı? Olması için çalışmak lazım. Bakınız, Avrupa Birliğinin fonlarından yararlansaydık ne olacaktı? Bugün üye olsaydık, Avrupa Birliğinin resmi rakamlarına göre senede 11,5 milyar EURO net para alacaktık Avrupa Birliği bütçesinden. Kredi falan değil, net katkı alacaktık. Bu paranın 8,5 milyar Euro'su çiftçiye gidecekti, tarıma gidecekti. Bugün Yunanistan, belli sektörlerde Avrupa Birliğinden aldığı paralarla kendi üreticisine Türkiye'nin yaptığı tarımsal sübvansiyonun tam 10 misli para veriyor. Az para değil. Bu sayede Yunanistan'da pamuk üretim alanları yüzde 30 büyüdü, Türkiye'de küçülüyor. Türkiye, Yunanistan'dan pamuk ithal ediyor. "Avrupa Birliğine girelim mi, girmeyelim mi? Bize çok kızıyorlarmış, sırtımızı dönelim gidelim" işte buyurun, sonucu bu. Onun için bir an önce en kısa zamanda girmek lazım. "10 seneden önce üye olamazsınız, 2014 yılından önce olmaz" diyorlar bize. Kimse de itiraz etmiyor, hükümet de, başkaları da kalkıyorlar, "efendim, bundan daha doğal ne var? Gayet tabii ki bu kadar zamana ihtiyacımız var" diyorlar.

Değerli arkadaşlar, bunu bize niye söylüyorlar? Şunun için söylüyorlar: Çünkü Dünya Ticaret Örgütünün Doha'da aldığı bir karar var. Dünya Ticaret Örgütü diyor ki, "10 yıl içinde, 2014 yılına kadar tarım sübvansiyonlarını sıfırlayacağız" Yani siz üye olabilirsiniz, eğer ezkaza bütün engelleri aşılıp da, tavizleri verip de üye olabilirsiniz, bugün vereceği o 8,5 milyar dolar var ya, onu vermeyecek. Ya küçük bir şey verecek, ya hiçbir şey vermeyecek. Bunları bilmek lazım, iyi kollamak lazım. Birisi size "10-15 sene üye olamazsınız" deyince, diyeceksiniz ki, "yani demek istiyorsunuz ki, "bugün üye yaptığımız ülkeler bizden 15 sene ileri. Öyle mi?" Bakalım, koyalım şu masanın üstüne. Hangi alanda bunlar bizden ileri? Bulgaristan 15 sene ileri mi Türkiye'den, Romanya ileri mi? Demokrasi de mi ileri, insan haklarında mı ileri, ticaretle mi ileri, tarımda mı ileri, nerede ileri? Bulgaristan'ı görmüşsünüzdür, Romanya'yı gördünüz, Slovakya'yı gördünüz, insaf edin. Biz kendi kendimizi eleştiriyoruz, ama ölçüyü de kaçırmayalım. Bu ülkelerin çoğu, Türkiye'nin yanına yaklaşamaz. Amaç, size yapacağı ödemeleri azaltmaktır bu süre içinde. Değerli arkadaşlar, bunlara çok dikkat etmek lazım. Üç soru daha kaldı, onları kısaca özetleyeyim. Rejim konusu. Egemenlik elden gidiyor mu,

Milli egemenliği devir mi edeceğiz Avrupa Birliğine üye olursak? Hayır devretmeyeceğiz. Belli alanlarda egemenliği paylaşacağız. Ama esasa ilişkin konularda egemenliğimizi muhafaza edeceğiz. Nasıl edeceğiz? Avrupa Birliğinde en önemli konular veto hakkına tabidir. Her ülke önemli kararları veto edebilir; bu bir. İkincisi, Avrupa Birliğinin Lüksemburg kuralı vardır. Vetoya tabi olmayan bir konuda bile siz çıkıp da "bu benim milli çıkarlarımı ilgilendirir" dersanız, diğer ülkeler veto hakkına sahipmişsiniz gibi sizin istediğiniz doğrultuda oy kullanırlar; kural bu. Bu nedenle bugüne kadar Avrupa Birliği üyesi bir ülkeyle üye olmayan bir ülke arasındaki ihtilaf da hiçbir zaman Avrupa Birliği ne kadar haklı olursa olsun üye olmayan ülkeyi desteklememiştir. İşte Türk-Yunan ihtilafı, işte en son Kıbrıs örneği. Benim bildiğim bunun hiçbir örneği yok, bileniniz varsa bana da söylesin. O bakımdan zannedilmesin ki, Avrupa'ya girdiğimiz anda teslim bayrağını çekeceğiz. Tony Blair diyor ki, "biz ulusal egemenlik haklarımızı koruyacağımız için, ulusal çıkarlarımıza hizmet edeceği için Avrupa Birliğine girdik" Egemenliği o şekilde paylaşacaklar.

Belli konularda Avrupa Birliği'nin söz hakkı olacak mı? Olacak. Hangi konularda? Mesela çevre konusunda, yani sizin Avrupa'yı, komşularınızı dilediğiniz gibi kirletme hakkınız olmayacak, belli kurallara uyacaksınız. Bazı alanlarda Avrupa Birliğinin bağlayıcı kuralları var. Mesela Avrupa para birimine girerseniz, devalüasyon yapmayacaksınız, dış borçlarınızın oranı Gayri Safi Milli Hâsılanızın yüzde 60'ını aşmayacak vesaire. Bunları yapmazsanız ne olur? Yapmazsanız para birliğine giremezsiniz. İngiltere, İrlanda, İsveç girmediyse mesela veya Schengen Anlaşması, girerseniz sınırlarınızı vizesiz seyahate açacaksınız. İngiltere girmediyse, Schengen anlaşmasına üye değil. Dışında kalma hakkınız var, isterseniz girmezseniz bazı anlaşmalara, projelere, ama girince bu kuralları uygulayacaksınız.

Şöyle olarak şunu söyleyeyim bu çerçevede: Bazıları Türkiye'nin üyeliğinden neden çekiniyorlar? Çünkü Türkiye büyük ülke olarak girecek. Önde gelen Alman yetkililer Almanya'da büyükelçiyken bana dediler ki, "bakın, insan hakları, Kürt meselesi, bilmem ne meselesi filan; bunlar esas sebep değil. Esas sebep şu: Biz diğer aday ülkelerin hepsini hazmedebiliriz, yutabiliriz, sizi yutamayız. Sizi biz çok esaslı bir rakip olarak görüyoruz. Ekonomik gücünüzü biliyoruz, potansiyelinizi biliyoruz. Sizi şimdiremeyiz; sıkıntı budur. Onun için

Onur Öymen

Zengin bölgelerimizin kaynaklarından, olanaklarından, teknik imkânlarından, araç ve gereçlerinden fakir bölgelerimizi yararlandırmak lazım; bunu yaptığımız zaman göreceksiniz ki, Avrupa Birliği yardımını almadan da bir şeyler yapılabiliyor.

TEK EL'DEN HİZMET

- Uluslararası Taşımacılık
- Dağıtım ve Toplama Hizmetleri
- Antrepo ve Depoculuk Hizmetleri
- Gümrükleme Hizmetleri
- Sigorta Hizmetleri

www.rantrans.com.tr

13. Karıncalar Günü'nde Tüm İktisatlılar

**İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi Merkez Bina
Havuzlu Bahçe'de**

Buluşuyor...

Tarih: 16 Eylül Cumartesi 2006

Saat : 14.00 den itibaren

Ayrıntılı bilgi için lütfen Cemiyeti arayınız.

Tel: +90 (212) 250 50 34 - 235 61 55 Faks: + 90 (212) 255 17 73

e-posta :bilgi@ifmc.org.tr

bizim burada sorunumuz büyük devlet oluşumuz. Avrupa Parlamentosunda en büyük iki gruptan biri Türk grubu olacak. Almanlarla beraber. Bir süre sonra Almanları da geçeceğiz. Oylamada Bakanlar Konseyinde en ağırlıklı oy sahibi iki üç ülkeden biri biz olacağız. Çünkü nüfusumuz ikinci sırada geliyor Avrupa. Orada oylama nüfus esasına göredir. O bakımdan bütün bunları birlikte düşündüğünüz zaman görüyorsunuz ki, "biz teslim olacağız, bayrağı indireceğiz, egemenliğimizi feda edeceğiz" böyle bir şey olsa İsmet Paşa bunu imzalar mıydı, 1963'te tam üyeliği öngören anlaşmayı imzalar mıydı?

Bölgesel kalkınma konusunda hükümetle birlikte çalışıyor musunuz? Keşke çalışsak, ama maalesef çalışmıyoruz, daha doğrusu bu gibi işlerde hükümetin bizimle çalışması lazım. Bölgesel kalkınma konusunda gerçekten Türkiye çok büyük sıkıntı içindedir. Belli bölgelere yeterince yatırım aktaramıyoruz. Bizim bu konuda ana muhalefet partisi olarak bazı önerilerimiz var. Aynen batı ülkelerinin yaptığı gibi zengin bölgelerle fakir bölgeler arasında kardeş bölge ilişkisi kurmak lazım. Zengin bölgelerimizin kaynaklarından, olanaklarından, teknik imkânlarından, araç ve gereçlerinden fakir bölgelerimizi yararlandırmak lazım; bunu yaptığımız zaman göreceksiniz ki, Avrupa Birliği yardımını almadan da bir şeyler yapılabilir. Biz bunu yaptık mı? Yaptık. Mesela Antalya'da bizim zamanımızda belediyenin turistik eşya satış merkezi vardı, satılacak mal bulamıyordu. Van'da ve Hakkari'de de turistik eşya üretiliyordu; halı, kilim, baston vesaire, satacak adam yoktu. Oradaki malları Antalya'da pazarladık. Böylelikle Antalya'da sağlanan geliri göneydoğu'ya nakletmiş olduk. Buna benzer pek çok projemiz var. Bize oy vererseniz neler yapacağımızı görürsünüz.

Sıcak para girişi-çıkışı; son olarak da onu söyleyeyim. Sıcak para yalnız Türkiye'nin meselesi değil. Sıcak para dünyanın her tarafında dolaşan paradır. Sıcak para girişine diğer ülkeler belli koşullar getiriyorlar, sınırlamalar getiriyorlar; Malezya mesela buna sınırlama getiriyor. Türkiye'de "kayıtsız, koşulsuz gelsin de nereden gelirse gelsin. Giderse kaç para götürürse götürsün" bu vahşi kapitalizm. Liberal ekonomiye taraftar olmak başka şey, vahşi kapitalizm başka şey; buna izin vermeyeceksiniz. Diğer ülkeler nasıl kuralları uyguluyorlarsa, siz de bu kuralları uygulayacaksınız.

Benim anlatacaklarım aşağı yukarı bunlar, ama söyleyecek daha çok şeyim var. Kısa bir reklam arası vereyim size. Bu söylediklerimi

ve burada söyleyemediğimiz bazı istatistikleri bu yeni yayınladığım kitaba koydum, "Ulusal Çıkarlar" kitabında göreceksiniz, her ülke bütün bu konularda ne yapıyor, nasıl tedbir alıyor, kendi çıkarını nasıl koruyor? Bizim bunu yapmamız lazım, bizim tekerleği yeniden keşfetmemize gerek yok. Atatürk ne yapmış? Kendi döneminde en çağdaş, en ileri ülkeler ne yaptıysa onu yapmış. En ileri mevzuatını oradan almış getirmiş. İşte Ticaret Yasasını almış, Medeni Yasayı almış, Ceza Yasasını almış; uygulamada da bunu yapmış, hiç çekinmemiş. Şimdi ise biz ne yapıyoruz? Biz çağdaş ülkelerin uygulamalarından farklı yöntemlerle Türkiye'nin meselelerini çözmeye çalışıyoruz. Her gün tekerleği yeniden icat etmeye kalkışıyoruz; buna gerek yok. Bize sorarsanız, "canım, bu kadar eleştiriyorsunuz, siz iktidar olursanız ne yaparsınız?" diye, cevabımız çok basit. Cevabımız şu: Çağdaş ülkeler bu sorunları nasıl çözmüşse, nasıl çözüyorsa öyle çözeriz.

Efendim, "biz çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaya çalışıyoruz. Onun için çağdaş ülkeler ne yapıyorsa, aynen onu yapalım" Yanlış. Çağdaş ülkelerin yaptığını yaparsanız, yapmaya çalışırsanız, siz onları becerdiğiniz anda çağdaş ülkeler daha ileri bir noktada olacak. Amaç, çağdaş ülkelerin reform projelerini izleyerek, onların ulaşacağı noktayı hedef almaktır. 10 sene sonrası için, 20 sene sonrası için ne planlıyorlar, nasıl bir reform süreci içindeler? Buna bakacaksınız ve buna ulaşmaya çalışacaksınız ki, o zaman onlarla eşit düzeye gelebilirsiniz; çağdaşlaşmak böyle olur. Aksi takdirde hep onların gerisinde kalacaksınız. İşte bizim önerilerimiz bunlardır. Bu konularda da sizlerle istediğiniz zaman diyalog kurabiliriz, görüş alış veriş yapabiliriz. Çünkü ben size şunu söyleyeyim: Bizim size öğreteceklerimizden, anlatacaklarımızdan çok, sizden öğreneceklerimiz var, sizden alacaklarımız var. Görüşleriniz, fikirleriniz, önerileriniz varsa, lütfen bize yazın. Bu hükümete yaptıramadığınızı biz yaparız.

Teşekkür ediyorum.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu**- Çok teşekkür ediyoruz Sayın Öymen. Buyurun Sayın Dülger.

• **Mehmet Dülger**- Kıymetli başkanım çok teşekkür ederim. Bir iki şey tabii söyleyeceğim. Bir tanesi Sayın Hocamın sorusu; "yoksulluğu kaldırmak için iktidar ne yapıyor?". Efendim, yoksulluk o kadar kolay üstesinden gelinebilecek bir olgu değil. Biz iktidara geldiğimiz zaman "böyle bir enkaz devraldık" şeklinde bir şey söylemedik. Aldığımız enkaz berbat bir şeydi, yani şimdi yavaş yavaş ortaya çıkıyor. Çünkü

Mehmet Dülger

Bence
hem hazine,
hem Merkez
Bankası
muaheze
edilmelidir.
Türkiye'nin
acaba bu
kadar çok
borca
ihtiyacı
var mı?

birtakım rakamlardaki gelişmeleri bu konuşmayı hazırlarken bir kez daha gördüm. Enflasyon çok kolaylıkla yükseliyor, ama aşağıya çekmesi çok zor. Çok kolaylıkla işsizlik birden yaygın hale geliyor, ama yeniden iş sahası açmak çok güç.

Burada genel bir şeyi söylemek istiyorum. Paris'te öğrenciydim. Seçim sırasıydı. Mitterrand ile Giscard çıktılar. Mitterrand sosyal demokrat olarak muhteşem sosyal programlar vaad etti. O kadar güzel hazırlanmış ki, en son iki aday çıkıyorlar. Giscard d'Estaing dinledi ve dedi ki, "hayranlıklarımı ifade ederim. Çok güzel söylediniz, ama bunları neyle yapacaksınız?" Seçimi de aldı. Ben bir sosyal planlamacıyım. Bunlar sosyal planlama konuları esas itibarıyla. Bir kere sosyal planlama konusunun içerisine girmeniz için paranız olacak. Paranız yoksa, ne dersiniz deyin yapamazsınız. İyi bir tedavi, iyi bir eğitim, sosyal güvenlik; bunları kim istemez? Ama bunların karşılığını veremediğiniz takdirde bunu yapmanın imkanı yok. Bunun karşılığını vermenin tek çaresi de üreten bir ekonomiydirdi.

Bakın, biz bir koçbaşı halinde -kendi iktidarımı da müdafaa etmek mecburiyetindeyim tabii- enflasyonu düşürdük, faizler düştü, döviz kuru sabit. Bundan memnuniyetsizlik duyanlar var. Neden? Dışarıdan dolarlar geliyor -gelen dolarlar içinde "bıyıklı dolarlar" davar, o dolarlar da bizim aslında- burada Türk parasına çevriliyor, uzun müddet yatıyor, yüksek faizle alıyor. Hükümetler ikna edilmiş. Ben onun için bu konuyu da huzurunza getirmek isterim. Bence hem Hazine, hem Merkez Bankası muamele edilmelidir. Türkiye'nin acaba bu kadar çok borca ihtiyacı var mı? Bence yok, ama bu borcu alacak ki, o borcun yüksek faizleri olsun, dönsün ve bu şekilde bundan faydalansın. Bu çok hayati bir noktadır.

Mesela Merkez Bankası kâfi derecede para basmıyor. İstanbul'dan Ankara'ya gidecek arabaya Bolu'da duracak kadar benzin koyarsan, Bolu'dan sonrasına götüremezsin. Ne yapıyor o da? O zaman vadeli çekler vesaire çıkıyor, bunların hepsi emisyon. Türkiye'nin 10 sene evvelki performansı dış ticarete olsun, Gayri Safi Milli Hasılasında olsun; hepsi de çok yüksek olmasına rağmen bastığı para aynı. Yetmiyor o para, ondan sonra bütübütün başka yollara başvuruyorsunuz. Türkiye 25 senedir paradan para kazanıyor ve bunu asla ve asla üreten ekonomide döndürmek istemiyor. Ben şahsen hükümetim bunu çok takdir etmekle beraber, şu anda TOKİ ile girişilmiş olan faaliyeti çok fazla tasvip edemiyorum ekonomik bakımdan. O binalar bittiği zaman, o evlere

girdiği zaman ekonomik olarak bitmiş olacak. Devam eden, büyüyen, nema sağlayan, yani gelir sağlayan bir faaliyet değil.

Bakın, mesela esnaf -biz köyleri dolaşıyoruz, daha geçen hafta Antalya'daydım- şikâyet ediyor, "Efendim, çok büyük durgunluk var. Neden malımızı satamıyoruz?" diyor. Rakamlara bakıyorsunuz, açılan krediler, açılan şirketler, istihdam için yapılan şeyler falan bunlar çok iyi, ama tüketicinin tercihi değişmiş. Tercihini araba ve ev için yapıyor. Bankalar ilan ettiler, "para kalmadı" dediler gayri menkul kredisi için. Resmen keş para kalmadı. Cep telefonu daha mühim. 500 lira geçim parası alıp da, 100 lirasını alışverişe harcayacak olan adam, 100 lirasını konuşması için ayırıyorsa, yüzde 20 tüketimi düşürüyor demektir. Dolayısıyla üretimi sağlama gibi, üretim için organize olma gibi bir mecburiyetimiz var.

Ben Fransız Planlama Teşkilatında da çalıştım. Onların büyük plan komiserlerinden bir tanesinin yazdığı bir kitapta şunu söylüyordu. "Plan tesadüfle işbirliğidir" diyor. Tesadüf her zaman galip gelir, ama mümkün olduğu kadar tesadüfe bırakmayacaksınız. Türkiye'de muazzam paralar söz konusu oldu. Bir arkadaş sordu "Borç aldığımız paralar ne oldu?" diye. Biz Gosplan değil, Sovyetlerin planı değil, halkın temsilcilerinin stratejisini tartıştığı bir plan yapma ihtiyacındayız. Ben hâlâ bunun içerisindeyim. Çünkü mutlak surette orada ihtiyaçlarınızı tatad edeceksiniz, imkanlarınızı tada edeceksiniz ve onlar içerisinde aslında anlamı politik olan seçimler yapmak suretiyle bu iş içerisinde gireceksiniz. Yoksa paralar oraya gelsin, buraya gelsin, öyle gitsin, burada harcansın. Paraları adamlar alıyorlar, çarçur oluyor, gidiyor.

Türkiye, cumhuriyetin ilanından bu yana bir sermaye yaratma faaliyeti içerisinde girdi. Türk devleti iktidarlara ne olursa olsun, kim tarafından olursa olsun, bunu çok samimi olarak yaratmak istedi, ama bu olmuyor. Alay ediyoruz, ama devlet niye ayakkabı yapsın, niye süt yapsın, niye ayran yapsın, niye et kessin? Bırakın bunu özel sektör yapsın. Elimizdeki arazinin yüzde 62'si devlete ait. Bir ÇED Raporu 272 günde çıkıyor. İnsaf. Siz bunun için kredi aldığınızı düşünün. Fabrika açacaksınız, bir türlü kâğıdı çıkmıyor ki fabrikayı başlatalım. Yüksek faizlerde siz zaten alacağınız paranın üç mislini borçlanmışsınız faiz olarak. Bu mekanizmalar sağlıklı mekanizmalar. Şu anda AK Partinin özellikle üç alanda kurd, faizde ve enflasyonda varmış olduğu nokta âdeta şimdiye kadar Türkiye'nin çeyrek asırdır götürmüş olduğu anlayışa koç kafası gibi kalenin kapısına

Mehmet Dülger

Merkez Bankası kâfi derecede para basmıyor. Türkiye 25 senedir paradan para kazanıyor ve bunu asla üreten ekonomide döndürmek istemiyor.

vurur gibi vurmaktır. Daha henüz o kapıyı çikaramadık, o kapıyı daha yıkamadık.

Bu süratle artan nüfusla bu işler daha da zorlaşıyor. Dün akşam BBC'yi dinliyorum. BBC bir araştırma yapmış; "Türkiye neler yapıyor?" diye. Orada bir adam diyor ki, "bu Avrupa Birliğinde ne yapacağız kardeşim? Bizde para yok, açız. Meslek yok, bir şey yok 15 nüfusuz" Anne baba dışında 13 tane çocuk birader, yani olacak şey değil. O çocuğa hem eğitim vereceksiniz, hem iş vereceksiniz, sağlığına bakacaksınız, sosyal güvenliğini sağlatacaksınız. Bunu neyle yapacağız? Sizin çalışıp almanızın teriyle kazandığınız paranın üstüne bindirdiğim vergiyle. Ne kadar vergi vereceğiz? 15 milyon nüfuslu İstanbul'un 376.000 vergi mükellefi var, 100.000 tanesi "biz hiçbir şey kazanmadık" diyor. Onur Bey çok güzel söyledi o rakamları sıralarken. Olacak şey değil. Toplumda gerçekten çok esaslı, çok sıkı kararları mutlaka almamız lazım.

Yoksulluğu ortadan kaldırma babında, çiftçiye çok muazzam şeyler sağladık. Ama bunlar daha çok yeni, hemen yaygın hale gelmesi çok zor. Mesela çiftçinin çok önemli borçlarını yapılandırdık. Bakın, Türkiye 1985'lere kadar Sultan Abdülhamid zamanında konulmuş olan bir ilkeye göre borç meselesini ayarladı. Rejim değişti, ona rağmen bundan çıkmadı. Bir borcun faizi asla borcun tamamını geçemez. Bizim böyle bir ilkemiz olmadı Köylünün borcu 5 milyar, olmuş 85 milyar. Siz 5 milyar borçlu adamdan 85 milyar isterseniz, 5 milyar dahil hiçbir şeyi alamazsınız. Bu böyle itibari bir şeydir. Burada kesin bir şey yapmak lazımdır. Borç yapılandırması dediğimiz hadise budur. Bunu da o şekilde yapıyoruz ki, az ürettiyse az ödeyecek o yıl için, çok ürettiyse çok ödeyecek.

İkincisi, kredilendirme. Desteklemeyi şöyle yaptık. Girdilerde ucuzluk sağladık. Doğrudan gelir desteği sağladık. Bir de prim destekleri var. Dedik ki, "arkadaş, toprağını etüt ettir. Acaba senin ürettiğin bu toprakta ürer mi, üremez mi? Bu etüdü de sana devlet karşılıksız yapacak." Kim toprağını etüt ettirdiyse tamamdır. Kim sertifikalı tohum kullandıysa tamamdır; bu primlerden istifade ediyor. Mesela adam ürünü getirecek, uzakta. Yol parasını veriyor. 10 tona kadar getirdiğini hemen veriyor, 10 tondan yukarısını en geç 2 ay içerisinde veriyor. Bu yapılanma getirildi. Bunların bir kısmının olduğundan çiftçilerin haberleri yok. Bence AK Partinin eksik taraflarından biri bazı yaptıklarını anlatamamasıdır.

Doğal afetlerden zarar gören çiftçiye yardım yaptık. Tarım destekleri 2002 yılında 1 katrilyon 860 trilyon iken, 2005'te 3 katrilyon 813 trilyona

çıktı. Yüzde 104 artış; bu sadece Tarım Bakanlığının verdiği. Total desteklere bakacak olursanız, 2002'de 4 katrilyon lira iken, 2005'te 7 katrilyon liraya yaklaştı; aşağı yukarı iki misline çıktı. Çiftçiye kredi 2002'de 600 trilyon lira idi, 2005 Ekimi itibarıyla 2.1 katrilyon; yüzde 350 artış. Çiftçi için Halk Bankası kredilerine bakalım, 2002 yılında 154 trilyon vermişsiniz, 2005 Ekiminde 1.5 katrilyon; 10 misli vermişsiniz. 2002 yılında 154 trilyonun ortalama faizi yüzde 47, 2005 yılında bizim verdiğimizizin ortalama faizi yüzde 16.5. 2002 Kasımı ile 2005 Ekimi arasında 113.833 şirket açıldı, 19.000 şirket kapandı, 94.440 şirket piyasaya girdi. Dolayısıyla istihdam için yeni bir imkân açıldı. Bunlar yoksulluğa iki günde çare olmuyor, ama çeşitli tedbirleri alıyor. Biz olmasak da, başka hükümet de olsa, yine bu çeşit tedbirleri alacak.

Özelleştirme Türkiye'de hiçbir şekilde tasvip edilmeyecek şartlar içerisinde yapılmaktadır; bu bir. Fransa'daki özelleştirmede kim alıyorsa, onu devam ettirecek. İstihdamı devam ettirecek, yeni teknoloji getirecek, yeni yatırım yapacak. O özelleştirmeye karar veren takımdan da hiç kimse 20 sene boyunca o sektörde çalışmayacak. Ben gübre fabrikasını özelleştirmek için karar veriyorum, sonra buradan istifa ediyorum, sizin şirketinize genel müdür oluyorum; yok öyle şey. Bunların hepsi olmuştur. Bütün bu yolsuzluklar olmuştur. Önlem almak, yeni düzenlemeler getirmek lazım; yoksa özelleştireceğiniz minicik bir halı fabrikasından koskoca PETKİM'e kadar tartışma konusu olur; bunu boş buluyorum.

Engin Kılıç Bey, "destekleme Amerika'da var, bizde kalktı" diyor. Bizde kalkan destekleme alımlarıdır. Yoksa az önce de sıraladığım gibi destekleme var. Avrupa Birliği'nde, Amerika'da büyük ölçüde kendi tarımlarını destekliyorlar. Biz bu konuda hâlâ eksik kalmışız.

Avrupa'nın "bizi küçümsemesi" hadisesi, "bize ikinci sınıf muameleyi yapıyorlar" hadisesi; bu karşılıklı algılama meselesidir. Türkiye'nin bir baş müzakereciye ihtiyacı olduğu kadar -ki var elimizde- bir baş tanıtıcıya ihtiyacı var. Bu ekibin eline, elimizdeki en esaslı insanları vereceğiz, en büyük kaynakları vereceğiz, en sofistike, en ileri teknolojik imkânları vereceğiz; Avrupa'ya bizi tanıtacak, bize de Avrupa'yı tanıtacak. Bizim Avrupa hakkındaki imajımızda yanlış, tamamen yanlış. Siz zannediyorsunuz ki, eller belinde, kaşlar çatık bir adam "onu da yap, bunu da yap, ondan da memnun değilim" böyle bir şey yok. Biz normal bir münasebetin içine girmeliyiz.

Şunu kabul etmek lazım ki, Avrupa Birliğinin 3 Ekimde aldığı karar hem hâkimane, hikmet

Mehmet Dülger

Önemli olan
kendi özelliğimizi
kaybetmeden
AB'ye
büyük bir
performans
katacağımızdan
emin olarak
bu işin
içerisine
girmektir.

dolu bir karardır, hem doğru bir karardır. 3 Ekim günü ben 22 tane mülakat yaptım. Mülakat yapanların içerisinde Japonya'nın en büyük ajanlarından biri vardı. Bir baktım çekik gözlü hanımlar, program yapıyorlar. "Buyurun, sizin ne ilginiz var bununla?" dedim. "Bizim çok ilginiz var. Görmek istiyoruz, bakalım Avrupa ne kadar sözünde duracak" dediler. Dolayısıyla

Türkiye'nin Avrupa'ya girmesi hadisesi, bızatılı bizim oraya girmemizin çok ötesinde, Japonya'ya kadar uzanan bir camiaı ilgilendiren bir konu. Bir yemekte yanımda Hint Büyükelçisi hanım oturuyordu, "Çok büyük dikkatle biz bunu Hindistan'da takip ettik" diyor. Malezyalı parlamenterleri kabul ettim 3 Ekimden bir hafta önce. Onlar da aynı şekilde "bütün dikkatimizi oraya verdik" diyorlar. Afrika Birliğinin Başkanıyla beraber yemek yedik. Adam diyor ki, "bütün dikkatimiz sizinleydi. Acaba ne oluyor?"

Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesi hadisesi o kadar kolay bir şey değil. Haçlı Seferlerini filan bir yana bırakalım, 400 sene boyunca gırtlak gırtlığa geldiğiniz adamlarla kol kola girip işbirliği yapacaksınız. Tabii korkular, tabii tereddütler, tabii reddiyeler; bunların hepsini normal karşılamak lazım. Ama açık fikirli olan kendi özelliğini kaybetmeden, kendi önceliklerimizi kaybetmeden oraya büyük bir performans katacağımızdan emin olarak bu işin içerisine girmektir. Yoksa referansımız yok.

Sevgili Başkanım! biraz önce konuştuk, çok iştirak ediyorum söylediğine, mesele Avrupa Birliğine girmek değildir, standartlarımızı Avrupa seviyesine yükseltmektir. Oraya yükselttiğimiz zaman belki de girmeyeceğiz; bu o kadar önemli değil. Niye yükseltmemiz lazım? Kardeşim, adam aflatoksini fıstıklarını Almanya'ya götürüyor. Alman kapıda "yok kardeşim, bu zehirli fıstıkları biz alamayız" diyor. Bizim bu saygıdeğer ihracatçımız bu fıstıkları Türkiye'de satıyor. Alman'ın yemediği zehirli ben niye yiyeceğim? Bu normları alacaksınız. Bizim en kontrolsüz alanlarımızdan bir tanesi tarımdır, gıdadır; buralarda standartları yükselteceksiniz. Sadece burada değil, adalette de yükselteceksiniz. Bu normları kazanacağız.

Çabuk geçiyorum, kusura bakmayın. Küreselleşmenin yoksulluk mücadelesini engellediği çok açık bir hadisedir. Bunu ne şekilde halledeceğiz? Küreselleşmede sizin karşınızda çokuluslu değil, uluslar üstü şirketler var. Adam geldi TELSİM'in borcunu bir seferde veriyor, onlar için minicik bir şey. Siz çok modern bir teknolojiyi alacaksınız, bunu yatacaksınız. Ne organize olabiliyorsunuz, ne

bunun adabını biliyorsunuz, ama bunu kendi egzersizimizle yapa yapa çocuğun düşe kalka yürümeyi öğrenmesi gibi öğrenecek ve yapacağız.

Açlık sınırındakiler kırdı mı, kentte mi? Kentte efendim. Kentte olmasının sebebi şu: Çünkü kırdı bir şeyleri kendi imkanınızla üretme şansınız var.. Kente geldiğiniz zaman her şeyi satın almak mecburiyetindesiniz. Kirası, yol parası, ısınması, yemesi, içmesi bu kentteki hayatın sefaleti çok daha büyüktür. Bunu ölçmek için Ramazanlarda çadırlar kuruluyor.. Sefalet hakikaten son derece yaygın.

Burhan Bey çok güzel bir soru sordu. "İç borçlanma 3 yılda 100 milyar dolar. 46 katrilyon borç ediyor 3 yılda" diyor. Pekli, 100 milyar dolar ne oldu? Bir de "IMF'den ne zaman kurtulacağız?" diyor. 100 milyar doların bir kısmıyla borç ödendi. Şimdi; ben planlamayı önemsiyorum. Benim kaynağım bu kadar kardeşim. Bu kaynağınızla enerji meselenizi, ulaştırma meselenizi çözmeniz lazım. Tekniği bakımından söyleyeyim, Devlet Planlama Teşkilatında yıllık planda 68 tane sektör "Leontief Tablosu" denilen tablonun içerisine yerleştirilir. Bunların hepsini takip edeceksiniz. 68 tanesini yürüteceğinize, 5 tanesini yürütün. Enerjinizi, ulaştırmanızı yürütün; bunları seçmek politik bir sorumluluktur. Bunu seçeceksiniz, bunu yapacaksınız, başka çaresi yok.

Rejim konusunda mini bir tariz, artık o kadar fark olsun iktidarla muhalefet arasında. İnanın 3 senedir muhalefetteki arkadaşlarımız kürsüye çıktıkları zaman bize sadece hukuk dersi veriyorlar. Çünkü adımız çıkmış 9'a, inmez 8'e. Tamam mı? Biz hanımların başını örteceğiz, irtica hâkim kılacağız, hacı hoca takımını bir yerlere getireceğiz, Kuran'ı Kerim, ileride de şeriat. Böyle düşünürsek bize ve halkımıza biraz saygısızlık olur. Çünkü biz gökten zembille inmedik, halkın reyile geldik buraya, isteyerek geldik. Efendim, siz yüzde 33'sünüz diyorlar; bu bizim kabahatimiz değil. Buyurun gelin, Seçim Kanununu da düzeltelim. Bundan hiç çekineceğimiz bir şey yoktur.

Anayasa'da "seçim 5 yılda bir yapılır" yazıyor. Biz 5 yılda yapacağız seçimi, 7 yılda da Cumhurbaşkanını seçeceğiz. Ama onlar daha evvel olsun diye çalışacaklar. 5 yılı biz koymadık. Gelin değiştirelim, ona da gelmiyorlar dokunulmazlık diye. Biz de diyoruz ki, "sadece milletvekilinin dokunulmazlığı yok" Siz polis efendiye ağızınıza açarsanız, cezaya girersiniz. Polis size şey yaparsa ne olur? Hiç bir şey olmaz. Neden? Amlri müdafaa edersin. Formaya hakareten içeriye girersiniz, ama vatandaş

Mehmet Dülger

IMF zorla
bize gelmedi ki,
biz istedik.
Biz iflas
masasına
oturduk. iflas
masasından
haysiyetli
kalkmak
mecburiyetin-
deyiz.

hakaretten hiçbir şey olmaz. İzni olmadığı takdirde mahkemeye de gidemezsiniz. Dolayısıyla 550 insanın dokunulmazlığı söz konusu değil, dünya kadar adamın dokunulmazlığı söz konusu. Hadi gelin hepsini beraber bulalım, imtiyazları kaldıralım. Ona da gelecekler, onlar da akıllı insanlar, mutlaka doğrusunu bulacaklar.

Egemenlik konusunda Onur Bey çok güzel söyledi. Egemenliğimizi vermeyeceğiz, egemenliğimizin kullanımını paylaşacağız Avrupa Birliğiyle. Kimse egemenliğe falan dokunamaz, İngiltere egemenliğini vermiş mi? Fransa vermiş mi? Biz egemenliğimizin kullanımını paylaşmaya zaten Anayasamızın 90. maddesini değiştirerek başladık. Nedir o? Uluslararası anlaşmalarla getirilen hükümler, ülke içindeki hükümlerin üstündedir. Orada 36 tane imza var, bizim de imzamız var. Oradaki hükümler geçerlidir. O zaman egemenliğimizi paylaşıyoruz. Bu da olmazsa zaten bir entegrasyon olmaz.

Bölgesel kalkınma planları son derece önemli. Yalnız büyük bir planlama esprisi içerisinde yapılmadığı takdirde bu olmaz. Genellikle sosyal mahiyetli olan bu konulara elinizde bir kaynak olmadığı takdirde girmeniz mümkün değildir.

Çin'in Cezayir ihalesindeki örneğini uygulayalım diyorsunuz. Bizim cezaevindekilere kalmadan evvel, dışarda dünya kadar sağlam insanımız var. Keşke onlara bir şey verebilsek de, sıra diğerlerine de gelse. Tabii Çin'in cezaevi için bulmuş olduğu çare tamamen hayal gücü yüksek bir çare bence. Ama uluslararası yarışmada aslında bütün kuralları alt eden enteresan bir şey.

Nihayet Sevgili Başkanımın sorusuna geleyim. Diyor ki, "hakikaten 1 milyar dolar girdi, 3 milyar dolarla çıktı, kriz yaşadık" Bedel ödeyeceğiz. Şu anda yaşadığımız şeyinde bedelini ödeyeceğiz, kaçınma imkanı yok. Ben öyle inanıyorum.

IMF'den ne zaman kurtulacağız? Şöyle: IMF zorla bize gelmedi ki, biz istedik. Biz iflas masasına oturduk. İflas masasından haysiyetli kalkmak mecburiyetindeyiz. Ayağımızı yorganımıza göre uzatmayıp bu kadar borçlanmak yerine, gelin borçla sürdürdüğümüz bu yüksek hayat tarzından vazgeçelim. Büyük bir seferberlik halinde önce borçlarımızı ödeyelim; IMF gider, baka baka gider. Üstelik IMF şu anda son derece nazık bir durumda. Türkiye'ye çok büyük itina gösteriyor şundan dolayı: Çünkü her gittiği yeri -Onur Beyin de söylediği gibi- birbirine kattı. Şimdi ; "INF geldi, istikrar ka-

Mehmet Dülger

Bölgesel kalkınma planları son derece önemli. Yalnız büyük bir planlama esprisi içerisinde yapılmadığı takdirde bu olmaz.

zandırdı" dedirtmek mecburiyetinde, o da sınıfı geçmek mecburiyetinde. Malezya'yı birbirine kattı, Endonezya'yı birbirine kattı, Pasifik'teki krizleri biliyorsunuz, ama Türkiye'de olmaması lazım. İlk defa bir standby'yı biz tamamlamış oluyoruz, 18 ve 19. standby imzalandı.

Biz tabii meydanlara çıktık, "sosyal boyutları yeterli değil, yapmayacağız" dedik. Fakat borcun borçla ödenmesi şeklindeki ekonomiden çok çabuk çıkmayacağımız ve dışardan borç alma konusunda IMF'nin "evet, bu ülkeye borç verilebilir" demesini sağlamak için bu anlaşmaları yaptık. Ama nereye kadar? En azından bir iki senelik şöyle bir, hani dersten teneffüse çıkarsınız; öyle bir şey olması lazım, sonra yine başka tedbirler alalım. Daha adamlar paltolarını alırken, "gel gel kardeşim bir daha imzalayacağız" dedik, böyle bir şey yaptık.

Türkiye'nin son dönemlerde yatırımlarına bakın, aşağı yukarı 10-12 sene içerisinde 1 milyar dolar yatırım bulamadık, ama 10 ay içerisinde 4 milyar geçti. Daha da yatırım lazım.

Türkiye'nin tasarrufu yok. "Kardeşim kendine ekmek bulamayan adam nereden tasarruf edecek?" diye bana soracaksınız, niye kendine ekmek bulamıyor? Oraya doğru geri gitmek lazım. Mutlaka ve mutlaka biz de tasarruf edecek hale geleceğiz, başka çaresi yok. Onlarla yatırım yapacağız, tabii o da geldiği zaman sıfırdan bir yatırıma başlamıyor. Güzel bir banka, pat alıyor. Güzel bir tane tesis hazır, hepsi hazır. "Kaç para?" "Borcum var." "Hepsini veriyorum, alıyorum" deyip alıyor. Bu başlangıçta o kadar iyi değil, o yatırımlar çok iyi değil. Sıfırdan

yatırım yapabilecek halde bizim kendimizi düzeltmemiz çok çok çok alan var. Onları da herhalde düzeltme fırsatı bulacağız. Sabrınız için teşekkür ediyorum, sevgiyle selamlıyorum.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu**- Çok teşekkür ediyoruz Sayın Dülger.

Sayın Öymen'in ilave herhangi bir şeyi var mı?

• **Onur Öymen**- Evet, bir cümle söyleyeyim, biraz satışa vaki olduğu için.

• **Mehmet Dülger**- O kadar olsun, renk katti.

• **Onur Öymen**- Bu gibi güzide arkadaşların bulunduğu toplantılarda biz dikkat etmiş olacağınız gibi iç politika yapmıyoruz, iç politikadan bahsetmiyoruz. Ama laiklik meselesi, çağdaşlık meselesi, rejim meselesi bizim temel konumuzdur. Sanki biz durup dururken bu rejim meselesini dile getiriyormuşuz diye düşünenler varsa, bunlar çok yanılırlar. Biz rejim meselesini dile getiriyoruz. Çünkü rejimi tehlikede görüyoruz. Türkiye, Atatürk'ün kurduğu laik ve demokratik bir devlettir. Bu ülkede siz dini her an, her gün siyasetçilerin ağızından gündeme taşırsanız, her attığınız adımı dinî düşüncelerle attığınız izlenimini verirsiniz, dünyaya da bu izlenimi verirsiniz, Atatürk Türkiye'si olmaktan çıkarsınız ve demokrasiyi yaşatamayız. Türkiye'de demokrasiyi yaşatmak istiyorsak, Atatürk'ün çizgisinden ayrılmayacaksınız ne etnik yapı açısından, milletin kimliği açısından, ne de devletin laik yapısı açısından. Siz Başbakanısınız, siz fetva veremezsiniz. İsterseniz okulda dinî konuları konuşuruz.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu** - Sayın Öymen tekrar söz hakkı vermeyim.

• **Onur Öymen**- Tekrar söz hakkı vermeyim, ama burada bize satışa olduğu için söyledim çok değerli arkadaşım tarafından, yani biz rejimi dile getiriyorsak, rejime sahip çıkıyorsak, bu iktidara düşmanlık olsun diye yapmıyoruz. Türk halkının temel değerlerini, Anayasamızın temel değerlerini korumak için yapıyoruz; bu hepimizin görevidir. Onun için bizim iktidardan beklentimiz şudur: Lütfen Anayasa çerçevesinde görev yapınız, Anayasamızın temel direklerini tartışmaya açmayınız. O zaman göreceksiniz ki, ülke çıkarları doğrultusunda attığınız her adımı biz de destekleyeceğiz. Bir şeye tahammülümüz yoktur. O da rejimin temellerinin sarsılması. Onun için türban konusu olsun, başka konular olsun, içki yasağı olsun, bilmem ne olsun, Türkiye'yi çağ dışı bir ülke görünümüne kimsenin götürmeye kalkışmaması lazım.

Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacaktır. Cumhurbaşkanı koltuğuna, Atatürk'ün koltuğuna, Atatürk'ün ilkelerini içine sindirmiş bir insan oturacaktır.

• **Mehmet Dülger**- Sevgili Başkanım, cevap mahiyetinde söylemiyorum, bilgi mahiyetinde söylüyorum. Yarın Paris'e gideceğim. Pazartesi günü Fransız Senatosunda Fransa'da laikliğin 100. yılını temsil edecek bir tören yapılacak, bir panel yapılacak. Anayasasında laikliği tek kelime olarak kendi anayasasında bulunduran Fransa'dan başka bir de Türkiye var Avrupa'da biliyorsunuz. Onun için bizi davet ettiler. AK Parti Milletvekili olarak Fransızlara Türk laikliğini anlatacağım; kader böyle.

• **Onur Öymen**- Sanıyorum ki hizaya getirmek için çağırılmışlar.

• **Ömer Çetin Nuhoğlu** - Değerli konuklar, bu güzel organizasyonu yapan Mezunlar Cemiyeti Başkanımız bizlere hitap edecekler. Buyurun Sayın Başkanım.

• **Vahap Adıyaman**-Efendim, 30. İktisatçılar Haftasını tamamlamış bulunuyoruz. Biz iktisada ilk girdiğimizde, İktisat kitabını çeviririz ve bakarız, hemen şunu okuruz: "Dünyada kaynaklar sınırlıdır, insan ihtiyaçları sınırsızdır. Sınırlı kaynakların, sınırsız ihtiyaçlara optimum bir şekilde dağıtımını sağlamak için iktisat bilimi doğmuştur". Biz bu anlayış içerisinde bu İktisatçılar Haftamızda, büyümeyle, kalkınmayla, bölüşüm ile iktisadi bir miktar mercek altına aldık. Yoksulluğu kökenleriyle, tarihsel süreçleriyle, sosyolojik yapısıyla, demokrasiyle bağlantısıyla, uluslararası toplumla ülkemiz arasındaki anlaşmaların yoksulluğa katkısıyla mercek altına aldık. Bu sorunları, bu meseleleri konuştuk, tartıştık, değerlendirdik. Umarım İktisatçılar yoksullukla ilgili formüller üretirler. Aynı şekilde umuyorum ki, yöneticiler de İktisatçılar Haftasını dinlerler, bizleri dinlerler ve yoksulluğu bir nebze olsun azaltırlar. Həpinize katıldığınız için teşekkür ediyorum. Başta üç günden bugüne 6 oturum şeklinde devam eden ve 30 oturum başkanı ve panelistimizin katıldığı toplantılar yapıldı. Bunlardan sadece 4 tanesi katılamadı, 2'si mazeretliydi, 2'si mazeretsiz katılamadı. Panelistlere teşekkür ediyorum. İzleyicilere, hocalarıma teşekkür ediyorum. Bu organizasyonu oluşturmamız için bizlere katkı sunan firmalara teşekkür ediyorum. Emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. 31. İktisatçılar Haftasında görüşmek üzere iyi akşamlar diliyorum efendim.

Vahap Adıyaman

Umarım
İktisatçılar
yoksullukla
ilgili formüller
üretirler.
Aynı şekilde
umuyorum ki,
yöneticiler de
İktisatçılar
Haftasını
dinlerler,
bizleri dinlerler
ve yoksulluğu
bir nebze
olsun
azaltırlar.

iktisat

ESKİ SAYILARI DA OKUNUR

aylık dergi

sayı 402 - 5 YTL (500.000 TL)

kadın gözüyle yeniden bakmak

özgün akduran - bahar yıldıbağ akça - nevrin akdemir - hacir ansal
özgün bicer - aksu bora - yasemin özgün çakar - serpil çakır
bertin kumru emre - nuray ergüneş - hadide karkın
türkel minibaş - berna güler müftüoğlu - şemsa özar
gamze yücesan özdenir - nurcan özkaplan - melde yaman özlük
serpil sancılar - gülnur alcar savran - uluk serdaroğlu - özlem tezcük
gülay toksoz - özgür müslül - ferihan yusufl

aylık dergi

sayı 403-406 - 5 YTL (500.000 TL)

hilal akgül - ilker aytökün - lütfi arboğan - ilhan cıvıç
cem doğan - atilla gökçe - özge gökdemir - esra nemli
mehmet şahin - kerem şenel - ahmet talimciler
serhat yanık - selim yazıcı

aylık dergi

sayı 401-400 - 5 YTL (500.000 TL)

kerem boratav - fuat ercan - nihat falay - fatma hıncal
güler kalkan - atilla başın köse - özlem gıral
özge öyan - izzettin önder - nail salıhan - veysel şenel
kuntar bırgıncılar - özlem tezcük - erdoğan ahmeti toz
mehmet türkay - derya yılmaz - galip yılmaz

aylık dergi

sayı 407-408-409-410 - 5 YTL (500.000 TL)

özgün akduran - bahar yıldıbağ akça - nevrin akdemir - hacir ansal
özgün bicer - aksu bora - yasemin özgün çakar - serpil çakır
bertin kumru emre - nuray ergüneş - hadide karkın
türkel minibaş - berna güler müftüoğlu - şemsa özar
gamze yücesan özdenir - nurcan özkaplan - melde yaman özlük
serpil sancılar - gülnur alcar savran - uluk serdaroğlu - özlem tezcük
gülay toksoz - özgür müslül - ferihan yusufl

aylık dergi

sayı 411-412-413-414 - 5 YTL (500.000 TL)

iktisat'da geçen 40 yıl

ümüt akçay - fuat ercan - nuray ergüneş
nihat falay - kuvvet lardoğlu - mehmet türkay
izzettin önder - melde özlük

aylık dergi

sayı 404 - 5 YTL (500.000 TL)

elmar altınar - ilker ataç - ergün aydınoğlu - deniz aygöl - jülcemir be
hans jürgen beeling - dörmüş bülent - werner boyfeld - alex demin
aynur soydan erdemir - gündüz findıklıoğlu - bahadır kalkan
barış karaağaç - çalgar keyder - mübeccel kırar - ahmet k
alanı temizsüre - erol mahsal - nuray men - özgür müslül
ihlasın sabıroğlu - şahin savran - marc terno - ferihan yusufl
mehmet türkay - aah yılmaz - ahmet yılmaz - kurtul berna yılmaz

aylık dergi

sayı 402 - 5 YTL (500.000 TL)

1980'den günümüze sanayileşme

zehra güner akad - hacir ansal - refik baydur - uğur civelek
ahmet çakmak - süleyman çelebi - fuat ercan - m. rifat hisarıkioğlu
bülent hıncal - berna güler müftüoğlu - erdoğan özütün
seçkin polat - nesrin sungur - gülay gürlek serresen - ümit şenelen
emine tahsin - kurtul bırgıncılar - mehmet türkay - koray t. yılmaz

aylık dergi

sayı 403-406 - 5 YTL (500.000 TL)

paul sweezy'nin ardından

gregory albo - koruk boratav - alexander cockburn - fuat ercan
john bellamy foster - joseph halevi - michael a. lebowitz
mürit özyüceli - robert pollin - nail salıhan - paul sweezy
erdoğan ahmeti toz

aylık dergi

sayı 405-406 - 5 YTL (500.000 TL)

cumhuriyet'in 80. yılında yurt ve dünya

kerem boratav - fuat ercan - nihat falay - fatma hıncal
güler kalkan - atilla başın köse - özlem gıral
özge öyan - izzettin önder - nail salıhan - veysel şenel
kuntar bırgıncılar - özlem tezcük - erdoğan ahmeti toz
mehmet türkay - derya yılmaz - galip yılmaz

SAYI

385
387
388
390-91
392-93
394
395
396
397-98
398
403
404
405
406
407
408
409
412
413-414
415
416
417
429
430
431
433-434
435
436
437
438
439
440
441-444
445-450
451
452
453
454
455
456
457-458
459-460
461-462
463-68
469
470-71

KONULAR

KONSOLİDE BÜTÇE
SERMAYE PİYASALARI VE BANKALAR
TÜRKİYE'DE SİYASETİN BOYUTLARI
YÜZYIL BİTERKEN GELECEĞE BAKIŞ
SOSYAL DEMOKRASİ
DEVLET-İ ALİYYE'NİN MİRASI
ULAŞTIRMA EKONOMİSİ
SEÇMELER-İKTİSAT YAZILARI
BÜTÇE VE MALİYE POLİTİKALARI
TÜRKİYE-AB-AVRASYA
DEVLET VE KAPİTALİZM I
DEVLET VE KAPİTALİZM II
EKONOMİDE İSTİKRAR ARAYIŞLARI
DÜNYA EKONOMİSİNDE YENİ OLUŞUMLAR
BÜTÇE
AVRUPA BİRLİĞİ-GÜMRÜK BİRLİĞİ VE TÜRKİYE
BİRLİĞİN AVRUPA'SI VE TÜRKİYE
YOL AYRIMINDAKİ TÜRK TARIMI
İKTİSAT-İSTİKRAR-TÜRKİYE
NASIL BİR İKTİSAT EĞİTİMİ
DÜNYA EKONOMİSİ NASIL YÖNETİLİYOR?
FİNANS SEKTÖRÜ VE BANKACILIK
YOL AYRIMINDA TÜRKİYE, YOL AYRIMINDA DÜNYA
EV EKSENLİ ÇALIŞMA
SEÇİMLERİN SİYASİ ANATOMİSİ
SAVAŞIN GÖLGESİNDE ORTADOĞU
KÜRESEL KAPİTALİZMLE BÜTÜNLEŞME
AVRASYA'DA YENİ DENGELER
DEĞİŞEN TOPLUM-DEVLET-SINIF İLİŞKİLERİ
FİNANSAL LIBERALİZASYON; BÜYÜME Mİ, KRİZ Mİ?
MERKEZİ YÖNETİM YERELLEŞİYOR MU?
CUMHURİYETİN 80. YILI
ÇALIŞMA HAYATI YENİDEN DÜZENLENİYOR
CUMHURİYETİN 80. YILINDA YURT VE DÜNYA
PAUL SWEEZYİN ARDINDAN
1980'DEN GÜNÜMÜZE SANAYİLEŞME
HOMO ECONOMICUS
TÜRKİYE-AB: BİR İLİŞKİNİN ANATOMİSİ
GELİŞMENİN EKONOMİK SORUNLARI
İKTİSAT'DA GEÇEN 40 YIL
YENİDEN ŞEKİLLENDİRİLEN DÜNYA VE TÜRKİYE
KÜRESEL DÜZENDE DÜNYA EKONOMİSİ
ELEŞTİREL İKTİSATÇILARIN GÖZÜNDEN; İKTİSAT VE TÜRKİYE
ARSADAN BORSAYA FUTBOL
KADIN GÖZÜYLE YENİDEN BAKMAK
EKONOMİDE YENİ KURALLAR, ENFLASYON HEDEFLENMESİ, ÇOK YILLI BÜTÇE

Bundan daha çok bonus kazandıran kart yok!

Ben bonus kazanmadan
hayatta alışveriş yapmam!

Flexi'nin bol bonuslusunu
bu yüzden seçtim.
Şu anda bundan daha çok
bonus kazandığım başka
bir kart yok. Eminim!

Ben de biraz flexi olsam
iyi olacak tabii!

Hem sizin özel avantajlarınız var,
hem de **"İktisatlılar Evi"**nin.

İktisat Fakültesi
Mezunları Cemiyeti
üyelerine özel İFMC
Kredi Kartı'nızla hem
CardFinans'ın sunduğu
tüm avantajlardan
yararlanacak, hem de
kredi kartınızı kullan-
dıkça, hiçbir ek ödeme
yapmaksızın "İktisatlılar
Evi"ne destek sağlaya-
caksınız. (Finansbank, İFMC
Kredi Kartları ile yapılan
harcamaların belirli bir oranını,
"İktisatlılar Evi" destek fonuna
bağış olarak aktarmaktadır.)

Her Karınca, İFMC
Kredi Kartı kullandıkça,
"İktisatlılar Evi" kısa
sürede hayat bulacak...

- "CardFinans avantaj işareti" gördüğünüz üye kuruluşlarda* çok özel indirim ve taksit avantajlarından yararlanırsınız.
- Kartınızı kullandıkça ParaPuan kazanırsınız.
- ParaPuan'larınızla istediğiniz havayolundan bedava uçak bileti ya da Varan'dan otobüs bileti alırsınız.

